

Lars Østby (red)

Innvandrere i Norge – Hvem er de, og hvordan går det med dem?

Del I Demografi

Forord

Statistisk sentralbyrå (SSB) legger med dette fram en bearbeidet versjon av de innspill som er levert fra SSB til det empiriske grunnlaget for Kommunal- og regionaldepartementets (KRD) Stortingsmelding 49 (2003-2004) Mangfold gjennom inkludering og deltakelse - Ansvar og frihet. Rapporten Fakta om ti innvandrergupper i Norge (Lie 2004b) hadde også meldingsarbeidet som ett viktig formål. I tillegg har det vært en rekke kontakter med sekretariatet for meldingsarbeidet underveis.

Emnene er valgt ut i samarbeid med KRD for å dekke de av meldingens kunnskapsbehov som SSBs statistikk og analyser er de naturlige for å møte. To tredeler av kapitlene (kapittel 1-12, med unntak av 6.4) er skrevet av forsker Lars Østby, dels på basis av arbeider andre har gjort. De resterende (kapittel 13-18) er skrevet av fageksperter i SSB på de ulike områdene, og redigert av Østby.

Redaktøren takker KRD for et interressant oppdrag som gav mulighet til å skrive ut kunnskaper ervervet gjennom 15 års arbeid med migrasjonsanalyse, og for et konstruktivt samarbeid gjennom hele prosessen. Også innvandrerstatisisk koordinator Benedicte Lie takkes for verdifull støtte og innspill hele veien i arbeidet med dette to-bindes notatet.

Innhold

Forord	1
Innhold	2
Tabellregister	4
Figurregister	6
1. Innledning	8
1.1 Bakgrunn	8
1.2 Analytiske perspektiver	10
1.3 Rapportens innhold og opplegg	12
1.4 Noen spredte hovedresultater	13
2. Datagrunnlaget	17
Styrke og svakhet ved datagrunnlaget	20
3. Om innvandringen til Norge	21
3.1 Innledning	21
3.2 Befolkningstilvekst	21
3.3 Flyttestrømmer etter land og region	28
3.3.1 Innvandring	28
3.3.2 Utvandring	31
3.3.3 Nettoinnvandring	33
3.4 Utsiktene framover	35
4. Innvandrernes, særlig flyktingenes innenlandske flyttinger	37
4.1 Innledning	37
4.2 Sekundærflytting	37
4.2.1 Alle fylker og over 200 kommuner fikk flyktninger i 1992	39
4.2.2 Flyktningkullet fra 1997	43
4.2.3 Primære flyktninger og familiegjenforente	44
4.2.4 Kvinner mer bofaste enn menn	45
4.2.5 Flyktningene flytter til Oslo etter hvert, de andre flytter rett til Oslo om det er der de vil bo	45
4.3 Sammendrag	47
5. Om innvandrerne i Norge	48
5.1 Innledning	48
5.2 Innvandrerbefolkningen i Norge, hvordan kan den defineres?	48
5.3 Hvem er innvandrerne, og hvor kommer de fra?	50
5.3.1 Regional bakgrunn	51
5.3.2 Kjønn og alder	54
5.3.3 Familie- og husholdningsstruktur	57
5.3.4 Beskrivelse med fokus på enkeltland	68
5.3.5 Antallet med utenlandsfødte foreldre og besteforeldre	70
5.3.6 Utviklingen over tid	77
5.4 Skifte av statsborgerskap	79
5.5 Hvor lenge blir innvandrerne i landet?	81
5.6 Regional fordeling	83
5.6.1 Innledning	83

5.6.2 Fordelingen mellom fylkene.....	84
5.6.3 Kommunemønster	86
5.7 Oppholdsgrunnlag.....	91
5.7.1 Innledning.....	91
5.7.2 Familiegjenforeninger	92
5.7.3 Flyktninger	94
5.8 Internasjonale sammenlikninger	99
5.8.1 Om datagrunnlaget og definisjoner	99
5.8.2 Noen spinkle sammenlikninger	101
6. Demografisk atferd.....	103
6.1 Ekteskapsmønster.....	103
6.1.1 Innledning.....	103
6.1.2 Stadig flere nordmenn finner lykken med utenlandske ektefeller	103
6.1.3 Ekteskapsmønstre blant innvandrere i Norge	110
6.1.4 Henteekteskap.....	119
6.1.5 Skilsmisser.....	119
6.1.6 Refleksjoner.....	121
6.1.7 Oppsummering	122
6.2 Fruktbarhet	123
6.2.1 Innledning.....	123
6.2.2 Fødte og fruktbarhet 2002	124
6.2.3 Fruktbarheten årene før og etter flytting.....	126
6.2.4 Hva betyr botidens lengde for fruktbarheten	127
6.2.5 Samlet fruktbarhet over livsløpet	127
6.2.6 Utviklingen de siste ti år.....	130
6.2.7 Halvparten fra Somalia og Pakistan har fire eller flere barn	130
6.2.8 De fleste barn innvandrerne har, er født i Norge.....	130
6.2.9 Mange grupper har høyere fruktbarhet enn hjemlandets	131
6.2.10 Nedgang i fruktbarhet fra en generasjon til den neste	131
6.2.11 Konklusjoner	132
6.3 Dødelighet.....	133
6.3.1 Innledning.....	133
6.3.2 Antallet døde	133
6.3.3 Forsøk på å beregne dødelighetsforskjeller	134
6.4 Innvandreres bostedssegregasjon i Oslo	136
6.4.1 Innvandrere fordelt over bydelene.....	136
6.4.2 Etnisk bostedssegregasjon i Oslo	139
6.4.3 Årsaker til etnisk bostedssegregasjon.....	140
6.4.4 Virkninger av etnisk bostedssegregasjon	142
6.5 Folkemengde 2020 med og uten innvandring, og innvandringens betydning for befolkningsutviklingen 1970-1996.....	143
6.5.1 Framskrivinger til 2020	143
6.5.2 Kontrafaktisk framskriving	146
Referanser til RAPP	148
De sist utgitte publikasjonene i serien Notater	155

Tabellregister

Tabell 3.1. Demografiske endringer mellom 1. januar 2002 og 1. januar 2003 etter innvandringskategori	22
Tabell 3.2. Demografiske endringer mellom 1. januar 2000 og 1. januar 2003 etter innvandringskategori	24
Tabell 3.3. Demografiske endringer mellom 1. januar 2002 og 1. januar 2003 etter innvandringsbakgrunn	25
Tabell 3.4a. Innflytting etter fraflyttingsland - årlig gjennomsnitt for perioden 1966-2002.....	29
Tabell 3.4b. Utflytting etter tilflyttingsland - årlig gjennomsnitt for perioden 1966-2002.....	31
Tabell 3.4c. Netto innflytting etter land - årlig gjennomsnitt for perioden 1966-2002.....	34
Tabell 4.1. Flyktninger ankommet i 1992, etter første bostedsfylke og etter bosted 1.1. 1998. Prosent.....	40
Tabell 4.2. Andel av flyktningene som var bosatt etter fem og ti år i de kommunene som fikk flest flyktninger (70 og over) i 1992. Prosent.....	41
Tabell 4.3. Kommuner som fikk flere enn ti bosatte flyktninger i 1992 og som hadde 80 prosent eller flere bosatte etter fem år. Antall flyktninger i 1992, og andel fortsatt bosatt i 1998 og 2003.....	42
Tabell 4.4. Flyktninger ankommet i 1992, etter første bostedsfylke og etter bosted 1.1. 2003. Prosent.....	42
Tabell 4.5. Flyktninger ankommet i 1997, etter første bostedsfylke og etter bosted 1.1. 2003. Prosent.....	43
Tabell 4.6. Ikke-flyktninger fra ikke-vestlige land ankommet i 1992, etter første bostedsfylke og etter bosted 1.1. 1998. Prosent.....	45
Tabell 4.7. Ikke-flyktninger fra ikke-vestlige land ankommet i 1992, etter første bostedsfylke og etter bosted 1.1. 2003. Prosent.....	46
Tabell 4.8. Ikke-flyktninger fra ikke-vestlige land ankommet i 1997, etter første bostedsfylke og etter bosted 1.1. 2003. Prosent.....	47
Tabell 5.1. Ulike avgrensninger av personer med innvandringsbakgrunn/utenlandsk bakgrunn, etter statsborgerskap og innvandringskategori. 1. januar 2003	50
Tabell 5.2. Innvandrere til Norge etter verdensregion. Ulike definisjoner. 1. januar 2003.....	51
Tabell 5.3. Innvandrerbefolkningen ¹ og personer med annen innvandringsbakgrunn etter innvandrerkategori, kjønn og fødeland ² . 1 januar 2003	52
Tabell 5.4. Innvandrere i Norge etter landbakgrunn - utvalgte land og definisjoner. 1. januar 2003	53
Tabell 5.5. Personer i privathusholdninger, etter husholdningsstørrelse og innvandrerbefolkningens landbakgrunn ¹ . 3. november 2001. Prosent	58
Tabell 5.6. Folkemengde etter husholdningstype og innvandrerbefolkningens landbakgrunn ¹ . 3. november 2001. Prosent	60
Tabell 5.7. Personer 20 år og over i privathusholdninger. Andel som lever/ikke lever i par, etter innvandrerbefolkningens landbakgrunn ¹ . 3. november 2001. Prosent	62
Tabell 5.8. Folkemengde ¹ , etter husholdningstype og innvandrerbefolkningens landbakgrunn ² . 3. november 2001. Prosent	64
Tabell 5.9. Husholdningsstruktur for personer i alderen 20-24 år, etter landbakgrunn. 3. november 2001. Prosent	67
Tabell 5.10. Husholdningsstruktur for personer i alder 65 år og over, etter landbakgrunn. 3. november 2001. Prosent.....	68
Tabell 5.11. Befolkningen i Norge etter eget, foreldres og besteforeldres fødeland. 1.1.2003.....	71
Tabell 5.12. Befolkningen med bakgrunn i en del land, etter eget, foreldres og besteforeldres fødeland. 1.1.2003	74
Tabell 5.13. Andel under 10 år blant befolkningen gruppert etter eget, foreldres og besteforeldres fødeland. Noen utvalgte land. 1.1.2003.....	76
Tabell 5.14. Andel 50 år og eldre blant befolkningen gruppert etter eget, foreldres og besteforeldres fødeland. Noen utvalgte land. 1.1.2003.....	77

Tabell 5.15. Innvandrerbefolkningen 1970-2003. Absolutte tall og prosent	78
Tabell 5.16. Overgang til norsk statsborgerskap etter tidligere statsborgerskap. 1977-2002	80
Tabell 5.17. Folkemengde etter statsborgerskap og innvandrerbefolkningens landbakgrunn. 1. januar 2003	81
Tabell 5.18. Førstegenerasjonsinnvandrere ¹ , etter tid bosatt i Norge/første innvandringsår og landbakgrunn ² . 1. januar 2003	82
Tabell 5.19. Antall familiegjenforente etter verdensdel, 2000-2002.....	92
Tabell 5.20. Familiegjenforente fra de land som hadde flere enn 200 i 2002, etter kjønn og alder.	94
Tabell 5.21. Flyktninger etter landbakgrunn. 1. januar 2002	95
Tabell 5.22. Andel utenlandsfødte og utenlandske statsborgere i noen land i Europa. 3. november 2001	101
Tabell 6.1.1. Ekteskapsinngåelse mellom <i>norske</i> menn og innvandrere/utenlandske kvinner. 1990- 2001.....	106
Tabell 6.1.1 (forts.). Ekteskapsinngåelse mellom <i>norske</i> menn og innvandrere/utenlandske kvinner. 1990-2001.....	107
Tabell 6.1.2. Ekteskapsinngåelse mellom <i>norske</i> kvinner og innvandrere/utenlandske menn. 1990- 2001.....	107
Tabell 6.1.2 (forts.). Ekteskapsinngåelse mellom <i>norske</i> kvinner og innvandrere/utenlandske menn. 1990-2001.....	108
Tabell 6.1.3. Ekteskap etter ektefellenes landbakgrunn ¹ , bosatte menn.1.1.2002. prosent	112
Tabell 6.1.4. Ekteskap etter ektefellenes landbakgrunn ¹ , bosatte kvinner.1.1.2002. prosent.....	113
Tabell 6.1.5. Ekteskapsinngåelse for bosatte innvandrere fra 12 utvalgte land etter ektefellenes landbakgrunn og bosatt/ikke-bosatt. 1996-2001 ¹ . Absolutte tall og prosent.....	116
Tabell 6.2.1. Kvinner 15-49 år, etter alder og landbakgrunn 1.1. 2003. Prosent	124
Tabell 6.2.2. Antall barn født i 2002 av innvandrerepar, etter kvinnens landbakgrunn.....	125
Tabell 6.2.3. Samlet fruktbarhetstall ¹ (SFT) etter landbakgrunn ² . 1994-2002.....	126
Tabell 6.2.4. Fruktbarhet blant første generasjons innvandrerkvinner i alderen 35-44 år etter landbakgrunn. 1993, 1996, 1999 og 2002	128
Tabell 6.2.5. Andel blant kvinner født mellom 1967 og 1976 som hadde fått sitt første barn ved alder 22 eller tidligere, etter kvinnens alder ved innvandring og landbakgrunn (antall kvinner tallene er regnet av i parentes).....	132
Tabell 6.3.1. Antall døde i 2002, etter landbakgrunn.....	134
Tabell 6.3.2. Dødsfall og dødelighet blant innvandrere fra tredje verden og Pakistan. 1995-2000	135
Tabell 6.4.1. Vestlige og ikke-vestlige innvandrere og nordmenn i Oslo, fordelt over bydelsgrupper, 1988-2003. Prosent.....	137
Tabell 6.4.1 (forts.). Vestlige og ikke-vestlige innvandrere og nordmenn i Oslo, fordelt over bydelsgrupper, 1988-2003. Prosent.....	138
Tabell 6.5.1. Reduksjon i folketallet i 2010 og 2020 uten innvandring. Absolutte tall.....	144

Figurregister

Figur 3.1. Folketilvekst 2000-2002 etter innvandringskategori	25
Figur 3.2. Innvandring og utvandring totalt, og blant norske og utenlandske statsborgere etter alder. 2002	27
Figur 5.a. Ulike avgrensinger av innvandrerbefolkningen	49
Figur 5.1. Alderspyramide for innvandrere i alt og hele landet. 1. januar 2003. Prosent.....	55
Figur 5.2. Alderspyramide for førstegenerasjons innvandrere og personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. Absolutte tall. 1. januar 2002	56
Figur 5.3. Alderspyramide for vestlige og ikke-vestlige innvandrere. 1. januar 2003. Prosent	57
Figur 5.4. Gjennomsnittlig husholdningsstørrelse og andel husholdninger med 5 personer eller flere. 2001	60
Figur 5.5. Personer med en utenlandsfødt forelder, etter den utenlandsfødte forelderens landbakgrunn. 1. januar 2003	72
Figur 5.6. Norskfødte personer med en utenlandsfødt forelder, etter antall utenlandsfødte besteforeldre. 1. januar 2003	73
Figur 5.7. Innvandrerbefolkningen etter landbakgrunn.....	78
Figur 5.8 a-c. Andelen innvandrere i alt, og vestlige og ikke-vestlige innvandrere i fylkene. 1. januar 2003	84
Figur 5.9a. Andelen innvandrere i kommunene. 1. januar 2003	87
Figur 5.9b. Andelen vestlige innvandrere i kommunene. 1. januar 2003.....	88
Figur 5.9c. Andelen ikke-vestlige innvandrere i kommunene. 1. januar 2003.....	90
Figur 5.10. Andelen flyktninger i fylkene. 1. januar 2002	97
Figur 5.11. Andelen flyktninger i kommunene. 1. januar 2002	98
Figur 6.1.1. Ekteskapsinngåelser mellom norsk mann og innvandrer/utenlandsk kvinne, og mellom <i>norsk</i> kvinne og innvandrer/utenlandsk mann. 1990-2001.	104
Figur 6.1.2. Ekteskapsinngåelse mellom <i>norsk</i> ektefelle (uten innvandringsbakgrunn) og innvandrer/utenlandsk ektefelle ¹ , etter ektefellens landbakgrunn. 1990 og 2001.	105
Figur 6.1.3. Ekteskapsinngåelse mellom <i>norske</i> menn og innvandrerkvinner/utenlandske kvinner etter kvinnens landbakgrunn. 2001.....	105
Figur 6.1.4. Ekteskapsinngåelse mellom <i>norske</i> kvinner og innvandrer menn/utenlandske menn etter mannens landbakgrunn. 2001.....	106
Figur 6.1.5. Ekteskapsinngåelser mellom <i>norske</i> uten innvandrerbakgrunn og ikke-bosatte ektefeller. 1996-2002.....	109
Figur 6.1.6. <i>Norske</i> menns ekteskap med ikke-bosatte utenlandske kvinner, etter kvinnens statsborgerskap. 1996-2001	109
Figur 6.1.7. <i>Norske</i> kvinners ekteskap med ikke-bosatte utenlandske menn, etter kvinnens statsborgerskap. 1996-2001	110
Figur 6.1.8. Ekteskapsinngåelser etter ektefellens innvandrerbakgrunn/utenlandsk bakgrunn. 2001. Prosent	113
Figur 6.1.9. Ekteskapsinngåelse mellom menn fra ikke-vestlige land og <i>norske</i> kvinner, etter mannens landbakgrunn. Utvalgte ikke-vestlige land. 1990 og 2001. Prosent.....	114
Figur 6.1.10. Ekteskapsinngåelse mellom kvinner fra ikke-vestlige land og <i>norske</i> menn, etter kvinnens landbakgrunn. Utvalgte ikke-vestlige land. 1990 og 2001. Prosent.....	115
Figur 6.1.11. Andel gifte, samboende og ikke i par, etter landbakgrunn. 18-23 år. 2001	117
Figur 6.1.12. Sivilstand blant personer 18-23 år, etter innvandringskategori, alder og kjønn. 1.1.2002. Prosent	118
Figur 6.1.13. Personer født i Norge med to foreldre født i Pakistan, etter sivilstand og alder. 1.1.2002	118
Figur 6.1.14. Ekteskap mellom bosatte og ikke-bosatte ektefeller, etter bosatt ektefelles innvandringsbakgrunn. 1996-2002.....	119
Figur 6.1.15. Skilsmisser i ekteskap der partene har samme landbakgrunn. 1990-1999. Prosent.....	120
Figur 6.1.16. Skilsmisser i ekteskap der begge eller en av ektefellene er norske. 1990-1999. Prosent	120

Figur 6.4.1. Andel vestlige og ikke-vestlige innvandrere i prosent av befolkningen i Oslo , 1988-2003.....	136
Figur 6.4.2. Bydeler og bydelsgrupper i Oslo, 1988-2003.....	137
Figur 6.4.3. Andel ikke-vestlige innvandrere i prosent av befolkningen i den enkelte bydelsgruppe, 1988-2003.....	138
Figur 6.4.4. Dissimilaritetsindeks* for innvandrere etter landbakgrunn, 1998-2003.....	140
Figur 6.4.5. Dissimilaritetsindeks* og familieinntekt per forbruksenhet (gjennomsnitt for 1997) for utvalgte innvandrergupper bosatt i Oslo per 1.1.1998.	141
Figur 6.5.1. Reduksjon i folketallet i hver aldersgruppe i 2020 om en ser bort fra netto-innvandring. Prosent.....	145
Figur 6.5.2. Reduksjon i folketallet om innvandring holdes utenfor. 2020. Fylke. Prosent.....	146

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Denne publikasjonen er resultat av et oppdrag Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) gav Statistisk sentralbyrå (SSB) tidlig i 2003. Det var da klart at KRD skulle arbeide med en ny Stortingsmelding (som seinere fikk tittelen "Mangfold gjennom inkludering og deltakelse. Ansvar og frihet.") med sikte på å presenteres 2004, og at det var behov for å få levert et empirisk kunnskapsgrunnlag for arbeidet med meldingen. Det var flere møter mellom departementets innvandringsavdeling (med bl.a. avdelingsdirektør Stephan Mo og avdelingens prosjektleder for meldingen, Elisabeth Sem Christensen) og SSB ved Lars Østby og innvandrersstatistisk koordinator Benedicte Lie.

Arbeidet skulle basere seg bare på SSB data og analyser

Etter en diskusjon av hva det var behov for å få og mulig å gi, kom vi fram til en liste av temaer som omfattet de områdene hvor SSB har gode data og kompetanse, men det var også klart at andre miljøer skulle bidra med analyser på områder hvor de hadde best kompetanse. Det er en lang rekke universitetsmiljøer (ved alle fire universitet) og frittstående forskningsinstitutter (som FAFO, Frischsenteret, IFIM-SINTEF, ISF, NIBR, NIFU, NOVA med flere) som alle har en betydelig kompetanse og produksjon knyttet til mange av de temaene som meldingen tar opp. Dette er ofte mer spesialisert kompetanse enn den SSB har. Vi har ikke hatt som målsetting å bruke noen av deres analyser som grunnlag for våre innspill.

SSB har hatt en samarbeidsavtale med KRD om det såkalte Innvandrersstatistikkprosjektet siden 1991. Mye av den statistikken som benyttes i det foreliggende arbeidet er utviklet innenfor dette samarbeidet. Vi regner med at store deler av de deskriptive analyser som legges fram her har en selvstendig interesse utover det å gi et kunnskapsgrunnlag for meldingen. Vi vil også bygge videre på disse analysene i det arbeidet vi gjør med å utvikle et sett av indikatorer (en monitor) som skal brukes til å følge med særlig i innvandrernes integrasjon i det norske samfunnet.

Noe av arbeidet trekker på tidligere prosjekter

Tiden som sto til rådighet og de ressursene som kunne brukes på arbeidet gjorde at det på mange områder var mest naturlig å bygge på arbeider som allerede var utført innenfor SSB, og at det i noen grad var aktuelt å skrive sammen eksisterende kunnskap fra andre prosjekter til en mer konsentrert framstilling for meldingens formål. Dette siste gjelder særlig viktige problemstillinger knyttet til ekteskapsmønster, fruktbarhet og utdanning. Her er det ikke brakt fram ny kunnskap, men det er lagt vekt på å formidle den kunnskapen som andre prosjekter i SSB har generert. På noen områder er det skrevet en sammenfatning av andre analyser, og så supplert med målrettede analyser for å belyse forhold som antas å være nye eller å være særlig relevante for meldingen. Dette er tilfelle for inntektskapitlet (kapittel 9) og helsekapitlet (kapittel 12).

- noe er videreutvikling av eksisterende kunnskap

På andre områder, som f. eks. beskrivelsen av innvandrerbefolkningen i Norge, er det lagt stor vekt på å gi en omfattende og nyansert beskrivelse av det mangfoldet som innvandringen til Norge har skapt. Vi mener at nyanserikdommen i innvandrerbefolkningen ikke kommer klart nok fram i alle sammenhenger. Innvandrerne representerer 206 land, og omfatter hele spennet fra de rike i verdens rikeste land til de fattige i de fattigste landene. Beskrivelsen av innvandrerbefolkningen i Norge bygger bare i begrenset utstrekning på nye data, men vi har gitt en omfattende deskriptiv analyse basert på de store datamengder som publiseres årlig. Begrunnelsen for dette var at denne informasjonen ikke fantes samlet og godt nok oppdatert til å kunne tjene meldingens behov for grunnleggende kunnskap om innvandringens art og omfang. Vi tror også at dette vil utgjøre en nyttig tolkningsbakgrunn for forståelsen av innvandrernes levekår, slik de beskrives både i denne rapporten

og ellers, og denne beskrivelsen vil også være en referanseramme for noen av de aktuelle innvandringsdebattene.

- og noen ganger har det vært nødvendig å gjøre helt nye ting

På atter andre områder var det behov for å hente fram ny kunnskap fra registrene for dette formålet. Som eksempel kan nevnes uføretrygding, som nå har vært aktuelt i noen år for de arbeidsinnvandrerne som kom fra slutten av 1960-tallet, og hvor de store forskjellene som finnes de enkelte nasjonalitetene imellom ikke har vært viet særlig oppmerksomhet. Den nye statistikken om legemeldte sjukefravær er et annet eksempel på data som ikke har vært analysert i et innvandrerperspektiv tidligere.

Arbeidet for KRD startet tidlig i 2003, og ble hva den første gjennomskrivningen angår avsluttet våren 2004. Det meste av det empiriske grunnlaget tar utgangspunkt i situasjonen ved inngangen til 2003, men for noen kilders vedkommende var det bare tall for inngangen til 2002 eller enda tidligere som var tilgjengelige. Under redigeringen er det noen steder funnet mulig og nødvendig å supplere med informasjon om situasjonen ved inngangen til 2004, og om utviklingen tidlig i 2004, men noen allmenn oppdatering har det ikke vært anledning til.

Nyanserte beskrivelser har hele tiden vært siktemålet

Formålet med å utgi disse bidragene i én publikasjon har vært å lage en samlet oversikt over hva SSBs datagrunnlag nå kan bidra med av kunnskap om innvandring og innvandrerne, om hvem innvandrerne er, hvor de kommer fra og hvorfor, hvor de befinner seg i Norge, og særlig hvordan det går med dem etter ankomst til Norge. I tillegg til bruken i meldinga mener vi dette vil være et viktig bidrag til en kunnskapsbasert innvandringspolitisk debatt, og til en bedre innsikt i sider ved innvandrernes integrasjon i Norge.

Det finnes enkelte framstillinger som dekker noen av de samme formål. Vassenden (1997) har tjent dette formålet i mange år, men innvandringens art og omfanget har forandret seg en god del siden midten av 1990-tallet, f. eks. er antallet innvandrere fra ikke-vestlige land omtrent fordoblet i tiåret fra 1994 til 2004. Forlaget PAX utgav en omfattende innvandringshistorie i 2003 (Kjeldstadlie (red) 2003), som dekker et så langt tidsrom som 1100 år, fra år 900 til i dag. Denne vil da ikke kunne ha rom for så omfattende empiriske beskrivelse av dagens situasjon som det vi nå fikk muligheten til. Vi mener derfor at det arbeidet som er samlet her vil være et selvstendig bidrag til mer kunnskap om et fenomen som har stor betydning for utformingen av det moderne Norge, og som i perioder har stor politisk interesse. Noen ganger synes den politiske debatten å lide under manglende empirisk grunnlag.

I tillegg til denne samlepublikasjonen, er det flere andre publikasjoner fra SSB som utgjør et grunnlag for meldingen. Vi nevner særlig Lies beskrivelser av ekteskapsmønsteret (Lie 2004a) og av de ti største innvandrergroppene i Norge (Lie 2004b). Flere kapitler bygger på artikler i Samfunnsspeilet eller andre publikasjoner (som f. eks. kapittel 14 som er hentet fra Dzamarija og Kalve 2004), og flere av bidragene vil trolig bli publisert enten på SSBs web, i Samfunnsspeilet eller som selvstendige publikasjoner med mer detaljert informasjon enn det var rom for i denne rapporten. Dette vil gjelde blant annet kapitlene om trygd (kapittel 13), sosialhjelp (kapittel 14) og kriminalitet (kapittel 15).

SSB har fra tid til annen i oppgave å levere kunnskapsgrunnlag for den type politiske prosesser som også denne Stortingsmeldingen (2003-2004) "Mangfold gjennom inkludering og deltakelse - Ansvar og frihet" er et eksempel på. Vi kan nevne Stortingsmelding nr 50 (1998-1999) Utjammingsmeldinga, hvor SSBs bidrag ble samlet i fire notater redigert av Eva Birkeland (Birkeland (red) 1999), eller Storbymeldingen (St.meld. 31 2002-2003) med fire innspill blant andre som Barstad og Kirkeberg (2003) og Vatne Pettersen (2003). Til NOU 2002:2 ble det produsert en del bidrag som ble utgitt enkeltvis, f. eks. Røed Larsen (2002) og Østby (2002e).

1.2 Analytiske perspektiver¹

Studerer innvandrerne som individer eller som medlemmer av en gruppe?

Mange er opptatt av at innvandrerene må studeres som individ, og at dette blir viktigere jo lenger tid det er gått siden innvandrerene kom. Dette er et forståelig standpunkt, men i statistikk og analyse kan dette likevel ikke være en rettesnor. I slikt arbeid er vi nok alltid avhengige av våre grupper og kategorier. Men som statistikere og samfunnsforskere må vi hele tiden ta inn over oss den makt det ligger i å definere kategorier, begrep og analysevinkler, som er et viktig grunnlag for beskrivelse og forståelse. Likevel er en slik plassering av unike individer i unyanserte grupper nettopp det vår type beskrivelse og empiriske analyse handler om.

Våre kategorier bygger ofte på at gruppene skal være gjensidig utelukkende, en plasseres enten som innvandrer, eller som en som ikke er innvandrer. På den måten inviteres en trolig til å tenke "dem", til forskjell fra "oss". Men like lite som man tror at "oss" er en homogen gruppe uten indre differensiering, bør noen oppfatte "dem" som en homogen størrelse. En svensk innvandrer har trolig lite til felles med en iraker. Kategoriene skal altså ikke gis et videre innhold enn det som definisjonsmessig trengs for å etablere dem. En er sjelden "bare" innvandrer i statistikken, en er samtidig medlem av andre kategorier, som småbarnsmor, bilfører, skatteyter, høyskolelektor, skoleelev, fastlegepasient osv. Som statistikere skal vi være glade for at det finnes andre fagfolk, som antropologer, biografer, historiefortellere og forfattere, som formidler det enkelte individet i all sin kompleksitet. Begge typer tilnærminger er imidlertid nødvendige for å forstå innvandring og integrasjon.

Mener vi at alle innvandrere er like siden de plasseres i samme gruppe?

Statistikere er kanskje mer enn mange andre er klar over at gruppen innvandrere er så heterogen at den ikke egner seg til analytiske formål. Nettopp i denne erkjennelsen ligger behovet for mye og god statistikk for å forstå innvandringen. Innvandrerne har ikke annet til felles enn en bakgrunn fra et annet land enn Norge, og at de nå er i Norge. Deres bakgrunn er fra de aller fleste av verdens land, fra de aller rikeste til de aller fattigste, fra de aller mest til de aller minst moderne samfunn vi har i verden. For de fleste fordelinger vil de oppvise langt større variasjonsbredde enn de som ikke er innvandrere. Vi må altså dele ytterligere inn etter hvor i verden innvandrerene har sin bakgrunn. Innvandrerne har kjønn, alder, sosial bakgrunn, klasse og alt annet som inngår i vanlige sosiale analyser. I tillegg er det viktig å vite hvor lenge de har bodd i Norge for å kunne følge og å forstå deres integrering.

Det vil også være viktig å se hvorfor innvandrerene søkte seg til Norge, var det av nød eller lyst? En som kommer for å arbeide har helt andre forutsetninger enn en som flykter fra forfølgelse, selv om de kommer fra samme land. En som kommer for å starte eller gjenoppta et familieliv vil ha en annerledes vei inn i det norske samfunnet enn en som kommer alene uten å ha noen kontakter her fra før, og bakgrunnen til den "ankerpersonen" en har i Norge er kanskje viktigere enn ens egne karakteristika. Ledetråden må være at de gruppene vi bruker er *relevante* i forhold til de problemstillingene de anvendes på.

Tjener denne hangen til å samle folk i grupper noe fornuftig formål?

Statistikere ville neppe fortsatt med det om det ikke var tilfelle. Blanck (2000) skriver i en artikkel med overskriften "Etniska kategorier motverkar diskriminering" at positiv særbehandling av minoriteter motvirker etnisk diskriminering, og dette *krever* at det finnes en etnisk klassifisering. I norsk sammenheng er det rimelig å bruke landbakgrunn framfor etnisitet. Han sier at denne kategoriseringen er en selvfølgelighet i USA, men møtes av motstand i Sverige.

¹ Dette avsnittet bygger på Østby 2001d og 2002a.

Blanck mener at de benevnelser vi bruker, det være seg innvandrere, integrasjon eller mangfold avspeiler den virkeligheten de oppstår i, og at lansering av nye begrep er forsøk på å påvirke denne virkeligheten. Dersom det er et ønske om å oppnå øket integrasjon eller etnisk mangfold i samfunnet, krever det svar på følgende spørsmål: Hvilke etniske grupper har vi i landet, og hvilken betydning har den etniske sammensetningen innenfor ulike områder som arbeidsmarked eller høyere utdanning. For å besvare disse spørsmålene, må vi ha relevant statistikk. Foreliggende arbeid er et forsøk på å beskrive innvandringen på et slikt grunnlag.

Artikkelen til Blanck tar utgangspunkt i et arbeid av Åsard og Runblom (2000). Her gir de noen hovedpunkter fra et større arbeid om positiv særbehandling i Sverige og USA. Positiv særbehandling av grupper er ikke en selvfølgelighet, men den kan begrunnes i å ville fjerne "urimelige" forskjeller. Skal positiv særbehandling innføres i Sverige, innebærer dette at det må finnes en kategorisering, presise målangivelser og en nøyaktig kartlegging av befolkningen og arbeidskraften (Åsard og Runblom 2000:6). Videre kan legges til at en målsetting om å bekjempe diskriminering må bygge på akkurat de samme forutsetningene. Uten måling av diskrimineringen av innvandrere vil det ikke være mulig å evaluere skikkelig det arbeidet som gjøres for å bekjempe den (se Østby 2000), og det er heller ikke lett å bli enige om omfanget av et problem uten å basere seg på målinger.

Er det stigmatiserende å være i fokus?

Dersom en føler seg lite velkommen eller til og med utstøtt av samfunnet, er det trolig en ekstra belastning å være i fokus, selv om det er som gruppe og ikke som individ. Derfor skal vi alltid være forsiktige med hvordan resultater fra statistiske undersøkelser presenteres. Feilaktig brukt *kan* statistikken virke stigmatiserende.

En samling av deskriptiv empiri som i dette arbeidet kan lett oppfattes som en elendighetsbeskrivelse. Vi mener imidlertid at det fokuset som legges på mangfold og nyanser er viktig, også for å unngå en ensidig beskrivelse av en elendighet som ikke finnes. Det er mange så vel positive som negative eksempler, og utviklingen over tid og mellom generasjoner i hovedsak positiv, selv om det også her er unntak. Beskrivelser også av "negative" situasjoner vil ofte være et nødvendig, men ikke tilstrekkelig grunnlag for å endre en vanskelig situasjon.

Statistikken må være relevant

Derfor har relevanskriteriet stor vekt for det som publiseres, men det er jo slett ikke slik at ulike grupper har samme oppfatning av hva som er relevant. Vi må gjennom kontakt med brede brukergrupper skape oss et bilde av hvilke relevansvurderinger som finnes, og det er viktig at vi gjennom analytisk kompetanse også kan gjøre slike vurderinger på selvstendig grunnlag. Et temas egenverdi er viktig. Uansett hvilke brukerinteresser som er inne i bildet, kan vi ikke la være å beskrive sider ved samfunnets utvikling som vi oppfatter som sentrale.

Har statistikken for stor makt?

Hansen (1999) tar opp betydningen av at vi plasserer mennesker i kategorier, og de betegnelser for deres levekår og livsløp som samfunnsforskningen bruker, ved å stille spørsmålet "Beskriver eller konstruerer vi virkeligheten?". Han understreker at andre begreper enn de brukte, og alternative inndelinger i kategorier ofte kan gi andre konklusjoner. Det kan sies mye negativt om å sette mennesker i båser, om å overse individets spesielle kvaliteter, og ikke ha vilje eller evne til å bruke all tilgjengelig informasjon om et individ. Statistikken må likevel benytte seg av samletall, se på gjennomsnitt, studere forskjeller mellom grupper, men samtidig bære med seg erkjennelsen om at dette er en forenkling av virkeligheten. I hvilken grad vi faktisk konstruerer virkeligheten gjennom våre beskrivelser, må vi som statistikere og samfunnsforskere forholde oss til i alt vårt arbeid.

1.3 Rapportens innhold og opplegg

Vi innleder med en beskrivelse av datagrunnlaget for rapporten (kapittel 2), som i hovedsak er ulike registre som omfatter hele befolkningen. Her står Det sentrale folkeregister (DSF) særlig sentralt, siden det inneholder den demografiske informasjonen vi har, og det er kjernen når andre registre koples sammen for å gi data om levekår etc. Noen få steder tyr vi til utvalgsundersøkelser, men som vi skal se vil disse ofte være mangelfulle for å beskrive innvandrerpulasjonen i Norge.

Flyttestrømmer

Deretter består rapporten av to deler, en demografisk og en om levekår. Først (kapittel 3) beskrives flyttestrømmene, og hvordan de har utviklet seg etter at Norge ble et land med netto innvandring på slutten av 1960-tallet. Vi har også med et kapittel (4) som beskriver innvandrernes innenlandske flyttinger, det som noen ganger kalles sekundærflytting. Ut fra det statlige integreringstilskuddet som kommunene får for å dekke utgifter knyttet til bosetting av flyktninger de fem første oppholdsår i Norge, ligger hovedinteressen på flyktningenes innenlandske flyttinger, men vi har forsøkt å få med noe om andre innvandreres flyttinger også. Dette viktig for å forstå utviklingen i innvandrernes regionale fordeling, og for å kunne følge i hvilken grad bosettingen av flyktninger skaper permanent bosetting.

Demografisk atferd

Så kommer en demografiske beskrivelse av de innvandrerne som til enhver tid bor i Norge. Kapittel 5 er ment å gi en detaljert beskrivelse av innvandrerne i Norge, og av innvandrerbakgrunn for den del av befolkningen som ikke defineres som innvandrere. Dette er det mest omfattende kapitlet, ikke bare fordi det ligger redaktørens kompetanse nærmest, men også for det representerer et grunnlag for de seinere kapitlene om levekår. I kapittel 6 har vi fem underkapitler som tar opp demografiske komponenter eller problemstillinger som er sentrale i innvandrersammenheng. Det dreier seg om ekteskapsmønster, fruktbarhet, dødelighet og segregasjon. Det nasjonale bosettingsmønsteret er gitt en fylldig beskrivelse i kapittel 5. Til sist følger et kort kapittel om innvandringens betydning for befolkningsutviklingen framover. Det kommer i løpet av 2005 til å bli gjort en framskrivning av innvandrerbefolkningen innenfor det vanlige apparatet for befolkningsframskrivinger.

Levekår

Den andre delen (bind II) omfatter 12 kapitler som tar opp ulike levekårsaspekter som våre data kan belyse, og som vi har oppfattet som relevante og mulig å skrive noe om innenfor rammen av dette oppdraget. Delen består av en blanding av gammel og ny kunnskap. Også i denne delen har vi lagt vekt på å vise nyansene i den norske innvandrerbefolkningen. Dermed blir det ofte ganske omfattende og detaljerte empiriske beskrivelser. Vi har hele tiden gitt prioritet til å få fram mangfoldet, særlig mellom personer med ulik landbakgrunn og oppholdsgrunnlag i landet.

Utdanning (kapittel 7) er trolig et meget viktig område for integrasjon i det norske samfunnet. Det er der mange får helt nødvendige språkkunnskaper, tilegner seg kompetanse som i sin tur anvendes på arbeidsmarkedet, og får kontakter med et bredere utsnitt av det norske samfunnet. Kapitlet bygger på flere bidrag publisert på nettet og i Samfunnsspeilet. Arbeidsmarkedet (kapittel 8) er den arena hvor den humankapital en har samlet i utdanningssystemet og andre steder i beste fall kan omgjøres til ressurser som kan brukes til å realisere drømmen om det gode liv. Problemene på arbeidsmarkedet er kanskje de største hindrene for en vellykket integrering. Vanskelighetene på arbeidsmarkedet gir seg også utslag i at ikke-vestlige innvandrere har betydelig lavere inntekt enn resten av befolkningene, og deres inntekt er sammensatt på en annen måte. Kapittel 9 beskriver inntektens størrelse og sammensetning, og har et kort sammendrag av noen mer inngående analyser av innvandrernes inntektsforhold.

Forholdene på boligmarkedet (kapittel 10) kan ikke behandles normativt på samme måte som arbeid og inntekt. Der vil ulike preferanser spille en sterkere rolle, både for bolig og for alternativt konsum, og det er åpenbare grunner til at mange innvandrere foretrekker å bo der andre innvandrere bor. Folke-

og boligtellingsen 2001 gir hovedmaterialet for dette kapitlet. Den er også grunnlaget for det neste kapitlet (11). Det tar opp forskjeller i noen levekårskomponenter mellom par hvor det er to, én eller ingen innvandrere, og hvordan ulikhetene avhenger av hvor innvandrerne kommer fra. Disse forskjellene var overraskende store, og har ikke vært gitt særlig oppmerksomhet i Norge tidligere.

Deretter kommer et lite kapittel (12) om helse som fremstiller noe av det den forrige Levekårsundersøkelsen blant innvandrere lærte oss, og som beskriver mønsteret i legemeldte sjukefravær. De neste kapitlene er alle skrevet av SSBs fageksperter på ulike områder. Først kommer fire kapitler som tar opp sentrale elementer i enhver beskrivelse av levekår. Det gjelder bruk av særlig uføretrygd (kapittel 13), sosialhjelp (kapittel 14), innvandrerbarn i barnevernet (kapittel 15), og kriminalitet med vekt på straffede (kapittel 16). Deretter kommer en liten beskrivelse av trossamfunn utenfor Den norske kirke siden mange innvandrere hører hjemme der. Dette kapitlet har til forskjell fra de foregående grunnlag bare i aggregerte data, ikke individopplysninger. Det siste kapitlet (18) tar for seg holdninger til innvandrere og innvandring som SSBs omnibusundersøkelser har gitt et bilde av siden 1993.

I innholdsfortegnelsen står navnene på forfatterne som er skrevet disse kapitlene. Redaktøren har hatt et ganske nært samarbeid med forfatterne om utformingen av kapitlene, og han har også tilpasset terminologi og språkform til en noenlunde enhetlig standard. Det har også vært nødvendig å kutte ned på noen generelle deskriptive avsnitt i noen kapitler for å unngå for stor grad av overlappning.

Mye faller utenfor vår ramme

Med dette opplegget er det ikke skrevet mye om forhold som ikke dekkes i SSBs registermateriale, men som selvfølgelig også være viktige. Vi har ikke tatt opp valgdeltakelse eller andre sider ved deltakelse i våre politiske institusjoner. Heller ikke deltakelse i organisasjonsliv eller andre måter å bruke fritiden på har vi hatt grunnlag for å beskrive. Til dette formålet brukes ofte tidsbruksundersøkelsene (Vaage 2002). Dette er utvalgsundersøkelser hvor et begrenset utvalg av befolkningen fører detaljerte dagbøker over tidsbruken et par dager. Dersom disse metodene skulle brukes til å beskrive innvandrernes tidsbruk, ville det være nødvendig med ganske kostbare spesialutvalg for å få nok respondenter, og det ville trolig trenge særlig anstrengelser for å et akseptabelt frafall.

Det er i det hele tatt mange forhold som utvalgsundersøkelser av levekår, tidsbruk, fritids- og mediebruk, helse, bolig, arbeidsmiljø etc. dekker som vi ikke kan ta opp med den tilnærmingen som ligger til grunn i nærværende rapport. Levekårsundersøkelser blant innvandrere, som supplement til de ordinære levekårsundersøkelsene er holdt i 1983 (Støren 1987) og i 1996 (Blom 1998), og den blir gjentatt ved årsskiftet 2005-2006. Gjennom disse får en kunnskaper om innvandrerbefolkningens levekår som gjør at innsikten om denne befolkningsgruppen ikke er permanent mye dårligere enn kunnskapene om den øvrige befolkningen.

1.4 Noen spredte hovedresultater

Det er en meget omfattende samling empiriske resultater om innvandring og innvandrernes integrasjon fra en lang rekke samfunnsområder som presenteres her. Det er derfor ikke meningsfylt å lage et sammendrag av disse resultatene, men vi vil likevel trekke fram enkelte observasjoner som vi mener har spesiell interesse. Det er ofte gitt sammendrag av viktige avsnitt underveis i teksten.

Slik vi definerer innvandrerbefolkningen (født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre, eller deres etterkommere født i Norge med to foreldre som selv var innvandrere) har innvandrerne utgjort en viktig del av befolkningsveksten i Norge fra vi ble et innvandringsland omkring 1970. Når Norge har hatt en befolkningsvekst som har ligget nær toppen i Europa, skyldes det både et visst fødselsoverskudd og en nettoinnvandring fra utlandet. Innvandrerbefolkningen vokser langt mer gjennom innvandringsoverskuddet enn gjennom deres fødselsoverskudd. Norges fødselsoverskudd har

vært av de største i europeisk sammenheng, og innvandringsoverskuddet har vært i overkant av gjennomsnittet i noen år.

Innvandrerne kommer fra 206 land, 7,3 prosent av befolkningen

Innvandrerbefolkningen i Norge har sin bakgrunn i 206 land, de aller fleste av verdens land og selvstyrte regioner er altså representert. De utgjorde ved inngangen til 2003 7,3 prosent av landets befolkning, eller 333 000 personer. Mer enn halvparten kom fra land i den tredje verden, og legger vi til dem med bakgrunn fra Øst-Europa, utgjør de 70 prosent av innvandrerbefolkningen og 5,1 prosent av befolkningen i alt. Ganske nøyaktig 100 000 av innvandrerne hadde sin bakgrunn i vestlige land. Som i den øvrige befolkningen er det et lite kvinneoverskudd blant innvandrerne, og det er langt flere unge voksne blant dem enn i befolkningen ellers. På den annen siden er det tilsvarende færre gamle, mens andelen barn er lik. Slike samletall dekker over svært store forskjeller innvandrergrupper imellom, og viser at gruppen ”innvandrere” under ett er så heterogen at den sjelden utgjør en god analytisk enhet.

Litt under 100 000 flyktninger

Vi har lite informasjon om oppholdsgrunnet for de innvandrerne som bor i Norge, men antallet som har opphold her som flyktninger har vi oversikt over. Det var ved inngangen til 2003 i underkant av 100 000 (93 600) som selv var flyktninger (75 prosent) eller hadde opphold ved familiejenforening med flyktninger (25 prosent). Legger vi til et anslag på det barntall flyktningene har født etter ankomst til Norge, får vi at omtrent halvparten av de 234 000 innvandrerne fra ikke-vestlige land er her på grunnlag av et beskyttelsesbehov.

Kapittel 5 viser store og systematiske forskjeller i familie- og husholdningsstruktur, men også en del likheter, som at andelen eldre innvandrere som lever alene likner på andelen i befolkningen under ett. Noen har vært opptatt av det mange kaller andre- tredje osv. generasjons innvandrere. Andre generasjon tilsvarende de som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre som selv er innvandrere, og tredje generasjon må oppfattes som deres barn igjen. Siden innvandringen er såpass ny, er andre generasjon ung, av i alt 55 500 er 4 500 eldre enn 25 år, og ytterligere 3 8000 mellom 19 og 24 år. I alt har foreløpig bare 42 barn bosatt i Norge to foreldre som selv er født i Norge av innvandrerforeldre. Det er altså lenge til at ”tredje generasjon” kan gjøres til gjenstand for noen analyser.

Vi bruker hele kapittel 6 til å beskrive ulike sider ved innvandrerens demografiske atferd. Det kommer fram som ventet at innvandrerne fra en del land i den tredje verden har høyere fruktbarhet enn befolkningen ellers, men også at fruktbarhetsforskjellene avtar med botiden. Dødeligheten viser seg å være lavere for innvandrerne enn resten av befolkningen i samme alder. Vi ser også at når de med bakgrunn i den tredje verden gifter seg, skjer det oftest med en fra opphavslandet, og at flere blant innvandrerne gifter seg i ung alder enn andre i Norge.

Beskrivelsen av utdanningen viser primært at innvandrere som kommer til Norge har svært variert utdanningsbakgrunn, noen grupper har høyere utdanning enn befolkningen ellers, mens andre har til dels mye lavere. Dette viser igjen at innvandrerne er en meget sammensatt gruppe, som best kan møtes om en tar tilstrekkelig hensyn til deres egne forutsetninger.

Nesten 150 000 sysselsatte innvandrere

Arbeidsmarkedet er trolig den viktigste arenaen for integrasjon av innvandrere i det norske samfunnet, og mulighetene til å komme inn på arbeidsmarkedet er meget vanskelig for store innvandrergrupper. Dette viser seg ved lav yrkesdeltaking og høy arbeidsledighet. De som er i arbeid samles i enkelte næringer hvor det ofte er dårlige lønns- og arbeidsforhold. Innvandrerne fra ikke-vestlige land er mer utsatt for konjunkturvariasjoner enn andre yrkesaktive. Likevel, selv i perioden med økende andel arbeidsløse ser vi samtidig en økning i antallet sysselsatte innvandrere. Selv om det egentlig ikke har vært ordinær arbeidsinnvandring til Norge på 30 år, er det likevel nesten 150 000 sysselsatte

innvandrere i Norge. Flertallet av dem, nesten 90 000 sysselsatte er fra ikke-vestlige land. All innvandring, ikke bare arbeidsinnvandring gir altså et betydelig bidrag til sysselsettingen i Norge.

Uten arbeid blir det lav inntekt

Siden det er så vanskelig for mange innvandrere å komme inn på arbeidsmarkedet, er deres inntekter mye lavere enn resten av befolkningens, og det er gjennomgående større husholdninger som skal forsørges på denne lavere inntekten. Selv om innvandrerbefolkningen ikke utgjør noen stor del av befolkningen (7,3 prosent i 2003), betyr den mye for mønsteret i fattigdommen i Norge. Oslo har langt høyere andel av fattige enn andre byer og regioner, men når innvandrerbefolkningen holdes utenfor, er andelen fattige lavest. Andelen fattige blant barn er også mye større i innvandrerbefolkningen. Årsaken til dette er primært problemene med tilknytningen til arbeidsmarkedet. Blant yrkestilknyttede er forskjellene mye mindre. Særlig lave inntekter har flyktninger. Til gjengjeld bidrar sosialhjelpen til å løfte dem opp på nivå med andre ikke-vestlige innvandrere, men det er fortsatt langt igjen til gjennomsnittet i Norge.

Vi har relativt lite informasjon om helsesituasjonen i innvandrerbefolkningen, men det kommer som en overraskelse for mange at innvandrerbefolkningen fra land i den tredje verden faktisk har lavere dødelighet enn det norske gjennomsnittet også når vi tar hensyn til ulikhetene i alder. Vi ser i denne rapporten at noen innvandrere har et betydelig høyere sjukefravær, og at uføretrygding er vanlig for mange som nærmer seg ordinær pensjonsalder. Grunnene til dette er nok flere, og når det skal lages årsaksforklaringer er det viktig å ta utgangspunkt i de store forskjellene det er gruppene imellom, noen grupper har svært lavt sjukefravær og få uførepensjonister.

Mange straffede blant unge innvandrer menn

Kriminaliteten i innvandrerbefolkningen er det mange som er opptatt av. Det er en klart høyere andel straffede i innvandrerbefolkningen enn i gjennomsnittet av den øvrige befolkningen. Denne forskjellen blir mindre, men består fortsatt når vi tar hensyn til alder, kjønn og bosettingsmønster. Vanligvis har kriminaliteten i en gruppe sammenheng med levekårene (arbeid, utdanning, inntekt m.v.) denne gruppen. Det er foreløpig ikke gjort analyser som viser om innvandrernes kriminalitet fortsatt er høyere om en også tar hensyn til slike forskjeller.

I arbeidet med kunnskapsgrunnlaget for meldingen har vi for første gang sett systematisk på hvordan forskjellene er i levekår avhengig av om et par består av to, én eller ingen innvandrere, og hva landbakgrunn har å si i de ulike sammensetningene. Analysene kunne ikke gjøres særlig grundig, men det kommer klart fram at blandede par i mange sammenhenger tar mest preg av den norske partnerens muligheter. Særlig stor forskjell er det i tilknytningen til arbeidsmarkedet, og dermed også for inntekt.

Det går seg til med økende botid, og fra en generasjon til den neste

Barn født i Norge av to innvandrede foreldre er foreløpig så unge at deres demografiske atferd ikke kan analyseres fullstendig. De første innvandrerne av noe antall fra ikke-vestlige land kom omkring 1970, og de eldste av deres barn er nå så vidt fylt tretti år. Det store flertallet av dem er langt yngre, men såpass mange er kommet opp i 20-årene at vi kan følge den første delen av deres voksentilværelse. Det er lagt vekt på å sammenlikne førstegenerasjons innvandrere med deres etterkommere for å se i hvilken grad forskjellene mellom innvandrerne og resten av befolkningen holder seg også for etterkommerne. På de aller fleste områder hvor slike analyser kan gjøres, er etterkommerne mye mer lik den øvrige befolkningen enn de er lik dem som selv er vandret inn. Dette gjelder for ekteskap og fruktbarhet, innenfor utdanningssystemet, på arbeidsmarkedet, inntekt og inntektsdannelse, helse, barnevern og sosialhjelp. Det er påfallende at det ikke gjelder for dødelighet, unge etterkommere har klart høyere dødelighet enn alle andre. Innvandrerne og etterkommere har stort sett lik kriminalitet innenfor hver aldersgruppe, og klart over den øvrige befolkningen med samme fordeling etter alder, kjønn og bosted.

Alt i alt tyder sammenlikningene mellom førstegenerasjonsinnvandrere og deres etterkommere på at de ugunstige levekårene som preger innvandrerbefolkningen er langt mindre uttalte blant etterkommerne. Ulike analyser av botidens betydning for utviklingen av levekårene viser også at det skjer en betydelig reduksjon av levekårsforskjellene etter hvert som innvandrernes botid øker. Dette gjelder for blant annet arbeid, inntekt og avhengighet av sosialhjelp. Når mange indikatorer, f. eks. for arbeidsledighet og yrkesdeltaking viser en negativ utvikling skyldes det primært at de avspeiler utviklingen for *grupper* hvor andelen som er nyankomne er økende. Følger en derimot personer som ankom et gitt år, kommer det fram et ganske entydig bilde av at levekårene bedrer seg etter hvert som oppholdstiden i landet øker. Sammenlikninger mellom førstegenerasjons innvandrere og deres etterkommere, og betydningen av botiden viser at integreringen av innvandrerbefolkningen i Norge i all hovedsak går rett vei. Prosessen tar lengre tid for noen grupper enn for andre, og det er ikke på riktig alle arenaer hvor dette bildet er entydig, men hovedinntrykket basert på analysene som presenteres her er at ”det går seg til” med tiden.

2. Datagrunnlaget

Vi skal som innledning presentere det datagrunnlaget vi har tilgjengelig når innvandring og innvandrere til Norge skal beskrives. Dette vil være kjent av mange allerede, men det er nyttig å ta med i vurderinger av hvilke databehov som finnes og hvilke som er dekket, hvilke som *kan* dekkes og hvilke som *ikke kan* dekkes innen overskuelig framtid. I tillegg til å være en del av forståelsen av de beskrivelser og analyser som presenteres her, og hvorfor noen tema er dekket og andre ikke, er dette også nyttig for å kunne formulere eventuelle seinere behov for nye data. Det datagrunnlaget som Statistisk sentralbyrå (SSB) har, setter rammen for de tema som er dekket.

SSBs statistikk om innvandring (data om flyttestrømmer) hentes fra Systemet for befolkningsstatistikk, som i sin tur henter sine data fra rutiner knyttet til Det sentrale folkeregisteret (DSF). Det utarbeides også en god del statistikk av innvandringsmyndighetene (særlig Utlendingsdirektoratet, UDI), og noe av informasjonen stammer derfra. Statistikk om innvandrere i Norge (bestandsdata) produseres i all hovedsak med grunnlag i det samme systemet, og med koplinger mot andre kilder med individinformasjon. Her er det også noen andre kilder som brukes, og vi vil beskrive nødvendige detaljer ved dem når det er behov for det.

Folkeregisterdata viktigst, her som ellers

Det er disse kildene som er grunnlaget for all befolkningsstatistikk og det meste av den individbaserte sosialstatistikken i Norge. Dette systemet er ikke laget primært for statistiske formål, men det inneholder opplysninger som samles inn av administrative og forvaltningsmessige grunner i administrative registre. Statistisk bruk av dataene er ofte underordnet de administrative formålene, slik at dersom noen variable eller definisjoner ikke er de ideelle for statistiske eller analytiske formål, er det ikke lett å få gjennomført endringer begrunnet med statistikkens behov. Likevel er dette et statistikkssystem som gir oss meget gode muligheter for beskrivelse og analyse, og det gir en datakvalitet som trolig intet annet system kunne gi oss. Kvaliteten henger sammen med at den informasjonen som inngår i de administrative registrene brukes til svært mange formål, og det er viktig både for det enkelte individ og for de administrative organene at opplysningene er riktige. Det er sterke interesser involvert i å holde antall feil så lavt som mulig. Et rent statistisk register vil i det lange løp være umulig å opprettholde kvalitetsmessig fordi det sjelden er nok insitammenter i systemet til å oppdatere det regelmessig nok (Østby 2003b).

Det Sentrale Personregister, som det het den gangen, ble etablert i 1964 på grunnlag av Folke- og Boligtellingen 1960. Det ble drevet i felleskap av SSB og Likningsmyndighetene fram til 1990, med lokalkontorer knyttet til hver kommunes likningskontor. Etter 1990 er det Skattedirektoratet alene som har vært den sentrale myndigheten. Denne organiseringen viser at likningshensyn hele tiden har vært viktige for registeret. Registeret inneholder data om alle personer som har vært registrert bosatt i Norge etter 1964 eller som var bosatt her på tellingstidspunktet i 1960, og alle har fått tildelt sitt eget unike 11-sifrede fødselsnummer. Når personer dør eller utvandrer blir ikke nummeret tatt i bruk av andre. Derfor kan en bruke dette nummeret ved kopling av alle registrer som inneholder det.

Alle barn som fødes i Norge av foreldre som er registrert bosatt her, får fødselsnummer. Det får også alle innvandrere som melder flytting hit og som har en eller annen rett til å oppholde seg her. Grunnlaget for å bli tatt inn i registeret er at de etter FNs definisjon av "usual place of residence" (FN 1998) skal ha *som intensjon* å være bosatt i Norge i minst seks måneder, og at de har eventuelle nødvendige tillatelser. FNs definisjon brukes også til å finne hvilken kommune hver enkelt bosatt skal tilhøre. Regelverket for asylsøkere har endret seg et par ganger etter 1987, og vi skal nevne reglene der betydningen av dem er relevante for vår tolkning av data. Fra 1994 har hovedregelen vært at de som søker asyl ikke skal tildeles fødselsnummer og føres inn i Folkeregisteret før de har fått positivt vedtak om opphold i Norge.

- men de har jo ikke primært statistikk som formål

Alle demografiske begivenheter (fødsel, død, giftermål, flytting etc.) registreres fortløpende, og det gir grunnlaget for å gi fordelinger av demografiske karakteristika, som alder, ekteskapelig status, statsborgerskap, fødested (-land), landbakgrunn (inkludert foreldrenes fødeland), antall barn, oppholdstid i Norge etc. Som nevnt er SSB bare en sekundær bruker av registerets informasjon. Hver dag mottas utskrift av alle transaksjoner i registeret som har relevans for statistikkformål. Denne informasjonen brukes til kontinuerlig oppdatering av vår versjon av registeret.

Basert på denne informasjonen kan en lage individuelle demografiske livshistorier, som har vist seg meget viktige i analyser blant annet av innvandring og integrasjon (se f. eks. Østby 2001b). I tillegg til dette befolkningsregisteret finnes det en lang rekke andre offentlige registre som baserer seg på fødselsnummer. Under Datatilsynets kontroll kan disse registrene koples til befolkningsregisteret for statistiske og analytiske formål, men det er strengt forbudt å bruke slike koplinger på en måte som kan avsløre opplysninger om identifiserbare enkeltpersoner. Vi har brukt informasjon fra flere av registrene i dette utredningsarbeidet: Register over inntekt og formue basert på selvangivelsene, register over befolkningens høyeste utdanning, register over elever og studenter med igangværende utdanning, arbeidsgiver/arbeidstakerregister, sosialhjelpsregister, straffesaksregister og flere.

Gjennom utstrakt bruk holdes høy kvalitet

Siden registrene brukes i så mange ulike sammenhenger, og siden registrene ofte brukes sammen med hverandre, er det rimelig grunn til å tro at de fleste kvalitets- og konsistensproblemer vil være vel kjent, også om de ikke lar seg rette uten videre. Vi tror at praktisk talt alle innvandrere med lovlig opphold i landet er med i registeret. Det kan nok være noen særlig fra våre nordiske naboland som ikke melder flytting som de skal, men det er godt samarbeid mellom landene, så dersom et lokalt svensk folkeregister får informasjon om at en person er flyttet til Norge, deles denne informasjonen med norske myndigheter. Når personer som er avhengig av en eller annen tillatelse for å få bli her blir gitt slik tillatelse, går det samtidig informasjon til Det sentrale folkeregister (DSF).

Uregistrert utvandring trolig større problem enn innvandring

Det kan være større problemer knyttet til uregistrerte eller illegale innvandrere. De unndrar seg per definisjon registrering, men antallet synes ikke å være så veldig høyt. Det er trolig vanskelig å oppholde seg illegalt i et såpass gjennomskiktig og gjennomregulert samfunn som det norske i lang tid. Det har aldri vært gjort seriøse forsøk på å anslå omfanget av illegal innvandring, men det verserer fra tid til annen anslag i media fra politiet som nevner tallet 5 000. I tillegg kommer det nok til enhver tid også et antall som er her lenger enn de tre månedene mange turister kan bli, og en del som blir lenger enn det en midlertidig arbeidstillatelse gir rett til. Slike som reiser ut igjen litt seinere enn det tillatelsen gir grunnlag for, vil jeg ikke regne som illegale innvandrere.

Det er altså en del som oppholder seg i landet uten å være registrert, men det kan være flere som har forlatt landet uten at det gis melding til registeret. Noen kan ha interesse av fortsatt å stå registrert i Norge, av skattemessige eller andre grunner. En kan lett tenke seg at det er mange innvandrere som bare reiser fra landet uten å levere flyttemelding. Omkring 1990 ble det anslått å være om lag 10-15 000 innvandrere som hadde forlatt landet igjen uten å melde fra. Majoriteten hørte hjemme i Storbritannia og USA, og mange kunne antas å ha vært knyttet til oljesektoren. På basis av blant annet disse erfaringene, har Sentralkontoret for folkeregistrering gjennomført det de kaller "Aktiv folkeregistrering", med det formålet å fjerne fra registeret de som åpenbart ikke lenger er bosatt i landet. I dette arbeidet trekkes også inn informasjon om utløpte oppholdstillatelser, uten at et utløpt tillatelse automatisk fører til at vedkommende anses som utvandret. I gjennomgangen av utvandringen etter 1990 som følger seinere, vil vi se at det er relativt mange i enkelte år som står med uoppgitt utvandringsland. Det er ofte personer som en gjennom dette arbeidet har oppdaget har utvandret, men bare personen selv kan være kilde for å fastslå hvilket land vedkommende er flyttet til.

De analysene som presenteres i denne rapporten bygger stort sett på registerdata, ofte koplinger mellom personregister og andre. Det er også datagrunnlaget for mange av de analyser vi har gjort tidligere, se f.eks. Blom (2002a og b, 2003), Byberg (2002), Dahl (2002), Dzamarija og Kalve (2004), Gundersen et. al. (2000), SOPEMI-rapportene, KR D (2002), Lappegård (2000), Lie (2002), Samfunnsspeilet 2/2001, Vassenden (1997) og Østby (2001a, b og c, 2002b og c, 2003a), og generelt under <http://www.ssb.no/innvstat/>.

Supplerende kilder i UDIs registre

Det finnes også nyttige kilder i tillegg til de registre som er nevnt her. Først og fremst gjelder det data generelt i UDI. Hovedvekten hos dem ligger på data knyttet til fasen før opphold blir gitt, og de har mye informasjon også om dem som ikke skal inn i Det sentrale folkeregisteret, men som likevel har et (kortvarig) opphold i landet (f.eks. sesongarbeidstillatelser og besøksvisa). Deres opplegg har vært rettet mot de interne behovene for informasjon som støtte til saksbehandling mer enn mot allmenne statistikkbehov. Årsmeldingene fra UDI (UDI 2003 og tidligere) viser hvordan disse dataene kan brukes. Viktige deler av de informasjoner som SSBs statistikkssystem inneholder om innvandrere, stammer fra UDI, enten via DSF eller direkte til SSB, f.eks. hvem som får lovlig opphold i landet, tidfesting av innvandringen, innvandringsgrunn (egentlig bare hvem som er flyktning og hvem som ikke er det). Datasystemene i UDI er under omlegging, og den nye kilden som heter DUF (Datasystem for utlendingsforvaltningen) skal tjene også allmenne statistikkbehov. Vi håper at det i framtida blir lettere å bruke informasjon herfra i analyser hvor data fra SSBs individregistre inngår, men fortsatt er det ikke gjort noen kvalitets- og konsistenskontroller av DUF opp mot SSBs registre. Behovene for endringer i UDIs datasystem er diskutert nærmere i Østby (2001a). Innvandringsgrunn er trolig svært viktig for forståelsen av innvandrernes bakgrunn og tilpasning til norske forhold, og bør bli langt lettere å hente inn fra det nye systemet.

- og i utvalgsundersøkelser

Utvalgsundersøkelser er den tredje viktige kilden vi bygger på. De brukes ikke i Norge til å anslå omfanget av innvandringen slik en gjør i mange andre land, men er viktige i analysene av levekårene til innvandrere når det gjelder områder som ikke er dekket i registrene, og til å si noe om nordmenns holdninger til innvandrere. De vanlige utvalgsundersøkelsene er til liten hjelp, siden det i et bruttoutvalg på 3 000 respondenter kanskje vil være vel 200 med innvandrerbakgrunn. Blant disse 200 vil svarprosenten trolig være lavere jo mindre kunnskap gruppene har til norsk språk og norske samfunnsforhold. Å bryte svarene ned på alder, kjønn, opprinnelsesland, botid o.l. vil være helt hensiktsløst. Vi kan derfor ikke bruke de generelle utvalgsundersøkelsene til analyse av innvandrere, med et mulig unntak for deler av Arbeidskraftsundersøkelsene.

Derimot ligger det atskillig bedre muligheter i å gjennomføre skreddersydde utvalgsundersøkelser for mer avgrensede grupper. Det er ved universiteter og andre forskningsmiljøer gjennomført slike undersøkelser for spesielle formål. Disse undersøkelsene skal ikke vi trekke på her. SSB har gjennomført to typer utvalgsundersøkelser vi skal bruke i denne rapporten. Den ene er en intervjuundersøkelse om nordmenns holdninger til innvandring og innvandringspolitikk, gjennomført årlig siden 1993 (se kapittel 18 og Blom og Lie 2003).

Den andre vil ha større interesse særlig for beskrivelse av innvandrernes levekår, og blir brukt i mange sammenhenger. Det gjelder en levekårsundersøkelse blant 8 store ikke-vestlige innvandrergrupper gjennomført i 1996 (se Blom 1998). Det ble også gjort en i 1983 (Støren 1987), med fire grupper. Dette er undersøkelser hvor innvandrerne intervjues på sitt eget språk, om de foretrekker det. Opplegget er gjort for å tilsvare så godt som mulig den allmenne Levekårsundersøkelsen, slik at det i tillegg er et stort utvalg norske respondenter å sammenlikne med. Når datagrunnlaget fra disse utvalgsundersøkelsene blir etablert, brukes det i stor grad også registerinformasjon, både for å unngå å belaste intervjuet med spørsmål vi allerede vet svaret på, og av hensyn til svarkvaliteten. Etter grundige drøftinger mellom SSB og KR D om muligheten for å gjennomføre en ny levekårsundersøkelse blant innvandrere er en kommet fram til å gjøre en slik undersøkelse i 2005-2006. Slike

undersøkelser krever mye ressurser for å kunne gjennomføres på det nødvendige antall språk, og kan bare gjennomføres med mange års mellomrom. De representerer meget nyttige supplement til registerbaserte studier fordi de kan trekke inn holdninger, oppfatninger og atferd som ikke finnes i registrene, i tillegg til de "hardere" registerdataene.

Mye mangler av komparative data

I analyser av innvandring og innvandrere er det ofte svært nyttig å sammenlikne forholdene i ett land med hvordan det er i andre land, både naboland og mer fjerntliggende. Det er ganske begrensede muligheter til slike sammenlikninger basert på det generelle datagrunnlaget. Når det gjelder omfanget av flyttinger mellom EØS-landene (og de nye medlemslandene i EU) og antall innvandrere i disse landene, publiserer Eurostat slike data, mest i deres database New Cronos og i enkle publikasjoner i serien Statistics in Focus, men også enkelte mer omfattende publikasjoner, gjerne i elektronisk form (Eurostat 2002a og b, 2003a, 2004a og b). Selv disse rent demografiske størrelsene er lite sammenliknbare ut over kretsen av land med befolkningsregistre. Dette skyldes både mangel på felles definisjoner og mangelfull datakvalitet i mange land. Brede sammenlikninger av innvandrere kan baseres bare på data om utenlandske statsborgere, som pga. store forskjeller i naturalisering er et dårlig mål ved komparative analyser. Når det ikke finnes sammenliknbare tall over antall innvandrere, er det heller ikke så lett å sammenlikne levekår og integrasjon. Det gjøres fra tid til annen spesialundersøkelser med komparative formål, men de omfatter stort sett svært få land, og de har ofte et begrenset formål.

Den mest lovende kilden for brede sammenlikninger er trolig 2000-runden av folketellinger i Europa. De er gjennomført med et sett av FN-anbefalinger som grunnlag, og Eurostat publiserer i løpet av 2004 sammenliknbare tabeller fra tellingene hvor innvandring kommer til å stå sentralt (Eurostat 2004c). Østby (2003c) presenterer det første forsøk på å bruke disse dataene til en sammenliknende beskrivelse av innvandring og innvandrere i de 12 landene som har produsert tabellene først. Det arbeidet viser at det nok er et stort potensial i Folketellingene, særlig om de kombineres med andre kilder, men at utnyttningen vil være meget arbeidskrevende, særlig dersom en går lenger enn det de prefabrikerte tabellene gir grunnlag for.

Vi har enkelte steder forsøkt å gi noen sammenlikninger med andre lands innvandring, særlig i kapittel 5.8, men omfanget av dette er langt mindre enn ønskelig, og det bør nok satses mer på å utvikle i hvert fall noen tall som er sammenliknbare mellom et større antall land. I kapittel 18 er det trukket en god del sammenlikninger mellom holdningene til innvandring i Norge og i andre land.

Styrke og svakhet ved datagrunnlaget

Styrken ved det datagrunnlaget vi har i registrene, og dermed også ved de analysene som vi kan presenterer på dette grunnlaget, er at det dekker alle innvandrere som er registrert bosatt i Norge. Vi kan derfor analysere ganske små grupper på basis av statistisk holdbare data. Dataene er også nok nyanserte til at vi kan gjøre analysene i forhold til mange relevante variable som kjønn, alder, varighet av oppholdet i Norge, landbakgrunn, delvis oppholdsgrunnlag, ekteskapeleg status, familieforhold osv. Vi kan relatere disse variable til hverandre, og de kan ses i forhold til en lang rekke økonomiske og sosiale variable som husholdningenes sammensetning og størrelse, utdanning, arbeid, inntekt, sosialhjelp osv.

Det er også noen mangler ved datagrunnlaget. Vi har svært lite informasjon om innvandrernes holdninger, verdier og oppfatninger. F.eks. vet vi lite om hvilke erfaringer de har med opplevd diskriminering, vi vet ganske lite om helseforholdene, det er ikke god nok informasjon om norskkunnskaper eller deltakelse i opplæringsprogrammer. Vi vet heller ikke nok om hvilke nettverk innvandrerne har mulighet til å trekke på. Noen av disse forholdene burde vært bedre dekket gjennom statistikk over de tiltak som settes i verk for innvandrere og som bør tas inn i DUF, men det meste er vi avhengige av å samle inn informasjon om fra innvandrerne selv. Et generelt problem er at datatilfanget for komparative analyser er altfor dårlig.

3. Om innvandringen til Norge

3.1 Innledning

Denne delen skal ha fokus på flyttestrømmene i to kapitler, mens vi i de følgende delene skal legge hovedvekten på beskrivelse av den bestand av innvandrere det til enhver tid er i Norge, og hvordan deres levekår er. Det er ikke alltid like lett å holde disse to tilnærminger (strømmer og bestand) strengt atskilt, men det har likevel vist seg å være en fruktbar oppdeling. Vi skal når det er mulig gå nokså langt tilbake i tid, og for bestandstalls vedkommende omtale enkelte forhold helt tilbake på 1800-tallet. Utvandringen var viktig å belegge statistisk allerede i annen halvdel av 1800-tallet. Statistikken over innvandring til landet var svært mangelfull før 1950, og var ikke veldig detaljert de første årene deretter heller. Flyttetallene går derfor ikke lenger tilbake enn til midten på 1960-tallet. Hovedvekten i framstillingen kommer hele tiden til å ligge på forholdene de siste tre ti-år, med større detalj jo nærmere nåtiden vi kommer. Som det framgår av forrige kapittel, er datasituasjonen ulike mye bedre nå enn den var for noen år siden.

Det vi ser på i dette kapitlet er den *registrerte* innvandringen til Norge, den *registrerte* utvandringen, og differansen mellom dem, nettovandringen som kan være positiv eller negativ. Vi får selvfølgelig ikke med den illegale eller uregistrerte inn- eller utvandringen, og asylsøkere kommer ikke med i statistikken dersom de ikke får innvilget opphold i landet. Får de opphold, blir de regnet med fra det tidspunktet de får innvilget sin tillatelse til å få bli. Registreringen gjøres i Det sentrale folkeregisteret, og reguleres av de lover og forskrifter som det styres etter. I vår sammenheng er viktig å merke seg at bare de som flytter hit med en *intensjon* om å oppholde seg her mer enn seks måneder, og som har *tillatelse* til et slikt opphold, skal registreres som bosatte i landet. Det betyr at f.eks. de som kommer hit med basis i sesongarbeidstillatelse for tre måneder, eller som arbeidskraft for en underentreprenør som har et kortvarig oppdrag, ikke skal registreres i Folkeregisteret, og dermed ikke kommer inn i grunnlaget for befolkningsstatistikken. De med ulike kortvarige tillatelser er behandlet i Østby (2003a), innleid arbeidskraft er det (foreløpig) ikke noen samlet oversikt over.

Hvor mange som oppholder seg illegalt eller uregistrert i landet er det umulig å ha noen sikker formening om, og det er enda vanskeligere å anslå omfanget av inn- og utvandring som skulle vært registrert. Vi mener det er grunn til å tro at den uregistrerte befolkningen i Norge er ganske beskjeden, f. eks. har politiet ved enkelte tilfeller gitt anslag på om lag fem tusen. Blant disse kan det også være en del av de asylsøkerne som årlig forsvinner fra mottak, men flertallet i denne gruppen mener man nok forlater landet. I tillegg kommer et antall som er her i sommerhalvåret og arbeider uten å ha de nødvendige tillatelser. Dette kan antas å være en relativt stor gruppe, men de fleste av dem returnerer trolig før vinteren. Feilene når det gjelder å registrere utvandring er trolig større enn for innvandringene. Mange som reiser ut vet kanskje ikke om reglene for melding av flytting, og mange følger dem vel ikke selv om de kjenner reglene. Det vil også være en del som kommer hit med gyldig tillatelse eller visum, men som ikke er ute av landet utløpsdagen. Heller ikke dette kan regnes som opphav til noen stor gruppe av illegal innvandring.

Den uregistrerte inn- og utvandringen av landet mener vi ikke vil forrykke det bildet vi skal gi i dette avsnittet, men den kunne nok endre nyanser i det om den hadde vært kjent.

3.2 Befolkningstilvekst

Stor befolkningsvekst i Norge sammenliknet med resten av Europa, liten sammenliknet med Norge før 1970

Veksttakten i den norske befolkningen har vært svært høy i europeisk sammenheng de siste tiårene. Vi har stort sett hatt en tilvekst i folketallet på over 0,5 prosent per år, eller det dobbelte av nivået for EU.

Dette skriver seg fra at vi sammenliknet med våre naboland har hatt et ganske høyt fødselsoverskudd, som skyldes en høy fruktbarhet og relativt lav dødelighet, i tillegg til at aldersfordelingen i Norge nå er slik at vi har relativt mange i fødedyktig alder og etter hvert en mindre andel gamle enn i våre naboland. Samtidig har vi hatt en ganske betydelig, men riktignok varierende, nettoinnvandring. I sum for perioden etter 1990 har nettoinnvandringen og fødselsoverskuddet bidratt omtrent like mye til befolkningsveksten. Den norske befolkningsutviklingen i et komparativt europeisk perspektiv er beskrevet i Østby (2003a).

Gjennom etterkrigstida fram til 1970 var veksten i folketallet mellom 0,8 og 1,0 prosent per år. Hele denne veksten skyldtes fødselsoverskuddet. Fruktbarheten var mellom 2,5 og 3 barn per kvinne, og befolkningen var så ung at antallet døde var mye lavere enn nå (25-30 000 mot dagens om lag 45 000). Med fruktbarhetsnedgangen og økning i antallet døde sank tilveksten til under 3 promille per år tidlig på 1980-tallet. Når tallet nå er på omtrent det dobbelte av dette lavnivået, skyldes det både øket fruktbarhet og øket innvandring. De senere års til dels betydelige innvandring har utgjort fra 2 til opp mot 4 promille av folketallet, men den har ikke brakt befolkningsveksten opp igjen på nivået fra før 1970.

Innvandrerbefolkningen vokser mest

Den største andelen av veksten er kommet i innvandrerbefolkningen, men det er også en stabil, men relativt liten tilvekst i den del av befolkningen som ikke er blant innvandrerne. Av den samlede befolkningsveksten på 28 200 i år 2002 (se tabell 3.1), kom 21 300, tre firedeler av tilveksten i innvandrerbefolkningen og bare 6 900 (en firedel) blant den øvrige befolkningen. Året 2002 hadde større nettoinnvandring enn noe år unntatt 1999, slik at ser vi perioden 2000-2002 under ett (tabell 3.2 og figur 3.1), kom to tredeler av befolkningsveksten i innvandrerbefolkningen. Selv for året 2003, med lavere netto innvandring enn foregående år, kan to tredeler av befolkningsveksten tilskrives tilveksten i innvandrerbefolkningen, en tredel i den delen som ikke tilhører innvandrerbefolkningen.

Tabell 3.1. Demografiske endringer mellom 1. januar 2002 og 1. januar 2003 etter innvandringskategori

Innvandringskategori	Folke- mengde 1.1.2002	Endringer i 2002						Folke- tilvekst	Folke- mengde 1.1.2003
		Fødte	Døde	Fødsels- over- skudd	Inn- flyttinger	Ut- flyttinger	Netto inn- flyttinger		
Befolkningen, i alt	4 524 066	55 434	44 465	10 969	40 122	22 948	17 174	28 186	4 552 252
Uten innvandringsbakgrunn	4 001 58	45 306	42 829	2 477	5 950	7 695	-1 745	727	4 000 885
Med innvandringsbakgrunn, i alt	523 908	10 128	1 636	8 492	34 172	15 253	18 919	27 459	551 367
Førstegenerasjons innvandrere uten norsk bakgrunn	260 015	-	1 201	-1 201	30 894	12 464	18 430	17 247	277 262
Født i Norge av utenlandsfødte foreldre	51 483	4 643	41	4 602	407	991	-584	4 048	55 531
Født i utlandet med en norskfødt forelder	23 416	1	39	-38	1 005	424	581	540	23 956
Født i Norge ned en utenlandsfødt forelder	157 210	5 484	320	5 164	815	1 207	-392	4 771	161 981
Født i utlandet av to norskfødte foreldre ²	31 784	-	35	-35	1 051	167	844	853	32 637
Innvandrerbefolkningen ²	311 498	4 643	1 242	3 401	31 301	13 455	17 846	21 295	332 793
Ikke-innvandrere	4 212 568	50 791	43 223	7 568	8 821	9 493	-672	6 891	4 219 459

¹ Adopterte inkludert her

² Sum av kategoriene 'Førstegenerasjons innvandrere uten norsk bakgrunn' og 'Født i Norge av to utenlandsfødte foreldre' (personer med to utenlandsfødte foreldre).

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Når ikke alle summer i tabell 3.1 og 3.2 stemmer, skyldes det at det også er gjort noen korreksjoner i tidligere grupperinger etter hvert som vi har fått inn bedre opplysninger. Tilveksten i innvandrerbefolkningen på 21 300 i 2002 fordeler seg på 17 250 førstegenerasjons innvandrere og 4 050 personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. Blant førstegenerasjons innvandrere var det selvfølgelig ingen som var født i Norge, men det var 1 200 i denne gruppen som døde i 2002, og det var 30 900 som flyttet inn og 12 500 som flyttet ut. Dermed ble tilveksten i gruppen om lag 17 250.

Antallet personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre vokste ved at det var et fødselsoverskudd på 4 600, mens det var en nettoutvandring i gruppen på nesten 600. Tilveksten i denne gruppen var 8 prosent i 2002, nær gjennomsnittet for de foregående årene. Denne tilveksten er ganske betydelig, og skyldes altså fødselsoverskuddet. Nettoutvandringen i gruppen er også så stor at den burde vært gjenstand for mer inngående analyser. Det er mulig at dette er uttrykk for et flyttemønster som likner på andre unges, de vil ut og søke utdanning og erfaring og kanskje eventyr. Men det kan også, som det er hevdet fra Danmark, være uttrykk for at dette er ungdommer som etter å ha tatt utdanning diskrimineres så kraftig i hjemlandets arbeidsmarked at de føler seg tvunget til å søke ut til mer flerkulturelle land for å få brukt sin kompetanse. Noen vil også se denne utvandring for uttrykk for at mange barn født i Norge av utenlandsfødte foreldre sendes tilbake til foreldrenes fødeland for å tilbringe det meste av skolealderen der (HRS 2004). Verken aldersfordelingen, landfordeling eller størrelsen på tallene kan gi støtte til det anslaget på minst 5 000 personer som på dette grunnlaget er brukt for hvor mange barn det er som tilbringer store deler av barndommen i utlandet.

Innvandrere som kommer fra vestlige land reiser enten hjem for å danne familie, eller om de slår ned permanent i Norge, er det ofte med en norsk partner. Deres barn kommer dermed ikke med i gruppen personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. De regnes derfor heller ikke med i innvandrerbefolkningen. Vi skal se litt nærmere på denne gruppen som har både norskfødte og utenlandsfødte foreldre og besteforeldre seinere (kap 5.3.5). Det er i stor grad de som kommer fra land i den tredje verden som gifter seg med andre innvandrere, slik at 90 prosent av dem født i Norge av to utenlandsfødte foreldre har foreldre innvandret fra ikke-vestlige land (se kapittel 6.2).

For befolkningen helt uten noen innvandrerbakgrunn, var tilveksten bare 750 i 2002. Dette er litt mindre enn de nærmest foregående årene fordi fødselstallet har sunket, men nettoutvandringen for denne gruppen og antallet døde har også sunket. Den delen av befolkningen som er helt uten noen innvandringsbakgrunn har i mange år ikke hatt tilvekst av betydning.

Det er relativt få europeiske land som har samme mulighet som oss til å gjennomføre detaljerte beregninger av befolkningstilvekst for innvandrerbefolkningen og den øvrige befolkningen. Om slike tall hadde vært tilgjengelige, ville resultatet for de aller fleste land i Europa vært at det er nedgang i den delen av befolkningen som ikke har noe innvandringsbakgrunn, og dersom folketallet i det hele tatt vokser, skyldes det innvandring og de barna innvandrerne får etter ankomst til landet. I noen land er det allerede nå nedgang i folketallet, og dette kommer til å bli stadig vanligere i hele Europa. Alle de nye øst-europeiske medlemslandene i EU har nå nedgang i folketallet (Østby 2003a).

Også gruppen med annen innvandrerbakgrunn vokser litt

Den øvrige tilveksten på 6 150 personer i 2002 kom i hovedsak i gruppen av personer som er født i Norge med en norskfødt og en utenlandsfødt forelder, med en tilvekst på 4 800. Fødselsoverskuddet er ganske betydelig (over 5 000), mens det var netto utvandring i denne gruppen på 400.

Med i gruppen "Født i utlandet av to norskfødte foreldre" regner vi nå også de som er adoptert fra utlandet av et norskfødt foreldrepar. Dette er ikke riktig fra et biologisk utgangspunkt, men de aller fleste vil altså ha to norskfødte sosiale foreldre, og det legger vi til grunn her. Denne gruppen vokste med 850 i 2002, det store flertallet (800) var utenlandsadopterte.

Innvandrerbefolkningen vokser mer ved innvandring enn fødselsoverskudd

Tabell 3.2 viser hvordan befolkningstilveksten på nesten 74 000 de siste tre årene var sammensatt. Det samlede fødselsoverskuddet for disse tre årene var 39 000. Innvandrerbefolkningen hadde fødselsoverskudd på 10 000, de som ikke hadde noen innvandringsbakgrunn vel 13 000, og gruppen født i Norge med en utenlandsfødt forelder 16 000. Nettoinnvandringen var noe mindre enn fødselsoverskuddet, knapt 35 000. Innvandrerbefolkningen hadde netto innvandring på 39 500, de med annen innvandringsbakgrunn hadde 2 000 flere innvandrere enn utvandrere (i alt vesentlig utenlandsadopterte), mens det var utvandringsoverskudd på over 6 500 blant dem helt uten noen innvandringsbakgrunn.

Tabell 3.2. Demografiske endringer mellom 1. januar 2000 og 1. januar 2003 etter innvandringskategori

Innvandringskategori	Folke- mengde 1.1.2000	Endringer i 2000-2002						Folke- tilvekst	Folke- mengde 1.1.2003
		Fødte	Døde	Fødsels- over- skudd	Inn- flyttinger	Ut- flyttinger	Netto inn- flyttinger		
Befolkningen, i alt	4 478 497	171 364	132 448	38 916	110 928	76 111	34 817	73 755	4 552 252
Uten innvandringsbakgrunn	3 994 227	140 901	127 533	13 368	17 434	24 087	-6 653	3 749	4 000 885
Med innvandringsbakgrunn, i alt	484 270	30 463	4 915	25 548	93 494	52 024	41 470	70 006	551 367
Førstegenerasjons innvandrere uten norsk bakgrunn	238 462	-	3 525	-3 525	84 208	42 653	41 555	37 833	277 262
Født i Norge av utenlandsfødte foreldre	44 025	13 574	131	13 443	1 129	3 188	-2 059	11 537	55 531
Født i utlandet med en norskfødt forelder	22 791	1	146	-145	2 705	1 478	1 227	1 796	23 956
Født i Norge ned en utenlandsfødt forelder	147 805	16 888	990	15 898	2 419	4 075	-1 656	16 964	161 981
Født i utlandet av to norskfødte foreldre ¹	31 784	-	123	-123	3 033	630	2 403	1 876	32 637
Innvandrerbefolkningen ²	282 487	13 574	3 656	9 918	85 337	45 841	39 496	49 370	332 793
Ikke-innvandrere	4 196 010	157 790	128 792	28 998	25 591	30 270	-4 679	24 385	4 219 459

¹ Adopterte inkludert her

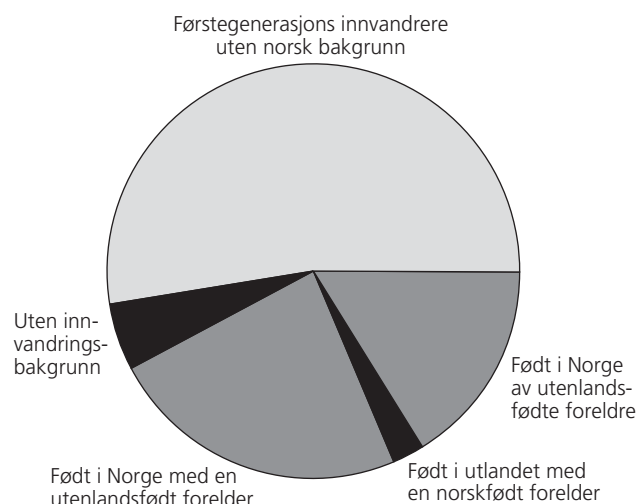
² Sum av kategoriene 'Førstegenerasjons innvandrere uten norsk bakgrunn' og 'Født i Norge av to utenlandsfødte foreldre' (personer med to utenlandsfødte foreldre).

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Blant dem som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre var det utvandringsoverskudd på 2 000 i denne treårsperioden. Dette synes å være et ganske høyt tall, og kan kanskje tas som et uttrykk for at ikke alle som er født i Norge med utenlandsk bakgrunn ønsker å bo her hele livet. Dette bør det være mulig å følge nøyer med på framover, for å se om dette bare skyldes deres unge alder, eller om det er en mer permanent utvandring, og i så fall hvem det er som flytter, til hvilke land etc. Det store flertallet i denne gruppen er barn som jo har lav registrert mobilitet, og blant de voksne er det langt flere i alderen hvor det er naturlig å flytte ut enn i alderen hvor en flytter tilbake.

I figur 3.1 gir vi et mer visuelt bilde av tilveksten i befolkningen. Vi ser at over halvparten av tilveksten skriver seg fra førstegenerasjons innvandrere, og at noe mindre enn halvparten skriver seg fra fødselsoverskuddet. Det er størst blant dem med en norskfødt og en utenlandsfødt forelder, deretter blant dem med to utenlandsfødte foreldre. Når tilveksten blant dem uten innvandringsbakgrunn blir såpass lav som fem prosent av den totale tilveksten, skyldes det at halvparten av fødselsoverskuddet er "spist opp" av gruppens nettoutvandring.

Figur 3.1. Folketilvekst 2000-2002 etter innvandringskategori

¹ Folketilvekst i alt 73 755.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Befolkningsvekst på 28 000 i 2002, 7 000 blant dem som ikke var innvandrere

Tabell 3.3 viser i større detalj hvordan de demografiske endringene innenfor innvandrerbefolkningens ulike regionale avgrensninger var i 2002. Innvandrerbefolkningen vokste som vi har sett med mer enn 21 000 personer, det høyeste noen gang med unntak av 1999. Det er selvfølgelig variasjoner i nettoinnvandringen som er viktigst for variasjonen i tilveksten. Det var en viss tilvekst også blant innvandrere fra vestlige land, omtrent 2 000. Hele denne tilveksten skyldtes innvandringsoverskuddet, gruppen hadde litt færre fødte enn døde. En vesentlig del av tilveksten var nettoinnvandring fra Vest-Europa utenom Norden.

I løpet av 2002 vokste innvandrerbefolkningen med bakgrunn i den tredje verden (Asia inkl. Tyrkia, Afrika og Latin-Amerika) med 10 prosent, fra 164 800 til 180 600. Denne gruppen er fordoblet på de siste 11 årene. Den store tilveksten i 2002 skyldtes i hovedsak et uvanlig høyt innvandringsoverskudd (12 600). De med uoppgitt tilflyttingsland (1 300) er som en grov tilnærming antatt utvandret til land i den tredje verden. Fødseloverskuddet blant innvandrere fra land i den tredje verden var heller ikke

Tabell 3.3. Demografiske endringer mellom 1. januar 2002 og 1. januar 2003 etter innvandringsbakgrunn

Innvandringsbakgrunn	Folke- mengde 1.1.2002	Endringer i 2002						Folke- mengde 1.1.2003	
		Fødte	Døde	Fødsels- over- skudd	Inn- flyttinger	Ut- flyttinger	Netto inn- flyttinger		
Folkemengde, i alt	4 524 066	55 434	44 465	10 969	40 122	22 948	17 174	28 186	4 552 252
Ikke-innvandrere	4 212 568	50 791	43 223	7 568	8 821	9 493	-672	6 891	4 219 459
Innvandrerbefolkningen, ialt ¹	311 498	4 643	1 242	3 401	31 301	13 455	17 846	21 295	332 793
Vestlige land	97 087	543	810	-267	10 483	8 348	2 135	1 846	98 933
Ikke-vestlige land	214 411	4 100	432	3 668	20 818	5 107	15 711	19 449	233 860
Norden	53 771	314	415	-101	6 263	5 627	636	506	54 277
Resten av Vest-Europa, utenom Tyrkia	34 014	215	232	-17	3 194	1 953	1 241	1 229	35 243
Øst-Europa	49 635	656	160	496	4 792	1 671	3 121	3 614	53 249
Nord-Amerika og Oseania	9 302	14	163	-149	1 026	768	258	111	9 413
Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika, Tyrkia, statsløse og uoppgitt	164 776	3 444	272	3 172	16 026	3 436	12 590	15 835	180 611

¹ Personer med to utenlandsfødte foreldre.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

ubetydelig, (3 400 fødte og 300 døde). Gjenutvandringen av innvandrere fra den tredje verden og Øst-Europa er fortsatt ganske lav, men tallet er voksende i begge grupper, og var i 2002 1 700 til Øst-Europa og 3 400 til den tredje verden.

Med en økende gruppe som nylig er ankommet fra disse landene, er økningen i utvandringene som en kan vente, og gjenutvandring til Øst-Europa vil sikkert øke mer når mange derfra under EØS-reglene får gode muligheter til å vende tilbake til Norge dersom dette skulle bli ønskelig igjen på et seinere tidspunkt. Også innvandringen herfra kommer trolig til å øke. Innvandrerbefolkningen med bakgrunn i Øst-Europa vokste med 3 600 i 2002, mens innvandrerbefolkningen fra vestlige land vokste med 2 000. Gruppen som ikke tilhører innvandrerbefolkningen (definert som født av to utenlandsfødte foreldre) vokste med 7 000 i 2002.

Allerede så enkle tall som dette viser at potensialet for vekst i innvandrerbefolkningen vil være ganske stort i årene som kommer, selv uten ytterligere nettoinnvandring. Som en meget ung befolkning har innvandrerbefolkningen i Norge et visst demografisk potensial for vekst, og vil i mange år preges av å ha få døde og mange fødte. Likevel viser tabell 3.2 at veksten i folketallet i Norge de siste tre årene skriver seg hovedsakelig (54 prosent) fra innvandringsoverskudd av personer med utenlandsk bakgrunn, fødselsoverskudd blant par med en med norsk bakgrunn og en med innvandrerbakgrunn (22 prosent), fødselsoverskudd i innvandrerbefolkningen (13 prosent), og fødselsoverskudd blant den delen av befolkningen som ikke har noen innvandringsbakgrunn (18 prosent). De største negative tallene i dette befolkningsregnskapet kommer fra nettoutvandring blant dem uten innvandringsbakgrunn (9 prosent), nettoutvandring blant personer født i Norge med en eller to utenlandsfødte foreldre (5 prosent), og dødsfall blant førstegenerasjons innvandrere (5 prosent).

Alder

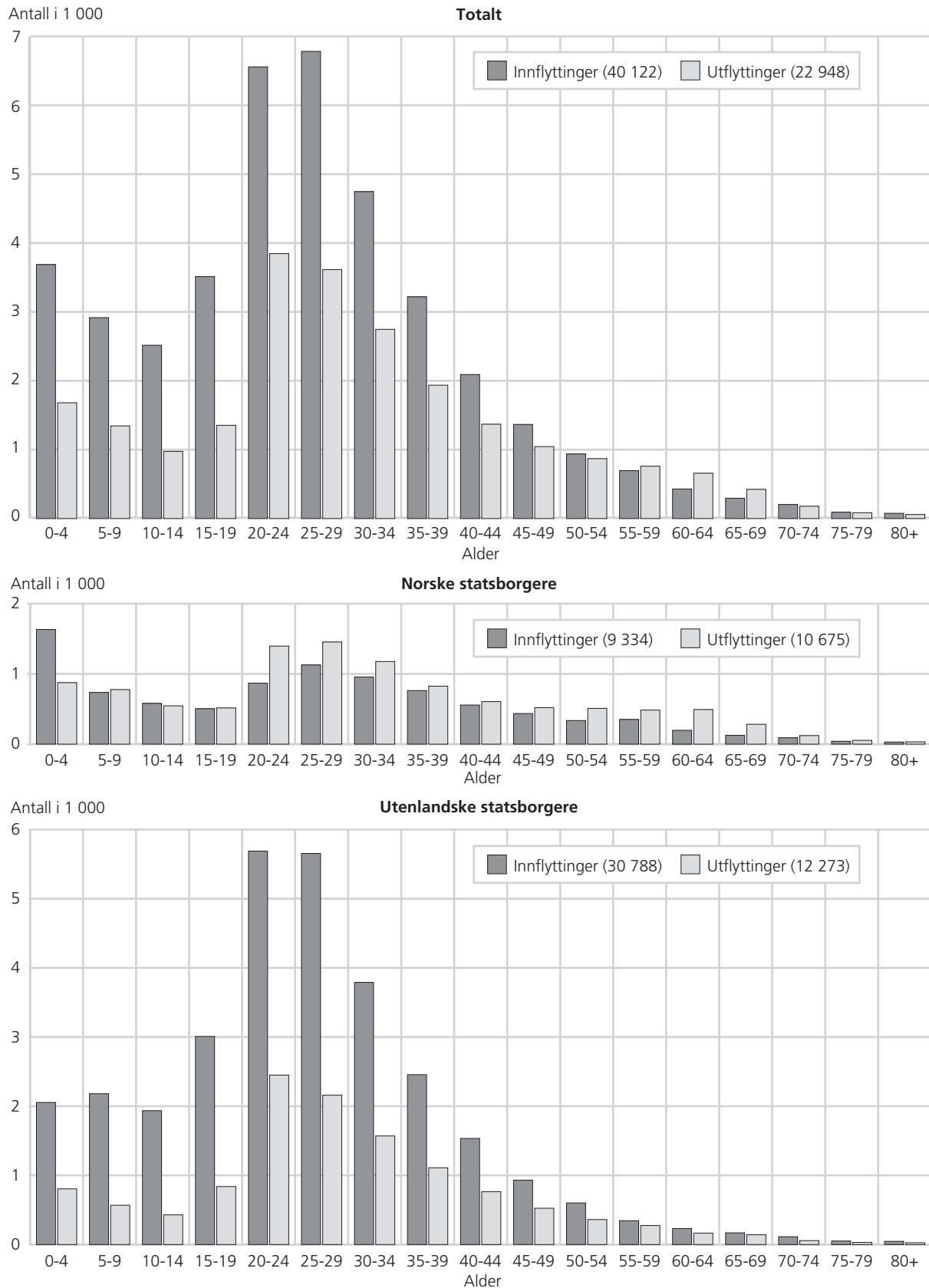
Innvandringsoverskuddet var særlig høyt i 1999 og i 2002, men i mange år har innvandring og innvandrernes unge alder vært et viktig bidrag til befolkningsveksten i Norge. Figur 3.2 viser innvandrere og utvandrere etter alder, og fordelt etter om det er norske eller utenlandske statsborgere. Særlig innvandrernes lave gjennomsnittsalder, men også deres relativt høye fruktbarhet gjør som vi har sett at fødselsoverskuddet blant innvandrerne blir betydelig. Siden gruppen er så ung, er det også svært få blant dem som dør i løpet av et år. Både fruktbarhet og dødelighet kommer vi nærmere tilbake til seinere, her skal vi litt nærmere på innvandringsoverskuddets fordeling etter kjønn og alder i 2002.

Vi ser i figur 3.2 at innvandringen var særlig stor blant unge voksne, og også blant barn. Utvandringen var også størst i disse gruppene, men nettoresultatet er innvandringsoverskudd på 3 000 blant personer i slutten av 20-årene, og litt mindre for den eldre og yngre femårsgruppen. Det er en liten nettoutvandring blant personer over 55 år, men mange er det ikke. Innvandringen bidrar altså til en viss foryngelse av befolkningen, men som vi skal se i kapittel 6.5 er ikke dette på noen måte nok til å dempe eldrebølgen.

Flyttingene varierer mye mer med alder for utenlandske enn for norske statsborgere. For norske statsborgere er det nettoinnvandring av små barn, i alle andre aldersgrupper var det selv i år 2002 med lav nettoutvandring, balanse eller utvandringsoverskudd. Det var størst i begynnelsen av 20-årene med 500. Relativt sett er det størst i alderen 60-64 år, som nok i stor grad er unge pensjonister som vil nyte noen år under varmere klima (særlig i Spania og ellers i Sør-Europa), men hvor mange nok vil vende tilbake til Norge mot slutten av livet.

Det er mange flere utenlandske enn norske statsborgere som flytter både inn og ut. Det er innvandringsoverskudd av utenlandske statsborgere i alle aldersgrupper, mest blant barn og unge voksne. Det er svært få som flytter tilbake til sitt opprinnelige hjemland som gamle, selv om opparbeidete trykksrettigheter kan bringes med. Etter et langt liv i Norge synes det som om bindingene her gjennom familieband og sosiale band er sterkere enn lengselen tilbake. Dette er et viktig datum å ta med i planleggingen av den framtidige flerkulturelle eldreomsorgen.

Figur 3.2. Innvandring og utvandring totalt, og blant norske og utenlandske statsborgere etter alder. 2002

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.3 Flyttestrømmer etter land og region

La oss så se mer inngående på flyttestrømmene. Det er de som er umiddelbart styrbare gjennom innvandringspolitikken, og det er de som endrer seg mye fra år til år. Vi har i tabell 3.4 a-c samlet antallet innvandringer, utvandringer og nettovandring i forhold til verdensdelene og en del viktige land innenfor hver verdensdel. Vi kunne laget disse flyttetabellene for bare utenlandske statsborgeres flyttinger, men vi foretrekker å gi et bilde av vår samlede utveksling av flyttere med omverdenen. For svært mange ikke-vestlige land er det utenlandske statsborgere som dominerer både innflyttingen og de relativt små utflytterstrømmene. For norske statsborgere er tallene stort sett svært små for ikke-vestlige land, og det er balanse mellom strømmene inn og ut. I forhold til vestlige land er det ofte nettoutvandring av norske statsborgere og nettoinnvandring av utenlandske statsborgere. Alle tre tabellene har tall for hvert av de to siste årene, og femårige gjennomsnitt tilbake til 1966. Lenger tilbake regner vi det ikke som relevant å gå i vår sammenheng.

Det kan her være på sin plass å advare mot å finto lke endringer fra ett år til et annet. Dels er det rom for tilfeldige variasjoner, men like viktig er nok at innvandrere som trenger en form for tillatelse for å få slå seg ned i Norge er avhengig av prioritering og kapasitet hos innvandringsmyndighetene. I perioder hvor f. eks. visum eller statsborgerskapsaker må prioriteres, kan kanskje tallet på innvandringer bli lavt, men høyere igjen seinere når køen av slike saker reduseres. Det kan også skje at en utsetter behandlingen av visse nasjonaliteter i påvente av at politiske forhold skal avklares. Flyktninger tatt ut i samarbeid med FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR) kommer trolig inn i registrert nærmere reelt ankomsttidspunkt.

3.3.1 Innvandring

Det har vært en sterk økning i det samlede antall innvandringer siden slutten av 1960-tallet. Når en ser på fem-årige gjennomsnitt i tabell 3.4 a, er tallet vokst fra 15 000 til nesten 35 000 på slutten av 1990-tallet. Sett på basis av tall fra første del av femårsperioden 2000-2004, ligger den an til å bli på samme nivå, eller kanskje enda litt høyere. Det er store variasjoner fra år til år, flest innvandringer var registrert med 42 000 i 1999, men 2002 hadde 40 000, og det var også uvanlig høye tall i 1987-88 (flyktninger fra Chile, Vietnam mfl.) og 1993-94 (flyktninger særlig fra Bosnia-Hercegovina). Årene 1999 og 2002 var altså eksepsjonelle, men det er ikke lett å tenke seg at den samlede innvandringen i "vanlige" år igjen kommer ned under 30 000 i nær framtid. Tallet for 2003 viste seg å bli 36 000.

Stabil innvandring fra Danmark, ellers konjunkturavhengig fra Vest-Europa

Med unntak av enkeltår da de største tallene var innvandringer fra Bosnia-Hercegovina eller Serbia (Kosovo), kommer årlig det største antall innvandringer fra våre nordiske naboland. I 2002 var det 9 000 innvandringer til sammen fra Sverige, Danmark og Finland. Innvandringen fra Danmark har vært den mest stabile, og har vært lite påvirket f. eks. av variasjonen i arbeidsmarkedet i de to landene. På begynnelsen av 1970- og 1980-tallet var det flere innvandringer fra Danmark enn fra Sverige, og i perioden 1966-70 var en av tre innvandringer til Norge fra disse to landene. Innvandringene fra Sverige har variert mye mer enn fra Danmark, og de synes å være avhengig av ulikheter i utviklingen i arbeidsmarkedet i Norge og Sverige, mer enn av absolutte forskjeller i arbeidsledighet. Det var stor innvandring fra Sverige under høykonjunktorene i Norge på slutten av 1980-tallet og slutten av 1990-tallet, men strømmene ble redusert raskt med noe økende problemer i det norske arbeidsmarkedet i 1989 og i 2000. I 2002 var det litt flere menn enn kvinner som innvandret fra resten av Norden³. Om behovene i det norske arbeidsmarkedet blir annerledes, kan det igjen bli flere kvinner enn menn.

Fra Vest-Europa ellers er det tradisjonelt flest innvandringer fra Storbritannia, gjerne knyttet til oljeindustrien, men ikke bare den. Den siste tiden er det blitt stadig mindre behov for utenlandsk arbeidskraft her, og innvandringene fra Storbritannia er færre nå enn de var under oppbyggingen av oljeaktivitetene på 1970-tallet. Innvandringene fra Tyskland øker derimot stabilt, og de siste årene har

³ Vi kommer i hele kapittel 3.3 til å omtale kjønnsfordelingen i enkelte flyttestrømmer. Tallene er ikke gjengitt i denne rapporten, men finnes i de årlige SOPEMI-rapportene (KRD 2003).

antallet vært nesten på høyde med antallet som kommer fra Storbritannia. Innvandringene fra Frankrike følger Storbritannias mønster, og flyttingen herfra har også en viss sammenheng med oljeaktivitetene. Det er flere menn enn kvinner som kommer fra Storbritannia, mens det er balanse fra Tyskland og flere andre EU-land.

Tabell 3.4a. Innflytting etter fraflyttingsland - årlig gjennomsnitt for perioden 1966-2002

Fraflyttingsland	1966-1970	1971-1975	1976-1980	1981-1985	1986-1990	1991-1995	1996-2000	2001	2002
I alt	15 240	18 766	18 758	20 355	27 330	27 465	34 690	34 264	40 122
Danmark	2 380	2 822	2 201	2 828	3 232	2 308	2 727	3 171	3 232
Finland	425	442	540	447	392	395	1 130	1 224	1 249
Sverige	2 813	2 544	2 256	2 348	3 785	4 614	6 243	4 563	4 552
Bosnia-Hercegovina ¹	2 175	569	261	322
Frankrike	222	332	628	583	445	529	599	586	513
Tyskland ²	883	799	719	733	727	833	1 400	1 415	1 572
Russland ³	245	43	59	46	72	294	683	961	1 350
Spania	170	301	299	337	470	441	512	607	757
Storbritannia	1 418	1 886	2 334	2 541	1 832	1 587	1 835	1 696	1 628
Jugoslavia ⁴	310	232	122	92	724	1 352	1 617	602	690
Resten av Europa (ekskl. Tyrkia)	1 488	1 781	1 918	1 983	2 278	2 653	3 779	4 083	4 654
Etiopia	58	90	77	104	301	205	283	453	538
Marokko	..	78	116	102	234	173	236	241	238
Somalia	3	8	315	444	832	1 009	1 927
Resten av Afrika	486	955	991	1 038	1 385	1 138	1 336	1 412	1 777
Afghanistan	106	628	869
Kina	12	34	29	83	229	264	398	547	805
Sør-Korea	240	309	236	159	199	178	163
Filippinene	19	73	138	422	578	429	386	542	660
India	59	204	233	327	354	183	239	372	354
Irak	-	3	8	17	156	263	1 659	1 049	2 467
Iran	27	39	64	43	949	282	391	805	725
Pakistan	..	747	562	733	972	620	794	862	937
Sri Lanka	42	207	855	387	360	378	370
Thailand	-	42	107	132	275	270	410	679	1 023
Tyrkia	72	251	297	225	665	460	550	665	823
Vietnam	..	29	228	325	552	377	191	280	347
Resten av Asia	462	750	995	1 039	1 247	1 150	1 383	1 490	1 769
USA	2 867	3 189	2 488	2 232	1 987	2 069	2 104	1 717	1 852
Chile	..	65	119	100	934	149	164	206	202
Resten av Amerika	579	759	824	857	1 861	968	1 140	1 170	1 352
Oseania	187	315	219	196	204	227	343	313	315
Uoppgitt	58	26	21	18	19	68	91	99	90

¹ Årsgjennomsnittet 1991-1995 inneholder tall for 1992-1995.

² Medregnet tidligere Den tyske demokratiske republikken.

³ Tall for 1966-1991 gjelder tidligere Sovjetunionen.

⁴ Inneholder tall for tidligere Jugoslavia 1966-1991 og for 'Rest-Jugoslavia' de senere årene.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Spania er tatt med mer for utvandringens enn innvandringens del. Vi ser nå en viss økning i innvandringen derfra, som nok i stor grad er norske statsborgere som vender hjem etter å ha tilbrakt noen år som yngre pensjonister på Spanias sørkyst. Det er oftere par enn enslige som flytter til Spania. For 30 år siden var det største antallet innvandringer fra USA. Dette hadde kanskje mest sammenheng med tidligere norsk utvandring dit (hjemvendte norsk-amerikanere), og med en viss "langtidspendling" særlig fra bygder på Sørlandet. Fortsatt er det årlige antall innvandringer fra USA høyt og stabilt. Nå er det flest menn som flytter inn fra USA, og overskuddet er klarest blant eldre menn. Dette kan være menn som flytter tilbake når deres ekteskap oppløses, ved død eller skilsmisse.

Fra Øst-Europa kommer flyktninger og ektefeller

Innvandringen fra Øst-Europa er mer sammensatt, og den varierer mye over tid for enkelte land. I 2002 kom det flest fra Serbia og Montenegro (står som "Jugoslavia" i tabell 3.4) og fra Russland. De representerer hver sin type innvandring. Fra Serbia og Montenegro har det kommet mange flyktninger

de senere år, særlig i 1999. Det kommer fortsatt en del familiegjennforeninger til disse, og det kommer et betydelig antall asylsøkere. Noen av disse gis beskyttelse i Norge, men de fleste søker nok forgjeves. Asylsøkere som får avslag kommer ikke inn i noe av det datagrunnlaget som denne rapporten bygger på. Innvandringen fra Russland ser vi har vokst meget raskt. Herfra er det også mange asylsøkere, og noen av dem (fra konflikten i Tsjetsjenia) får opphold, det kommer en del arbeidstakere med såkalt Barents-tillatelser (for ett år) særlig til Finnmark, men det store flertallet er kvinner som gifter seg med menn bosatt i Norge, og de barna som disse kvinnene har med seg. I 2002 var flyttet 250 barn (under 20 år) fra Russland til Norge, den største strømmen av barn fra noe europeisk land, og færre enn bare fra Somalia og Irak. Kvinner fra Thailand og Filippinene brakte med seg langt færre barn. I 2003 var nettoinnvandringen fra Russland større enn fra alle andre, og tilveksten av flyktninger herfra var nesten 700.

Også fra andre land i Øst-Europa har det kommet et betydelig antall asylsøkere fram til nå, men det er de siste årene svært få av disse som får innvilget opphold i landet. Det er ikke bare fra Russland innvandringen har et stort overskudd av kvinner. Dette har lenge vært tilfelle fra Polen, og de seinere åra også fra de baltiske statene. Antallene er fortsatt langt mindre enn fra Russland, men deres relative andel av flyttestrømmene er til dels større enn i strømmene fra Russland. I Østby (2003a) er det gitt en detaljert beskrivelse av innvandringen fra EUs nye medlemsland i Øst-Europa.

Fra Afrika: Stadig større dominans av somaliere

Innvandringen fra Afrika har et tallmessig beskjedent omfang, selv om den har vært økende hele perioden, og nådde 4 500 i år 2002. Marokko var blant de fire første landene med arbeidsinnvandring fra slutten av 1960-tallet, men antallet har ikke utviklet seg like raskt som fra de andre tre; Pakistan, Jugoslavia og Tyrkia. Den største flyttestrømmen har de senere årene vært fra Somalia, i alt vesentlig asylsøkere som får opphold, og familiegjennforening til slike. I 2002 var det flere innvandring fra bare Sverige, Danmark og Irak enn fra Somalia. Bortsett fra Storbritannia har Norge en periode nå mottatt flere asylsøknader fra somaliere enn noe annet land i Europa. Behandlingen av asylsøknader herfra ble stilt midlertidig i bero midt i september 2003, og det kan tenkes at innvandringstallene blir betydelig mindre framover. Også fra Etiopia er det kommet mange som har fått beskyttelse de senere årene. Fra Afrika er det flere menn enn kvinner som innvandrer til Norge. I år 2002 skrev hele mannsoverskuddet seg fra Somalia.

Fra Asia: Flyktninger og ulike former for familietilknyttet innvandring

Også fra Asia ser vi de samme slags grupperinger som fra Øst-Europa og Afrika. Det er relativt stabile tall fra de tradisjonelle innvandringslandene, og store variasjoner over tid fra flyktninglandene. I tillegg er tatt med et par land hvor vi i perioder har fått mange adopterte barn, nemlig Kina og Sør-Korea. Det kom flest innvandrer fra Asia i 2002 (og også de nærmest foregående årene) fra Irak. De aller fleste var flyktninger (ofte kurdiske) fra Saddam Husseins regime, vi kan foreløpig ikke se virkningen av krigen i 2003. Det er mange flyktninger (og familiegjennforente) også fra Afghanistan og Iran. Fra Iran kom det mange flyktninger allerede på slutten av 1980-tallet, mens afghanere var nesten helt fraværende fram til år 2000. Nye flyktningland vil i starten ha et klart mannsflertall i innvandringen, mens det blir stadig flere kvinner etter som tiden går, og familiegjennforening og – etablering blir viktigere. I innvandringen fra Iran er det nå klart flertall av kvinner.

Det kommer ikke så mange som det gjorde fra Vietnam og Sri Lanka, men dette tilhører de store flyktninggruppene i Norge. Det kommer dobbelt så mange kvinner som menn fra disse to landene. Drivkraften er trolig mer inngåelse av ekteskap med noen fra opprinnelseslandet enn at en flyktning henter sin eksisterende familie etter seg når han er etablert i Norge. Innvandringen fra Pakistan har holdt seg stabilt høy helt siden 1970. Det har alltid vært enkeltland (for det meste vestlige) som har hatt enda flere innvandrere, men de har ikke hatt så stabilt høyt nivå. Vi skal senere i dette kapitlet se at flytteutvekslingen med Pakistan er mindre preget av enveistrafikk enn den er med andre ikke-vestlige land. Det er en god del fra Pakistan som kommer til Norge for å gifte seg her, som oftest med en som selv har innvandrerbakgrunn fra Pakistan (Lie 2004a). Når det er 100 flere kvinner enn menn

som flytter fra Pakistan, og overskuddet særlig er blant unge kvinner, kan dette ha å gjøre med at flere menn enn kvinner med pakistansk bakgrunn henter ektefelle fra Pakistan. Omfanget av å hente ektefelle i et tidligere hjemland kommer vi nærmere inn på seinere (kap. 5.3.5 og 6.1). Det viser seg også at det er flere eldre kvinner enn menn som innvandrer fra land i Asia, selv om antallet er lite. Enslige gamle foreldre kan få familiegjening med barna sine i Norge om det ikke er barn som kan ta seg av dem i hjemlandet. På grunn av mennenes overdødelighet vil det være flere kvinner enn menn som kommer i en slik situasjon.

Den siste gruppen av innvandring fra Asia er i tabellen representert med Thailand og Filippinene. Det er et stort kvinneflertall i innvandringen fra begge disse landene, og et stort flertall kommer for å gifte seg med etniske norske menn. Noen av kvinnene har barn med seg, men dette er mindre vanlig enn fra Russland. Fra Filippinene er det også en viss innvandring av helsepersonell, og sjøfolk som etter hyre på norske båter får gå i land her. Derfor er kvinneoverskuddet mindre fra Filippinene enn fra Thailand.

3.3.2 Utvandring

Utvandringen har vært mye mer stabil enn innvandringen, og på et atskillig lavere nivå, se tabell 3.4 b. Det synes som å være en ganske klar sammenheng mellom innvandringen og senere utvandring, ved at

Tabell 3.4b. Utflytting etter tilflyttingsland - årlig gjennomsnitt for perioden 1966-2002

Tilflyttingsland	1966-1970	1971-1975	1976-1980	1981-1985	1986-1990	1991-1995	1996-2000	2001	2002
I alt	14 387	13 931	14 615	15 317	21 006	18 546	22 885	26 309	22 948
Danmark	2 474	2 485	2 082	2 308	3 022	2 484	2 949	3 223	3 309
Finland	312	362	307	377	439	246	682	1 135	1 056
Sverige	2 922	2 335	2 121	2 322	6 004	2 669	4 429	6 308	6 357
Bosnia-Hercegovina ¹	49	411	94	83
Frankrike	231	277	508	454	584	477	469	499	420
Tyskland ²	833	697	536	510	645	702	774	826	679
Russland ³	26	37	48	36	22	64	114	123	122
Spania	209	340	310	456	683	440	853	1 270	1 099
Storbritannia	1 329	1 482	1 863	1 774	1 944	1 529	1 826	1 547	1 300
Jugoslavia ⁴	119	125	104	46	169	379	408	1 509	494
Resten av Europa (ekskl. Tyrkia)	1 507	1 517	1 402	1 371	1 786	1 863	2 362	2 359	2 077
Etiopia	46	69	63	63	64	78	67	85	68
Marokko	..	29	24	34	42	62	68	55	43
Somalia	1	3	9	37	37	54	55
Resten av Afrika	571	727	777	875	789	747	615	422	487
Afghanistan	1	2	4
Kina	7	10	13	35	35	84	146	151	138
Sør-Korea	12	53	29	47	69	24	29
Filippinene	8	37	58	67	61	107	119	109	77
India	44	73	66	66	58	106	88	69	77
Irak	-	2	4	8	2	14	13	60	120
Iran	24	36	31	2	20	56	34	43	69
Pakistan	..	52	270	332	206	353	293	174	246
Sri Lanka	19	34	40	89	68	72	76
Thailand	..	38	50	52	75	82	102	152	126
Tyrkia	31	64	85	67	106	158	118	122	78
Vietnam	..	4	6	4	1	25	26	31	18
Resten av Asia	300	474	722	767	697	892	898	717	711
USA	2 291	1 828	2 332	2 145	2 061	2 071	2 195	1 734	1 378
Chile	..	15	15	19	110	212	104	73	66
Resten av Amerika	598	516	519	526	690	623	621	531	494
Oseania	300	245	181	214	230	250	340	275	237
Uppgitt	205	55	86	297	383	1 551	1 586	2 461	1 355

¹ Årsgjennomsnittet 1991-1995 inneholder tall for 1992-1995.

² Medregnet tidligere Den tyske demokratiske republikken.

³ Tall for 1966-1991 gjelder tidligere Sovjetunionen.

⁴ Inneholder tall for tidligere Jugoslavia 1966-1991 og for 'Rest-Jugoslavia' de senere årene.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

noen år etter at det kom mange innvandringer fra et land får vi et oppsving i utvandringene til dette landet. Denne sammenhengen gjelder for alle typer flyttinger, og ble påvist første gang av Ravenstein (1885).

Det var nedgang i utvandringen fra 2001 til 2002, som dels skyldtes nedgang i utvandringen til Serbia og Montenegro fra 1 500 til 500 fordi mange som ønsket returnere til Kosovo gjorde det i år 2001. Det er også en nedgang i uoppgitte tilflyttingsland. Tilflyttingslandet blir ofte uoppgitt når det lokale folkeregisteret føler seg sikre på at noen er utvandret uten at det foreligger en flyttemelding som kan si til hvilket land. Fra et befolkningsstatistisk synspunkt er det ønskelig at disse opphører å være registrert som bosatt i Norge, selv om utvandringsstatistikken da får et betydelig antall med uoppgitt tilflyttingsland. Oftest er det snakk om utenlandske statsborgere som returnerer til sitt hjemland, men det har en altså ikke sikre opplysninger om. Dette er ofte personer som i realiteten forlot landet gjerne mange år før de føres som utvandret i statistikken. Av hensyn til å få god nok oversikt over utvandringene, ville det være en fordel om de personer som ulike fagmyndigheter (UDI, skoleetaten, sosialetat etc.) er ganske sikre på har reist ut av landet blir ført som utvandret så nær det reelle flyttetidspunktet som mulig. Nedgangen på 1 000 med uoppgitt tilflyttingsland avspeiler på ingen måte noen reell nedgang i utvandringen fra 2001 til 2002. Av dem med uoppgitt tilflyttingsland er 40 prosent kvinner.

Halvparten flyttet til andre nordiske land

Våre naboland har en enda mer dominerende rolle i utvandringene enn i innvandringene. Nær halvparten av utvandringene i 2002 skjedde til Sverige, Danmark eller Finland. Igjen viser tallene for Sverige stor variasjon, med 50 prosent flere utvandring i 2001 og 2002 enn i gjennomsnitt for slutten av 1990-tallet. Det er mange utvandrete i 2002 også til Storbritannia og Tyskland, men for disse landene er tallene lavere enn foregående år. Også til Spania er det færre registrerte utvandring i 2002 enn i 2001. Det er mulig at dette antyder at mange av dem som ønsker å flytte til Spania for å leve der noen år som unge pensjonister, nå har flyttet dit, og at de årlige tallene framover vil vise tilveksten i antallet nye som ønsker seg noen år som "solflyktninger". Det laveste antallet utvandring til USA i tabellen er tallet for 2002. En kunne tenkt seg at den økende arbeidsledigheten det har vært i Norge i noen år hadde ført til større utvandring til våre naboland og til EØS-området, men det er altså ikke tilfelle, utvandringstallene er lavere enn før. Det er omtrent like mange kvinner som menn som flytter til andre vestlige land. Eneste forskjellen av særlig betydning er at en god del flere menn enn kvinner flyttet til Sverige og til USA.

Noen flyktninger reiser

Det er ganske beskjedent antall utvandring til ikke-vestlige land, selv om tallet øker for noen land. Noen av dem som returnerer er personer som har oppholdt seg i Norge, men som får trukket tilbake oppholdstillatelsen. Det største antallet utvandring til land i tredje verden går til Pakistan, med 250 utvandring i 2002, og hvor gjennomsnittet for 1990-tallet var noe høyere. Som i andre flyttestrømmer flyttestrømmer domineres også denne av unge voksne. Det er å vente at det vil være en del flyttinger til og fra Pakistan blant den pakistansk-ættede befolkningen i Norge, og at det etableres mange ulike typer kontakter mellom landene, også flytting. Det er, som vi har nevnt tidligere, vært hevdet at mange pakistansk-ættede og andre barn og unge etterlates i hjemlandet en lengre periode under oppveksten. I den grad dette er et problem, fanges det tydeligvis ikke opp i statistikken, som har ganske små tall som flytter mellom Norge og f, eks. Pakistan. Totalt sett er det litt flere menn enn kvinner som flytter til ikke-vestlige land. For de fleste land er det god balanse, mannsoverskuddet skriver seg fra større utvandring fra de få nasjonalitetene som har stort mannsoverskudd i Norge, som Irak.

Det er få flyktninger som reiser tilbake til hjemlandet, men det er flere som utvandrer fra Norge til andre land (se Tysse og Keilman 1998, og kapittel 4). Det er riktignok noen enkelte grupper som kan ha større antall tilbakeflyttere i kortere perioder. Vi har nevnt Kosovo-albanere som returnerte særlig i 2001, det var knapt 2 000 som returnerte til Bosnia-Hercegovina på slutten av 1990-tallet, og i slutten

av 2002 og særlig i 2003 er det en del som velger å reise tilbake til Irak. Alle disse flyttestrømmene har en viss sammenheng med program for å stimulere tilbakeflytting. Det har i lengre tid vært slike programmer, uten at antallet tilbakeflyttere er blitt veldig tydelig i tabell 3.4 b.

Vi har i analyser av sekundærflyttinger (Østby 2001 a og c og kapittel 4 i denne rapporten) og tilbakevandring (Tysse og Keilman 1998) sett at utvandringen særlig for noen flyktninggrupper er ganske lav. Men vi kan også se antydninger av at videreflytting til andre land kanskje vil vokse seg noe større etter hvert som tiden går. Mange flyktninger får etter hvert norsk statsborgerskap og nyter dermed de samme rettigheter til fri bevegelse som andre norske statsborgere har. De små grupper av arbeidsinnvandrere fra ikke-vestlige land som er analysert hos Tysse og Keilman tyder på at arbeidsinnvandrerne har større tendens til å flytte ut av landet igjen enn det flyktninger har, uansett hvor fjerntliggende deres hjemland er. Det er derfor viktig å ta med i vurderingen av de langsiktige demografiske konsekvensene av arbeidsinnvandring at ikke alle vil slå seg ned i Norge for livstid. Det synes å være slik at flyktninger som er alene i Norge har en større sannsynlighet for å flytte ut igjen enn de flyktningene som har hele familien her. Siden det er flere menn enn kvinner som flykter, fører dette også til at utvandring blant flyktninger er mindre blant kvinner enn menn.

3.3.3 Nettoinnvandring

Tabell 3.4c gir tall for nettoinnvandring for de sammen årene som i de foregående tabellene. Nettoinnvandring er antall innvandringer minus antall utvandringer, og tallene i tabellen blir negative for land som har flere innflyttere fra Norge enn utflyttere til Norge. Positive tall betyr at Norge har tilvekst fra disse landene. Fra ett år til et annet kan det være ganske store variasjoner i nettoinnvandringen, men de siste ti årene har den vært litt i overkant av 10 000, eller 2,5 promille av folketallet. Dette er mer enn mange land i Europa, men det er også mange land med høyere innvandring i forhold til folketallet.

Innvandringen til Norge som på EUs gjennomsnitt

Også i andre land varierer nettoinnvandringen mye, men vi skal likevel sammenlikne innvandringen til Norge med den til noen andre europeiske land. Vi har også her problemet med manglende sammenliknbarhet, og at ulike kilder gir ulike resultater. For å ha en felles kilde og ferske tall, bygger vi disse sammenlikningene på Eurostats data for 2001 og 2002 (Eurostat 2003b). I følge deres tall hadde Norge en nettoinnvandring på 2,8 promille i gjennomsnitt for disse to årene, akkurat det samme som EUs gjennomsnitt. Alle EUs medlemsland antas å ha hatt nettoinnvandring begge disse årene. Høyest var innvandringen til Irland med over 7 promille, og Portugal hadde nesten like høy innvandring. Spania og Luxembourg hadde i likhet med Sveits 6 promille. Belgia, Sverige og Tyskland kom høyere enn Norge med over 3 promille. Lavest nettoinnvandring hadde Finland og Frankrike med 1 promille. Til Spania og Portugal var det trolig et betydelig antall av landets egne borgere som vendte hjem etter å ha vært i utlandet i mange år, men disse landene har nok sammen med Irland også en viss nyinnvandring til et næringsliv i vekst. Registreringens kvalitet varierer såpass mye mellom landene at detaljene godt kan være annerledes, men at Norge ligger i nærheten av EUs gjennomsnitt er trolig en ganske sikker konklusjon.

Vi kan ikke i tallene i noen av tabellene 3.4 se spor av at vi kom med i EØS-området regler for fri bevegelse av arbeidskraft i 1995. Med et mulig unntak for flyttingene til og fra Tyskland, har ikke dette påvirket flyttebevegelsene i synlig grad. Vi hadde ved åpningen mot EØS en debatt som likner litt på den vi har i dag om innvandring fra de ti nye medlemslandene i EU. Forrige gang ble altså konsekvensene små, og det er mulig at de største anslagene over framtidig innvandring fra Øst-Europa bygger på overdrevne forventninger om effekten av utvidelsen. Det er mulig at virkningen kan bli større på kortvarige opphold i forbindelse med konkrete arbeidsoppdrag, uten at de fører med seg opphold som skal registreres i flyttestatistikken.

Tabell 3.4c. Netto innflytting etter land - årlig gjennomsnitt for perioden 1966-2002

Land	1966- 1970	1971- 1975	1976- 1980	1981- 1985	1986- 1990	1991- 1995	1996- 2000	2001	2002
I alt	853	4 835	4 143	5 038	6 324	8 919	11 805	7 955	17 174
Danmark	-94	337	119	520	210	-176	-222	-52	-77
Finland	113	80	233	70	-47	149	448	89	193
Sverige	-109	209	135	26	-2 219	1 945	1 814	-1 745	-1 805
Bosnia-Hercegovina ¹	2 126	158	167	239
Frankrike	-9	55	120	129	-139	52	130	87	93
Tyskland ²	50	102	183	223	82	131	626	589	893
Russland ³	219	6	11	10	50	230	569	838	1 228
Spania	-39	-39	-11	-119	-213	1	-341	-663	-342
Storbritannia	89	404	471	767	-112	58	9	149	328
Jugoslavia ⁴	191	107	18	46	555	973	1 209	-907	196
Resten av Europa (ekskl. Tyrkia)	-19	264	516	612	492	790	1 417	1 724	2 577
Etiopia	12	21	14	41	237	127	216	368	470
Marokko	..	49	92	68	192	111	168	186	195
Somalia	2	5	306	407	795	955	1 872
Resten av Afrika	-85	228	214	163	596	391	721	990	1 290
Afghanistan	105	626	865
Kina	5	24	16	48	194	180	252	396	667
Sør-Korea	228	256	207	112	130	154	134
Filippinene	11	36	80	355	517	322	267	433	583
India	15	131	167	261	296	77	151	303	277
Irak	-	1	4	9	154	249	1 646	989	2 347
Iran	3	3	33	41	929	226	357	762	656
Pakistan	..	695	292	401	766	267	501	688	691
Sri Lanka	23	173	815	298	292	306	294
Thailand	..	4	57	80	200	188	308	527	897
Tyrkia	41	187	212	158	559	302	432	543	745
Vietnam	..	25	222	321	551	352	165	249	329
Resten av Asia	162	276	273	272	550	258	485	773	1 058
USA	576	1 361	156	87	-74	-2	-91	-17	474
Chile	..	50	104	81	824	-63	60	133	136
Resten av Amerika	-19	178	186	231	237	345	519	639	858
Oseania	-113	70	38	-18	-26	-23	3	38	78
Uoppgitt	-147	-29	-65	-279	-364	-1 483	-1 495	-2 362	-1 265

¹ Årsgjennomsnittet 1991-1995 inneholder tall for 1992-1995.

² Medregnet tidligere Den tyske demokratiske republikken.

³ Tall for 1966-1991 gjelder tidligere Sovjetunionen.

⁴ Inneholder tall for tidligere Jugoslavia 1966-1991 og for 'Rest-Jugoslavia' de senere årene.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Størst nettoutvandring til Sverige

Det er ett stort negativt tall for 2002. Det var nesten 2 000 flere som flyttet fra Norge til Sverige enn den andre veien. Det samme var tilfellet året før, og et par år omkring 1990. Nå skyldes de negative tallene at så mange norske statsborgere flytter til Sverige, for svenske statsborgere er det omtrent balanse. Omkring 1990 var det utvandringsoverskudd fra Norge til Sverige både av norske og svenske statsborgere. Vi har også gjennomgående utvandringsoverskudd til Spania, men det er mindre nå enn de nærmest foregående årene. Fra Europa har vi de siste par årene hatt størst nettoinnvandring fra Tyskland og fra Russland. Fra Tyskland kan nok dette ha sammenheng med en viss rekruttering av spesialisert arbeidskraft, til helsetjenester og annet. Det er som vi har sett stort kvinneoverskudd i nettoinnvandringen fra Russland, men det er også en betydelig nettoinnvandring av menn (herunder også flyktninger fra Tsjetsjenia) herfra. Mange (flestepmenn?) kommer trolig på såkalte Barentstillatelser, som gir grunnlag for midlertidig opphold for å ta arbeid i inntil ett år. Fra andre EU-land enn Sverige er det en større nettoinnvandring av kvinner enn av menn.

Størst nettoinnvandring fra Somalia og Irak

Den største nettoinnvandringen i 2002 var fra Irak og Somalia, med omkring 2 000 fra hver. Dette utgjør likevel i alt bare 25 prosent av den samlede nettoinnvandringen til Norge. Med unntak av de landene hvor etnisk norske henter ektefeller, er nettoinnvandringen for de fleste regioner jevnt fordelt

mellom kvinner og menn. I tråd med det som er sagt tidligere er nettoinnvandringen fra Irak flest kvinner, mens det fra Somalia nå kommer flest menn. Med noen få unntak har Norge nettoinnvandring fra alle land i verden, og har hatt det en årrekke. Når nettoinnvandringen i sum varierer såpass som den gjør fra år til år, skyldes det nærvær eller fravær av enkelte store innvandringsgrupper. Antallet land vi har nettoinnvandring fra, varierer lite. I 2002 er det dobbelt så stor nettoinnvandring som i 2001, fordi det i 2001 ikke var slike store antall innvandrere fra enkeltland som Irak og Somalia, og fordi det var en betydelig nettoutvandring til Serbia og Montenegro.

De neste store nettoinnvandringslandene i Asia er Thailand, Afghanistan og Tyrkia, som representerer ulike flyttetyper. Fra Thailand er det stort kvinneoverskudd, og flyttingen er kvinner som gifter seg med norske menn, og noen barn som følger med. Fra Afghanistan er det fortsatt noen flyktninger og en god del som gjenforenes med familien i Norge, mens det fra Tyrkia kommer mange for å gifte seg med etniske tyrkere i Norge, men også annen familiegjenforening, og det kommer fortsatt noen flyktninger.

I 2002 var nettoinnvandringen fra Pakistan nesten 700 personer, og den har stort sett vært over 500, med unntak av en periode tidlig på 1990-tallet og på slutten av 1970-tallet. På 1970-tallet var dette rett etter innvandringsstoppen ble innført, og tidlig på 1990-tallet var det liten etterspørsel etter arbeidskraft i Norge, og det var ennå ikke blitt særlig mange unge voksne med bakgrunn i Pakistan som kunne hente ektefelle derfra. Det er litt større nettoinnvandring blant kvinner enn blant menn. Enkelte av de andre arbeidsmigrantlandene har også en relativt stabil nettoutvandring til Norge, men på et lavere nivå enn Pakistan.

Nettoinnvandring fra tredje verden fra 10 000 til 2 500 og opp igjen 14 000 etter 1987

Nettoinnvandringen fra landene i den tredje verden har variert ganske mye (se tabell 3.4 c), og den har økt fra mindre enn 3 000 i 1994 og 1995 til over 12 600 i 2002. Et par år på slutten av 1980-tallet var den også over 10 000. Strømmene fra den tredje verden er fortsatt preget av ganske klar enveistrafiikk, det var 16 800 innvandrere og 4 100 utvandrere i 2002, om vi regner de uoppgitte med til tredje verden.

Det store antallet uoppgitt skyldes de registreringstekniske forholdene vi har omtalt, det er mange utvandrere vi ikke vet hvor flytter hen, mens vi vet hvor de aller fleste innvandrerne kommer fra.

3.4 Utsiktene framover

Innvandringen fra utlandet ser vi har variert mye i den perioden vi presenterer data for, fra 1966. Antallet har jevnt over vært økende, men det har vært store variasjoner i hvor innvandrerne er kommet fra. Mye av variasjonen er knyttet til kriser i omverdenen, tydeligst med flyktningstrømmer fra krigsområder på Balkan, og flyktninger fra Irak og Afghanistan. En høy og varig flyktninginnvandring fra Somalia kan neppe forklares i et slikt akutt kriseperspektiv. Mye variasjon er også knyttet til utviklingen på det norske arbeidsmarkedet, og hvor sterk etterspørselen etter arbeidskraft er her og i våre naboland. En tredje viktig variabel er den innvandringspolitikken Norge til enhver tid velger å føre. Selv om innvandringen av flyktninger og personer som får asyl er forankret i konvensjoner vi har undertegnet, kan nok vår praktisering av inntakskriteriene og våre krav til ved familiegjenforening være av betydning. Det lave tallet på innvandrere fra den tredje verden omkring 1994 skyldes neppe bare at det var færre som bad om beskyttelse i Norge, men kan også ha med praktiseringen av vår innvandringspolitikk å gjøre. Deler av innvandringen, men slett ikke all er politisk styrbar. Innvandringen fra vår nordiske naboland og fra EØS-området er lite styrbar, og heller ikke innvandring som skyldes nordmenns inngåelse av ekteskap med utlendinger og de mest grunnleggende familiegjenforeninger er lett å regulere.

Det er høsten 2003 satt inn visse tiltak for å begrense de store strømmene av asylsøkere fra Somalia og fra Russland. Disse tiltakene får neppe umiddelbar virkning på flyttetallene siden det ofte går noe tid

fra en asylsøker kommer til det blir gitt beskyttelse. På lenger sikt kan nok dette føre til at innvandringen fra disse landene blir lavere, men uten en grunnleggende endring av innvandringspolitikken må vi nok regne med fortsatt innvandring fra disse landene. Fra Russland og fra andre land er det mange etniske norske som henter ektefelle, og disse mulighetene vil trolig finnes også i framtida. Antallet etnisk norske som har hentet ektefelle i utlandet, har vokst raskt. Det har vært kjørt TV-kampanjer i enkelte land som har hatt mange såkalte ubegrunnede asylsøkere i Norge. Disse kampanjene har vært ansett som effektive, men de vil ikke bety mye for innvandringen siden det ikke i noe fall ville være mange herfra som kunne gjøre seg håp om å få bli i Norge. Det er altså grunn til å tro at antallet som gis beskyttelse i Norge, eller familiegjennomføring til slike fortsatt vil ha en betydelig størrelse.

Det er betydelig interesse knyttet til det fenomenet at de som er født i Norge av to innvandrerforeldre selv gifter seg med en person fra samme etniske gruppe, enten bosatt i Norge eller i hjemlandet (jfr. HRS 2003, Lie 2004a og debatten knyttet til innvandreners ekteskapsmønster). Antallet potensielle ekteskapskandidater vil være ganske begrenset i Norge, slik at dersom denne muligheten opprettholdes i framtida vil den nok kunne føre til en betydelig innvandring. Anslagene for 2002 antyder at inntil 10 prosent av den samlede innvandringen av utenlandske statsborgere på 30 000 i 2002 hadde med innvandrerbefolkningens "henteekteskap" å gjøre. Etniske nordmenns ekteskap med utlendinger som ikke har hatt tilknytning til Norge før ekteskapet har et større omfang (se kapittel 6.1). Det er krefter som arbeider for å begrense omfanget av innvandrerbefolkningens adgang til å gifte seg med ektefelle uten tilknytning til Norge for å bosette seg i her, f. eks. ved å innføre aldersgrenser, utvidet forsørgelsesplikt etc. Noen av disse tiltakene kan også gjøre det vanskeligere for etnisk norske å hente ektefelle i utlandet, men det er vanskelig å tenke seg et regelverk som setter en effektiv stopper for å gifte seg med en person bosatt i utlandet og paret deretter slår seg ned i Norge. Vi vurderer det som lite sannsynlig at antallet som henter ektefelle i utlandet, både blant etnisk norske og de med innvandrerbakgrunn, kommer til å synke vesentlig.

Det norske arbeidsmarkedets behov styrer innvandringen fra våre naboland og i stor grad fra hele EØS-området. Det har vært planlagt å gi kvoter også til innvandring av ufaglærte, men med et svakere arbeidsmarked i Norge, og EUs utvidelse mot øst er det mulig dette kan vise seg å bli mindre aktuelt. Det har vært kvoter på 5 000 spesialister de siste par årene, men denne kvoten er til nå benyttet av færre enn 2 000 i året. Uten en bedring av arbeidsmarkedet er det derfor lite trolig at det blir stor arbeidsinnvandring til Norge, selv om lønnsforhold og arbeidsledighet fortsatt vil være slik at arbeid i Norge vil fortone seg som attraktivt for mange i Øst-Europa. Arbeid i svært mange andre EU-land vil trolig konkurrere med Norge som mål for arbeidsvandring, og på lengre sikt kan også landenes egne behov bli slik at færre vil ta arbeid i Vesten, se også Østby 2003a.

Det synes rimelig å vente fortsatt stor innvandring til Norge, men uten nye store kriser som vil rekruttere store flyktninggrupper til Norge, vil tallene kanskje heller ligge ned mot 30 000 enn over 40 000 som i 2002. Utvandringen synes rimelig å vente på et litt høyere nivå i de nærmeste årene enn i 2002. Det har vært stor innvandring i noen år, og dermed er det naturlig med en viss økning i utvandringen. Det blir stadig flere unge voksne som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre, og i denne gruppen vil nok mange flytte ut, i hvert fall for en kortere periode. Forventningen vil være at nettoinnvandringen i 2003 blir lavere enn i 2002, og at vi de neste årene får nettoinnvandringen på et nivå nær gjennomsnittet for 1990-tallet på om lag 10 000. Som det fremgår av det som er skrevet over, er det mange grunner til at gjetningen slår feil, men i øyeblikket synes dette å være det beste anslaget. Vi må fortsatt regne med betydelige variasjoner fra år til annet.

Fram til midten av 2004 er antallet asylsøkere blitt redusert med over 40 prosent, men det er uklart om nedgangen i antallet som kommer til å få asyl har vært særlig stort, eller om nedgangen vesentlig er skjedd blant de som ikke i noe fall ville hatt mulighet til å få opphold i Norge. Tallet på innvandrere er klart lavere i første halvår 2004 enn det var i 2002 og 2003, mens tallet på registrerte utvandringer er noe høyere. Så langt synes det altså som nedgangen i nettoinnvandringen har fortsatt inn i 2004.

4. Innvandrernes, særlig flyktingenes innenlandske flyttinger

4.1 Innledning

Ved inngangen til 2002 var det 88 000 flyktinger i Norge, vel 66 000 hadde fått opphold selv (alene eller sammen med familien), mens vel 21 000 var kommet ved familiegjenforening til flyktinger som allerede var gitt beskyttelse i landet. Flyktingene utgjør knapt 2 prosent av landets folketall, og tallet har økt med noen tusen per år. Ved inngangen til 1998 var tallet 65 000. Flyktingene regnes som en del av innvandrerbefolkningen, og utgjør i alt en tredel av hele gruppen av førstegenerasjons innvandrere. Flyktingene kommer nesten uten unntak fra Øst-Europa eller land i den tredje verden. Flyktingene utgjør halvparten av innvandrerne derfra dersom vi også regner med de barna som flyktingepar har fått etter ankomst til Norge. Norge har tatt imot flyktinger i 100 år, men det store flertallet er kommet i etterkrigstiden. Først fra Øst-Europa, så fra Chile etter Allendes fall, deretter fra Vietnam og etter hvert fra en lang rekke konfliktområder. I 2002 bodde det flest flyktinger i Norge fra Bosnia-Hercegovina, Irak, Vietnam, Iran, Somalia og Serbia og Montenegro, med fra 13 000 til 7 000. Det er kommet mange flyktinger i 2002 fra Irak og Somalia, mens en del fra Serbia og Montenegro (Kosovo-albanere) og fra Bosnia reiser. I 2003 er det også en del som returnerer til Irak, men tilveksten herfra er fortsatt betydelig.

I denne beskrivelsen av innenlandske flyttinger skal vi legge den største vekten på flyktingenes mønster, inkludert asylsøkere som får opphold på politisk eller humanitært grunnlag. For dem foreligger det en konkret vurdering av deres behov for beskyttelse i Norge, og et konkret vedtak om at de får slå seg ned her. Etter behandling i Bosettingsutvalget, et parts sammensatt utvalg med representanter for KR, UDI og kommunal sektor, inngås avtale om å plassere flyktingene i en bestemt kommune. Kommunen får dekning av de utgiftene som dette antas å medføre for kommunen de første fem år. Det er derfor, av hensyn til både lokal og sentral planlegging, at vi setter fokus på flyktingene. I en viss utstrekning skal vi sammenlikne flyktingens innenlandske flyttemønster med flyttingen til andre ikke-vestlige innvandrere.

151 land er representert

Det er flyktinger i Norge med bakgrunn i 151 land. Over 90 prosent av dem er fra de 16 landene med flere enn 900 flyktinger, mindre enn 10 prosent fra de resterende 135 landene. Når det er nesten 60 land med færre enn 10 flyktinger i Norge, kan det vanskelig bli levedyktige miljøer for alle grupper. For en mer detaljert beskrivelse av flyktingbefolkningen i Norge, vises til kap. 5.7.

4.2 Sekundærflytting

Flyktinger plasseres i kommuner etter avtale med Staten

Det er flyktinger i alle deler av landet, men både absolutt og relativt flest i Oslo. Det var ved inngangen til 2002 registrert flyktinger i 394 av landets 434 kommuner. Fordelingen av flyktingene er i noen grad, men slett ikke utelukkende, bestemt av den bosettingspolitikken som har vært fulgt til enhver tid, altså hvilken kommune som sammen med Staten er blitt enig om å bosette den enkelte flykting eller asylsøker som er gitt beskyttelse. Flyktingenes egne ønsker om bosted er etter hvert tillagt økende vekt. Det er også en del flyktinger som selv velger bostedskommune, ut fra kjennskap til personer eller muligheter i den kommunen. I alt er det foreløpig ikke store grupper som bosetter seg selv, i 2002 ikke flere enn 400. (Muntlig meddelelse fra Marit Solhøy, UDI).

Flyktinger som blir gitt beskyttelse i Norge, plasseres normalt i en kommune etter avtale mellom staten og kommunen. Det har til ulike tider vært tatt litt ulike hensyn i bosettingspolitikken. Det har vært ønsket å fordele flyktingene over landet slik at det ikke skal bli for store samlinger av

flyktninger og andre innvandrere fra ikke-vestlige land i enkelte storbyer, og det har vært mange kommuner som har villet ta sin del av de humanitære forpliktelsene som landet har. På den annen side har det vært antatt at mange flyktninger har bakgrunn fra storbymiljøer og vil trives bedre i en by enn i et norsk småbygdmiljø, og det er ofte sterkt ønsket å bo i nærheten av andre med samme språk, religion, og felles normer og skikker. For tiden synes det å gå mot en mer samlet og sentralisert bosetting, blant annet for å redusere videreflyttingen, den såkalte sekundærflyttingen.

.... *men uten stavnsbånd*

Imidlertid blir ikke flyktningene boende for all framtid i den kommunen de blir plassert i, de har like lite stavnsbånd som andre innbyggere. Slike videreflyttinger kan være problematiske for de kommunene som har innstilt seg på å integrere et visst antall personer med behov for språktilpasset skolegang, helse- og sosialtjenester, tolketjenester for bestemte språkgrupper osv. De sitter da ofte med ubrukte investeringer, og kanskje en viss skuffelse som kan påvirke viljen til å ta imot nye flyktninger en annen gang. Den kommunen de flytter til har heller ikke nødvendigvis tilpasset sitt opplegg for mottak og integrasjon til akkurat de som kommer flyttende fra andre kommuner. Mange av flyktningene havner i Oslo, uansett hvor de plasseres første gang. Også andre bykommuner (f. eks. Halden i de seinere årene) bruker tilstrømmingen ved sekundærflytting som begrunnelse for ikke å ville bosette flyktninger direkte.

Den enkelte flyktning har trolig samme motivasjon for eventuell flytting som andre flyttere, man foretrekker å flytte dersom det etter en samlet avveining er sannsynlig at livet blir bedre på det nye stedet enn tilfellet vil være uten flytting. Flyktningene har nok mye færre bånd til sitt bosted i Norge enn det de fleste andre har, og kan derfor ha større mobilitet. Sekundærflytting skjer trolig ofte for å komme nærmere andre fra samme land, med de fordeler knyttet til sosialt liv, religionsutøvelse språk etc. som dette gir. Mange har nok også håp om lettere å få arbeid, men det synes ofte ikke å bli tilfelle (Østby 2001c).

I dette kapitlet skal vi se nærmere på de flyttingene som noen grupper av flyktninger har foretatt etter bosetting i sin første oppholdskommune. Det gjør vi ved å se på de flyktningene som ankom i 1992 og 1997, og følge opp deres bosted etter fem år (1997-kullet) og fem og ti år (1992-kullet). Ankomståret for de som får asyl betyr stort sett det året de fikk vedtak om beskyttelse, og operasjonaliseres ved det tidspunktet de fikk tildelt norsk fødselsnummer i Det sentrale folkeregisteret. Vi skal se ganske kort på ulike dimensjoner i mønsteret for sekundærflytting, uten i dette notatet å presentere alle de detaljene vi har tilgjengelig:

- Er det endringer fra 1992- til 1997-kullet
- Hvilke forskjeller det er på menns og kvinners videreflytting
- Hvordan atskiller primære flyktninger seg fra de familiegjennforente
- Hvilke regionale mønstre finnes, hvem beholder flyktningene, hvem mister, hvem får
- Hvordan er flyktningenes innenlandske flyttinger sammenliknet med andre innvandreres

En mer omfattende analyse av flyktnings sekundærflyttinger ble gjort for UDI i 2001, se http://www.ssb.no/emner/02/02/20/rapp_200122/ (Østby 2001a), og et upublisert notat til UDI som ser spesielt på arbeidsmarkedskonsekvenser og enkelte nasjonaliteter (Østby 2001c).

Datakvalitet

Vi har tatt utgangspunkt i dem som fikk registrert opphold i Norge første gang i 1992 og 1997, og som har en kode for oppholdsgrunnlag som sier at de er flyktninger, enten ved at de selv er gitt opphold (primære flyktninger) eller ved familiegjennforening med noen som har fått opphold som flyktning. Denne informasjonen om oppholdsgrunnlag er tatt fra den flyktningfil som UDI årlig stiller til disposisjon for SSB for bruk i Beregningsutvalget og til statistikkformål. Som vi skal se stemmer ikke antallet flyktninger helt godt overens med publiserte tall over flyktninger disse to årene, men vi har ikke annet alternativ enn å bruke det vi har. Erfaringene tilsier at en bedre samordning mellom statistikksystemene er nødvendig, og det er nå i ferd med å skje.

De som ankom disse to årene er så fordelt etter første bostedskommune (og –fylke), og det er talt opp hvor mange av dem som etter fem og ti år fortsatt bor i samme kommune, hvor mange som har flyttet til annen kommune i samme fylke etc., slik tabellene 4.1, 4.4 og 4.5 viser. Den sammen type tabeller er også laget for *andre* personer som innvandret fra ikke-vestlige land til Norge de samme årene, som referansegrunnlag (tabell 4.6 – 4.8).

Det er en viss usikkerhet knyttet til registreringen av flyktninger tidlig på 1990-tallet. Dette kan bety noe for 1992-kullet, men ikke for dem som kom i 1997. Registreringstekniske sider er diskutert mer inngående i Østby (2001 a og b). Hovedproblemet med 1992-kullet er at ganske mange av dem etter reglene som da gjaldt kan ha fått tildelt fødselsnummer og dermed også første bosted i Norge mens de satt i mottak og ventet på at søknaden skulle avgjøres. Første bostedskommune blir da ikke den kommunen de fikk slå seg ned i, men vertskommunen for det statlige mottaket. Det kan også være andre grunner til at en asylsøker får fødselsnummer uten at positivt vedtak på søknaden er gitt, f. eks. knyttet til arbeid, utdanning eller kontakt med helsevesenet. Reglens innhold har variert over tid, og praktiseringen av dem har vært varierende, også mellom kommunene. De som fikk avslag og som en vet forlot landet er så registrert som utvandret, mens de som ble gitt opphold fikk registrert flytting fra den kommunen det statlige mottaket lå i, og til den kommunen de ble bosatt i. Hvor stor andel av 1992-kullet dette vil angå, er ikke mulig å si nå.

Fordelingen mellom fylker i tabell 4.1 synes å gi et bilde flyktingenes regionale fordeling som ligger nærmere opp til hvordan bosettingen i kommunene faktisk ble, enn av fordelingen av mottak. Den relativt store andelen som har utvandret sammenliknet med tabell 4.3 tyder på at kanskje nærmere femten prosent av dem som sto oppført i flyktningsfilen for 1992 likevel ikke kom til å få oppholdstillatelse i landet. De tross alt relativt små forskjellene det er mellom tallene for 1992 og 1997 tyder etter min oppfatning på at vi kan bruke også 1992-kullet i analyser av sekundærflyttinger, om dette gjøres med en viss forsiktighet. Dette er også erfaringen fra de tidligere utredningene. Verken problemene knyttet til at en del av 1992-kullet viste seg å få avslag på søknad om beskyttelse, eller at første bostedskommune *kan* være den kommunen hvor det statlige mottaket lå er så alvorlige at vi ikke kan gjøre noe med sekundærflyttingene til dette årets flyktninger. For å kunne følge sekundærflyttingene over så lang tid som ti år, må vi gå tilbake til ankomstkullet fra 1992.

I våre tall har vi 6 413 flyktninger i 1992, mot 5 182 ifølge UDIs årsmelding fra 1999 (UDI 2000), og 5 067 ifølge KRD (2002). Dette viser vel primært at det var en god del "for mange" som ble registrert som ankommet i 1992, dvs. at en del av dem som fikk tildelt fødselsnummer seinere fikk avslag og måtte reise ut. Anslag som kan settes opp på basis av antall utvandrete av 1992-kullet kunne være opp mot 1 000, og forskjellen mellom flyktningsfilens og UDIs tall på 1 250 harmonerer ikke så verst med det. Tallet i flyktningsfilen for 1997 er 3 081, mot 3437 i KRD (2002), og 3 471 ifølge UDIs årsmelding 1999. Det er for meg uklart hvor stort det "egentlige" antallet flyktninger i 1992 og 1997 skal være, men avviket mellom de ulike antall flyktninger er ikke større enn at det må være til å leve med. I den videre beskrivelsen bruker jeg de tallene som SSB har fått fra flyktningsfilen som grunnlag.

4.2.1 Alle fylker og over 200 kommuner fikk flyktninger i 1992

- deres bosted i 1997

Vi ser først på flyktingene som ble gitt opphold i Norge i 1992 og i 1997, og i hvilken grad de fortsatt bor i den første kommunen, eller hvor de var flyttet etter fem og ti år, henholdsvis ved utgangen av 1997 og 2002. Grunnlaget for informasjonen er de årlige datafilene med oppgaver over flyktninger som SSB får fra UDI, og vi følger deretter flyktingenes registrerte bosted i Det sentrale folkeregisteret.

I 1992 ble det i dette datagrunnlaget registrert 6 413 nye flyktninger. Disse ble fordelt over hele landet, intet fylke fikk færre enn 100 flyktninger. De største fylkene hadde flest, nesten 800 kom til i Oslo, og om lag 500 hver til Akershus, Rogaland, Hordaland og Nordland. Oslo/Akershus sin andel var 20 prosent, litt mindre enn deres andel av landets folketall. Etter 5 år var bare en av tre fortsatt bosatt i samme kommune som de fikk registrert som første bostedskommune i Norge (se tabell 4.1). Av dem

som ikke opprinnelig ble bosatt i Oslo, hadde 17 prosent flyttet til Oslo. Det var imidlertid over 20 prosent som hadde forlatt landet etter 5 år.

Tabell 4.1. Flyktninger ankommet i 1992, etter første bostedsfylke og etter bosted 1.1. 1998. Prosent

1. bostedskommune	Antall i alt	Bosatt i samme kommune	Bosatt i annen kommune i samme fylke	Bosatt i annet fylke, ikke Oslo	Bosatt i Oslo	Utvandret
I alt	6 413	33	9	Prosent 22	15	21
Østfold	320	19	19	21	17	23
Akershus	581	35	12	8	25	18
Oslo	782	82	0	5	0	12
Hedmark	258	25	16	21	11	26
Oppland	242	20	4	24	24	28
Buskerud	323	25	20	20	10	24
Vestfold	184	60	10	3	24	1
Telemark	335	28	12	29	8	22
Aust-Agder	183	27	7	37	7	22
Vest-Agder	117	62	11	10	11	6
Rogaland	506	37	11	13	14	24
Hordaland	535	31	11	20	13	24
Sogn og Fjordane	304	13	8	41	7	31
Møre og Romsdal	430	16	5	33	24	21
Sør-Trøndelag	207	63	1	9	15	10
Nord-Trøndelag	275	13	4	39	16	28
Nordland	498	10	8	39	19	24
Troms	140	6	6	31	46	11
Finnmark	193	13	3	34	22	28

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Antallet bosatt i Oslo fordoblet på fem år

Av dem som fortsatt var i live og bosatt i Norge, var det etter fem år 1634 som bodde i Oslo, 32 prosent av denne gruppen. Nettotilveksten i Oslos flyktningbefolkning gjennom sekundærflytting var på 852 personer disse fem første årene, eller 13 prosent av det opprinnelige kullet. Av de øvrige hadde en av ti flyttet til en annen kommune innenfor det fylket de opprinnelig ble bosatt i, og en av fem hadde flyttet til et annet fylke, utenom Oslo.

Den store andelen som var flyttet ut av landet har nok som nevnt sammenheng med at en del av dem som fikk fødselsnummer og ble registrert bosatt i mottakets kommune seinere fikk avslag og forlot landet. Se Østby (2001 a og c) for en nærmere beskrivelse av hvordan denne andelen utviklet seg over tid. Fra fylker hvor det var mange mottak, som innlandsfylkene på Østlandet og Sogn og Fjordane er andelen som var utvandret mellom 25 og 30 prosent, mens den i andre fylker stort sett lå mellom 10 og 20 prosent. Vestfold og Aust-Agder hadde langt under 10 prosent.

Det var om lag 200 kommuner som mottok flyktninger i 1992. En av tre av disse hadde ikke noen av sine opprinnelige flyktninger bosatt etter fem år, mens 25 kommuner hadde alle fortsatt i kommunen. De aller fleste kommuner hadde få bosatte flyktninger, slik at tilfeldigheter betyr mye her. Oslo beholdt over 80 prosent av sine flyktninger, og andelen lå mellom 50 og 80 prosent også i de andre storbyene. Bergen var lavest med 46 prosent (se tabell 4.2). Færrest ble boende i de fire nordligste fylkene, bare vel 10 prosent i den opprinnelige kommunen, og av dem som flyttet ut var det bare 5 prosent som ikke forlot fylket også, se tabell 4.1.

Tabell 4.1 viser at det i tillegg til Oslo også var relativt mange fortsatt bosatte i kommunene i Vestfold, Vest-Agder og Sør-Trøndelag, med andeler omtrent på det dobbelte av landsgjennomsnittet. I disse fylkene var det ikke spesielt lave andeler som hadde flyttet til Oslo, men de hadde lave andeler som hadde flyttet ut av landet, og dersom flyktningene flyttet ut av kommunen var det gjerne til en annen kommune i fylket eller til Oslo, til andre fylker flyttet de ikke. Det lave antallet utvandrete *kan* skyldes

at det lå få mottak her. Det at mange kommuner i disse fylkene greide å beholde flyktningene sine førte altså ikke til redusert tilflytting til Oslo, men det reduserte flyttingen til andre steder i landet.

Tabell 4.2. Andel av flyktningene som var bosatt etter fem og ti år i de kommunene som fikk flest flyktninger (70 og over) i 1992. Prosent

Kommune	Antall flyktninger i 1992	Andel bosatte i 1998	Andel bosatte i 2003
		Prosent	
0135 Råde	87	0	0
0137 Våler	75	1	1
0214 Ås	173	13	9
0219 Bærum	79	82	61
0237 Eidsvoll	87	6	6
0301 Oslo	782	82	74
0403 Hamar	76	21	16
0434 Engerdal	93	0	0
0502 Gjøvik	102	28	19
0543 Vestre Slidre	94	0	0
0619 Ål	130	2	0
0624 Øvre Eiker	81	0	0
0806 Skien	113	46	43
0815 Kragerø	159	6	5
0906 Arendal	109	39	32
1001 Kristiansand	74	70	65
1103 Stavanger	172	61	55
1106 Haugesund	131	28	15
1149 Karmøy	132	21	8
1201 Bergen	270	46	39
1221 Stord	71	21	18
1231 Ullensvang	109	2	0
1418 Balestrand	116	7	3
1426 Luster	98	8	8
1517 Hareid	102	12	12
1563 Sunndal	152	4	3
1601 Trondheim	160	66	54
1703 Namsos	70	20	9
1719 Levanger	86	5	5
1804 Bodø	135	13	7
1820 Alstahaug	137	5	2
2003 Vadsø	73	10	3
2012 Alta	92	8	1

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Vi har i tabell 4.2 presentert en liste over de kommunene som fikk flest flyktninger i 1992, og hvor stor andel av flyktningene som var bosatt der etter fem og ti år. Vi ser at mange av dem har ingen eller nesten ingen bosatte etter fem år. Dette er slike kommuner hvor det er grunn til å tro at det var store mottak i 1992, og hvor alle som bodde der da er flyttet ut (og blitt bosatt i andre kommuner) i løpet av de neste fem årene. Mange av mottakene var nedlagt fem år senere. Vi har fra UDI fått lister over hvilke mottak de har hatt gjennom 1990-tallet, og kommunene med store antall flyktninger og små andeler fortsatt bosatte har alle hatt mottak.

I tabell 4.3 gir vi en liste over hvilke kommuner blant dem som fikk flere enn ti bosatte flyktninger i 1992 som hadde 80 prosent eller flere bosatt etter fem år. Det er mulig at en slik liste kan gi antydninger om hvilke kommuner som på midten av 1990-tallet førte en vellykket integreringspolitikk. Noe forsøk på å gjøre slike vurderinger skal dog ikke presenteres her. Av de kommunene som mottok flest flyktninger i 1992 (tabell 4.2), står typisk nok bare de to mest sentrale, Oslo og Bærum, på lista i tabell 4.3. De øvrige kommunene i tabell 4.3 hadde alle maksimum 45 bosatte flyktninger, og er kommuner som ligger inntil 10 mil fra Oslo, pluss Oppdal og Melhus i Sør-Trøndelag.

- og hvor bor de i 2003

Det aller meste av flyttingene skjer i løpet av de fem første årene. Fra 1998 til utgangen av 2002 skjedde ikke mye. Tabell 4.4 viser fordeling etter ti års botid i landet. Det var ytterligere 160 (3 prosent) som flyttet til Oslo, men også 60 av dem som opprinnelig bodde der som flyttet til andre deler

av landet. Antallet av dette flyktningkullet som bodde i Oslo var nå økt fra 1 634 i 1998 til 1 706, altså en svært moderat økning gjennom de neste fem år. Oslos andel av dem som fortsatt var i live og registrert bosatt i Norge, var nå gått opp fra 32 til nesten 35 prosent. Ytterligere ett hundre hadde utvandret, og det var bare om lag en av fire som bodde i den opprinnelige kommunen, mot en av tre fem år tidligere.

Tabell 4.3. Kommuner som fikk flere enn ti bosatte flyktninger i 1992 og som hadde 80 prosent eller flere bosatte etter fem år. Antall flyktninger i 1992, og andel fortsatt bosatt i 1998 og 2003

Kommune	Antall flyktninger i 1992	Andel bosatte i 1998	Andel bosatte i 2003
		Prosent	
0213 Ski	12	83	75
0219 Bærum	79	82	61
0231 Skedsmo	38	87	76
0233 Nittedal	14	100	71
0301 Oslo	782	82	74
0402 Kongsvinger	27	82	74
0417 Stange	14	86	36
0602 Drammen	45	82	71
0604 Kongsberg	31	81	74
0718 Ramnes (0716 Re i 2003)	11	91	0
0722 Nøtterøy	23	96	87
1634 Oppdal	10	90	50
1653 Melhus	12	83	83

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4.4. Flyktninger ankommet i 1992, etter første bostedsfylke og etter bosted 1.1. 2003. Prosent

1. bostedskommune	Antall i alt	Bosatt i samme kommune	Bosatt i annen kommune i samme fylke	Bosatt i annet fylke, ikke Oslo	Bosatt i Oslo	Utvandret
				Prosent		
I alt	6 413	27	8	24	18	22
Østfold	320	18	19	20	19	23
Akershus	581	27	13	10	27	21
Oslo	782	74	0	9	0	15
Hedmark	258	16	8	32	17	27
Oppland	242	13	2	29	26	29
Buskerud	323	21	20	24	10	24
Vestfold	184	41	21	5	27	3
Telemark	335	26	11	28	9	24
Aust-Agder	183	22	7	39	11	21
Vest-Agder	117	54	12	11	15	7
Rogaland	506	28	13	17	16	25
Hordaland	535	24	9	22	16	27
Sogn og Fjordane	304	8	3	38	18	31
Møre og Romsdal	430	12	6	36	23	21
Sør-Trøndelag	207	49	1	20	15	12
Nord-Trøndelag	275	7	3	41	20	28
Nordland	498	4	4	41	25	25
Troms	140	4	2	29	46	19
Finnmark	193	3	1	36	27	33

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Nå bor det igjen godt under 10 prosent i de fire nordligste fylkene og Sogn og Fjordane. De fire nordligste fylkene tok imot 1106 (knappt 20 prosent) av de flyktningene som ble bosatt i 1992. Etter fem år bodde 180 i disse fylkene, og etter ytterligere fem år var det bare 80 personer som fortsatt bodde i de fylkene de opprinnelig var plassert i. Med unntak for de som i første omgang ble bosatt i Troms, har de fleste flyttet til andre fylker, utenom Oslo.

I 2003 var det nesten 50 av kommunene som stod uten noen av sine opprinnelige flyktninger fra 1992, mens bare 15 hadde alle sine bosatte. I Oslo var det hele tre av fire flyktninger fra 1992 som fortsatt

bodde i byen etter 10 år. Med enkelte få unntak ser vi av tabell 4.3 at de som hadde stor andel av sine flyktninger bosatt etter fem år også har mange etter ti. Det er altså de første fem årene det meste skjer med sekundærflyttingene.

Når vi sammenlikner tabell 4.1 med 4.4 ser vi at de fylkene som hadde store andeler fortsatt bosatte i 1997, etter ytterligere fem år har hatt større nedgang i bofastheten enn andre fylker, men de ligger fortsatt godt over landsgjennomsnittet. Andelen som har utvandret fra Norge har økt litt mer i disse fylkene enn i resten av landet. Økningen er ikke stor noe sted, men det synes som om flyktningene når de har bodd i landet ganske lenge får et utvandringmønster som likner noe på det andre ikke-vestlige innvandrere har: De som bor i de fylkene som har universitetene får en større tendens til å flytte ut av landet igjen enn innvandrere som bor i andre fylker. Det kan tenkes at det har å gjøre med at de tilegner seg kunnskaper og kompetanse som er lett å få anvende i mange land. Det er mulig at dette antyder en tendens til brain-drain blant flyktninger som har eller får høy faglig kompetanse.

4.2.2 Flyktningkullet fra 1997

De som ankom i 1997 kan vi bare følge fem år, ut år 2002. I 1997 var tallet på registrerte flyktninger i vårt materiale bare halvparten av tallet for 1992, 3 100 personer. Noe av nedgangen skyldes at tallene for 1992 inneholder en del som seinere får negativt vedtak og må forlate landet, men det meste av nedgangen er reelt sett lavere antall som ble gitt beskyttelse. Fordelingen mellom fylkene i utplassering var omtrent som for 1992-kullet, og altså lite påvirket av endret praksis for registreringen. Oslo fikk i utgangspunktet 14 prosent, Rogaland, Hordaland, Sør-Trøndelag og Nordland mellom 7 og 9 prosent. Det var også i 1997 200 kommuner som fikk flyktninger, men hver kommune fikk mindre grupper enn de gjorde i 1992.

Forskjellen mellom 1992- og 1997-kullet fem år etter ankomst er primært at 20 prosent flere blir boende i den første kommunen, og at under halvparten så mange utvandrer i den siste gruppen som i den første (sammenlikning mellom tabell 4.1 og 4.5). Endring i registreringsreglene er én viktig grunn til nedgang i utvandringen. Nå var over 50 prosent bosatt i den opprinnelige kommunen etter fem år. Igjen er det Oslo som holder best på sine, fortsatt er det fire av fem har ikke flyttet på de første fem årene. Østfold, Akershus, Hordaland og Sør-Trøndelag evner også å holde på sine, to av tre ble boende

Tabell 4.5. Flyktninger ankommet i 1997, etter første bostedsfylke og etter bosted 1.1. 2003.
Prosent

1. bostedskommune	Antall i alt	Bosatt i samme kommune	Bosatt i annen kommune i samme fylke	Bosatt i annet fylke, ikke Oslo	Bosatt i Oslo	Utvandret
I alt	3 081	53	6	20	13	8
Østfold	120	79	3	4	8	3
Akershus	200	65	8	4	14	9
Oslo	436	83	0	6	0	10
Hedmark	109	28	3	29	32	7
Oppland	161	57	4	16	15	6
Buskerud	96	57	11	8	11	11
Vestfold	136	43	18	14	19	4
Telemark	169	55	8	7	21	8
Aust-Agder	80	53	1	26	13	5
Vest-Agder	130	57	2	5	18	17
Rogaland	275	51	18	18	3	8
Hordaland	219	66	10	11	6	5
Sogn og Fjordane	78	26	0	55	18	1
Møre og Romsdal	127	48	4	33	6	8
Sør-Trøndelag	220	64	1	15	8	12
Nord-Trøndelag	108	17	4	52	14	13
Nordland	263	16	2	49	26	6
Troms	92	13	2	45	30	9
Finmark	62	18	0	50	24	8

Kilde: Statistisk sentralbyrå

i minst fem år. Det var det samme antallet kommuner som holdt på alle sine flyktninger, og samme antall som ble tømt. Blant dem som ikke hadde igjen noen av sine flyktninger var det bare to som i utgangspunktet hadde flere enn 10.

Vi har sett på gjenutvandringen i flere kull i Østby (2001c). Denne andelen på 8 prosent utvandret etter fem år synes å være ganske gjennomsnittlig, og andelen øker ganske langsomt med oppholdstidens lengde. Til tross for at flyktninger primært søker beskyttelse, er de også påvirket av de samme typer motiver for å flytte videre som andre, dersom det er mulig for dem. Det kunne være verdt å analysere i hvilken grad utvandringen øker ved erverv av norsk statsborgerskap, som trolig gir mange et vidt tilfang av tilflyttingsland, selv om mange fortsatt ikke ønsker å reise tilbake til land de flyktet fra.

Mindre andel av 97- enn av 92-kullet bor i Oslo etter 5 år

Tilflyttingen til Oslo er fortsatt stor, etter fem år var 753 av 2796 gjenboende flyktninger bosatt i Oslo, eller 27 prosent av hele gruppen. Vi minner om at det tilsvarende tallet fem år etter 1992-kullet ankomst var høyere, 32 prosent. Nettotilveksten av 1997-kullet utgjorde 417 personer, den samme andelen som av 1992-kullet. De store kommunene som beholdt relativt mange av sine flyktninger i fem år fra 1992, kommer stort sett ut med enda høyere tall for 1997.

Også i de fire nordligste fylkene er andelen som er bosatt i første kommune etter fem år høyere blant dem som kom i 1997 enn i 1992. Likevel ligger tallet bare mellom 15 og 20 prosent, og i forhold til det første kullet, er det blant dem som kom i 1997 særlig få som har flyttet til andre kommuner i disse fylkene (sammenlikning mellom tabell 4.1 og 4.5). Det er særlig i andre fylker vi finner flere av det siste kullet, andelen flyttet til Oslo synes mer stabil.

Hovedtrekket ved sammenlikning mellom 1992 og 1997 er en forbausende likhet i mønsteret, til tross for ulikhetene i antall og i registrering, og at gruppene var ulikt rekruttert. Det kan derfor være gode grunner til å analysere sekundærflyttingene både for å forutsi framtidig sekundærflytting, og for å trekke lærdommer av gode og dårlige erfaringer med bosettings- og integreringsarbeid.

4.2.3 Primære flyktninger og familiegjenforente

I flytteanalyser er det vanlig å konstatere at personer som lever sammen med en familie flytter mindre enn enkeltpersoner, særlig når familien er veletablert. Det samme ser vi også for flyktningene. Av de 6 400 flyktningene som kom i 1992, var det knapt tre av fire som kom som primære flyktninger (alene eller som familie) og fikk beskyttelse. En av fire kom ved familiegjenforening til flyktninger som allerede var gitt beskyttelse i landet. Disse familiegjenforente flytter i relativt liten grad ut av den kommunen de først kom til, 58 prosent bodde i samme kommune etter fem år, og nesten 50 prosent etter ti år. Blant dem som var primærflyktninger, var andelen bofaste langt under halvparten så stor.

Det var relativt sett noe flere familiegjenforente blant flyktningene i 1997, da gjaldt det en av tre. 57 prosent av dem som var familiegjenforente bodde fortsatt i samme kommune i 2003, mens det gjaldt såpass mange som 50 prosent av primærflyktningene. Siden denne forskjellen mellom primærflyktningene som kom i 1992 og 1997 var så vidt stor, har vi sett også på dem som kom i 1998. Da var forskjellene i videreflyttingen mellom de to gruppene igjen nesten som i 1992, dvs. at primærflyktningene også da hadde mye større mobilitet enn de familiegjenforente. Det er færre som slo seg til permanent i de fire nordligste fylkene enn i resten av landet i 1997-kullet, både blant familiegjenforente og andre. Andelen som havner i Oslo i løpet av fem år er også størst nordfra. Primære flyktninger og familiegjenforente har samme andel som havner i Oslo. Til gjengjeld var det færre av de familiegjenforente som utvandret og færre som flyttet til andre kommuner i fylket og andre fylker enn Oslo. Tabellene for videreflytting for primære flyktninger og familiegjenforente til flyktninger er ikke gjengitt her.

Vi har ikke hatt mulighet til å sammenlikne videreflyttingene for de primære flyktningene som ikke fikk familien med seg med andre primærflyktninger, men tallene som er referert over skulle være et brukbart grunnlag for å hevde at dersom en ønsker å minimalisere videreflyttingene, vil det være

effektivt å satse på å motta familier, eller la de enkeltpersonene som kommer få en eventuell familie etter seg med så kort ventetid som mulig.

4.2.4 Kvinner mer bofaste enn menn

Vi skal også se litt på videreflyttingen for menn og for kvinner hver for seg. I det vanlige innenlandske flyttemønsteret i Norge flytter menn og kvinner ganske likt. Kvinner flytter litt oftere i ung alder, men den samlede mobiliteten er etter hvert blitt svært lik for menn og kvinner. Det er flere menn enn kvinner blant flyktningene. Disse mennene har mindre tendens til å bli boende i sin første kommune, og større tendens til å flytte til andre kommuner. Det virker rimelig å anta at dette skyldes mer at det er flere kvinner blant familiegjenforente enn at menn og kvinner har ulikt flyttemønster, men dette har vi ikke kunnet undersøke nå. Forskjellene mellom menn og kvinner er større for 1992 enn 1997, kanskje fordi kjønnsfordelingen var mye skjevere i 1992 enn i 1997. Når det gjelder andelen som havner i Oslo, er den ganske lik for menn og kvinner. Det å få komplette familier synes altså å redusere videreflyttingen, men det reduserer ikke andelen som havner i Oslo.

4.2.5 Flyktningene flytter til Oslo etter hvert, de andre flytter rett til Oslo om det er der de vil bo

Det er en mangel at de flyttingene som er beskrevet her ikke har et godt grunnlag å bli sammenliknet med. Vi vet ikke om det er flere eller færre blant flyktningene som flytter enn det vi med en viss rimelighet kunne forvente, eller om flyktningene er typiske eller atypiske for ”grupper det er naturlig å sammenlikne med”. Vi skal derfor trekke noen sammenlikner mellom den innenlandske flyttingen for flyktinger med flyttingene til dem som ikke er flyktinger, og som innvandret de samme to årene. De som har fått opphold i Norge ved familiegjenforening til flyktinger, regnes fortsatt med blant flyktningene. Siden nesten alle flyktinger kommer fra ikke-vestlige land (Øst-Europa, Asia inkludert Tyrkia, Afrika og Latin-Amerika), sammenlikner vi bare med innvandrere herfra. Det er ikke gitt at dette er den naturligste gruppen å sammenlikne med, med innenfor rammen av dette arbeidet er det ikke mulig å lete grundigere for å finne et bedre sammenlikningsgrunnlag.

Tabell 4.6. Ikke-flyktinger fra ikke-vestlige land ankommet i 1992, etter første bostedsfylke og etter bosted 1.1. 1998. Prosent

1. bostedskommune	Antall i alt	Bosatt i samme kommune	Bosatt i annen kommune i samme fylke	Bosatt i annet fylke, ikke Oslo	Bosatt i Oslo	Utvandret
I alt	3 759	53	5	10	4	29
				Prosent		
Østfold	117	37	25	7	9	23
Akershus	383	35	4	7	11	42
Oslo	1 362	73	0	9	0	18
Hedmark	69	30	4	17	13	35
Oppland	67	22	7	28	10	31
Buskerud	153	47	14	13	6	19
Vestfold	92	46	12	16	11	15
Telemark	68	50	12	13	6	19
Aust-Agder	56	48	4	25	5	16
Vest-Agder	75	61	8	3	5	23
Rogaland	303	46	11	6	1	36
Hordaland	351	47	5	5	2	41
Sogn og Fjordane	28	50	4	29	0	18
Møre og Romsdal	104	40	11	18	6	25
Sør-Trøndelag	264	29	0	8	2	61
Nord-Trøndelag	50	34	2	20	4	38
Nordland	76	49	7	21	8	16
Troms	100	45	3	11	9	32
Finnmark	41	46	5	20	7	22

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I 1992 kom det færre andre innvandrere enn flyktinger med bakgrunn fra ikke-vestlige land, 3800 mot 6 400 (se tabell 4.6). I utgangspunktet slo en mye større andel av de ikke-flyktingene seg ned i Oslo enn tilfellet var blant flyktingene, 35 prosent mot 12 prosent ved ankomst. Fordelingen mellom fylkene er mye mer ujevn enn den var for flyktingene, det er langt færre ikke-flyktinger i de minst sentrale delene av landet. Etter fem år i landet var det litt over 50 prosent blant dem som ikke var

flyktninger som fortsatt bodde i den kommunen de først slo seg ned i, også her flere blant kvinner enn blant menn. Ikke-flyktningenes innenlandske mobilitet var lav, det var bare noen få prosent som var flyttet til andre kommuner, andre fylker eller til Oslo. I alt 20 prosent bodde et annet sted i Norge enn der de først slo seg ned, mot 46 prosent blant flyktningene. Det var flere enn hver fjerde ikke-flyktning som hadde flyttet ut igjen av landet. Også blant flyktningene husker vi det var stor andel gjenutvandrere (21 prosent), men det skyldes altså registreringspraksis mer enn mobiliteten (sml. tabell 4.1 med 4.4). Etter ytterligere fem år var andelen bofaste blant dem som ikke var flyktninger og som var fra ikke-vestlige land sunket til vel 40 prosent, mens 33 prosent hadde vandret ut. Her er det ganske store forskjeller mellom menn og kvinner, to av fem menn var bofaste, to av fem hadde utvandret. Av kvinnene var nesten 50 prosent bofaste, vel en firedel utvandret. Andelen som var flyttet til Oslo var langt større fra de nærmeste Østlandsfylkene og fra Nord-Norge enn den var fra resten av Sør-Norge. Dette mønsteret har mye felles med det vanlige innenlandske flyttemønsteret i Norge.

Selv etter ti år er det færre blant flyktningene enn blant andre fra ikke-vestlige land i Oslo

Av flyktninger ankommet i 1992 og som var i live og bosatt i Norge etter ti år, bodde 30 prosent i Oslo, av andre ikke-vestlige innvandrere var det 42 prosent som bodde i Oslo ved inngangen til 2003 (beregningsgrunnlaget for tabell 4.7). Sekundærflytting av andre innvandrere til Oslo forekommer i liten grad, særlig mellom 1998 og 2003. Av de 1362 som innvandret til Oslo i 1992, bodde 178 i andre deler av landet etter 10 år, mens 183 av de 2 400 som innvandret til andre deler av landet hadde flyttet til Oslo. To av tre Oslo-bosatte flyktninger i 2003 fra 1992-kullet har kommet til Oslo etter først å ha vært bosatt i en annen kommune. Tilveksten av flyktninger var størst de første årene, og ble så mindre og mindre med økende botid.

Tabell 4.7. Ikke-flyktninger fra ikke-vestlige land ankommet i 1992, etter første bostedsfylke og etter bosted 1.1. 2003. Prosent

1. bostedskommune	Antall i alt	Bosatt i samme kommune	Bosatt i annen kommune i samme fylke	Bosatt i annet fylke, ikke Oslo	Bosatt i Oslo	Utvandret
I alt	3 759	43	6	12	5	33
				Prosent		
Østfold	117	28	27	12	9	24
Akershus	383	27	4	8	15	43
Oslo	1 362	63	0	13	0	23
Hedmark	69	20	6	16	19	38
Oppland	67	21	3	28	13	34
Buskerud	153	39	15	13	10	22
Vestfold	92	35	16	22	10	17
Telemark	68	44	13	9	7	26
Aust-Agder	56	34	9	25	5	25
Vest-Agder	75	49	9	9	7	24
Rogaland	303	36	16	5	2	41
Hordaland	351	36	6	5	4	48
Sogn og Fjordane	28	39	7	29	4	21
Møre og Romsdal	104	31	12	18	8	31
Sør-Trøndelag	264	18	1	10	2	69
Nord-Trøndelag	50	24	6	24	4	40
Nordland	76	38	4	24	11	22
Troms	100	32	4	13	9	42
Finnmark	41	34	5	20	15	27

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I 1997 kom det langt flere andre innvandrere enn flyktninger fra ikke-vestlige land, nesten 6 500 mot 3 100, og det var flere kvinner enn menn blant dem. Blant de andre innvandrerne slo 35 prosent seg ned i Oslo ved ankomsten (tabell 4.8), omtrent samme andel som av 1992-kullet. Andelen som ikke flyttet ut av første bostedskommune er også den samme som i det tidligere kullet. Det er også verdt å merke seg at andelen fortsatt bosatt i første bostedskommune er den samme blant flyktninger og ikke-flyktninger. Størst forskjell er det i andelen utvandret, 8 prosent blant flyktningene og 21 prosent blant de andre. Sekundærflytting til Oslo forekommer i begrenset utstrekning blant ikke-flyktningene, mindre enn fem prosent av kullet har flyttet videre til Oslo de første fem år etter ankomsten. Det er

større andel menn enn kvinner som er flyttet ut av landet igjen, og det er relativt få som utvandrer av dem som kommet til Oslo. Det er særlig mange som vandrer ut etter å bodd i Sør-Trøndelag og Hordaland, noe som kan ha sammenheng med at mange innvandrere dit er knyttet til akademiske læresteder, og ikke har intensjon om permanent opphold i landet. Til Oslo kommer særlig mange fra arbeidsmigrantland som Pakistan og Marokko. Det er svært liten tilbakevandring til disse landene, og de som innvandrer herfra, gjør det ofte av familiegrunner. Mønsteret for ikke-flyktingenes flyttinger i Norge er såpass likt i 1992-kullet og 1997-kullet at det nok kan utgjøre et stabilt sammenlikningsgrunnlag for flyktingenes flyttinger.

Tabell 4.8. Ikke-flyktinger fra ikke-vestlige land ankommet i 1997, etter første bostedsfylke og etter bosted 1.1. 2003. Prosent

1. bostedskommune	Antall i alt	Bosatt i samme kommune	Bosatt i annen kommune i samme fylke	Bosatt i annet fylke, ikke Oslo	Bosatt i Oslo	Utvandret
				Prosent		
I alt	6 445	53	5	10	5	27
Østfold	199	55	11	6	10	18
Akershus	622	38	9	7	13	32
Oslo	2 278	67	0	9	0	24
Hedmark	129	33	9	17	13	27
Oppland	107	35	7	21	6	31
Buskerud	266	51	9	10	8	23
Vestfold	149	56	13	9	6	15
Telemark	158	40	4	16	11	28
Aust-Agder	77	51	9	14	5	19
Vest-Agder	148	52	3	13	3	28
Rogaland	491	56	9	4	1	29
Hordaland	486	50	7	8	3	31
Sogn og Fjordane	133	26	4	8	9	54
Møre og Romsdal	162	40	14	14	4	28
Sør-Trøndelag	378	39	2	8	4	46
Nord-Trøndelag	73	30	3	22	14	30
Nordland	216	49	4	22	8	18
Troms	190	46	3	16	7	28
Finnmark	183	40	10	15	13	21

Kilde: Statistisk sentralbyrå

4.3 Sammendrag

Det er flyktinger i alle fylker og i nesten alle kommuner. De er blitt plassert i kommunene blant annet for å få en jevnere fordeling over landet enn det andre ikke-vestlige innvandrere har. Det foregår en utstrakt flytting fra de kommunene flyktingene plasseres i. Mange flyttinger skjer ganske kort tid etter ankomsten (i løpet av de første fem årene – den perioden kommunen har krav på integreringstilskudd). Langt flere flyktinger flytter fra perifere småkommuner og fra Nord-Norge enn fra storbyene og sentrale kommuner ellers i Sør-Norge. Flyktingkullene fra 1992 og 1997 har et i hovedsak likt mønster i flyttingene, og andre analyser viser at heller ikke andre ankomstkull avviker betydelig.

Flyktinger og ikke-flyktinger fra land utenom Vesten har en ulik regional fordeling når de slår seg ned i Norge. Flyktingene plasseres over hele landet, de andre synes i stor grad å velge en sentral bosetting. Etter ankomst til landet flytter flyktingene svært mye oftere enn andre innvandrere fra ikke-vestlige land, og deres flyttemønster er sterkt sentraliserende. Etter hvert likner deres bosettingsmønster mer og mer på det andre ikke-vestlige innvandrere har, men gjennom den perioden vi har kunnet følge dem (ti år) blir ikke forskjellene utvisket, ikke-flyktingene har fortsatt det meste sentraliserte bosettingsmønsteret. De som ikke er flyktinger flytter mye oftere ut av landet enn det flyktingene gjør.

5. Om innvandrerne i Norge

5.1 Innledning

Dette kapitlet skal ha fokus på demografiske aspekter ved bestanden av innvandrede personer og deres etterkommere i Norge (i første og i kap 5.3.3 også neste generasjon), deres kjønn og alder, hvor de bor hen i Norge, hvor lenge de har bodd her og hvor de kommer fra. Hva slags familier og husholdninger vi bor i er av stor betydning for alles liv og levekår. For innvandrerne med færre bånd enn andre inn i det norske samfunnet, og som ofte kommer fra samfunn hvor familien betyr enda mer for levekårene enn i Norge, er det særlig viktig å kjenne familie- og husholdningsstrukturen. Like viktig som disse demografiske variablene er den enkelte innvandrers *oppholdsgrunnlag*. På dette området er imidlertid statistikken langt dårligere utbygd, den har færre detaljer, og det er mange som det er vanskelig eller umulig å gi noe oppholdsgrunnlag for. Dette gjelder både de som kommer hit fra nordiske naboland hvor det er helt fri bevegelse, og de som kommer fra resten av EØS-området hvor det heller ikke er mange kontroll- eller registreringsordninger som gir oss informasjon om hvilket grunnlag oppholdet har. Til nå har vi med unntak av de som ankom i 1990-93 kunnet skille ut bare de med flyktningliknende grunner for oppholdstillatelsen.

I tillegg til det å beskrive innvandrerbefolkningen etter den vanlige definisjon (førstegenerasjons innvandrere, som er født i utlandet, eller de født i Norge av to utenlandsfødte foreldre) skal vi også se litt på de i befolkningen som har en mindre entydig innvandrerbakgrunn. Disse detaljerte beskrivelsene av innvandrerne i Norge tjener flere formål. Det viktigste er å vise den store variasjonsbredden i innvandrergruppens sammensetning, og å illustrere hvordan ulike definisjoner av ”innvandrere” slår ut i denne sammensetningen. Vi mener også å kunne vise at det er i få sammenhenger hvor ”innvandrere” er en relevant kategori. For spørsmål knyttet til integreringstiltak, til språkopplering, kommunal planlegging etc. er det nok nødvendig å vite mer enn bare antallet innvandrere. En som er født i Norge av to svenskfødte foreldre har få behov til felles med en enslig mor nylig ankommet fra Somalia med sine fire små barn.

Også i dette kapitlet skal vi se litt på utviklingen over tid fordi det er vanskelig å forstå dagens situasjon uten på bakgrunn av hvordan det har vært. I de forrige kapitlene la vi hovedvekten på *flyttestrømmene*, mens dette kapitlet har fokus på beskrivelse av den bestand av innvandrere det til enhver tid er i Norge. Likeens vil vi ta inn noen ganske få internasjonale sammenlikninger. Dette blir av beskjedent omfang, ikke fordi sammenlikningene er uviktige, men fordi statistikkssystemene gjennomgående er såpass ulike at meningsfylte sammenlikninger blir arbeidskrevende å etablere, og de blir lite nyanserte.

5.2 Innvandrerbefolkningen i Norge, hvordan kan den defineres?

Innvandrerbefolkningen som SSB definerer den

Som det nå er beskrevet noen ganger, i Norge kan vi avgrense innvandrerbefolkningen på ulike måter, basert på hvor personen selv og/eller dens foreldre er født. Statsborgerskap trekkes ikke inn i definisjonen.

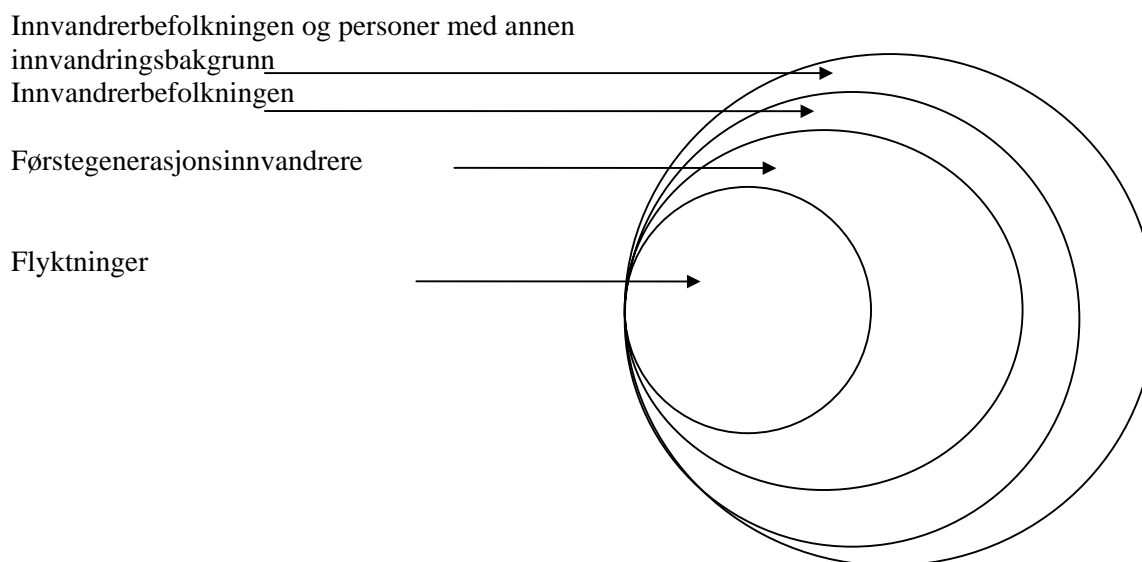
Den vanligst brukte definisjonen, her og i norsk befolkningsstatistikk, er at som innvandrere regnes personer som enten selv har innvandret til Norge og som har to utenlandsfødte foreldre, eller som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. Alle disse innvandrerne har også fire utenlandsfødte besteforeldre. Innvandrerbefolkningen deles inn i gruppene førstegenerasjons innvandrere uten norsk opphav (to utenlandsfødte foreldre), og personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre (begge foreldrene er selv innvandrere). Den siste gruppen kalles ofte etterkommere, og omtales av noen som andregenerasjons innvandrere. De med en av foreldrene født i Norge, inngår ikke i innvandrerbefolkningen, og heller ikke de som er født i utlandet av en eller to norskfødte foreldre. Barn adoptert fra utlandet regnes ikke med til innvandrerbefolkningen, men som født i utlandet av to norskfødte (sosiale) foreldre.

Innvandrerbefolkningen i Norge var ved inngangen til 2003 332 800 personer, svarende til 7,3 prosent av folketallet (se tabell 5.1). Av disse er nesten 280 000 født i utlandet, mens 55 000 er født i Norge. Antallet som er født i Norge er ikke særlig stort sammenliknet med det andre land har. Det skyldes nok mest at de landene som det er mulig å sammenlikne seg med, har hatt innvandring over til dels ganske mye lenger tid enn det vi har hatt, og at innvandrerbefolkningen der har hatt lenger tid til å etablere seg med egen familie.

Annen innvandrerbakgrunn

Om vi til den gruppen vi kaller innvandrerbefolkningen legger også personer med "annen innvandrerbakgrunn", kommer vi opp i 551 400 (se tabell 5.1), eller 12 prosent av befolkningen. De som da kommer med i tillegg til den egentlige innvandrerbefolkningen (se figur 5.a) er personer født i Norge av en norskfødt og en utenlandsfødt forelder (162 000 personer), født i utlandet av en norskfødt og en utenlandsfødt forelder (24 300) og personer født i utlandet med to norskfødte foreldre (30 900). De adopterte (vel 15 000) kommer inn i den siste gruppen, dersom deres sosiale foreldre begge er norskfødte.

Figur 5.a. Ulike avgrensinger av innvandrerbefolkningen

Statsborgerskap

Av utenlandske statsborgere har Norge nesten 200 000 (se tabell 5.1). Dette tallet sank på siste halvdel av 1990-tallet. Dette var ikke tegn på at innslaget av innvandrere i den norske befolkningen sank, men

på at det var svært mange som skiftet til norsk statsborgerskap (mange ankom på slutten av 1980-tallet og hadde dermed mulighet til naturalisering fra midt på 1990-tallet). De siste årene har tallet på utenlandske statsborgere økt fordi det har vært stor nettoinnvandring av utenlandske statsborgere, og fordi tallet på naturaliseringer har gått noe ned. Av de utenlandske statsborgerne er det knapt to tusen som er helt uten innvandringsbakgrunn, og 10 000 er født i Norge med minst en norskfødt forelder, og knapt 4 000 er født i utlandet med en norskfødt forelder. De fleste utenlandske statsborgere (over 90 prosent) tilhører innvandrerbefolkningen, 170 000 som er født i utlandet og 21 000 født i Norge. Vel halvparten av innvandrerbefolkningen er utenlandske statsborgere (180 000), mens knapt halvparten er norske statsborgere (150 000). Vi skal senere beskrive skifte av statsborgerskap litt nærmere. Av dem med "annen innvandrerbakgrunn" er det bare seks prosent som er utenlandske statsborgere, slik at forskjellen mellom innvandrerbefolkningen og dem med annen innvandrerbakgrunn er svært stor på dette området.

Tabell 5.1. Ulike avgrensninger av personer med innvandringsbakgrunn/utenlandsk bakgrunn, etter statsborgerskap og innvandringskategori. 1. januar 2003

	Innvandrings- bakgrunn	Utenlandske statsborgere	Utenlandsfødte
Befolkningen i alt: 4 552 252			
Personer i alt med innvandringsbakgrunn	551 367	195 932 ¹	333 855
Innvandrerbefolkningen i alt	332 793	181 825	277 262
Førstegenerasjon, født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre	277 262	170 346	277 262
Født i Norge av to utenlandsfødte foreldre	55 531	11 479	-
Andre med innvandringsbakgrunn	218 574	14 107	56 593
Født i utlandet med en norskfødt forelder	24 927	3 724	24 927
Født i Norge med en utenlandsfødt forelder	161 981	9 778	-
Født i utlandet av to norskfødte foreldre ²	31 666	605	31 666

¹ I tillegg kommer 1 736 utenlandske statsborgere uten innvandringsbakgrunn.

² Adopterte fra utlandet er inkludert her. 1.1. 2002 var dette 14 796.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Utenlandsfødte

Det å være født i utlandet forandrer seg ikke slik statsborgerskapet kan gjøre. Antallet utenlandsfødte utgjør samme andel av befolkningen, 7,3 prosent, som innvandrerbefolkningen, men sammenfallet av prosentandelene er å betrakte mer som en tilfeldighet. Det er 56 000 av de utenlandsfødte som ikke tilhører innvandrerbefolkningen. 25 000 er født i utlandet av to norskfødte foreldre, 17 000 hadde én norskfødt forelder og knapt 15 000 er adoptert fra utlandet. Statistikk over utenlandsfødte egner seg bedre til internasjonale sammenlikninger enn statistikk over utenlandske statsborgere. Slik statistikk av god nok kvalitet finnes for mange land bare i folketellingene. Basert på det dusin land som var tidlig ute med tellingene, ligger Norge i et midtskikt (se kapittel 5.8).

5.3 Hvem er innvandrerne, og hvor kommer de fra?

Det er nødvendig at all informasjon om innvandring og innvandrere ses i forhold til innvandrernes regionale bakgrunn. Det eneste innvandrerbefolkningen i Norge har felles er at deres foreldre er født i et annet land enn Norge. Dette gjør innvandrerne til en langt mer heterogen gruppe enn de som ikke er innvandrere, kanskje er den mer heterogen enn noen annen gruppe i befolkningsstatistikken. Noen av de hovedtallene som er presentert i tabell 5.1 gis derfor for de fem verdensregionene som er vanlige i innvandringsstatistikk (tabell 5.2) og noen viktige innvandringsland i hver region (tabell 5.3), og for de førti landene med størst innvandrerbefolkning i Norge (tabell 5.4).

Tabell 5.2. Innvandrere til Norge etter verdensregion. Ulike definisjoner. 1. januar 2003

	Alle med innvandringsbakgrunn	Innvandrerbefolkningen			Født i: Statsborger- skap	Født i Norge med en utenlandsfødt forelder	
		I alt	Første- generasjons- innvandrere uten norsk bakgrunn	Født i Norge av to utenlandsfødte foreldre			
Alle	551 367	332 793	277 262	55 531	333 855	197 668	161 981
Norden	130 539	54 277	51 135	3 142	67 240	55 830	60 063
Vest-Europa ellers, unntatt Tyrkia	86 447	35 243	32 896	2 347	43 487	31 489	41 176
Nord-Amerika og Oseania	37 984	9 413	9 095	318	18 318	10 070	19 434
Øst-Europa	64 321	53 249	46 632	6 617	47 352	28 339	10 117
3. verden totalt	232 076	180 611	137 504	43 107	157 458	71 940	31 191
Afrika	46 623	36 593	28 612	7 981	30 946	17 442	7 590
Asia med Tyrkia	161 418	131 468	98 048	33 420	110 106	48 471	17 682
Sør- og Mellom- Amerika	24 035	12 550	10 844	1 706	16 406	16 406	5 919

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.3.1 Regional bakgrunn

Innvandrerbefolkningen: 43 % fra Europa, 40 % fra Asia

Vi skal først se bare på det vi tidligere har definert som innvandrerbefolkningen (født av to utenlandsfødte foreldre, de 332 800 ved inngangen til 2003, se tabell 5.3). Når Tyrkia ikke regnes med til Europa, er det nå 43 prosent av innvandrerbefolkningen som har bakgrunn i Europa. En av seks (16 prosent) kommer fra et annet nordisk land, en av ti (11 prosent) kommer fra resten av Vest-Europa og 16 prosent kommer fra Øst-Europa. Veksttakten i de ulike gruppene er slik at Øst-Europa passerte Norden i størrelse tidlig i 2003. Nord-Amerika og Oseania står nå bare for 3 prosent av innvandrerbefolkningen. Mer enn halvparten (54 prosent) av innvandrerbefolkningen kommer fra land i den tredje verden, med Asia som den klart viktigste verdensdel. 40 prosent av innvandrerne har sin bakgrunn her. En kan selvfølgelig bruke en bedre inndeling av "tredje verden" slik at en unngår å få med land som Japan og Israel, men for statistikk over innvandring har disse landene svært liten betydning for Norge. Med vår vanlige definisjon har Norge en innvandrerbefolkning fra Japan på knapt 600, og vel 400 har bakgrunn i Israel. Om Øst-Europa og landene i den tredje verden slås sammen til "ikke-vestlige" land, utgjør innvandrere herfra nå 70 prosent av innvandrerbefolkningen. Til nå har vestlig/ikke-vestlig vært hovedinndelingen når innvandrerbefolkningen skal deles inn i bare to grupper. Med EUs utvidelse mot øst er ikke denne to-delingen like selvfølgelig lenger.

Førstegenerasjon har flest fra Europa

Vi har nevnt at innvandrerbefolkningen kan deles i de "egentlige" innvandrerne eller førstegenerasjons innvandrere, de som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og selv flyttet til Norge. Den andre delen av innvandrerbefolkningen utgjøres deres barn født i Norge. Av førstegenerasjons innvandrerne kommer knapt 20 prosent fra Norden og vel 10 prosent fra resten av Vest Europa. En av seks kommer fra Øst-Europa og akkurat halvparten kommer fra land i den tredje verden.

- blant etterkommerne er det færre

Blant dem født i Norge av to utenlandsfødte foreldre, i Stortingsmeldingen ofte omtalt som etterkommere, og som omfatter bare den første generasjonen som er født i Norge, er det bare 6 prosent som har bakgrunn i Norden, og ytterligere 4 prosent fra resten av Vest-Europa. Ikke-vestlige land står for 90 prosent av alle født i Norge av to utenlandsfødte foreldre, 11 prosent er fra Øst-Europa, 60 prosent fra Asia og 15 prosent fra Afrika. Dette viser at innvandrere fra vestlige land enten reiser hjem

og stifter familie, eller får en norsk partner om de blir i Norge, mens innvandrere fra ikke-vestlige land oftest stifter familie med en fra sin egen gruppe. Vi skal se at det likevel er en god del land som dette mønsteret ikke stemmer for.

Tabell 5.3. Innvandrerbefolkningen¹ og personer med annen innvandringsbakgrunn etter innvandrerkategori, kjønn og fødeland². 1 januar 2003

	Innvandrerbefolkningen			Annen innvandringsbakgrunn	
	I alt	Førstegenerasjons innvandrere uten norsk bakgrunn	Født i Norge av to utenlandsfødte foreldre	I alt ³	Født i Norge med en utenlandsfødt forelder
Alle	332 793	277 262	55 531	218 574	161 981
Europa (ekskl. Tyrkia)	142 769	130 663	12 106	138 538	111 356
Norden	54 277	51 135	3 142	76 262	60 063
Danmark	19 401	18 019	1 382	30 228	26 013
Finland	7 032	6 627	405	5 984	5 580
Island	4 031	3 672	359	2 313	2 029
Sverige	22 870	21 945	925	36 378	25 627
Vest-Europa	35 243	32 896	2 347	51 204	41 176
Frankrike	2 457	2 331	126	2 993	2 275
Nederland	4 080	3 594	486	4 713	3 888
Storbritannia	11 087	10 461	626	19 121	15 288
Tyskland	10 670	10 027	643	13 825	11 080
Øst-Europa	53 249	46 632	6 617	11 072	10 117
Bosnia-Hercegovina	15 498	13 572	1 926	535	531
Jugoslavia	9 941	8 161	1 780	741	724
Polen	7 303	6 536	767	3 456	3 236
Russland	5 888	5 703	185	1 238	989
Afrika	36 593	28 612	7 981	10 030	7 590
Etiopia	2 149	1 873	276	635	163
Ghana	1 486	1 150	336	295	275
Marokko	6 328	4 184	2 144	1 504	1 463
Somalia	13 689	10 753	2 936	317	314
Asia (inkl. Tyrkia)	131 468	98 048	33 420	29 950	17 682
Filippinene	6 838	5 976	862	4 759	3 809
India	6 712	4 479	2 233	2 283	1 049
Irak	16 437	14 578	1 859	351	339
Iran	12 733	11 058	1 675	1 378	1 309
Kina	4 256	3 549	707	2 280	919
Pakistan	25 546	14 570	10 976	1 654	1 614
Sri Lanka	11 475	7 785	3 690	779	579
Thailand	5 145	4 962	183	2 733	2 235
Tyrkia	12 343	8 336	4 007	1 561	1 509
Vietnam	16 944	11 698	5 246	1 055	821
Nord- og Sentral-Amerika	10 518	10 076	442	28 929	19 642
Canada	1 188	1 148	40	3 281	2 166
USA	7 237	6 991	246	23 632	16 126
Sør-Amerika	10 457	8 907	1 550	9 469	4 569
Chile	6 806	5 511	1 295	2 394	2 129
Oseania	988	956	32	1 658	1 142

¹ Personer med to utenlandsfødte foreldre.

² Egen, mors eller fars fødeland (ikke Norge).

³ Til denne gruppen hører også 'Fødte i utlandet av to norskfødte foreldre' (vel 16 000) og 'Adopterte fra utlandet' (vel 15 000) i alt 31 666, og 'Født i utlandet med en norskfødt forelder' (24 927).

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I tabell 5.4 kommer de landene som har den største innvandrerbefolkningen i Norge først. Om vi bare ser på førstegenerasjons innvandrere, er det flest fra Sverige, deretter Danmark. Disse to landene har lenge ligget på toppen, men med flest dansker i lange perioder. Ved inngangen til 2003 kom Irak på neste plass, med 8 personer flere enn Pakistan. Dette er altså resultatet av en betydelig flyktninginnvandring og familiegjenforening i noen år. Tall for 2003 viser imidlertid at mange irakiske

statsborgere nå flytter ut igjen, slik at det igjen er flere fra Pakistan enn fra Irak ved utgangen av 2003. Vi beskriver innvandrerbefolkningen med fokus på enkeltland i større detalj i kapittel 5.3.4.

Tre hovedgrupper: Fra naboland, fra flyktningland og arbeidsvandrerland

Ser vi på innvandrerbefolkningen under ett (født i utlandet eller i Norge av to utenlandsfødte foreldre) kommer Pakistan på topp, fulgt av våre to naboland Sverige og Danmark. Deretter kommer en rekke land Norge har tatt imot mange flyktninger fra: Vietnam, Irak, Bosnia-Hercegovina, Somalia og Iran. Fra den neste på lista, Tyrkia, er det både en opprinnelig arbeidskraftsinnvandring og flyktninger, mens Sri Lanka igjen er et land med overveiende flyktninger og familiegjenforeninger til flyktninger. Deretter kommer et par naboland vi har hatt langvarige kontakter med: Storbritannia og Tyskland. Først her kommer nå Serbia og Montenegro, med rett under 10 000 innvandrere i Norge. Dette er den eneste av de gruppene vi nå har nevnt som har hatt en betydelig reduksjon i antallet, dels ved tilbakevandring, men mest ved at datagrunnlaget nå har gjort det mulig å plassere flere i de andre republikkene fra det tidligere Jugoslavia.

Tabell 5.4. Innvandrere i Norge etter landbakgrunn - utvalgte land og definisjoner. 1. januar 2003

Land	Personer i alt med innvandringsbakgrunn	Innvandrerbefolkningen	Førstegenerasjonsinnvandrere	Født i Norge av to utenlandsfødte foreldre	Fødeland	Statsborgerskap
Utlandet i alt	551 367	332 793	277 262	55 531	333 855	197 668
Pakistan	27 200	25 546	14 570	10 976	14 624	6 676
Sverige	59 248	22 870	21 945	925	32 973	25 241
Danmark	49 629	19 401	18 019	1 382	22 250	20 008
Vietnam	17 999	16 944	11 698	5 246	11 746	1 582
Irak	16 788	16 437	14 578	1 859	14 689	13 038
Bosnia-Hercegovina	16 033	15 498	13 572	1 926	13 477	7 850
Somalia	14 006	13 689	10 753	2 936	10 657	8 377
Iran	14 111	12 733	11 058	1 675	10 729	4 674
Tyrkia	13 904	12 343	8 336	4 007	8 412	3 510
Sri Lanka	12 254	11 475	7 785	3 690	7 954	2 851
Storbritannia	30 208	11 087	10 461	626	14 331	11 188
Tyskland	24 495	10 670	10 027	643	12 889	8 233
Jugoslavia	10 682	9 941	8 161	1 780	8 081	6 004
Polen	10 759	7 303	6 536	767	6 716	2 619
USA	30 869	7 237	6 991	246	14 558	7 976
Finland	13 016	7 032	6 627	405	7 024	6 362
Filippinene	11 597	6 838	5 976	862	6 984	2 356
Chile	9 200	6 806	5 511	1 295	5 745	2 197
India	8 995	6 712	4 479	2 233	5 682	2 215
Marokko	7 832	6 328	4 184	2 144	4 210	1 472
Russland	7 126	5 888	5 703	185	5 950	4 829
Thailand	7 878	5 145	4 962	183	5 509	3 636
Kina	6 536	4 256	3 549	707	4 800	1 512
Nederland	8 793	4 080	3 594	486	4 401	3 837
Island	6 344	4 031	3 672	359	3 935	4 219
Afghanistan	3 456	3 431	3 171	260	3 105	2 950
Kroatia	3 748	3 174	2 703	471	2 763	1 842
Makedonia	3 031	2 578	1 913	665	1 893	341
Frankrike	5 450	2 457	2 331	126	3 060	2 408
Eritrea	2 815	2 347	1 704	643	1 880	283
Etiopia	2 784	2 149	1 873	276	2 385	1 578
Libanon	2 260	1 806	1 299	507	1 331	304
Ungarn	3 131	1 698	1 332	366	1 507	341
Spania	3 631	1 497	1 398	99	1 789	1 268
Ghana	1 781	1 486	1 150	336	1 171	709
Romania	1 969	1 343	1 257	86	1 407	672
Italia	2 940	1 316	1 235	81	1 503	1 176
Canada	4 469	1 188	1 148	40	2 276	1 232
Syria	1 276	1 172	867	305	874	325
Gambia	1 699	1 138	879	259	882	430

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I alt er det flere enn 200 land (208 per 1.1. 2004) som er representert i innvandrerbefolkningen i Norge, men de aller fleste altså med ganske små grupper. Så vidt over førti land har flere enn 1 000 hver seg. Fra de vel 160 som følger deretter er det til sammen ikke flere enn knapt 35 000 innvandrere.

Alle med innvandringsbakgrunn

Om vi også ser litt på alle som har en eller annen innvandringsbakgrunn (summen av de to i alt kolonnene i tabell 5.3, det samme som de 551 000, tabell 5.4), kommer de største gruppene fra de landene vi lenge har hatt nær kontakt med. 130 000 har en viss bakgrunn fra et annet nordisk land, 85 000 kommer fra resten av Vest-Europa og knapt 40 000 kommer fra Nord-Amerika og Oseania. I alt gir det vel 250 000 (45 prosent) fra vestlige land. Av de øvrige har 65 000 en bakgrunn i Øst-Europa og 230 000 bakgrunn i et land i den tredje verden (Asia, Afrika og Sør- og Mellom-Amerika. Tyrkia er hele tiden regnet sammen med Asia). De fire største enkeltlandene med denne definisjonen er (se tabell 5.4) Sverige, Danmark, Storbritannia og USA med mellom 30 og 60 tusen personer, i alt 170 000 med noen bakgrunn fra disse fire landene. På 5. plass kommer Pakistan med vel 27 000.

Ved å sammenlikne den tredje og den femte kolonnen i tabell 5.3 får vi en viss innsikt i hvordan kontakten gjennom innvandring har utviklet seg. I alt er det tre ganger flere født i Norge med en utenlandsfødt forelder enn det antallet som har to utenlandsfødte foreldre. Jo nærmere en region er i geografisk avstand, jo større er dominansen av norskfødte med én utenlandsfødt forelder. 20 ganger flere med bakgrunn i Norden har én enn to utenlandsfødte foreldre. Når overvekten er enda større i forhold til Nord-Amerika, er det et resultat av langvarig utveksling av flyttere, etter den store utvandringsperioden tok slutt i mellomkrigstida. Fra Asia er det derimot dobbelt så mange med to som med én utenlandsfødt forelder. Det betyr at når personer fra Norden får barn i Norge, er det nesten bestandig med en partner fra Norge, mens de fra Øst-Europa og den tredje verden til nå som regel har fått barn med personer fra de samme land som de selv kommer fra (se også kapittel 6.1 og Lie 2004a).

5.3.2 Kjønn og alder

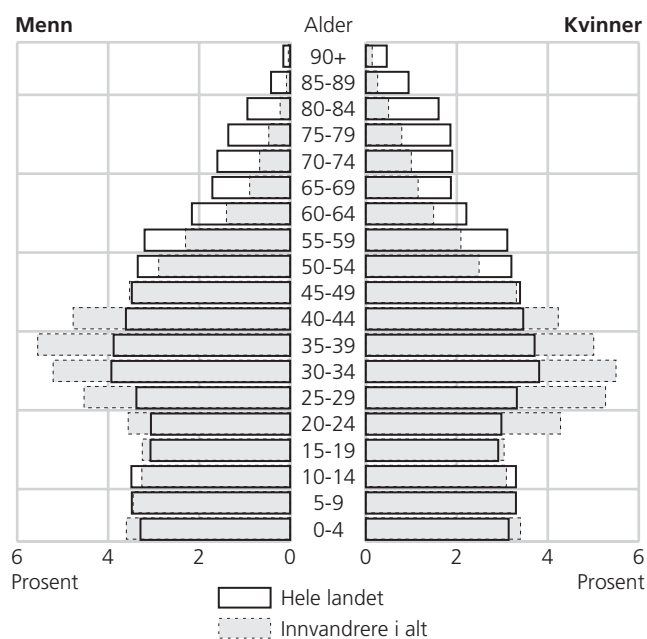
Flest unge voksne

I figur 5.1 ser vi at aldersfordelingen for innvandrerbefolkningen og totalbefolkningen ikke er så ulik som en kanskje ville ventet. "Innvandrer" følger også her vår vanligste definisjon: person med to utenlandsfødte foreldre. Vi har gjentatte ganger understreket at "innvandrere" sjelden er en god analytisk gruppe, men et par poeng er viktig å notere før vi deler opp i de relevante undergruppene. De største forskjellene har vi blant unge voksne og de gamle. I befolkningen i Norge er det tre-fire prosent i hver femårsgruppe 25-44 år for menn og 20-44 for kvinner. Blant innvandrerne i disse gruppene ligger tallene på fire til seks prosent. Til gjengjeld er det langt færre gamle blant innvandrerne, sju prosent av innvandrerne er over 65 år, mot 15 prosent i befolkningen under ett.

Like mange kvinner som menn

Det er noen få desimaler over 50 prosent kvinner både i innvandrerbefolkningen og i resten av befolkningen. Denne balansen er nok mest en tilfeldig likevekt mellom mange land med et visst mannsoverskudd, som de tradisjonelle arbeidsvandrerlandene som Pakistan, Marokko og Tyrkia, men også Storbritannia, et stort mannsoverskudd fra de landene som det har kommet mange flyktninger fra nylig, og hvor mye familiegjening gjenstår (som fra Afghanistan, Irak, Somalia), og land med betydelig kvinneoverskudd som Thailand, Filippinene, Russland og Polen (mellom 65 og 85 prosent er kvinner). Årlig er det et ikke ubetydelig antall norske menn som får ektefeller fra disse landene og i det siste også fra Baltikum (Lie 2004a). Fra våre nordiske naboland (særlig Sverige og Finland) er det også et kvinneoverskudd. For utviklingen av sterke nasjonale grupper i Norge er det trolig viktig at den demografiske balansen er god, f.eks. i forhold til å utvikle gode familiestrukturer, kontaktmønstre og rollemodeller.

Figur 5.1. Alderspyramide for innvandrere i alt og hele landet. 1. januar 2003. Prosent

¹ Personer med to utenlandsfødte foreldre.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Ut over disse forskjellene, som henger sammen med flyttinger av hensyn til arbeid, inngåelse av ekteskap med norske menn og at det kommer mange menn tidlig i flyktningstrømmene, er det også noen andre forhold som kan være verdt å merke seg. Flyktninger både fra Bosnia-Hercegovina tidlig på 1990-tallet og fra Kosovo i 1999 ble forsøkt tatt ut som hele familiegrupper. Derfor har disse gruppene en kjønns sammensetning som er vanlig i befolkninger som blir regulert av fødsler og dødsfall, og som ikke har en sammensetning fullstendig dominert av flytting. Fra Afrika er det et ganske klart mannsoverskudd fra de aller fleste land, også slike som det ikke er kommet særlig mange flyktninger fra. Det samme skjedde ved den store oversjøiske utvandringen fra Norge på slutten av 1800-tallet, det var klart flere menn de første årene, mens kvinnene kom etter når mennene hadde etablert seg med et levebrød og i stabile forhold.

De voksne

Også for noen aldersgrupper er balansen dårligere. Blant innvandrere i 20-årene er det 12 prosent flere kvinner enn menn, mens det i befolkningen under ett er mannsoverskudd på tre prosent i denne alderen. Bakgrunnen er særlig kvinner fra våre naboland og fra de landene det har vært vanlig å hente ektefeller.

Mannsoverskudd i alderen 30-59 år

Mellom 30 og 60 års alder er det mannsoverskudd, særlig fra Afrika og fra de nye flyktninglandene i Asia. I førtiårsalderen er det mer enn dobbelt så mange menn som kvinner fra Afrika og fra Irak, men også fra Iran er det fortsatt så stort mannsoverskudd i denne aldersgruppen. I noen flyktninggrupper (som fra Bosnia-Hercegovina) er det like mange menn og kvinner, og heller ikke blant dem fra Vietnam er ubalansen veldig stor. Når det ikke blir så store forskjeller for alle innvandrere under ett, skyldes det dels at det er store overskudd av kvinner mellom 40 og 49 år fra land som Polen, Russland, Filippinene og Thailand. For Vest-Europa er det også store forskjeller gruppene imellom. Det er dobbelt så mange menn som kvinner fra Storbritannia mens gruppene er like store fra Tyskland.

- og kvinneoverskudd ellers

Over 60 år er det kvinneoverskudd blant både innvandrerne og befolkningen ellers. Dette gjelder særlig for dem med bakgrunn i Vest-Europa og USA. Blant innvandrere fra ikke-vestlige land er det i

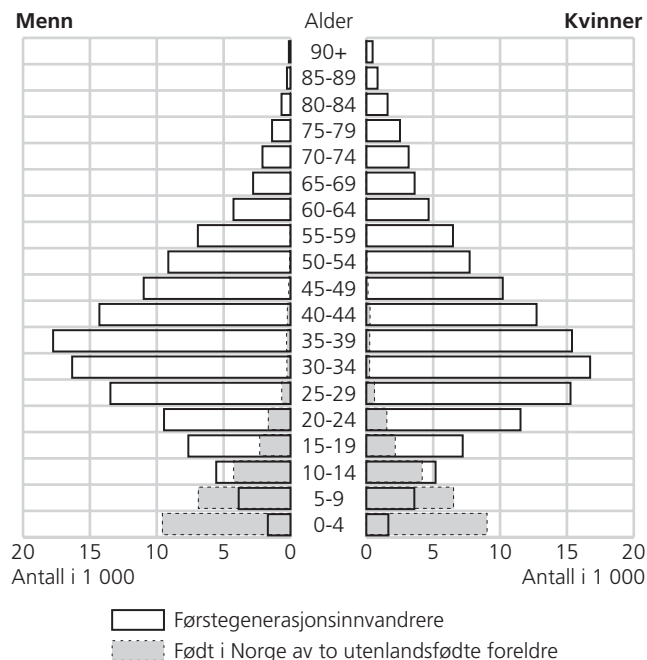
sum balanse, som følge av at dette var en gruppe som opprinnelig var dominert av arbeidsinnvandrere med et betydelig mannsoverskudd, men hvor menns overdødelighet utjevner forskjellene. Det er omtrent 30 000 innvandrere over 60 år. Av disse kommer nesten 6 000 fra Danmark, og ytterligere mellom to og tre tusen fra hvert av landene Sverige, Storbritannia, Tyskland og USA. I alt svarer disse fem landene for mer enn halvparten av innvandrerne som er over 60 år. Det er om lag 1 500 fra Bosnia-Hercegovina, og under 1 000 fra Pakistan og Vietnam.

Det er flest innvandrere mellom 30 og 40 år, for menn er toppen i siste halvdel av 30-årene, med 10 prosent av alle innvandrerne. For kvinner er toppen litt lavere enn for menn, og den kommer i første halvdel av 30-årene. Innvandrerne er mange nok til i noen grad å påvirke befolkningsstrukturen i Norge. På grunn av innvandringen er hvert kull under 46 år nå større enn det var ved fødselen, og en femdel av mannsoverskuddet i befolkningen 35-39 år skyldes overskudd av innvandrede menn i denne aldersgruppen. De små årskullene født midt på 1970-tallet består nå av inntil 5 000 personer flere enn de gjorde ved fødselen. Dette utgjør en tilvekst på i underkant av 10 prosent av årskullet, litt mer for menn enn for kvinner.

Alder og fødested

Det er selvfølgelig slik at det er få førstegenerasjons innvandrere blant de aller yngste. Ikke særlig mange har rukket å flytte, og deres foreldre vil trolig kvie seg for å flytte med små barn dersom de ikke føler seg tvunget. Bare fire prosent av førstegenerasjons innvandrere er under ti år, mens dette gjelder hele 60 prosent (34 000) av dem født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. Denne gruppen vokser med om lag 4 000 per år (antallet fødte i Norge med to utenlandsfødte foreldre). Færre enn 250 i denne gruppen er fylt 50 år. Figur 5.2 viser alderspyramidene for disse to gruppene. Summen av de to pyramidene i 5.2 gjør at innvandreernes alderspyramide i figur 5.1 ser ganske "normal" ut.

Figur 5.2. Alderspyramide for førstegenerasjons innvandrere og personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. Absolutte tall. 1. januar 2002

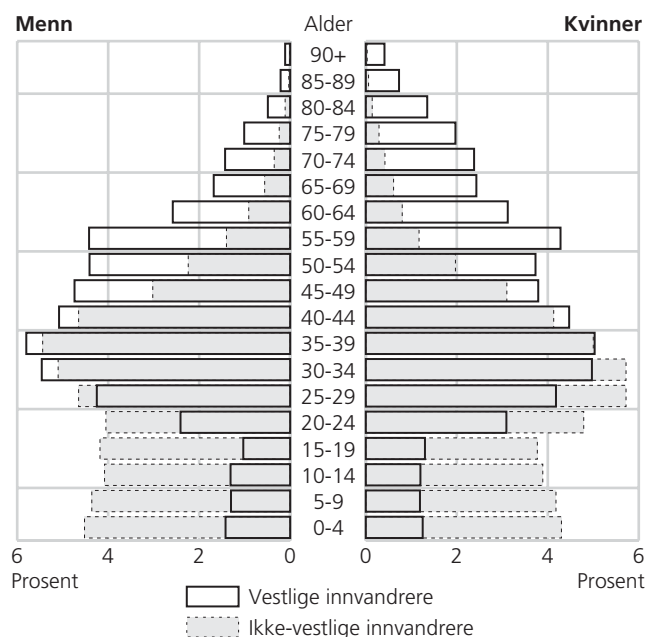
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

De som er født i Norge med en norskfødt og en utenlandsfødt forelder har en jevnere aldersfordeling siden deres foreldres innvandring har vært spredt over til dels lang tid, men gjennomgående er de ganske unge. Selv om antallet i innvandrerbefolkningen er dobbelt så høyt som antallet med en

utenlandsfødte forelder, er det flere under 10 år i den sistnevnte gruppen. Nesten 10 prosent av de norskfødte med en utenlandsfødte forelder er over 50 år, i alt 15 500 personer.

I figur 5.3 sammenliknes vestlige og ikke-vestlige innvandreres aldersfordeling. Selv denne enkle todelingen gir slående forskjeller. De fra ikke-vestlige land etablerer ofte familie med en som selv er innvandrere, og deres barn kommer derfor med blant innvandrerne. Det er som vi har sett langt sjeldnere blant vestlige innvandrere. I 30-årene er de to gruppene (relativt sett) like store, men det er stor overvekt av vestlige blant eldre og gamle. Særlig gjelder det blant kvinnene.

Figur 5.3. Alderspyramide for vestlige og ikke-vestlige innvandrere. 1. januar 2003. Prosent

¹ Personer med to utenlandsfødte foreldre.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Ser en på enkeltnasjonaliteter er forskjellene svært store mellom ytterpunktene. I befolkningen under ett er om lag 25 prosent under 20 år. Blant innvandrere fra Sverige er andelen bare ni prosent, mens den blant innvandrere fra Afrika er 38 prosent og hele 48 prosent blant innvandrere fra Somalia. Etter hvert som innvandringen herfra blir mer etablert synker andelen barn, men ganske langsomt. Blant dem med bakgrunn i Asia er andelen under 20 år 35 prosent, det samme som blant vietnamesiske og litt lavere enn blant pakistanske innvandrere.

5.3.3 Familie- og husholdningsstruktur

I dette kapitlet skal vi beskrive innvandrernes husholdningsstruktur i større detalj, med vekt på husholdningsstørrelse, hva slags type samlivsforhold de ulike grupper har og på husholdningstype, og litt om hvordan dette varierer med alderen. Der det er relevant og mulig skal vi også beskrive nøyere innvandrere fra noen viktige og analytisk interessante enkeltland.

Familie- og husholdningsstruktur er en viktig side av levekårene for alle grupper. Ikke minst gjelder nok dette for innvandrere som har færre kontakter inn i det norske samfunnet enn det andre har. Vi skal se at det er betydelige forskjeller i husholdningsstruktur, men at den kanskje likevel ikke er så ulik som en lett kan tro. Husholdningsstrukturen er i stor grad avhengig av aldersfordelingen, slik at noen forskjeller avspeiler bare ulikheter i aldersstruktur, mens andre er mer substansielle.

Store husholdninger og store forskjeller

Det er gjennomgående større husholdninger blant innvandrerne enn blant dem som ikke er det, og vi skal bruke første del av dette kapitlet til å beskrive husholdningsstrukturen basert på publiserte tall fra Folke- og Boligtellingen 2001. De publiserte tallene ligger på <http://www.ssb.no/fobinv>. Disse tallene inneholder relativt lite informasjon om enkelte nasjonaliteter, men vi skal bruke det som er tilgjengelig for å illustrere at det er betydelige forskjeller landene imellom. Dataene baserer seg dels på informasjonen i Det sentrale Folkeregister, dels er det informasjon samlet inn gjennom skjemaet i Folketellingen, hvor det ble stilt spørsmål om boligen, blant annet hvem som bor i den. Det er nok ikke samme kvalitet på alle svarene i skjemaet som på det vi kan hente ut fra registeret. Det er også et spørsmål om alle innvandrere, og særlig de med begrensede norskkunnskaper og kort oppholdstid i Norge, har kunnet og villet gi korrekte svar. Det var utarbeidet forklaring til skjemaet på mange språk, og det var en flerspråklig svartjeneste, men det er nok likevel rom for forskjeller i svar kvaliteten.

5.3.3.1 Husholdningene

Flest nordiske innvandrere og færrest fra ikke-vestlige land lever alene

Det er ikke så veldig stor forskjell i fordelingen etter husholdningsstørrelse for innvandrerbefolkningen og de som ikke er innvandrere. Blant dem som ikke er i innvandrerbefolkningen er det

Tabell 5.5. Personer i privathusholdninger, etter husholdningsstørrelse og innvandrerbefolkningens landbakgrunn¹. 3. november 2001. Prosent

Landbakgrunn	Antall i 1 000	I alt	Husholdningsstørrelse				
			1 person	2 personer	3 personer	4 personer	5 personer eller flere
I alt	4 485,9	100,0	16,5	23,9	18,0	23,8	17,9
Norge	4 180,6	100,0	16,3	24,3	18,1	23,9	17,4
Utlandet i alt	305,3	100,0	18,6	17,9	16,6	21,7	25,2
Europa unntatt Tyrkia, i alt	135,0	100,0	21,8	24,3	17,3	21,3	15,2
Sverige	22,6	100,0	30,1	26,9	16,2	17,3	9,6
Danmark	19,0	100,0	25,2	33,3	14,9	16,6	10,0
Jugoslavia	13,9	100,0	10,2	10,1	12,3	24,3	43,2
Bosnia-Hercegovina	13,1	100,0	11,2	16,6	18,7	36,7	16,7
Storbritannia	10,7	100,0	23,4	27,0	16,6	21,2	11,9
Tyskland	9,8	100,0	26,8	29,3	15,7	17,6	10,6
Europa ellers	45,9	100,0	21,6	24,1	20,6	20,8	13,0
Afrika, i alt	31,4	100,0	24,0	12,2	13,8	16,5	33,5
Somalia	10,9	100,0	27,1	9,4	10,2	11,0	42,4
Marokko	5,9	100,0	13,8	11,5	15,1	18,4	41,3
Etiopia	3,1	100,0	31,2	13,4	14,3	18,2	22,9
Ghana	1,4	100,0	20,0	13,6	14,4	20,4	31,7
Gambia	1,1	100,0	25,7	14,7	16,4	19,2	24,0
Afrika ellers	9,0	100,0	24,9	15,2	16,7	20,4	22,9
Asia med Tyrkia, i alt	118,3	100,0	13,0	11,1	16,2	23,8	36,0
Pakistan	24,3	100,0	6,6	6,9	9,9	17,6	59,1
Vietnam	16,3	100,0	11,5	9,9	15,2	24,3	39,1
Irak	13,2	100,0	29,9	7,9	11,4	14,5	36,3
Iran	11,6	100,0	18,2	13,6	20,1	25,7	22,3
Tyrkia	11,3	100,0	8,5	10,6	18,2	28,9	33,8
Sri Lanka	10,8	100,0	9,9	8,4	18,8	33,8	29,1
India	6,4	100,0	9,7	10,6	16,4	35,0	28,2
Afghanistan	2,1	100,0	16,4	5,2	9,6	14,5	54,3
Asia ellers	22,3	100,0	13,0	19,3	22,7	24,7	20,2
Nord-Amerika, i alt	8,1	100,0	25,3	30	13,9	18,3	12,4
Sør- og Mellom-Amerika, i alt	11,7	100,0	17,2	19,7	21	22,7	19,4
Chile	6,6	100,0	15,7	15,5	20,9	24,3	23,5
Sør- og Mellom-Amerika ellers	5,1	100,0	19,3	25,1	21	20,6	14,1
Oseania, i alt	0,9	100,0	22,8	27,4	17,1	18,1	14,6

¹ Eget, mors eller fars fødeland (hvis utenlandsk) for personer med to utenlandsfødte foreldre, ellers Norge.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

16 prosent som bor alene, og 17 prosent som bor i husholdninger med fem eller flere medlemmer (tabell 5.5), mens andelene i innvandrerbefolkningen er henholdsvis 19 prosent og 25 prosent, det er altså noe flere både små og store husholdninger, men til gjengjeld færre som bor i husholdninger med to-fire medlemmer.

Vi ser i tabell 5.5 at det er klart større forskjeller mellom ulike innvandrergupper enn mellom de som er og de som ikke er innvandrere. Det er klart større andel som bor i små husholdninger og tilsvarende færre som bor i store blant innvandrere fra våre nordiske naboland. Det er mange som bor i små husholdninger fra resten av de vestlige landene, men også store andeler fra afrikanske land (høyest andel av alle har Etiopia), og fra Irak. For noen av disse landene med størst andel som bor alene, henger det sammen med kort botid og flyktningbefolkningens sammensetning, og at det er mange enslige unge menn. Det er færre enn 10 prosent av innvandrerne fra Pakistan, Tyrkia, Sri Lanka og Iran som bor alene, mens det er 30 prosent av dem fra Sverige, Etiopia og Irak som gjør det. Den typiske tobarnshusholdningen (mor, far og to barn) finner vi fra Bosnia-Hercegovina, India og Sri Lanka, alle med flere enn en av tre bosatt i husholdninger med fire personer.

60 prosent av dem fra Pakistan, 33 fra Tyrkia og 10 fra Sverige bor i store husholdninger

Det er enda større avvik for enkeltland i andelen som bor i store husholdninger. Mens 25 prosent av innvandrerne og 17 prosent av de andre bor i husholdninger med fem eller flere medlemmer, er det nesten 60 prosent av innvandrerne fra Pakistan som gjør det, over 50 prosent også fra Afghanistan. Fra Afghanistan er det altså langt vanligere å ha tatt imot familier enn det er fra f. eks. Etiopia og Irak. Også fra Bosnia-Hercegovina er det kommet mange hele familier, og det gjør at andelen herfra som bor alene er svært lav, men familiestørrelsen er såpass liten at andelen i store husholdninger er mindre enn i landet under ett. Andelen bosatt i store husholdninger er over 40 prosent fra Somalia, Marokko og Serbia og Montenegro, fra Vietnam 39 prosent. Vi har ofte sett at arbeidsvandrere likner mye på hverandre, men for denne dimensjonen skiller Tyrkia seg ut med "bare" 1/3 av befolkningen herfra bosatt i store husholdninger. Blant dem fra Danmark, Sverige og Tyskland er det bare 10 prosent som bor i store husholdninger.

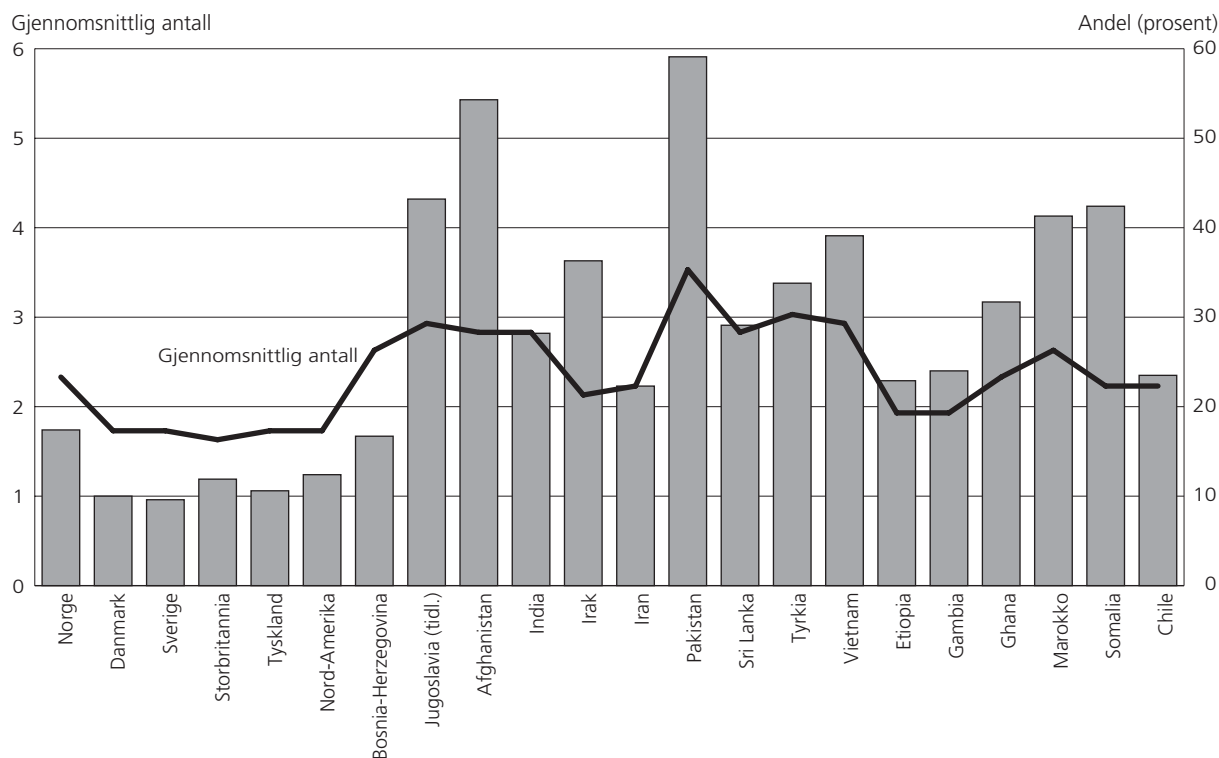
Store husholdninger hos dem fra Sør-Asia

Gjennomsnittlig husholdningsstørrelse og andelen bosatt i husholdninger med fem eller flere personer er framstilt i figur 5.4. Vi ser her at noen land utmerker seg med store husholdninger. Størst husholdninger har i gjennomsnitt innvandrere fra Pakistan, med nesten 3,5 personer per husholdning. Mange andre land ikke-vestlig land kommer nær 3 i gjennomsnittsstørrelse, mens tallet for Norge er 2,2. Vi ser også at mange vestlige land kommer under to i gjennomsnittsstørrelse. Mer enn halvparten av innvandrerne med bakgrunn i Afghanistan og Pakistan bor i husholdninger med minst fem personer. For de neste landene er en nede i om lag 40 prosent (Somalia, Jugoslavia, Marokko og Vietnam). Mellom 10 og 20 prosent av dem uten innvandrerbakgrunn og med bakgrunn i vestlige land bor i husholdninger med minst fem personer. Det er altså betydelige forskjeller når det gjelder størrelse på husholdningene.

Mange flyktninger bor alene

Tabell 5.6 viser at andelen som bor alene varierer ganske mye. I befolkningen i Norge er det en av seks som er aleneboende. Blant de uten innvandringsbakgrunn og blant de fra ikke-vestlige land er det om lag 16 prosent som lever alene, mens det blant vestlige innvandrere gjelder over 25 prosent. Også topersonhusholdninger utgjør større andel blant vestlige innvandrere enn andre. Det er lik andel trepersonhusholdninger i alle gruppene, mens det er klart flest i store hushold blant ikke-vestlige innvandrere med 55 prosent av befolkningen i husholdninger med fire eller flere medlemmer, mot mindre enn 30 prosent blant vestlige innvandrere og 40 prosent blant de som ikke er innvandrere.

Figur 5.4. Gjennomsnittlig husholdningsstørrelse og andel husholdninger med 5 personer eller flere. 2001

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 5.6. Folkemengde etter husholdningstype og innvandrerbefolkningens landbakgrunn¹. 3. november 2001. Prosent

	Aleneboende	Par ² uten barn	Par ² med barn, yngste 0-17 år	Mor/far med barn, yngste 0-17 år	Enfamiliehusholdninger med voksne barn	Flerfamiliehusholdninger
Norge	16,2	18,6	40,9	6,1	13,1	4,3
Utlandet i alt	18,4	13,5	45,2	7,2	6,6	8,3
Europa i alt, unntatt Tyrkia	21,7	19,5	38,2	4,8	8,4	6,4
Sverige	29,8	22,1	31,9	3,9	6,2	5,3
Danmark	25,0	29,1	28,8	3,1	8,8	4,7
Jugoslavia	9,9	7,0	60,3	7,7	4,6	7,5
Bosnia-Herzegovina	11,1	11,5	47,5	5,2	12,9	11,4
Storbritannia	23,2	23,3	35,3	2,9	10,4	4,1
Tyskland	26,5	24,9	30,8	3,4	8,9	4,4
Afrika i alt	23,7	6,1	41,2	17,1	2,4	8,1
Somalia	26,5	1,7	30,5	28,8	0,8	9,6
Marokko	13,7	8,4	58,8	6,4	3,4	8,8
Etiopia	30,8	6,4	35,8	16,7	2,6	6,5
Asia i alt, inkludert Tyrkia	13,0	7,6	55,6	7,0	5,6	10,7
Pakistan	6,5	5,2	62,5	4,7	5,7	15,1
Vietnam	11,4	5,5	50,9	10,0	8,3	13,7
Irak	29,4	4,1	51,4	6,7	1,1	5,8
Iran	18,1	7,4	49,5	10,7	6,1	7,5
Tyrkia	8,5	8,0	62,4	6,8	4,7	9,4
Sri Lanka	9,9	6,9	67,0	2,6	3,0	10,3
India	9,7	8,1	55,4	4,0	8,4	14,1
Afghanistan	16,3	1,5	53,5	12,4	3,7	11,8
Nord-Amerika i alt	24,8	25,7	33,1	2,6	7,0	4,9
Sør- og Mellom-Amerika i alt	17,2	12,4	41,5	13,0	7,7	7,8
Chile	15,6	7,8	43,7	15,0	9,2	8,3

¹ Eget, mors eller fars fødeland (hvis utenlandsk) for personer med to utenlandsfødte foreldre, ellers Norge.

² Som par regnes ektepar, samboerpar og registrerte partnere.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Blant innvandrere fra Sverige og fra Etiopia og Irak er det dobbelt så stor andel som bor alene. Bakgrunnen er ganske ulik for disse tre landene. Fra Sverige er det kommet mange ungdommer som oppholder seg i Norge en kort tid før de reiser hjem og stifter familie der. Fra Irak er det nylig kommet mange flyktninger, og i slike grupper er det ofte mange menn. Mange av dem vil nok få hit familie fra hjemlandet etter hvert som de får bedre rotfeste i Norge. Fra Etiopia er antallet langt mindre enn fra Irak, men relativt sett like mange er nyankomne. De laveste andelen som lever alene har vi fra Pakistan, fra resten av det indiske sub-kontinent, fra Tyrkia og Serbia og Montenegro. Herfra har det delvis vært hele familier som er flyttet, men viktigere er det nok at mange av dem det er aktuelt for har vært i landet lenge nok til at de fleste har skaffet seg familie.

Par uten hjemmeboende barn er det vanligst å finne blant innvandrere fra Vest-Europa (tabell 5.6). Dette er stor grad resultat av aldersfordelingen, når 30 prosent av dem fra Danmark kommer i denne gruppen skyldes ikke det at de ikke har fått barn ennå, men at mange har barn som er flyttet hjemmefra. Når det er mindre enn to prosent i denne gruppen blant innvandrere fra Somalia og Afghanistan, henger nok det også sammen med alder. Om det er par fra disse landene som har kommet til Norge, er de nesten alltid i den alderen da de har småbarn.

5.3.3.2 Aldersstruktur

Vi skal også se litt på forskjellene i husholdningsstørrelse etter kjønn og alder. Da splittes det ikke opp i annet enn vestlige og ikke-vestlige innvandrere, og tabellen gjengis ikke her. Blant barn og unge (under 20 år) er forskjellene små mellom gruppene, "alle" bor i en husholdning med minst en annen person. I første halvdel av 20-årene er forskjellene straks svært store. En av to innvandrere fra vestlige land i denne aldersgruppen bor alene, en av fire blant ikke-vestlige og en av seks blant de som ikke er innvandrere. Vestlige innvandrere i denne alderen bor nesten aldri i store husholdninger, mens det er omtrent like mange ikke-vestlige innvandrere og personer uten innvandringsbakgrunn som bor i store husholdninger. Også aldersgruppen 25-34 år likner husholdningsstørrelsen blant ikke-vestlige innvandrere og norske på hverandre, mens de vestlige skiller seg ut med mange som lever alene eller sammen med bare én annen.

Blant de gamle lever samme andel alene i alle hovedgrupper

Mellom 35 og 44 år er størrelsesfordelingen lik mellom de tre gruppene, men etter hvert som en ser på eldre personer, blir det relativt sett flere ikke-vestlige innvandrere som lever i store husholdninger, mens fordelingen ellers fortsatt er ganske lik. Blant ikke-vestlige innvandrere over 65 år er andelen som lever i en husholdning med tre eller flere personer nesten 25 prosent, mens dette gjelder bare 7-8 prosent blant vestlige innvandrere og folk uten innvandringsbakgrunn. I alle grupper er det omkring 40 prosent av personene eldre enn 65 år som lever alene i husholdningen. Det er altså ikke grunnlag for å anta at store grupper blant de eldre med ikke-vestlig bakgrunn lever i en stor families skjød.

- særlig mange aleneboende blant eldre kvinner

Siden det er omtrent like mange menn som kvinner i befolkningen er det ikke grunn til å vente store forskjeller mellom menns og kvinners husholdningsstørrelse. Noen forskjeller er det imidlertid når vi ser på enkelte aldersgrupper. Blant ikke-vestlige innvandrere er det 20 prosent av mennene som lever alene, og bare 10 prosent av kvinnene. Det er større andel av kvinnene som bor i to-tre personers husholdninger. Flere aleneboende menn gjelder i alle voksne aldre, men blant gamle (over 65 år) er det klart flere kvinner som er aleneboende, ut fra ulikheter i ekteskapsalder og dødelighet. Forskjellene skyldes at det er flere menn blant ikke vestlige innvandrere (sammenheng med flyktninginnvandring), og at ekteskapsalderen er lavere blant kvinner. Det at færre unge kvinner og flere gamle kvinner lever alene gjenspeiles i alle gruppene.

Det blir snart mange gamle innvandrere uten omsorgspersoner i husholdningen

Som vi har sett, er det få personer i Norge fra ikke-vestlige land som er blitt gamle, på folketellingstidspunktet 3. november 2001 var det knapt 6 000 av 210 000, altså tre prosent som var over 60 år. Det er imidlertid mange flere som snart blir gamle, og det er viktig å analysere i detalj hvor

(kommuner) de bor, hvilke nasjonalitetsgrupper de tilhører, og hvordan deres husholdning er sammensatt. En kan ikke gå ut fra at disse gamles omsorgsbehov vil bli dekket av familien i Norge på den måten det ville skjedd om de fortsatt hadde bodd i hjemlandet. Det er fortsatt noe tid til å forberede en flerkulturell aldring, men det krever at en starter forberedelsene i god nok tid. Som eksempel: Blant innvandrere fra Pakistan er det nå 800 (tre prosent) som er over 60 år. Det 2,5 ganger så mange som er mellom 50 og 59 år, slik at antallet over 60 kanskje er tredoblet om ti år. Denne gruppen har relativt høy levealder, og de har til nå ikke flyttet tilbake i Pakistan i særlig utstrekning. Det er ikke meningsfylt å tenke seg en felles eldreomsorg for alle innvandrere, heller ikke for innvandrere fra ikke-vestlige land. Det er ikke mange fellestrekk å basere et omsorgssystem på mellom eldre innvandrere fra Bosnia-Hercegovina, Pakistan, Sri Lanka og Vietnam, og det er bare Oslo kommune som har mange nok fra flere av disse gruppene til å kunne tenke på egne aldershjemsavdelinger eller liknende. Nesten alle kommuner har langt færre enn ti gamle innvandrere av hver nasjonalitet.

5.3.3.3 Samboerforhold

Vi har sett at det blant innvandrere fra andre enn våre naboland er relativt få som lever alene, og at svært mange fra de fleste land lever i parforhold. Blant både innvandrere og de som ikke er det lever 63 prosent av befolkningen over 19 år i par, av disse henholdsvis 8 og 13 prosent som samboere (se

Tabell 5.7. Personer 20 år og over i privathusholdninger. Andel som lever/ikke lever i par, etter innvandrerbefolkningens landbakgrunn¹. 3. november 2001. Prosent

Landbakgrunn	I alt	I par			Ikke i par
		I alt	Gifte ²	Samboende	
I alt	3 321 580	62,5	50,2	12,2	37,5
Norge	3 095 514	62,5	49,9	12,6	37,5
Utlandet i alt	226 066	62,7	54,8	7,9	37,3
Europa unntatt Tyrkia, i alt	112 629	63,7	51,8	11,8	36,3
Sverige	20 569	59,6	39,0	20,6	40,4
Danmark	17 588	65,6	52,4	13,2	34,4
Jugoslavia	8 203	69,5	64,0	5,6	30,5
Bosnia-Hercegovina	9 234	65,7	61,6	4,1	34,3
Storbritannia	9 802	67,5	56,8	10,7	32,5
Tyskland	8 805	62,9	52,1	10,8	37,1
Europa ellers	38 428	62,4	52,2	10,3	37,6
Afrika, i alt	19 670	47,2	43,2	4,1	52,8
Somalia	5 659	28,5	26,3	2,2	71,5
Marokko	3 814	64,4	61,2	3,2	35,6
Etiopia	2 059	41,4	37,0	4,5	58,6
Ghana	849	58,7	54,8	3,9	41,3
Gambia	737	47,8	39,9	7,9	52,2
Afrika ellers	6 552	53,7	48,1	5,6	46,3
Asia med Tyrkia, i alt	76 716	65,3	62,2	3,1	34,7
Pakistan	13 978	71,5	70,7	0,8	28,5
Vietnam	10 396	58,7	54,4	4,3	41,3
Irak	8 276	44,2	41,9	2,3	55,8
Iran	7 875	56,4	51,6	4,8	43,6
Tyrkia	7 057	74,6	72,0	2,6	25,4
Sri Lanka	6 670	77,0	74,9	2,1	23,0
India	4 348	72,1	69,6	2,5	27,9
Afghanistan	1 103	49,2	48,4	0,8	50,8
Asia ellers	17 013	69,6	64,6	5,0	30,4
Nord-Amerika, i alt	7 377	65,8	61,5	4,3	34,2
Sør- og Mellom-Amerika, i alt	8 857	58,8	49,5	9,2	41,2
Chile	4 701	54,8	44,0	10,8	45,2
Sør- og Mellom-Amerika ellers	4 156	63,3	55,8	7,5	36,7
Oseania, i alt	817	68,1	59,5	8,6	31,9

¹ Eget, mors eller fars fødeland (hvis utenlandsk) for personer med to utenlandsfødte foreldre, ellers Norge.

² Inkluderer registrerte partnere.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

tabell 5.7). 37 prosent lever ikke i parforhold. Av befolkningen i Norge 20 år og over levde over 60 prosent i parforhold, fire ganger så mange gifte (50 prosent) som samboere (12 prosent), se tabell 5.7. Det er store forskjeller de enkelte nasjonalitetene imellom. Størst andel som ikke lever i par og som er over 19 år (50 til 70 prosent) er det blant dem som kommer fra Somalia, Etiopia, Irak og Afghanistan. Dette er alle land hvor en stor andel er flyktninger som er ankommet relativt nylig, slik at familiegjenforeningen ikke er sluttført ennå. Minst andel som ikke lever i et parforhold er det blant innvandrere fra Sri Lanka, Tyrkia, India og Pakistan, med under 30 prosent. Dette er grupper som har vært i Norge ganske lenge, og som har lang tradisjon for ekteskap og for å finne partner fra sin egen etniske gruppe (Lie 2004a).

Lever ikke-vestlige innvandrere i par er de gift og ikke samboende

Blant den store gruppen fra disse landene som lever i parforhold, er det overveiende flertallet gifte. Blant de fire landene nevnt i slutten av forrige avsnitt, er det bare 0,8 prosent som er samboere blant dem med bakgrunn i Pakistan og et par prosent fra de tre andre landene. Litt vanligere er samboerforhold blitt blant dem fra Vietnam og Iran, med 5 prosent slik vi finner også for tidligere Jugoslavia og Bosnia-Hercegovina. Blant innvandrere fra Afrika er samboerforhold ikke så sjelden, 2-8 prosent, mens det blant dem fra Chile er over 10 prosent samboere, på linje med innvandrere fra Vest-Europa. Fra Sverige er mange flere (20 prosent) som lever i samboerforhold enn det er fra andre land.

Andelen blant de unge (20-24 år) som lever i parforhold er nesten dobbelt så høy for innvandrere fra ikke-vestlige land som for dem uten innvandrerbakgrunn (29 mot 16 prosent). Blant ikke-vestlige innvandrere er 26 prosent gift og 3 prosent samboende, blant de uten innvandringsbakgrunn er 3 prosent gift og 13 prosent samboende. Andelen som lever i parforhold er mer lik i de andre aldersgruppene, men hele veien er det ulik fordeling mellom gifte og samboende. Tallene ligger på <http://www.ssb.no/fobinv>. Innvandrere fra ikke-vestlige har større andel samboere blant personer i aldersgruppene 25-34 år og 35-44 år enn blant de som er 20-24-år. Dette er kanskje et tegn på at med økende alder blir det lettere å velge slike samlivsformer som er vanlige i Norge.

5.3.3.4 Husholdningstype

Vi skal også se litt på hva slags husholdningstyper innvandrerne og de som ikke er innvandrere lever i. Noe lar seg utlede av det som er gjennomgått tidligere i dette kapitlet. Vi kan gruppere etter husholdningstype bare for dem som bor i privathusholdninger. For den knappe prosenten som bor i andre slags husholdninger (institusjoner m.v.) kan vi ikke dele inn på denne måten, men privathusholdninger omfatter altså over 99 prosent av befolkningen blant innvandrerne så vel som blant dem som ikke er innvandrere, se tabell 5.8.

Flest bor i enfamiliehusholdninger, altså husholdninger hvor det enten er en som bor alene, eller et par med eller uten barn eller en enslig forsørger med barn. Flerfamiliehusholdninger er slike hvor det bor flere voksne sammen som ikke utgjør ett par (gifte eller samboere), ikke nødvendigvis med barn, men de kan godt ha det. Siden flerfamiliehusholdninger defineres på denne måten, er det verdt å merke seg at mange av dem har bare to eller tre personer, oftest voksne personer som bor i samme bolig uten å være gifte eller samboere. Dette slår ulikt ut for innvandrere og andre. Av personer uten innvandrerbakgrunn i flerfamiliehusholdninger bor 40 prosent i husholdninger med tre eller færre personer, blant dem fra Pakistan er det bare 6 prosent i så små flerfamiliehusholdninger. Kvaliteten knyttet til variabelen "flerfamiliehusholdninger" kan nok være svakere enn for mange andre variable, på grunn av at innsamlingen på folketellingens spørreskjema var ganske vanskelig og har en betydelig andel uoppgitt. Det kan hende at omfanget av flerfamiliehushold er underestimert, mest blant innvandrerne, men andelen er i alle fall relativt beskjeden.

Et tilleggsproblem skapes av at fosterbarn ikke blir regnet som barn i familien, men at de utgjør en egen familie i fosterforeldrenes husholdning. Dermed blir også familier med fosterbarn en flerfamiliehusholdning, men dette har neppe stor betydning for innvandrernes husholdningsstruktur, eller forskjellene innvandrergrupper imellom. Tallmessig er ikke fosterfamilier noen betydelig gruppe.

I husholdningstypene par med barn vil vi telle opp barn som er bosatt i husholdningen, det er ikke spørsmål om de har født barn som seinere er flyttet ut. Barn i slike husholdninger bor sammen med en eller begge foreldre, det er ingen kontroller for om det er deres felles barn eller ikke.

Blant ikke-vestlige innvandrere er det trolig ikke så sjelden at barna bor sammen med minst en av foreldrene også etter at barna har giftet seg. Dette er en type flerfamiliehusholdning som passer bedre til betegnelsen storfamilie enn de andre gruppene vi har nevnt her.

Ingen innvandrergruppe har mer enn 15 prosent i flerfamiliehushold

I Norge bor 95 prosent av befolkningen i enfamiliehusholdninger. Blant innvandrere fra ikke-vestlige land er andelen "bare" 90 prosent. Minst andel i enfamiliehusholdninger er det blant innvandrere fra

Tabell 5.8. Folkemengde¹, etter husholdningstype og innvandrerbefolkningens landbakgrunn². 3. november 2001. Prosent

Landbakgrunn	I alt	Privathusholdninger								Andre husholdninger
		I alt	Enfamiliehusholdninger					Flerfamiliehusholdninger med og uten barn		
			I alt	Bor alene	Par ³ uten hjemm-boende barn	Par ³ med yngste barn 0-17 år	Mor/far med yngste barn 0-17 år		Yngste barn 18 år og over	
I alt	100,0	99,2	94,6	16,4	18,2	41,2	6,2	12,7	4,6	0,8
Norge	100,0	99,2	94,9	16,2	18,6	40,9	6,1	13,1	4,3	0,8
Utlandet i alt	100,0	99,2	91,0	18,4	13,5	45,2	7,2	6,6	8,3	0,8
Europa unntatt										
Tyrkia, i alt	100,0	99,1	92,7	21,7	19,5	38,2	4,8	8,4	6,4	0,9
Sverige	100,0	99,2	93,9	29,8	22,1	31,9	3,9	6,2	5,3	0,8
Danmark	100,0	99,5	94,7	25,0	29,1	28,8	3,1	8,8	4,7	0,5
Jugoslavia	100,0	97,1	89,6	9,9	7,0	60,3	7,7	4,6	7,5	2,9
Bosnia-										
Hercegovina	100,0	99,8	88,3	11,1	11,5	47,5	5,2	12,9	11,4	0,2
Storbritannia	100,0	99,2	95,1	23,2	23,3	35,3	2,9	10,4	4,1	0,8
Tyskland	100,0	99,0	94,6	26,5	24,9	30,8	3,4	8,9	4,4	1,0
Europa ellers	100,0	99,4	92,6	21,4	18,5	38,1	5,8	8,8	6,8	0,6
Afrika, i alt	100,0	98,7	90,6	23,7	6,1	41,2	17,1	2,4	8,1	1,3
Somalia	100,0	97,9	88,3	26,5	1,7	30,5	28,8	0,8	9,6	2,1
Marokko	100,0	99,5	90,7	13,7	8,4	58,8	6,4	3,4	8,8	0,5
Etiopia	100,0	98,7	92,2	30,8	6,4	35,8	16,7	2,6	6,5	1,3
Ghana	100,0	99,3	93,3	19,8	8,6	51,4	11,7	1,7	6,0	0,7
Gambia	100,0	99,3	91,1	25,5	7,1	38,8	17,9	1,7	8,3	0,7
Afrika ellers	100,0	99,0	92,2	24,6	9,5	43,5	10,7	3,9	6,8	1,0
Asia med Tyrkia, i alt	100,0	99,5	88,8	13,0	7,6	55,6	7,0	5,6	10,7	0,5
Pakistan	100,0	99,8	84,7	6,5	5,2	62,5	4,7	5,7	15,1	0,2
Vietnam	100,0	99,8	86,1	11,4	5,5	50,9	10,0	8,3	13,7	0,2
Irak	100,0	98,6	92,8	29,4	4,1	51,4	6,7	1,1	5,8	1,4
Iran	100,0	99,3	91,8	18,1	7,4	49,5	10,7	6,1	7,5	0,7
Tyrkia	100,0	99,7	90,3	8,5	8,0	62,4	6,8	4,7	9,4	0,3
Sri Lanka	100,0	99,7	89,4	9,9	6,9	67,0	2,6	3,0	10,3	0,3
India	100,0	99,8	85,7	9,7	8,1	55,4	4,0	8,4	14,1	0,2
Afghanistan	100,0	99,1	87,3	16,3	1,5	53,5	12,4	3,7	11,8	0,9
Asia ellers	100,0	99,6	91,3	12,9	14,6	48,6	8,1	7,0	8,3	0,4
Nord-Amerika, i alt	100,0	98,1	93,2	24,8	25,7	33,1	2,6	7,0	4,9	1,9
Sør- og Mellom-Amerika, i alt	100,0	99,5	91,8	17,2	12,4	41,5	13,0	7,7	7,8	0,5
Chile	100,0	99,6	91,3	15,6	7,8	43,7	15,0	9,2	8,3	0,4
Sør- og Mellom-Amerika ellers	100,0	99,5	92,4	19,2	18,4	38,7	10,4	5,8	7,1	0,5
Oseania, i alt	100,0	99,5	91,8	22,7	23,4	36,3	2,9	6,4	7,7	0,5

¹ For tallet på observasjoner i hver gruppe, tjener tallene i tabell 4.6.1. som en rimelig tilnærming

² Eget, mors eller fars fødeland (hvis utenlandsk) for personer med to utenlandsfødte foreldre, ellers Norge.

³ Som par regnes ektepar, samboerpar og registrerte partnere.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Pakistan og India (se tabell 5.8), men heller ikke der er andelen i flerfamiliehushold større enn 15 prosent. Andre ikke-vestlige land har omkring 90 prosent i enfamiliehushold, mens vestlige innvandrere ligger nær det norske nivået på 95 prosent.

Andelen som bor alene tilsvarende andelen enpersonshushold som vi har gjennomgått tidligere, og vi så at den varierer fra 30 prosent blant innvandrere fra Sverige til under 10 prosent blant innvandrere fra Pakistan, Tyrkia, India og Sri Lanka. Andelen fra Vietnam er vel 10 prosent, nesten på linje med gjennomsnittet for Asia.

Par uten ugifte hjemmeboende barn er fra Vest-Europa eller fra Norge

Par uten hjemmeboende barn i tabell 5.8 vil i denne statistikken oftest være par med voksne barn som er flyttet hjemmefra, og noen som er gift/eventuelt samboere og som (ennå) ikke har barn. Det vil altså være langt flere i denne familietyperen blant eldre enn blant yngre befolkningsgrupper. Det er liten andel i denne husholdningstypen blant de fleste ikke-vestlige landene. Mindre enn 2 prosent av dem fra Somalia og Afghanistan lever i slike husholdninger, til vel 8 prosent blant dem fra India og Marokko. Andelen fra Øst-Europa er høyere, blant annet som følge av at det herfra er tatt inn også eldre flyktninger. For dem uten innvandringsbakgrunn eller som kommer fra våre naboland er denne andelen som lever i husholdningstypen par uten hjemmeboende barn 20-30 prosent.

Flest par med hjemmeboende barn under 18 år fra Sør-Asia

Husholdningstypen par med yngste barn 0-17 år vil det være flest av i yngre befolkninger, og i befolkninger hvor de aller fleste gifter seg eller er samboere. Blant innvandrere fra alle nasjonaliteter (dansker unntatt) er det flere i denne gruppen enn i noen annen husholdningstype, som det også er i resten av befolkningen (tabell 5.8). Danskene har høy gjennomsnittsalder og lang botid, og flere som er par uten hjemmeboende barn. Andelen i husholdningstypen "par med barn" ligger mellom 30 og nesten 70 prosent, høyest for veletablerte innvandrergupper som dem fra Sri Lanka og andre sørasiatiske land. Av store innvandrergupper fra Asia kommer bare de fra Iran under 50 prosent i gruppen par med barn. I befolkningen i Norge lever 40 prosent i parhusholdninger med yngste barn under 18 år. Etter Danmark er det innvandrere fra Somalia som har den lavest andelen som lever i parhusholdninger med barn under 18 år, bare 30 prosent. Også innvandrere fra Sverige og Tyskland har relativt lave andeler i denne husholdningstypen.

Enslige forsørgere (mødre) typisk blant somaliere

Til gjengjeld er det særlig mange fra Somalia som lever i en enslig forsørger-husholdning, hele 30 prosent, som oftest er dette en enslig mor. Dette er resultat av at mange asylsøkere fra Somalia kommer med barn, men uten partner, og mange av dem er enslige mødre. Med en så stor andel i slike husholdninger, er det lett å se at integreringen av den somaliske befolkningen i det norske samfunnet gjennom å skape et grunnlag for eget arbeid og inntekt kan vise seg svært krevende. Også fra Etiopia, Ghana og Gambia, fra Afghanistan, Iran og Vietnam, og fra Chile og er det over 10 prosent som lever i husholdning som består av enslig mor eller far og barna. For de aller fleste av disse landene er det forhold som ført til flukt fra hjemlandet som kan forklare de store andelene, men skilsmisser etter ankomst til Norge kan også bety mye. Blant befolkningen i Norge er det seks prosent som lever i husholdning med bare mor eller far og barn under 18 år. Blant innvandrere fra de fleste europeiske land og mange land ellers i verden er denne andelen like lav eller lavere. Blant dem fra Sri Lanka er det bare 2,5 prosent som lever i slike husholdninger. Andelen er mye høyere blant enkelte andre land det er kommet mange flyktninger fra.

Enfamiliehusholdning med voksne barn (over 17 år) har størst andel blant dem som ikke er innvandrere (13 prosent), og det er like mange fra Bosnia-Hercegovina. For vestlige innvandrere er andelen i underkant av 10 prosent, mens andelen er en prosent eller mindre enn det blant nyankomne flyktninggrupper, som dem fra Somalia og Irak. Med få unntak er det altså ikke par med voksne barn som kommer som flyktninger.

Flergenerasjonshusholdninger lite utbredt

Begrepet ”storfamilier” er mer dekkende for ikke-vestlige innvandreres flerfamiliehusholdninger enn for de øvriges. Også husholdninger med to voksne som ikke er gift med hverandre eller oppgir at de er samboere, oppfattes som flerfamiliehusholdninger. Husholdninger med voksne hjemmeboende barn (barn som selv ikke har stiftet familie) er vanligst blant dem som ikke tilhører innvandrerbefolkningen, og vanlig også blant vestlige innvandrere. Denne fordelingen er primært en følge av alder, en eldre befolkning vil selvfølgelig ha mange flere i slike husholdninger enn en yngre befolkning. Innenfor hver aldersgruppe er det forskjellene små, men det er *litt* vanligere blant eldre ikke-vestlige innvandrere å leve i slike husholdninger enn det er blant andre grupper.

Flerfamiliehusholdninger med og uten barn er typisk det som omtales som storfamilier. Det vil f.eks. omfatte en mor og/eller far som bor i husholdning med voksne barn som selv har stiftet familie, og som kan ha egne barn (tregenerasjonshusholdning). Knappt fem prosent av befolkningen i Norge bor i slike husholdninger. Det er litt vanligere for innvandrere fra Europa og fra Afrika, men nesten ingen grupper når over ti prosent. Vanligst er slike husholdninger blant innvandrere fra Pakistan og fra India, men heller ikke herfra omfatter de mer enn 14-15 prosent av befolkningen.

En kan nok tenke seg at det kommer til å bli mye vanligere med husholdninger med flere familier når det blir flere eldre innvandrere fra land i den tredje verden, men til nå synes ikke det å være tilfelle. For innvandrere over 65 år fra ikke-vestlige land er det 25 prosent av mennene som lever alene, det samme som gjennomsnittet blant dem over 65 år. Derimot er det flere som lever i store husholdninger (fem eller flere personer) blant menn fra ikke-vestlige land, ni prosent mot én prosent.

5.3.3.5 Husholdningstype og alder for noen nasjonaliteter

Vi skal også se litt på sammenhengen mellom alder og husholdningstype, men bare for noen hovedgruppene av innvandrere. Mye er bestemt av alder, slik at det blant barn gjerne er tre av fire som lever med begge foreldrene og i en enfamiliehusholdning, enten det dreier seg om de uten innvandrerbakgrunn eller innvandrere fra de fleste land, med dem fra Somalia som det klareste unntaket. Det er om lag 15 prosent som lever med enslig mor eller far både blant vestlige og ikke-vestlige innvandrere, og blant dem som ikke er innvandrere. Blant barn fra Somalia lever 42 prosent med en enslig forelder og 39 prosent med begge foreldrene i en enfamiliehusholdning. Blant barn som er ikke-vestlige innvandrere lever 9 prosent i flerfamiliehusholdninger, mot 6 prosent blant vestlige innvandrere og 4 prosent blant dem som ikke er innvandrere.

Blant unge voksne (20-24 år) er det for de fleste vanligst å bo sammen med familien

Blant dem mellom 20 og 24 år er det stor variasjon i andelen som bor alene, fra 42 prosent blant vestlige innvandrere og 27 prosent fra ikke-vestlige land til bare 16 prosent blant dem med bakgrunn i Norge. Det såkalte ”studentproblemet” ved folkeregistreringen påvirker disse tallene. Studenter ville normalt ved folketellingstidspunktet fortsatt være registrert i foreldrehjemmet og ikke på studiestedet om de er ugifte og ikke har barn, og om de ikke er vel etablerte med bolig eller arbeid der. Mange studenter som egentlig bor alene vil derfor fortsatt være registrert som medlem i foreldrenes husholdning. Regelen vil nok påvirke andelen som bor alene blant ikke-vestlige innvandrere mindre enn aleneboerne blant de uten innvandringsbakgrunn. For vestlige innvandrere har den liten praktisk betydning.

I tabell 5.9 viser vi fordelingen etter husholdningstype for 20-24-åringene fra noen enkeltland. Det å bo alene er svært vanlig for så ulike grupper som dem fra Sverige og fra Somalia (nesten tre av fem). Vestlige innvandrere kommer hit f. eks. for å arbeide en kort periode, de er ikke født her, og de kommer ikke ofte til å stifte familie her. De fra Somalia er relativt nyankomne flyktninger, og som dersom de er i denne alderen ofte er kommet alene. Noen er også barn som er kommet sammen med en stor familie og som flytter for seg selv når det er mulig. Også andre flyktninggrupper vil ha relativt mange aleneboende, mens de som er fra Bosnia-Hercegovina har få som lever slik fordi det derfra ble gitt opphold til mange familier.

Tabell 5.9. Husholdningsstruktur for personer i alderen 20-24 år, etter landbakgrunn. 3. november 2001. Prosent

Landbakgrunn	I alt	Privathusholdninger					Andre husholdninger	Antall i 1 000	
		Enfamiliehusholdninger				Flerfamiliehusholdninger med og uten barn			
		Bor alene	Par ² uten ugifte hjemmeboende barn	Par ² med yngste barn 0-17 år	Mor/far med yngste barn 0-17 år				Yngste barn 18 år og over
I alt	100,0	17	9	24	5	37	8	0	272,5
Norge	100,0	16	9	24	5	40	7	0	248,9
Sverige	100,0	58	19	7	2	3	12	0	2,3
Bosnia-Hercegovina	100,0	16	9	24	3	35	13	0	1,1
Marokko	100,0	18	15	38	5	6	17	0	0,5
Somalia	100,0	58	5	11	13	2	9	2	1,0
Pakistan	100,0	13	8	36	3	14	25	0	2,6
Sri Lanka	100,0	25	12	30	4	15	14	0	0,6
Tyrkia	100,0	15	14	44	3	9	16	0	1,3
Vietnam	100,0	21	8	30	7	17	18	0	1,6
Chile	100,0	20	8	24	13	22	13	1	0,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå

De laveste andelenes som lever alene har vi blant dem som kommer fra tradisjonelle arbeidsvandrerland som Pakistan og Tyrkia, men selv ikke her er andelen som bor alene særlig mye lavere enn den er blant dem uten innvandrerbakgrunn. Disse gruppene har relativt store andeler som lever i enfamiliehusholdninger hvor yngste barn er mellom 0 og 17 år; de har småsøsken hjemme. Også blant dem med norsk bakgrunn er det mange (en av fire) som bor med småsøsken, mens dette er mye sjeldnere blant svensker og somaliere. Vanligst for norske 20-24-åringene er å være registrert som bosatt sammen med foreldrene uten å ha søsken i alder 0-17 år i husholdningen (to av fem). Dette er den vanligste form også blant unge fra Bosnia-Hercegovina, mens det er relativt få i slike husholdninger fra de tradisjonelle arbeidsvandrerlandene.

Flerfamiliehusholdninger er ikke helt sjeldne for noen i denne aldersgruppen. Dette vil være f. eks. bokollektiver, eller ulike typer av mer tradisjonelle storfamilier. Blant innvandrere med bakgrunn i Pakistan bor en av fire i flerfamiliehushold, og alle andre nasjonaliteter i tabell 5.9 har også høyere andel i flerfamiliehushold enn dem som ikke er innvandrere.

I alderen 25-44 har de fleste egen familie, eller de har hatt det

Blant personer mellom 25 og 44 år (ikke vist i egne tabeller) er det relativt lik husholdningsstruktur, de fleste inngår et parforhold og de aller fleste får barn. Det er en god del aleneboere blant dem som ikke er innvandrere, p.g.a. skilsmisser og sen start av samliv, og det er aleneboende flyktninger som har kommet til landet så nylig at de ikke har fått etablert eller gjenetablert familien.

Blant gamle (over 64 år) lever en av fem ikke-vestlige innvandrere i "storfamilier", men langt flere lever alene

Som vi antydte tidligere er det ikke så stor forskjell i husholdningsstruktur blant de gamle (over 65 år) som en lett kan tro. En av fem blant dem fra ikke-vestlige land lever i flerfamiliehusholdninger, mot bare en av tjue blant de uten innvandrerbakgrunn. Andelen som lever som aleneboer er ganske lik i alle grupper, mens det er flere par uten hjemmeboende barn blant dem uten enn blant dem med innvandrerbakgrunn.

Vi skal i tabell 5.10 se litt på de samme enkeltlandene som i tabell 5.9. Andelen i alderen 65 år og over som bor alene er ganske lav, fra 28 til 35 prosent, for både flyktingland og arbeidsvandrerland. Den er betydelig høyere for dem fra Chile og Sri Lanka, og en svært stor andel (to av tre) blant dem fra Somalia lever alene. Denne gruppen fra Somalia er riktignok tallmessig liten fortsatt, og vi vet ikke om andelen vil forbli så høy også i framtida. Av de ikke-vestlige landene i tabell 5.10 er det bare fra

Bosnia-Hercegovina det er flere enn 1 000 personer over 64 år, blant de andre er det bare noen få hundre.

Tabell 5.10. Husholdningsstruktur for personer i alder 65 år og over, etter landbakgrunn. 3. november 2001. Prosent

Landbakgrunn	I alt	Privathusholdninger					Andre husholdninger	Antall i 1 000	
		Enfamiliehusholdninger				Flerfamiliehusholdninger med og uten barn			
		Bor alene	Par ² uten ugifte hjemmeboende barn	Par ² med yngste barn 0-17 år	Mor/far med yngste barn 0-17 år				Yngste barn 18 år og over
I alt	100,0	39	46	0	0	7	4	4	681,9
Norge	100,0	39	46	0	0	7	4	4	662,2
Sverige	100,0	43	42	0	0	5	4	5	2,1
Bosnia-Hercegovina	100,0	32	41	0	0	7	19	1	1,1
Marokko	100,0	29	32	10	0	14	14	1	0,1
Somalia	100,0	69	4	3	0	4	19	0	0,1
Pakistan	100,0	35	30	3	0	9	22	1	0,4
Sri Lanka	100,0	48	21	0	0	1	29	1	0,1
Tyrkia	100,0	32	38	1	0	8	20	1	0,1
Vietnam	100,0	28	24	3	0	21	24	1	0,5
Chile	100,0	46	24	1	0	12	16	1	0,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Det å leve i et par uten hjemmeboende barn er vanligst for dem som ikke er innvandrere, og det er også vanlig for alle innvandrergupper unntatt dem fra Somalia. For de andre landene er det omtrent like vanlig å leve som par uten barn som å leve i flerfamiliehusholdning. Blant innvandrerne er det vanlig for dem fra Bosnia-Hercegovina og Tyrkia å leve slik, mens flerfamiliehusholdninger er vanligst for dem fra Sri Lanka. Det å ha bare voksne hjemmeboende barn (gruppen enfamiliehusholdning med yngste barn over 17 år) er vanligst blant innvandrere fra Vietnam og fra Marokko.

5.3.4 Beskrivelse med fokus på enkeltland

Det er ikke bare innvandrerbefolkningen under ett som er av interesse, men også de andre gruppene som har en viss innvandrerbakgrunn har en fordeling som er av interesse i enkelte sammenhenger. Vi skal derfor se litt nærmere også på noen andre grupper.

Adopterte

Tabell 5.4 gir detaljert bilde av antallet innvandrere i de ulike grupper fra hvert enkelt av de største innvandringslandene. De 40 land med størst innvandrerbefolkning i Norge er valgt ut. La oss starte med en gruppe som ikke er spesifisert i tabellene, nemlig de adopterte. Av tekniske grunner fører hensynet til framdriften av befolkningsstatistikken til at de adopterte ikke lenger er en egen kategori i befolkningsstatistikken, men opprettholdes som en egen statistikk som beskriver de adopterte. Det var ved inngangen til 2002 nesten 15 000 utenlandsadopterte i Norge, og i forhold til folketallet er det bare Danmark hvor slike adopsjoner er vanligere. Det er interessant å merke seg at disse to landene som har blant de høyeste fødseltallene i Europa også utmerker seg med mange adopterte. Den største gruppen er fortsatt fra Sør-Korea (40 prosent), 20 prosent er fra Colombia, og mange også fra India og Kina. De siste årene har Kina vært på topp. Det er fra tid til annet også vært en del adopsjoner fra Øst-Europa. Fra de fleste land er det et lite flertall gutter blant de adopterte, mens det fra Kina blir adoptert nesten bare jenter, 302 av 314 i 2002.

Første generasjon

Vi ser av tabell 5.3 og 5.4 at knapt halvparten av førstegenerasjons innvandrere kommer fra Europa, dobbelt så mange fra Vest som fra Øst. De største antallene finner vi for Sverige og Danmark, med 20 000. Det er nær 10 000 fra både Storbritannia og Tyskland. Etter Finland og Island kommer Nederland. Nederland har en aktiv innvandring til Norge, og antallet fra Nederland er f. eks. 6-7

ganger større enn fra Belgia. Fra Øst-Europa er det nå flest fra Bosnia- Hercegovina, med over 13 000. Det har tidligere vært oppgitt nesten like mange fra Jugoslavia, men vi har etter hvert fått bedre muligheter til å fordele innvandrere fra tidligere Jugoslavia på de enkelte nye statene. Om vi ser under ett på antallet fra alle de landene som tilhørte Jugoslavia før 1991, er antallet førstegenerasjons innvandrere herfra hele 31 300, mye større enn fra noe enkeltland. Både en betydelig tilbakevandring til Kosovo og de nevnte korreksjonene gjør at antallet fra Serbia og Montenegro nå anslås til å være nede i 8 000. Antallet fra Polen og fra Russland er ikke mye mindre enn dette tallet.

Fra Asia kommer nesten 90 000 innvandrere i første generasjon, en tredel av alle førstegenerasjons innvandrere. Det største landet var i 2003 Irak, med 14 578 førstegenerasjons innvandrere. Pakistans tall var bare 8 mindre, og for første gang siden 1970 er det altså ikke fra Pakistan det har kommet flest asiatiske førstegenerasjons innvandrere i Norge. Pakistan er det eneste arbeidsvandrerlandet som kommer blant de aller største. Også fra Vietnam og Iran er det over 10 000, og fra Tyrkia og Sri Lanka nesten 8 000. Før India kommer både Filippinene og Thailand med 5 000 fra hver.

Antallet førstegenerasjons innvandrere fra Afrika er knapt 30 000. Lenge var Marokko det viktigste landet, men nå er over 10 000 fra Somalia, mens Marokko har bare 4 000. Ellers har Eritrea, Etiopia og Ghana over 1 000. Fra Amerika og Oseania er det bare USA med 7 000 og Chile med 5 500 som har en størrelse av betydning.

Født i Norge med to utenlandsfødte foreldre

I den fjerde kolonnen i tabell 5.4 oppgis antallet født i Norge av to foreldre som selv er utenlandsfødte. Er mors og fars land ulikt, er det moras som gis prioritet, men det store flertallet gjelder foreldre fra samme land. Rekkefølgen etter størrelse for denne gruppen blir svært ulik rangen for førstegenerasjon. Det eneste landet med flere enn 10 000 er Pakistan. Dette er som en kunne vente ut fra at det lenge har vært mange med pakistansk bakgrunn i Norge, og at innvandrere i Norge av pakistansk opprinnelse ofte gifter seg og får barn med en partner med samme bakgrunn. Det er 5 000 barn født i Norge av vietnamesiske førstegenerasjons innvandrere, 4 000 er født i Norge av foreldre med tyrkisk eller med sri lankisk innvandrerbakgrunn og 3 000 født av foreldre innvandret fra Somalia. Om lag 2 000 barn har foreldre fra hvert av landene India, Irak, Iran, Marokko, Bosnia-Hercegovina og Serbia og Montenegro. De landene som er nevnt her står for 70 prosent av de født i Norge med to utenlandsfødte foreldre.

De ikke-vestlige landene som har flest førstegenerasjons innvandrere har også mange barn født i Norge med to foreldre fra disse landene. Mønsteret modifieres av hvor lenge gruppen har bodd i Norge (foreløpig ikke så mange fra Irak), og av at det er relativt få fra de land hvor det er stort kvinneoverskudd. Det er ingen av de store innvandringslandene i den vestlige verden blant de landene som er nevnt her, flest barn har to danskfødte innvandrerforeldre, som kommer på 12. plass med 1 400 barn født i Norge, deretter Sverige som nummer 14.

Uansett innvandringspolitikk i årene som kommer, vil den demografiske dynamikk (mange unge, homogame ekteskap, relativt høy fruktbarhet, få gamle) føre til at særlig den ikke-vestlige del av innvandrerbefolkningen vil få en betydelig naturlig tilvekst.

Annen innvandringsbakgrunn - en utenlandsfødt forelder

Vi ser i tabell 5.3 at de født i Norge med en utenlandsfødt forelder er den store gruppen blant dem med "annen innvandrerbakgrunn". I tillegg kommer de født i utlandet, med en eller to norskfødte foreldre. Med denne definisjonen er antall personer med europeisk bakgrunn igjen viktigst. For de landene med flest personer med annen innvandringsbakgrunn (Sverige, Danmark, USA, Storbritannia og Tyskland), utgjør de som er født i Norge med en utenlandsfødt forelder en til dels mye større gruppe enn den vi definerer som innvandrerbefolkningen (to utenlandsfødte foreldre, kolonne 1-3 i tabell 5.3). Det er mange "tverrnasjonale" familier i Norge som har tilknytning til disse landene. Nærmere 90 000 personer er født i Norge med en av foreldrene fra Sverige, Danmark, USA, Tyskland eller

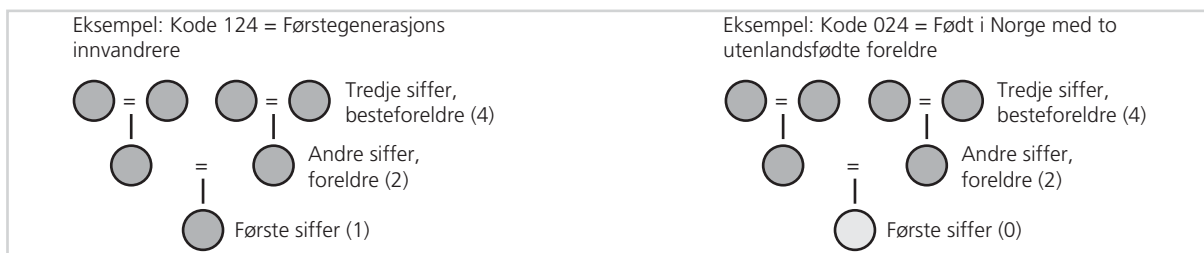
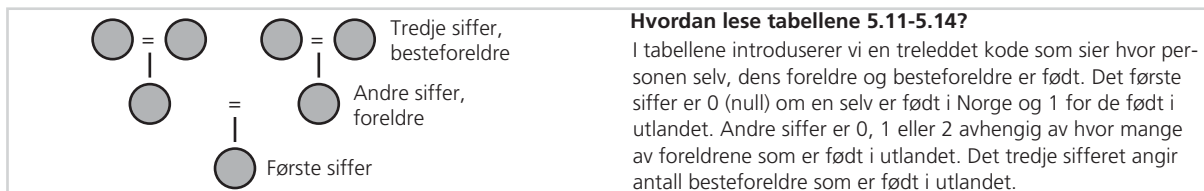
Storbritannia, under 4 000 har begge foreldrene herfra. 16 000 er født i Norge med en USA-født og en norskfødt forelder, men bare 250 født i Norge har to foreldre født i USA.

Vi ser på den andre siden at det er relativt få barn som fødes i Norge med en norskfødt forelder og en forelder fra et land i den tredje verden. F.eks. er 11 000 født i Norge med to pakistanskfødte foreldre, vel 1 600 har en forelder født i Norge og en i Pakistan. Vi skal i neste kapittel (5.3.5) se på hvor mange disse norskfødte foreldre det er som selv har en pakistansk bakgrunn. Fra de landene hvor det i lengre tid har vært relativt vanlig at norske menn har hentet ektefeller (Filippinene, Thailand og Polen), er det etter hvert blitt to-tre tusen med en norskfødt og en utenlandsfødt forelder. De absolutte tallene for Pakistan, Tyrkia, Marokko, Iran og India viser fra alle landene mellom ett og to tusen med en norskfødt og en utenlandsfødt forelder, og ligger altså ikke så langt bak. I den første gruppen er nok mora ofte fra utlandet, i den siste gruppa oftere faren.

5.3.5 Antallet med utenlandsfødte foreldre og besteforeldre⁴

Statistisk sentralbyrå (SSB) blir noen ganger kritisert for å ha en for vid definisjon av innvandrerbefolkningen, andre ganger for å legge en for snever definisjon til grunn. Definisjonen og grupperingene en bruker bør velges ut fra hvilke forhold en ønsker å belyse. Vi vil derfor i dette kapitlet beskrive nærmere hvordan det utenlandske innslaget i befolkningen er, ved å se på foreldrenes og besteforeldrenes fødeland. Minst 539 000 har én eller to utenlandsfødte foreldre, og minst 618 000 har én eller flere utenlandsfødte besteforeldre.

Det er flere grunner til at vi nå beskriver befolkningen (i forhold til eget, foreldres og besteforeldres fødeland) på en mer nyansert måte. Vi tror det vil representere ny og nyttig kunnskap for mange å se hvor heterogen den befolkningen som bor i Norge er. Det er behov for å beskrive sammensetningen i den gruppen som har én norskfødt og én utenlandsfødt forelder nærmere. Disse kommer ikke med i innvandrerbefolkningen slik SSB definerer den. Dette innebærer *ikke* at vi gjør endringer i de definisjonene vi vanligvis bruker. Et grunnleggende hensyn ved innvandringsstatistikken er å vise hvor nyansert gruppen av innvandrere er.

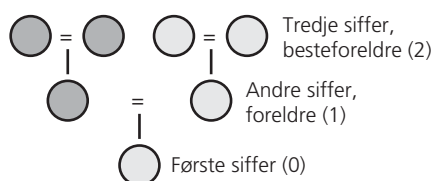

3,89 millioner norskfødte med norskfødte foreldre og besteforeldre

Den største gruppen er selvfølgelig de som er født i Norge av bare norskfødte foreldre og besteforeldre (kode 000), i alt ca 3,89 millioner. Den nest største gruppen er de som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre (kode 124, det som ellers betegnes som førstegenerasjons innvandrere), med 277 000. Resten, nesten 390 000 tilhører ingen av disse to yttergruppene, og fordelingen av dem er gitt i tabell 5.11.

⁴ Dette avsnittet ligger nær opptil Lie og Østby (2004).

Eksempel: Kode 012 = Født i Norge med en utenlandsfødt forelder og to utenlandsfødte besteforeldre

Tabell 5.11. Befolkningen i Norge etter eget, foreldres og besteforeldres fødeland. 1.1.2003

Kode	I alt	Utenlandsk bakgrunn ¹					
		Norden	Vest-Europa	Nord-Amerika	Øst-Europa	Tredje verden	
Født i Norge							
Ingen foreldre født i utlandet							
001	En besteforelder født i utlandet	95 866	44 279	23 544	17 833	5 057	5 153
002	To besteforeldre født i utlandet	90 401	41 948	22 132	17 301	4 245	4 775
003	Tre besteforeldre født i utlandet	5 202	2 246	1 334	520	766	336
004	Fire besteforeldre født i utlandet	221	82	72	12	34	21
004	Fire besteforeldre født i utlandet	42	3	6	0	12	21
En forelder født i utlandet							
010	Ingen besteforeldre født i utlandet	178 199	65 650	42 580	25 297	10 039	34 633
010	Ingen besteforeldre født i utlandet	18 848	6 119	2 374	6 325	24	4 006
011	En besteforelder født i utlandet	18 163	8 036	5 055	3 365	163	1 544
012	To besteforeldre født i utlandet	135 032	49 771	33 685	15 201	9 309	27 066
013	Tre besteforeldre født i utlandet	4 932	1 610	1 377	389	417	1 139
014	Fire besteforeldre født i utlandet	1 224	114	89	17	126	878
Begge foreldre født i utlandet							
020	Ingen besteforeldre født i utlandet	58 317	4 062	2 983	836	6 719	43 717
020	Ingen besteforeldre født i utlandet	156	28	26	56	0	46
021	En besteforelder født i utlandet	197	55	33	74	0	35
022	To besteforeldre født i utlandet	1 120	359	201	251	28	281
023	Tre besteforeldre født i utlandet	1 313	478	376	137	74	248
024	Fire besteforeldre født i utlandet	55 531	3 142	2 347	318	6 617	43 107
Født i utlandet							
Ingen foreldre født i utlandet							
100	Ingen besteforeldre født i utlandet	30 851	6 072	3 035	5 146	520	16 078
100	Ingen besteforeldre født i utlandet	28 624	5 696	2 832	4 361	479	15 256
101	En besteforelder født i utlandet	1 896	337	181	567	38	773
102	To besteforeldre født i utlandet	328	39	20	218	3	48
103	Tre besteforeldre født i utlandet	3	0	2	0	0	1
104	Fire besteforeldre født i utlandet	0	0	0	0	0	0
En forelder født i utlandet							
110	Ingen besteforeldre født i utlandet	25 109	9 572	7 180	3 860	424	4 073
110	Ingen besteforeldre født i utlandet	459	57	44	88	9	261
111	En besteforelder født i utlandet	356	89	44	68	5	150
112	To besteforeldre født i utlandet	22 287	8 752	6 556	3 146	371	3 462
113	Tre besteforeldre født i utlandet	1 896	632	512	549	28	175
114	Fire besteforeldre født i utlandet	111	42	24	9	11	25
Begge foreldre født i utlandet							
120	Ingen besteforeldre født i utlandet	277 895	51 330	33 069	9 226	46 643	137 627
120	Ingen besteforeldre født i utlandet	9	1	0	1	0	7
121	En besteforelder født i utlandet	8	1	1	4	0	2
122	To besteforeldre født i utlandet	242	61	57	75	7	42
123	Tre besteforeldre født i utlandet	374	132	115	51	4	72
124	Fire besteforeldre født i utlandet	277 262	51 135	32 896	9 095	46 632	137 504

000: Alle som er født i Norge med to norskfødte foreldre og fire norskfødte besteforeldre.

024: Født i Norge med to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre, 55 531 personer

124: Født i utlandet med to utenlandsfødte foreldre (førstegenerasjonsinnvandrere), 277 262 personer.

¹ Mors fødeland om det er ulike land for foreldre og/eller besteforeldre. Kilde: Statistisk sentralbyrå

Størst blant de øvrige gruppene er dem født i Norge med en forelder og to besteforeldre født i utlandet (012), 135 000. 90 000 har én utenlandsfødt besteforelder som sitt utenlandske innslag (001). 55 500 er født i Norge med to foreldre og fire besteforeldre som er født i utlandet (024). Denne gruppen er mye omtalt i mange sammenhenger, og kalles av noen andregenerasjons innvandrere. Den utgjør en egen gruppe i SSBs standard for innvandrergropering. Det er nesten 30 000 som er født i utlandet og har begge foreldrene og alle besteforeldrene født i Norge (100). De adopterte utgjør vel halvparten av denne gruppen. Vel 20 000 er født i utlandet med en norskfødt og en utenlandsfødt forelder, og med to utenlandsfødte besteforeldre (112).

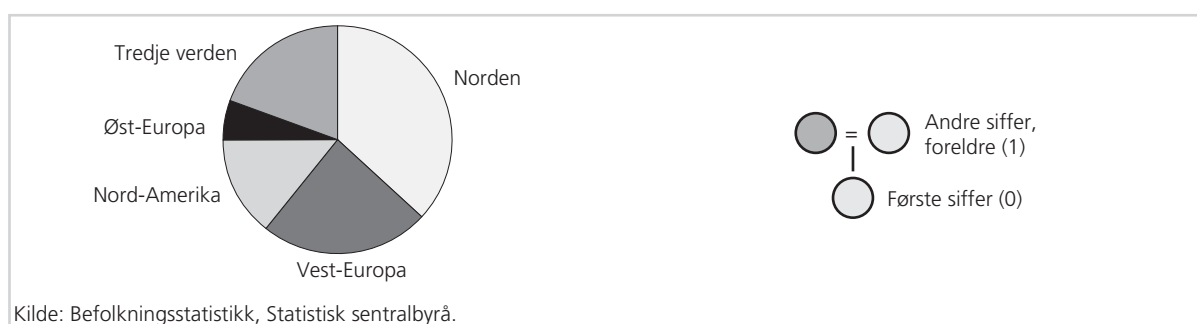
To andre grupper utgjør også et stort antall. Det er vel 18 000 i hver av de to gruppene som er født i Norge med én utenlandsfødt og én norskfødt forelder og som har ingen (010) eller bare én (011) besteforeldre født i utlandet. Dette er grupper som trolig ingen vil oppfatte som innvandrere i Norge.

Deretter blir gruppene ganske små i demografisk sammenheng, det er om lag 5 000 født i Norge med ingen utenlandsfødte foreldre og to utenlandsfødte besteforeldre (002). Dette vil typisk være barn født av par hvor den ene av foreldrene er født i Norge med to innvandrede foreldre, mens den andre forelder er født i Norge og ikke har noen innvandringsbakgrunn. Det er omtrent like mange som er født i Norge med en utenlandsfødt og en norskfødt forelder, og hvor den norskfødte forelder selv har en av foreldrene født i utlandet (013), og den utenlandsfødte forelder har begge sine foreldre født i utlandet.

Hvor kommer den utenlandsfødte forelder fra?

I alt er det 178 000 personer som er født i Norge og som har én utenlandsfødt forelder (tabell 5.11 og 5.12). Det vanligste er at den utenlandsfødte forelder er født i Danmark (30 200), Sverige (26 600), USA (21 200), Storbritannia (15 900) og Tyskland (11 600). Legger vi sammen tallene for disse fem landene, passerer vi 100 000, 60 prosent av alle med en norskfødt og en utenlandsfødt forelder. Dette er en klar illustrasjon på at om personer fra vestlige land slår seg ned i Norge og danner familie her, skjer det oftest med en *norsk* partner.

Figur 5.5. Personer med en utenlandsfødt forelder, etter den utenlandsfødte forelderens landbakgrunn. 1. januar 2003

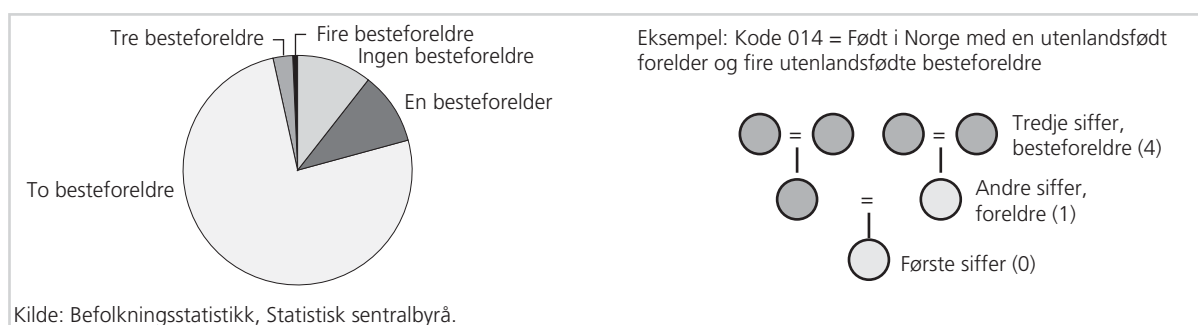
I alt er det 44 000 som har en forelder fra et ikke-vestlig land, vel 17 000 fra Asia, 10 000 fra Øst-Europa, 7 500 fra Afrika og knapt 5 000 fra Sør-Amerika. De tre største ikke-vestlige enkeltlandene er Filippinene, Polen og Thailand, altså de landene hvor mange norske menn finner ektefeller fra (Lie 2004a). Det er også en del norskefødte foreldre som får barn med en partner fra ett av de tradisjonelle innvandringslandene. Det er vel 2 000 som har den ene forelder født i Chile, og om lag 1 500 med én forelder født i enten Pakistan, Tyrkia, Marokko eller Iran. Det bare 500 eller færre som har en forelder fra store og nye innvandringsland som Irak, Somalia og Bosnia-Hercegovina.

For 1 200 har også den norskfødte forelder innvandringsbakgrunn

Det har vært rettet en særlig oppmerksomhet mot den gruppen som er født i Norge med en norskfødt og en utenlandsfødt forelder, og fire utenlandsfødte besteforeldre (014). Den norskfødte forelder vil

ofte være barn av to innvandrere, og som finner en ektefelle i utlandet (gjærne i det landet foreldrene kom fra) som flytter til Norge, og de slår seg ned og får barn her. Denne gruppen mener noen burde vært gruppert inn i innvandrerbefolkningen. I alt utgjør dette 1 200 personer, en meget beskjeden andel av den samlede befolkningen med innvandrede foreldre eller besteforeldre, for eksempel under 1 prosent av alle med én norskfødt og én utenlandsfødt forelder. Denne gruppen vil antakelig øke etter hvert som de som er født i Norge med to utenlandsfødte foreldre blir eldre, og flere får barn.

Figur 5.6. Norskfødte personer med en utenlandsfødt forelder, etter antall utenlandsfødte besteforeldre. 1. januar 2003

Datakvaliteten er ikke helt perfekt. Tallene vil ikke være korrekte på individnivå, men så lenge det er gruppers størrelse som står i fokus, er de gode nok. Vi ikke har gode nok foreldreopplysninger for de født før 1954. I tillegg kommer problemet med ukjente fedre. Barnebarn av innvandrere som kom før 1954 får vi dessverre i liten grad med oss, og kategoriseringen tenderer derfor til å undervurdere tallet på utenlandsfødte besteforeldre. Ved manglende opplysninger blir foreldres og besteforeldres fødeland anslått (imputert). Hvis det for de respektive forfedre er få ting som tyder på at fødelandet er utenlandsk, blir verdien satt til 'norsk'. På den måten blir nok noen flere utenlandsfødte forfedre feilaktig klassifisert som norskfødt enn omvendt.

Feilkilden er størst for dem som har for eksempel en utenlandsfødt forelder eller besteforelder fra et annet i Norden eller Europa. Disse feilene får liten betydning for innvandringen fra ikke-vestlige land, som i stor grad har funnet sted fra siste halvdel av forrige århundre.

Den ene utenlandsfødte foreldereren har oftest vestlig bakgrunn

Noen av foreldrekombinasjonene er typisk for grupper med bakgrunn fra bestemte regioner, se tabell 5.11. Blant førstegenerasjons innvandrerne (124) har halvparten bakgrunn i land i den tredje verden, og ytterligere vel 15 prosent kommer fra Øst-Europa. I den nest største gruppen, de som er født i Norge med én forelder og to besteforeldre født i utlandet (012), har de fleste én forelder født i Norden eller i Vest-Europa ellers, i alt mer enn 60 prosent. Andelen med én forelder fra Vest-Europa er den samme også om det er bare én eller ingen utenlandsfødte besteforeldre. Blant dem som er født i utlandet med bare norskfødte foreldre og besteforeldre (100) er et flertall født i tredje verden (denne gruppen inkluderer adopterte, men også "misjonærbarn" og barn av bistandsarbeidere), men det er også mange som er født i nordiske land eller i USA.

Det er bare en liten håndfull (42 personer) som er født i Norge med to norskfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre (004). Dette er en gruppe som noen vil kalle tredjegerasjons innvandrere. De er barn av to foreldre som begge er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. Det at de er så få er selvfølgelig et resultat av at svært få som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre er blitt så gamle at de har begynt å få barn.

Av de vel 5 000 født i Norge med to norskfødte foreldre og to norskfødte og to utenlandsfødte besteforeldre (002) er det 70 prosent som har en bakgrunn i Vest-Europa, og omtrent det samme

forholdet er det blant de 22 000 utenlandsfødte med en utenlandsfødt forelder og to utenlandsfødte besteforeldre (112).

Det er to relativt store grupper med klart flertall som har sin utenlandske bakgrunn fra ikke-vestlige land. Mange (nesten 80 prosent) av de 55 500 som er født i Norge med bare utenlandsfødte foreldre og besteforeldre (024, av noen kalt andregenerasjons innvandrere) har bakgrunn i tredje verden, og 10 prosent har foreldre født i Øst-Europa⁵. Dessuten, av de 1 200 født i Norge med en utenlandsfødt forelder og fire utenlandsfødte besteforeldre (014) har vel 70 prosent en av foreldrene født i et land i den tredje verden.

De andre kombinasjonene er jevnere fordelt i forhold til regional bakgrunn, og de fleste i gruppene født i Norge med bare én utenlandsfødt besteforelder (001) og i gruppene med en utenlandsfødt forelder og én til tre utenlandsfødte besteforeldre har sin bakgrunn i et annet nordisk land. Disse trekkene understreker det vi sa tidligere om at nordiske og vest-europeiske innvandrere danner familie med en norskfødt om de slår seg ned i Norge, mens innvandrere fra ikke-vestlige land i hovedsak danner familie med en fra sin egen region, enten født i Norge eller i ”gamlelandet”. Unntaket er som vi har sett kvinner fra land som Thailand, Filippinene og Russland hvor mange kommer i forbindelse med ekteskap med norske menn.

Stadig flere barn med én forelder fra Filippinene, Thailand og Russland

Bakgrunnen for denne detaljerte statistikken er å illustrere hvor sammensatt både grupper som defineres innenfor og som faller utenfor innvandrerbefolkningen er. Derfor skal vi også se litt på

Tabell 5.12. Befolkningen med bakgrunn i en del land, etter eget, foreldres og besteforeldres fødeland. 1.1.2003

Landbakgrunn	Innvandrer- befolk- ningen	Født i Norge med en norsk- født forelder ²	Eget, foreldres og besteforeldres fødeland ¹									
			001	002	010	011	012	013	014	100	112	
Alle i Norge	332 793	178 139	90 401	5 202	18 848	18 163	135 032	4 932	1 224	28 624	22 287	
Danmark	19 401	26 614	20 698	1 351	867	2 886	22 161	638	62	898	2 920	
Sverige	22 870	30 208	15 952	619	5 103	4 564	19 761	744	36	4 667	5 169	
Storbritannia	11 087	15 865	8 449	424	802	2 305	12 285	447	26	920	2 560	
Tyskland	10 670	11 636	7 266	391	715	1 479	9 083	341	18	700	1 777	
USA	7 237	21 190	14 987	464	5 434	2 794	12 645	305	12	3 602	2 464	
Bosnia-Hercegovina	15 498	524	62	21	0	0	488	27	9	1	3	
Polen	7 303	3 210	1 424	123	8	79	2 985	126	12	35	157	
Serbia og Montenegro	9 941	721	178	47	0	7	650	44	20	3	11	
Marokko	6 328	1 464	123	5	7	10	1 353	71	23	10	28	
Somalia	13 689	313	13	0	0	0	301	12	0	1	0	
Filippinene	6 838	3 785	137	14	36	106	3 544	91	8	518	391	
India	6 712	1 221	235	22	188	59	888	37	49	1 081	74	
Irak	16 437	338	13	0	2	13	309	12	2	3	8	
Iran	12 733	1 325	51	1	25	10	1 199	77	14	35	32	
Pakistan	25 546	1 620	100	57	10	3	964	55	588	13	13	
Sri Lanka	11 475	595	12	10	23	7	534	27	4	147	39	
Thailand	5 145	2 254	22	2	54	30	2 105	63	2	236	223	
Tyrkia	12 343	1 509	95	19	4	12	1 319	50	124	10	30	
Vietnam	16 944	934	2	7	121	20	756	29	8	191	34	
Chile	6 806	2 137	194	14	25	40	1 972	93	7	168	73	

¹ Kodene i tabellhodet betyr:

1. siffer: 0 født i Norge og 1 født i utlandet, 2. siffer: Antall utenlandsfødte foreldre, 3. siffer: Antall utenlandsfødte besteforeldre;

² Landbakgrunn gjelder den forelderen som ikke er født i Norge. Kilde: Statistisk sentralbyrå

⁵ Der de utenlandsfødte foreldrene kommer fra hvert sitt land er prioritert gitt til mors fødeland i den regionale grupperingen.

interessante og viktige enkeltland. Vi har i tabell 5.12 tatt med de 20 landene med den største innvandrerbefolkningen i Norge. Det ville bli for mye å ta med alle de ulike grupperingene som tabell 5.11 har, så vi har valgt ut 9 av de største kombinasjonene av eget, foreldres og besteforeldres fødeland. I tillegg har vi oppgitt innvandrerbefolkningen fra disse landene, og antallet født i Norge med én forelder født i utlandet og én forelder født i Norge. Noen av de største innvandrergruppene har en befolkning som er relativt ny i Norge. Mange har derfor ikke rukket å danne familie og føde barn i Norge, og har nesten ingen i mange av kategoriene i tabell 5.12. Dette gjelder f. eks. personer med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina, Irak og Somalia.

De fem første gruppene i tabell 5.12 er dem med bakgrunn fra vestlige land (Danmark, Sverige, Storbritannia, Tyskland og USA). Det er mange som er født i Norge (første siffer i koden er 0) med én av foreldrene fra ett av disse landene (kode 010, 011, 012, 013), mellom 50 og 75 prosent av alle med slike kombinasjoner. Det er også to av tre født i utlandet med én utenlandsfødt forelder og to utenlandsfødte besteforeldre (112) som har sin utenlandske bakgrunn fra ett av disse fem landene.

Blant personer født i Norge med én utenlandsfødt forelder og to utenlandsfødte besteforeldre (012) er det utenom de fem nevnte landene også relativt mange med foreldre fra Filippinene, Polen og Thailand, land hvor det i flere år har vært vanlig for norske menn å finne sin ektefelle. Tallene er riktignok langt mindre enn for de vestlige landene. De barna som disse foreldrepårene får kommer i denne gruppen (012), mens barn som kommer til Norge sammen med moren vil regnes som førstegenerasjons innvandrere (124).

Det er også en del som er født i Norge med én forelder fra de tradisjonelle ikke-vestlige innvanderlandene og én forelder født i Norge av norskfødte foreldre (012). Med unntak for det litt spesielle forholdet at så mange er født i India med norskfødte foreldre og besteforeldre (adopterte barn og barn av bistandsarbeidere?) er antallet i kategorien 012 større enn noen annen kategori for alle ikke-vestlige land i tabellen. For alle disse landene er det altså til dels svært mye vanligere at en innvandrers har fått barn med en norskfødt med norske foreldre, enn med en norskfødt med utenlandsfødte foreldre.

For de 12 ikke-vestlige landene i tabell 5.12 som gjenstår når Polen, Filippinene og Thailand holdes utenfor, er det til sammen vel 10 000 personer født i Norge som har en forelder og to besteforeldre fra ett av disse landene (012). Dette er altså barn født i det vi kan kalle transnasjonale forhold hvor den ene forelderen er fra Norge og har norskfødte foreldre, den andre forelderen er fra utlandet med utenlandsfødte foreldre.

Få barn av pakistansk- og norskfødte foreldre

I kategorien 014 (født i Norge med én utenlandsfødt forelder, og begge foreldrene har selv bare utenlandsfødte foreldre) er det fra disse ikke-vestlige landene i alt færre enn 1 000. Det er bare der det er en pakistanskfødt forelder og fire pakistanskfødte besteforeldre at antallet blir av noen betydning, i alt nesten 600. Den neste gruppen er de med bakgrunn i Tyrkia, hvor det er vel 100 født i Norge med en forelder født i Tyrkia og en i Norge, og med fire utenlandsfødte besteforeldre. I denne gruppen er det ti ganger så mange (1 300) som er født av en norskfødt forelder uten innvandrerbakgrunn og en tyrkiskfødt forelder (kode 012).

Det er dobbelt så mange innvandrere med bakgrunn fra Pakistan som fra Tyrkia (kolonne 1 i tabell 5.12). Grunnlaget for innvandringen fra begge land er i store trekk arbeidsinnvandring og familiegjenforening, men også noen som har fått asyl her. Det er relativt sett flere født i Norge av to pakistanskfødte enn to tyrkiskfødte foreldre (se f.eks. tabell 5.3). I tabell 5.12 ser vi at det er klart flere født av en tyrkiskfødt og en norsk forelder (012) enn det er i slike norsk-pakistanske forhold, og det er mye sjeldnere at barn fødes i Norge av en innvandrers fra Tyrkia og en norskfødt med tyrkiske foreldre (014) enn det er blant pakistanere. Blant dem som bor i Norge med bakgrunn fra Tyrkia synes det altså å være mye vanligere å få barn med en norsk partner enn det er blant dem med bakgrunn i Pakistan. Vi har sett noe tilsvarende i analyser av ekteskapsinngåelser (Lie 2004a).

Vi ser i tabell 5.12 at de nyankomne nasjonalitetene, som fra Somalia, Irak og Bosnia-Hercegovina, har svært små tall i alle grupper etter de to første kolonnene. Det kan være verdt å merke seg at det er 1 200 som er født i Norge med en iranskfødt og en norskfødt forelder, og to besteforeldre født i Norge. Dette er flere enn med én forelder fra Pakistan og en fra Norge. Iranere er altså en gruppe som i større utstrekning enn mange andre fra ikke-vestlige land danner par med norskfødte. Dette kan ha sammenheng med at det fra Iran er kommet mange menn som flyktninger for noen år siden, og at det ikke er så mange kvinner fra Iran å gifte seg med i Norge, og at kontaktene tilbake til "gamlelandet" ikke er som for arbeidsinnvandrene. Det er like mange fra Sri Lanka som fra Iran i Norge, og fordelingen etter botid er noenlunde lik. Likevel er det dobbelt så mange født i Norge av norsk-irske foreldrepar som av norsk-srilankesiske foreldrepar.

En viktig grunnen til at det er så små tall i disse gruppene med bakgrunn i ikke-vestlige land er at innvandrere fra disse landene først de aller siste årene er kommet i den alder da de selv stifter familie. Vi skal senere se at de aller fleste født i Norge med en norskfødt forelder og en forelder født i et ikke-vestlig land er svært unge, og at det nok kommer til å bli vanligere etter hvert.

De med utenlandsfødte foreldre er unge

De aller fleste barn født av foreldre (en eller to) som selv har utenlandsfødte foreldre er fortsatt svært unge. Vi skal se litt på aldersfordelingen i noen av de mest relevante gruppene fra tabell 5.11. Antallet personer i hver gruppe går i hovedsak fram av tabell 5.12. Tabell 5.13 viser andelen under ti år i noen grupper for de største landene. Av dem som er født i Norge med to norskfødte foreldre og en utenlandsfødt besteforelder (001) fra Sverige eller Danmark, er vel en av tre under ti år. Er den ene besteforelderen fra et ikke-vestlig land ligger andelen som er under ti år mellom 50 og 75 prosent, men blant de 100 personene med en besteforelder fra Pakistan er andelen 90 prosent.

Tabell 5.13. Andel under 10 år blant befolkningen gruppert etter eget, foreldres og besteforeldres fødeland. Noen utvalgte land. 1.1.2003

Landbakgrunn Kode	Eget, foreldres og besteforeldres fødeland ¹							
	001	002	012	014	024	112	124	
Danmark	38,5	42,8	15,8	58,1	23,4	10,6	2,1	
Sverige	34,0	39,7	28,1	77,8	55,0	14,3	2,0	
Serbia og Montenegro	52,3	44,7	46,9	90,0	80,1	(9,1)	11,5	
Tyrkia	75,8	(82,4)	52,9	96,0	58,5	30	2,2	
Bosnia-Hercegovina	75,8	(33,3)	69,5	(66,7)	93,7	.	2,4	
Marokko	71,5	.	46,2	(91,3)	56,8	21,4	2,0	
Filippinene	73,7	(85,7)	54,1	.	50,5	21,0	2,4	
India	50,6	(50,0)	31,5	85,7	46,7	13,5	1,5	
Pakistan	91,0	98,2	33,6	98,7	44,0	(15,4)	2,8	

¹ Kodene i tabellhodet betyr:

1. siffer: 0 født i Norge og 1 født i utlandet, 2. siffer: Antall utenlandsfødte foreldre, 3. siffer: Antall utenlandsfødte besteforeldre
() Basert på 10-24 personer i gruppen . Færre enn 10 personer i gruppen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

De som er født i Norge med en utenlandsfødt forelder og fire utenlandsfødte besteforeldre (014) er gjennomgående svært unge. Blant de få med én utenlandsk forelder fra Vesten er andelen under ti år 60-70 prosent, mens andelen for ikke-vestlige land er rundt eller over 90 prosent. Av de 588 med bakgrunn fra Pakistan er 250 under to år, ytterligere 250 er under fem, og 580 er under ti år. Blant de andre gruppene er alderen ikke så skjev. Vi må vente at dette er en gruppe som kommer til å vokse raskt i det minste i noen år framover, etter hvert som slike par blir vanligere, og flere rekker å få barn etter sitt første.

Blant norskfødte med en utenlandsfødt forelder og to utenlandsfødte besteforeldre (012) er mellom en og to tredeler under ti år, noe flere yngre blant dem med ikke-vestlig enn blant dem med vestlig

bakgrunn. Blant dem som er født i utlandet med en utenlandsfødt forelder og to utenlandsfødte besteforeldre (112) er andelen unge lavere, bare på 10-20 prosent.

Det er bare blant førstegenerasjons innvandrere (124) at andelen over 50 år er av noen betydning (se tabell 5.14). Blant innvandrere fra Danmark er hele 50 prosent over 50, i de andre gruppene ligger andelen mellom 10 og 30 prosent. Blant alle de andre gruppene i tabell 5.14 unntatt de født i utlandet med en utenlandsfødt forelder og to utenlandsfødte besteforeldre (012) er det nesten ingen over 50 år.

Tabell 5.14. Andel 50 år og eldre blant befolkningen gruppert etter eget, foreldres og besteforeldres fødeland. Noen utvalgte land. 1.1.2003

	Eget, foreldres og besteforeldres fødeland ¹						
	001	002	012	014	024	112	124
Danmark	0,2	0	7,7	0	2,9	10,3	49,3
Sverige	1,9	3,2	19,4	0	6,5	16,8	30,7
Serbia og Montenegro	0	0	1,9	0	0,1	(9,1)	8,9
Tyrkia	0	0	0,3	0	0	3,3	12,3
Bosnia-Hercegovina	0	0	1	0	0	.	22,3
Marokko	0	.	0,1	0	0	3,6	14,3
Filippinene	0	0	0,1	.	0	0,8	15,3
India	0	0	4,1	0	0,1	12,2	25,4
Pakistan	0	0	0,2	0	0	0	21,2

¹ Kodene i tabellhodet betyr:

1. siffer: 0 født i Norge og 1 født i utlandet, 2. siffer: Antall utenlandsfødte foreldre, 3. siffer: Antall utenlandsfødte besteforeldre
- () Baserer seg på 10-24 personer i gruppen.
- .
- Færre enn 10 personer i gruppen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Minst 666 000 med et eller annet innslag av utenlandsk bakgrunn

Ser vi på eget, foreldres og besteforeldres fødeland er det minst 666 177 personer i Norge som har et innslag av utenlandsk bakgrunn. Dette er omtrent 15 prosent av befolkningen i Norge. Innslaget av utenlandsk bakgrunn varierer fra personer med én utenlandsfødt besteforelder (90 000) til personer selv født i utlandet, med to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre (277 000), med bakgrunn fra over 200 land. Dette tallet på 666 000 er et minimumstall, og illustrerer hvor sammensatt befolkningen i Norge er.

5.3.6 Utviklingen over tid

Innvandrerstatistikken har det siste ti-året gjennomgått store forbedringer, og ikke alle tall kan studeres særlig langt tilbake i tid. For noen viktige tallserier er det dog etablert tilbakegående tall. Tabell 5.15 og figur 5.7 viser innvandrerbefolkningens utvikling over tid fra 1970. I 1970 var vi fortsatt nær det lavmålet av innvandring som vi hadde etter andre verdenskrig. Slik vi i dag definerer innvandrerbefolkningen, utgjorde den i 1970 60 000 personer eller 1,5 prosent av det samlede folketallet. Knappt halvparten av dem kom fra et annet nordisk land. Nesten like mange kom fra resten av Vest-Europa og Nord-Amerika, mens 6 000 kom fra Øst-Europa, mange var flyktninger fra Ungarn, Tsjekkoslovakia og det gamle Russland. Bare 3 500 kom fra Asia og Afrika, innvandringen av arbeidskraft fra land i den tredje verden hadde knapt begynt. Det samlede antallet innvandrere ble fordoblet fram til 1986, og det var store endringer i den relative fordelingen. Nå var innvandrere fra den tredje verden blitt den største gruppen, og ikke-vestlige innvandrere utgjorde nesten 40 prosent, eller nesten 50 000 personer. Dette skrev seg både fra arbeidskraftsinnvandring og betydelige flyktningstrømmer, og fra familiegjenforening til begge grupper.

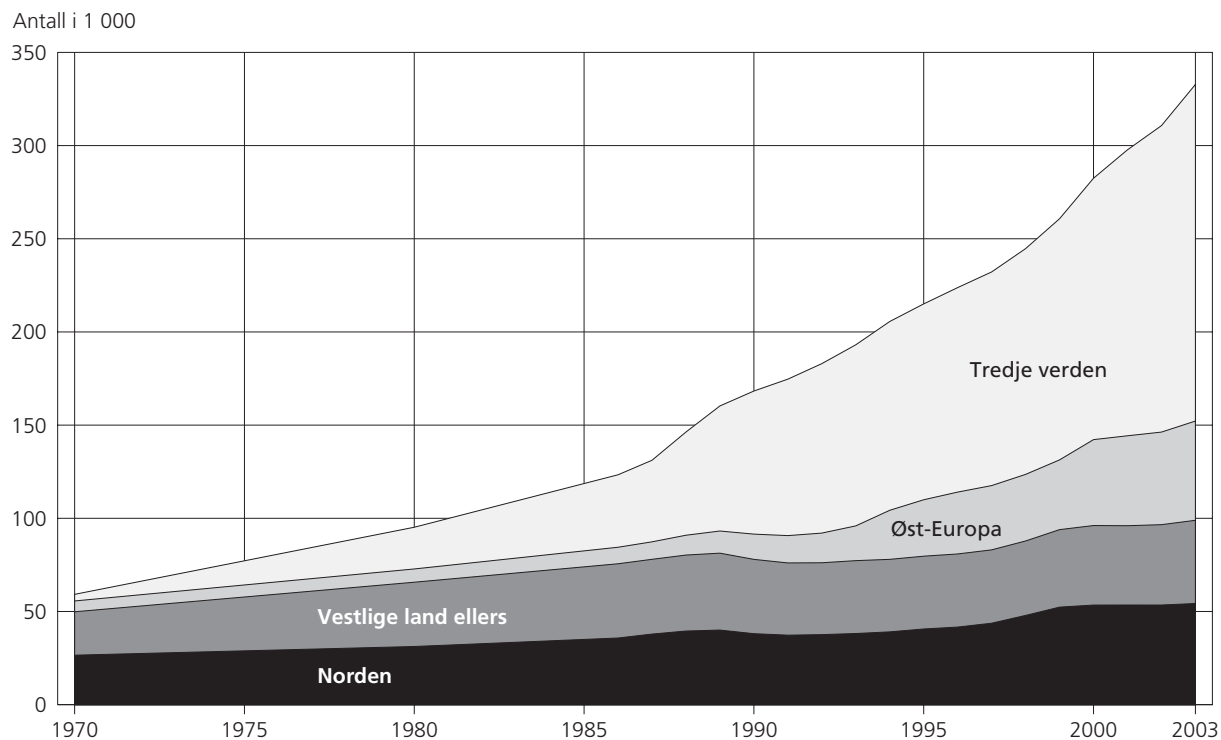
Innvandrerbefolkningen ble fordoblet igjen fra 1986 til 1998, og har vokst med ytterligere mer enn en tredel fram til 2003. Andelen ikke-vestlige innvandrere passerte halvparten av innvandrerbefolkningen i 1989, den ble to tredeler i år 2000, og er 70 prosent i 2003. Innvandringsstrømmene er beskrevet i kapittel 3, og den store relative veksten skyldes både en betydelig tilvekst i den ikke-vestlige

Tabell 5.15. Innvandrerbefolkningen 1970-2003. Absolutte tall og prosent

	Folketall i alt	Norge	Landbakgrunn					Nord- Amerika og Oseania	Tredje verden
			Utlandet i alt	Norden	Vest-Europa ellers, unntatt Tyrkia	Øst-Europa			
Absolutte tall									
1970	3 874 133	3 814 937	59 196	26 548	15 190	5 806	8 103	3 549	
1980	4 091 132	3 995 930	95 202	31 210	22 686	7 114	11 810	22 382	
1986	4 159 187	4 035 839	123 348	35 766	28 503	8 868	11 332	38 879	
1990	4 233 116	4 064 818	168 298	38 089	29 107	13 551	10 769	76 782	
1994	4 324 815	4 119 217	205 598	39 060	28 581	26 321	10 338	101 298	
1998	4 417 599	4 172 894	244 705	47 886	30 250	35 733	9 694	121 142	
2000	4 478 497	4 196 010	282 487	53 445	33 097	46 098	9 578	140 269	
2001	4 503 436	4 205 705	297 731	53 480	33 271	48 257	9 272	153 451	
2002	4 524 066	4 213 362	310 704	53 466	33 961	49 677	9 159	164 441	
2003	4 552 252	4 219 459	332 793	54 277	35 243	53 249	9 413	180 611	
Prosent av totalbefolkningen									
1970	100,0	98,5	1,5	0,7	0,4	0,1	0,2	0,1	
1980	100,0	97,7	2,3	0,8	0,6	0,2	0,3	0,5	
1986	100,0	97,0	3,0	0,9	0,7	0,2	0,3	0,9	
1990	100,0	96,0	4,0	0,9	0,7	0,3	0,3	1,8	
1994	100,0	95,2	4,8	0,9	0,7	0,6	0,2	2,3	
1998	100,0	94,5	5,5	1,1	0,7	0,8	0,2	2,7	
2000	100,0	93,7	6,3	1,2	0,7	1,0	0,2	3,1	
2001	100,0	93,4	6,6	1,2	0,7	1,1	0,2	3,4	
2002	100,0	93,1	6,9	1,2	0,8	1,1	0,2	3,6	
2003	100,0	93,1	6,9	1,2	0,8	1,1	0,2	3,6	
Prosent av innvandrerbefolkningen									
1970	-	-	100,0	44,8	25,7	9,8	13,7	6,0	
1980	-	-	100,0	32,8	23,8	7,5	12,4	23,5	
1986	-	-	100,0	29,0	23,1	7,2	9,2	31,5	
1990	-	-	100,0	22,6	17,3	8,1	6,4	45,6	
1994	-	-	100,0	19,0	13,9	12,8	5,0	49,3	
1998	-	-	100,0	19,6	12,4	14,6	4,0	49,5	
2000	-	-	100,0	18,9	11,7	16,3	3,4	49,7	
2001	-	-	100,0	18,0	11,2	16,2	3,1	51,5	
2002	-	-	100,0	17,2	10,9	16,0	2,9	52,9	
2003	-	-	100,0	16,3	10,6	16,0	2,8	54,3	

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 5.7. Innvandrerbefolkningen etter landbakgrunn

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

innvandregruppen, og at antallet fra de vestlige land har sunket når det har vært nedgangskonjunktur og ikke vokst veldig raskt under konjunkturoppganger. Vi må se disse tallseriene i sammenheng med at folk fra vestlige land kommer for å bli noen år, og så vende tilbake, mens de fra ikke-vestlige land i stor grad blir her i landet. Vi skal i kapittel 5.5 beskrive tilbakevandring litt nærmere.

Innvandringshistorien i et 1100-års perspektiv er utmerket behandlet av Kjeldstadlie (red) 2003, hvor tredje bind er viet den perioden vi ser på (Tjelmeland 2003 og Brochmann 2003).

5.4 Skifte av statsborgerskap

Vi så i tabell 5.2 at det er knapt 200 000 utenlandske statsborgere bosatt i Norge. Dette er en gruppe det vanligvis utarbeides lite befolkningsstatistikk om siden den som vi har sett avbilder ”innvanderbefolkningen” på en systematisk skjev måte. Det er likevel en del juridiske rettigheter som stemmerett og trygghet for oppholdet som er knyttet til statsborgerskapet, og det har vært en sterk økning i antallet som har skiftet statsborgerskap til norsk (blitt naturalisert) de siste 15-20 år. Tabell 5.2 og 5.4 har begge en kolonne som viser utenlandske statsborgere i Norge.

Flest utenlandske statsborgere fra våre naboland og fra nye flyktingland

De fleste utenlandske statsborgere har sitt statsborgerskap i et annet europeisk land, med over 20 000 fra både Sverige og Danmark. Deretter kommer Irak med 13 000. Blant irakerne er det mange som hadde fått midlertidig opphold og som var under et visst press for å reise tilbake. I første halvår 2003 er registrert at 500 irakiske statsborgere har flyttet fra Norge. De som ikke kommer til å reise tilbake under dette nå, vil trolig gjøre som irakere har gjort før dem, og som de aller fleste flyktinger gjør, de vil forsøke å få norsk statsborgerskap når de fyller kravene til botid og annet. Dersom vi ikke får fortsatt mange nye flyktinger og familiegjeningstilfeller fra Irak, vil denne gruppen utenlandske statsborgere trolig reduseres de nærmeste årene. Det er mange somaliere som de nærmeste årene har bodd lenge nok til å kunne få norsk statsborgerskap, men det samlede antallet somaliske statsborgere vil nok fortsatt være ganske høyt om like mange asylsøkere herfra som tidligere får opphold i Norge. Tallet på britiske, tyske og amerikanske statsborgere vil trolig ikke endre seg mye fra dagens 8-10 000, mens en kan vente en rask nedgang av bosniske og jugoslaviske statsborgere, (nå er det 6-8 000 fra hvert av landene) dersom det ikke blir ny stor innvandring de nærmeste årene fra disse landene.

10 000 naturaliseringer årlig det siste ti-året

Tabell 5.16 viser overganger til norsk statsborgerskap fra vi fikk statistikk for dette i 1977. De første ti årene i perioden var det vel 2 000 årlig som fikk norsk statsborgerskap. Antallet var meget stabilt selv om det gjennom perioden var et økende antall som fylte kriteriene. Fra 1987 til midt på 1990-tallet ble antallet fire-fem doblett, til 10-12 000 årlig på det meste. De siste årene har tallet vært litt lavere, omkring 10 000, men variasjoner i antallet kan nok mer skyldes variasjoner i prioritering av saker og behandlingsskapitet enn endringer i preferanser hos potensielle søkere. I den perioden hvor totaltallene var stabile skjedde det en betydelig nedgang i antallet som skiftet fra et annet nordisk eller vest-europeisk statsborgerskap, og en tilsvarende oppgang i antallet fra Asia.

Flyktinger naturaliseres så snart de har mulighet

Det er ikke gjort nøyaktige analyser av antallet som skifter statsborgerskap sett i forhold til antallet som oppfylder kravet til sju års botid og andre krav. Det synes imidlertid som om antallet som skifter utgjør noe i nærheten av halvparten av dem som fyller botidskravet til enhver tid fra land som Jugoslavia, Etiopia, Marokko, Somalia, Tyrkia, Iran, Irak, Pakistan og Sri Lanka. Antallet som skifter statsborgerskap fra ikke-vestlige land varierer i ganske nær sammenheng med antallet som ankom landet sju år tidligere. Land som det er mulig å adoptere barn fra, faller utenom dette mønsteret, siden botidskriteriet ikke gjelder ved adopsjon. Fra våre europeiske naboland og USA synes det bare være maksimalt et par prosent av dem som oppfyller botidskravet som naturaliseres hvert år. Dette kan være en indikasjon på at det oppfattes som lite viktig å ha norsk statsborgerskap for å få oppholde seg i landet, og det skal bli interessant å se om utvidelsen av EU mot øst kommer til å gi endringer i omfanget av naturalisering for borgere fra de nye medlemslandene.

Tabell 5.16. Overgang til norsk statsborgerskap etter tidligere statsborgerskap. 1977-2002

Tidligere statsborgerskap	Årsgjennomsnitt						2001	2002
	1977-2002	1977-1980	1981-1985	1986-1990	1991-1995	1996-2000		
I alt	147 357	2 409	2 588	3 520	7 256	10 205	10 838	9 041
Vestlige land	22 395	1 401	1 029	648	634	746	770	737
Ikke-vestlige land	123 348	920	1 519	2 858	6 590	9 314	10 014	8 248
Europa, i alt (ekskl. Tyrkia)	42 490	1 444	1 111	921	1 354	2 240	5 419	3 203
Danmark	5 622	463	265	168	125	142	162	108
Sverige	3 738	143	130	98	129	184	249	216
Jougoslavia	8 937	46	57	102	405	824	1 199	614
Polen	4 221	44	75	168	273	229	159	165
Storbritannia	3 138	154	152	88	110	126	57	83
Tyskland ¹	2 432	196	126	61	49	61	68	95
Bosnia-Hercegovina	2 299	1 229
Afrika, i alt	15 562	68	169	231	857	1 306	1 232	1 236
Etiopia	2 256	3	19	37	166	198	79	63
Marokko	3 654	12	80	109	272	197	154	160
Somalia	4 744	2	3	4	147	549	676	546
Asia, i alt (inkl. Tyrkia)	75 338	575	984	1 956	4 293	5 818	3 757	4 033
Sri Lanka	6 915	10	29	34	411	714	477	461
Filippinene	4 709	26	107	199	266	237	261	299
India	4 433	56	144	127	245	233	235	230
Irak	3 169	1	1	2	81	383	331	497
Iran	7 686	18	17	16	627	726	361	324
Sør-Korea	4 471	210	256	182	113	127	143	106
Tyrkia	7 817	13	44	212	530	614	356	412
Pakistan	14 953	148	240	484	822	1 079	409	829
Vietnam ²	13 009	6	26	576	839	978	594	292
Nord- og Mellom- Amerika, i alt	3 201	149	130	97	101	140	114	151
Sør-Amerika, i alt	8 932	79	149	297	612	546	249	353
Chile	4 280	15	53	89	303	319	172	234
Colombia	2 901	37	65	155	211	113	18	16
Statsløse og oppgitt	1 614	88	41	14	32	145	54	56

¹ Personer med tidligere statsborgerskap i Øst-Tyskland og Vest-Tyskland.

² Inkludert personer med tidligere statsborgerskap i Sør-Vietnam.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Det har vært en klar nedgang i naturaliseringer for mange grupper av vestlige lands statsborgere fra begynnelsen av perioden, særlig for personer fra Danmark og Tyskland. Dette kan nok ha sammenheng med at innvandrere som kom til Norge på 1940- og -50-tallet etter mange år kanskje ville bruke den symbolhandling skifte av statsborgerskap er til å signalisere sin permanente tilknytning til Norge.

De siste par årene har det vært flest fra Bosnia-Hercegovina som har skiftet statsborgerskap, i rimelig avstand til den store innvandringen herfra i 1993-94. Ellers er det vært ganske store tall fra Pakistan, Jugoslavia, og Sri Lanka. Irak må vi vente kommer sterkt de nærmeste årene, mens det bare er igjen under 2 000 personer med vietnamesisk statsborgerskap. De var blant de hyppigste skifterne fra slutten av 1980-tallet til slutten av 1990-tallet.

Tabell 5.17 viser andelen som har norsk statsborgerskap blant innvandrerbefolkningen fra ulike land ved inngangen til 2003. Vi kan sammenlikne de lave tallene (15-20 prosent) for våre naboland med 60 prosent og over det fra ikke-vestlige land, med Vietnam på topp med 90 prosent. Det lave tallet for Irak viser at denne gruppen har mange som er ankommet nylig. I noen tilfeller argumenteres det for at naturaliseringsgraden bør brukes som en indikator på integrasjon. Mellom individer kan nok dette ha

Tabell 5.17. Folkemengde etter statsborgerskap og innvanderbefolkningens landbakgrunn¹. 1. januar 2003

Landbakgrunn	I alt	Utenlandsk statsborgerskap	Norsk statsborgerskap	Prosent med norsk statsborgerskap
I alt	4 552 252	197 668	4 354 584	96,0
Norge	4 219 459	15 843	4 203 616	99,3
Utlandet i alt	332 793	181 825	150 968	45,4
Europa, i alt (ekskl. Tyrkia)	142 769	100 197	42 572	29,8
Bosnia-Hercegovina	15 498	8 232	7 266	46,9
Danmark	19 401	14 503	4 898	25,3
Jugoslavia	9 941	5 567	4 374	44,0
Polen	7 303	2 789	4 514	61,8
Storbritannia	11 087	9 085	2 002	18,1
Sverige	22 870	19 332	3 538	15,5
Tyskland	10 670	7 668	3 002	28,1
Afrika, i alt	36 593	18 323	18 270	49,9
Etiopia	2 149	1 564	585	27,2
Marokko	6 328	1 580	4 748	75,0
Somalia	13 689	8 462	5 227	38,2
Asia, i alt (inkl. Tyrkia)	131 468	50 705	80 763	61,4
Filippinene	6 838	2 418	4 420	64,6
India	6 712	2 373	4 339	64,7
Irak	16 437	13 115	3 322	20,2
Iran	12 733	4 860	7 873	61,8
Pakistan	25 546	6 877	18 669	73,1
Sri Lanka	11 475	2 995	8 480	73,9
Tyrkia	12 343	3 623	8 720	70,7
Vietnam	16 944	1 686	15 258	90,1
Nord- og Mellom-Amerika, i alt	10 518	7 180	3 338	31,7
USA	7 237	5 062	2 175	30,1
Sør-Amerika, i alt	10 457	4 592	5 865	56,1
Chile	6 806	2 409	4 397	64,6
Oseania, i alt	988	828	160	16,2

¹ Eget, mors eller fars fødeland (hvis utenlandsk) for personer med to utenlandsfødte foreldre, ellers norsk.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

noe for seg, en som skifter statsborgerskap vil ofte være bedre integrert enn en person fra det samme landet som ikke naturaliseres. På gruppenivå vil det i et land som Norge hvor det er såpass vanlig å naturaliseres, nærmest være omvendt; en høy andel naturaliserte i en gruppe vitner heller om dårlig enn god integrasjon.

5.5 Hvor lenge blir innvandrerne i landet?

Botiden er viktig for hvor langt integrasjonen er kommet, ved at språkkunnskaper og kunnskaper om det norske samfunnet som regel blir bedre som tiden går. Disse faktorene har stor betydning for individenes levekår og tilpasning. Tabell 5.18 viser fordelingen av de innvandrerne som bor i landet etter hvor lenge de har bodd her. En fullgod analyse av botid bør også ta med i betraktning hvor lenge de som flytter ut igjen har bodd i landet. Returnigrasjon har det ikke vært arbeidet med i særlig omfang siden Tysse og Keilman (1998). Deres konklusjon var at flyktninger i stor grad blir i landet, at mange arbeidsinnvandrere fra fjerne land også gjør det, mens arbeidstakere fra europeiske naboland reiser hjem etter relativt kort tid. De som kommer på grunnlag av familiegjennforening opptrer som den gruppen de blir gjenforent med, men familiegjennforente har gjennomgående noe lavere andel som vender tilbake. Det henger nok sammen med at en del enten henter familie hit og slår seg til her, mens de som ikke etablerer familie i større grad reiser videre eller tilbake. Tysse og Keilman hadde mulighet til å benytte mer detaljert informasjon om oppholdsgrunnlag for de som kom til landet i perioden 1990-93. De relativt få arbeidsinnvandrere fra fjerne land hadde en klart høyere tilbøyelighet til å

reise ut igjen enn andre fra disse landene. Det er altså ikke bare avstanden som betyr noe for andelen som flytter tilbake.

En tredel i hver av botidsgruppene 0-4, 5-14 og 15+ år

Tabell 5.18 viser botid selvfølgelig bare for førstegenerasjons innvandrere, for dem som er født i landet er ikke dette en meningsfylt variabel å bruke. Hele innvandrerbefolkningen fordeler seg helt jevnt mellom oppholdstid på under 5, 5-14 og over 14 år. Andelen som har vært her kortest er lik for alle verdensregioner i tabellen, med ett unntak. Vi ser i tabellen at den største andelen med kortest botid (mindre enn fem år) har innvandrere fra Afrika, hvor halvparten har så kort botid at de må betraktes som ”nyinnvandret”. Mellom landene er det store forskjeller. Fra Somalia er andelen over 60 prosent. Den gruppen med flest nyankomne er de fra Irak, hvor tre av fire av dem som var registrert bosatt i Norge ved inngangen til 2003 hadde ankommet i perioden 1998-2002. Blant de større gruppene er andelen med kort botid minst fra Vietnam, Bosnia-Hercegovina og Chile med ti prosent, og det er heller ikke mange nyankomne fra Danmark eller Storbritannia. For Bosnia-Hercegovina og Chile betyr det at tilstrømmingen herfra har vært nesten stoppet de siste minst fem år, mens det for Danmark og Storbritannia betyr at personer fra disse landene i en viss utstrekning slår seg til permanent her i landet, og at andelen på mer kortvarig opphold er relativt liten i forhold til disse mer permanente.

Tabell 5.18. Førstegenerasjonsinnvandrere¹, etter tid bosatt i Norge/første innvandringsår og landbakgrunn². 1. januar 2003

	Total	Botid i år		
		0-4	5-14	15+
		Første innflyttingsår		
		1998-2002	1988-1997	1987 og tidligere
Førstegenerasjonsinnvandrere i alt	277 262	34,8	32,6	32,6
Europe i alt (ekskl. Tyrkia)	130 663	32,7	31,1	36,2
Bosnia-Hercegovina	13 572	10,1	88,0	1,9
Danmark	18 019	20,1	17,2	62,7
Jugoslavia	8 161	56,8	35,9	7,4
Polen	6 536	24,4	35,5	40,1
Storbritannia	10 461	23,6	19,4	57,0
Sverige	21 945	36,0	28,2	35,8
Tyskland	10 027	36,4	16,5	47,0
Afrika i alt	28 612	47,7	34,1	18,2
Marokko	4 184	24,4	36,3	39,3
Somalia	10 753	62,0	35,4	2,6
Asia i alt (inkl. Tyrkia)	98 048	35,3	34,9	29,9
Filippinene	5 976	31,6	34,5	33,9
India	4 479	21,0	24,9	54,1
Irak	14 578	75,8	22,6	1,6
Iran	11 058	31,4	49,0	19,6
Tyrkia	8 336	25,4	38,0	36,6
Pakistan	14 570	18,1	26,2	55,7
Sri Lanka	7 785	21,9	47,2	30,9
Thailand	4 962	51,2	36,2	12,6
Vietnam	11 698	9,6	46,3	44,1
Nord- og Mellom-Amerika i alt	10 076	30,2	21,3	48,4
Canada	1 148	32,6	21,2	46,3
USA	6 991	25,7	18,8	55,5
Mellom-Amerika	1 937	45,1	30,5	24,4
Sør-Amerika i alt	8 907	22,3	38,5	39,3
Chile	5 511	9,9	44,9	45,1
Oseania i alt	956	46,5	19,1	34,3

¹ Personer født i utlandet med to utenlandsfødte foreldre.

² Hovedsakelig eget fødeland, men foreldrene sitt fødeland når foreldrene har samme fødeland, men forskjellig fra personens eget fødeland.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

For femten år siden var det kommet nesten ingen fra Bosnia-Hercegovina, Somalia eller Irak, og det er heller ikke mange fra Jugoslavia, Iran eller Thailand som har bodd her så lenge. Mer enn halvparten av dem fra Pakistan har bodd her lenger enn 15 år, likeens fra India. Ellers er det bare Danmark, Storbritannia og USA som har flertall av sine innvandrere som har bodd lenger enn 15 år. Innvandringen fra disse to gruppene er ganske ulik, men de har altså til felles at mange har bodd her lenge.

5.6 Regional fordeling

5.6.1 Innledning

Vi bor spedt i Norge

Det er store forskjeller i befolkningens fordeling over landet. I Oslo og Akershus bor 22 prosent av landets folkemengde på 1,6 prosent av arealet, mens det i Finnmark bor 1,6 prosent av folketallet på 15 prosent av landets areal. Til forskjell fra store deler av Vest-Europa har Norge fortsatt en betydelig andel av befolkningen bosatt i spredtbygde strøk, over 20 prosent, mens det i andre EØS-land sjelden er mer enn ti prosent i spredtbygde strøk, og i flere land bare omkring fem prosent. Norge har 14 innbyggere per kvadratkilometer, gjennomsnittet for EU er om lag 120.

Også i fordelingen av innvandrerbefolkningen er det store variasjoner over landet. Andelen innvandrere i befolkningen er som vi har sett 7,3 prosent, men andelen varierer på fylkesnivå mellom vel 20 prosent i Oslo og 2,5 prosent i Nord-Trøndelag. Som vi har påvist flere ganger er ikke ”innvandrere” en relevant analytisk gruppe, og fordelingen av de enkelte undergrupper av innvandrerbefolkningen varierer ennå mer enn totaltallene. Oslo og Akershus under ett har 45 prosent av alle innvandrere, 38 prosent av dem fra vestlige land og 48 prosent av de ikke-vestlige. Oslo alene har 37 prosent av de ikke-vestlige innvandrerne i landet. Om vi ser på bare dem som ikke har opphold som flyktninger eller ved familiegjenforening til flyktninger, kommer Oslos andel opp i 50 prosent.

Konsentrasjon av innvandrere har fordeler

Innvandrerens bosettingsmønster er viktig ut fra mange hensyn. Blom (2002b), se også kapittel 6.4, analyserer innvandrerens bokonsentrasjon innenfor Oslo, og drøfter en del av den relevante litteraturen. Sett fra innvandrerens side, er det mange fordeler knyttet til å ha en nærhet til ”sine egne”, f. eks. når det gjelder sosialt miljø, mulighet for å skaffe varer og tjenester en er vant til fra hjemlandet, religionsutøvelse, kunne bruke et språk en behersker etc. En kan også tenke seg at det i et samfunn hvor mange opplever diskriminering kan virke begrensende på potensielle diskriminerende situasjoner å kunne ha et nærmiljø dominert av ”sine egne”. Det kan også tenkes å påvirke mulighetene til å etablere eller få arbeid innenfor ”ethnic businesses”.

En situasjon som denne med en trygg forankring i eget miljø vil etter manges mening kunne tjene som et godt grunnlag for integrasjon i vertssamfunnet. En del av disse fordelene med å bevare og utvikle så mange nasjonsspesifikke eller innvandrerspesifikke kontakter som mulig, kan på den annen siden virke som et hinder for integrasjon i vertssamfunnet.

- og ulemper

Det kan tenkes at det blant voksne innvandrere blir få incitament til å lære norsk, en kan greie seg i mange sammenhenger med morsmålet. Barna kan ha få norske kontakter før de begynner i skolen, og ressursene i skolen må settes inn på å formidle elementære norskkunnskaper heller enn å formidle det skolen ellers har som målsetting.

Ser en spørsmålet om bokonsentrasjon fra myndighetenes side (kommunen og stat), er det trolig færre fordeler og flere betenkelige sider. En kommune med stor andel ikke-vestlige innvandrere vil oppleve problemer knyttet til stor arbeidsløshet, større andel med lave inntekter og større behov for offentlige

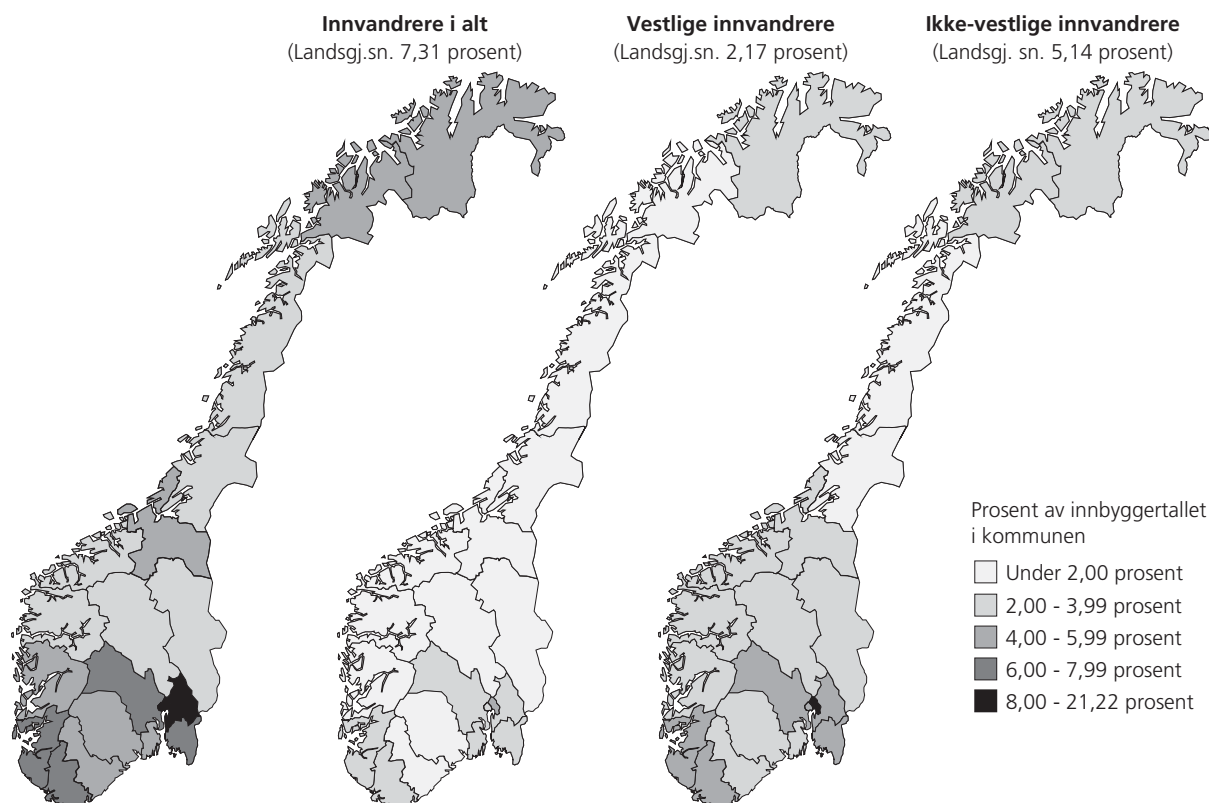
hjelp for å sikre et minimums inntektsnivå. Manglende deltakelse fra foreldrenes side i barnehage og skole nevnes ofte som problem i innvandrertette bydeler. Store sosiale forskjeller som faller sammen med etniske eller nasjonale skillelinjer innenfor byen gjør at en utjavningspolitikk kan bli meget vanskelig å gjennomføre. I Storbymeldingen (St. meld 31 2002-2003) har en derfor lagt stor vekt på storbyenes etniske differensiering.

5.6.2 Fordelingen mellom fylkene

Etter at flyktninger og asylsøkere som har fått opphold i landet gjennom mange år er forsøkt bosatt over hele landet, har alle fylkene nå flere ikke-vestlige enn vestlige innvandrere. Minst er dominansen i Finnmark, til tross for at det er flere innvandrere fra Russland der enn i noe annet fylke. Det er særlig innvandrere fra Finland som trekker tallet på vestlige innvandrere opp, 30 prosent av innvandrerbefolkningen i Finnmark kommer herfra. Finnmark har lenge vært berømt for å kunne sysselsette så mange flyktninger (særlig fra Sri Lanka) i fiskeindustrien, men antallet fra den tredje verden har sunket de siste åra gjennom utflytting til resten av landet. Antallet innvandrere fra ikke-vestlige land har økt fra vel 1 500 i 1998 til 2 100 i 2003. Sammensetningen av denne gruppen har imidlertid endret seg mye, antallet fra Sri Lanka har gått ned fra nesten 750 til 200, mens antallet fra Russland har økt fra 300 til hele 850 for Finnmark fylke på fem år.

Figur 5.8 a, b og c viser fordelingen av alle innvandrere, og vestlige og ikke-vestlige i grove trekk over landet (på fylkesnivå). De vestlige innvandrerne har en mye jevnere fordeling enn de ikke-vestlige, særlig fordi Oslo dominerer så sterkt fordelingen av de ikke-vestlige innvandrerne. Om en ser på enkeltland, er det i Oslo vi finner det største antallet fra nesten alle nasjonaliteter. Selv blant dem fra Finland er det litt flere i Oslo enn i Finnmark. Av grupper av en viss størrelse, er det bare innvandrere fra Nederland som ikke har største tallet i Oslo, og hvor den andelen som bor i Oslo og Akershus

Figur 5.8 a-c. Andelen innvandrere i alt, og vestlige og ikke-vestlige innvandrere i fylkene. 1. januar 2003

Kilde: Statistisk sentralbyrå.
Kartgrunnlag: Statens kartverk.

tilsvarende den andelen (knappt 25 prosent) av landets folkemengde som bor i disse to fylkene. Rogaland har nesten like mange briter som det er i Oslo, noe som skyldes oljeaktivitetene. Svensker og dansker er begge store innvandrergupper. Svenskene er i flertall i Osloområdet og i grensefylkene mot Sverige, mens danskene er flere i alle fylkene fra Oppland rundt kysten til og med Sogn og Fjordane.

Nesten alle grupper fra ikke-vestlige land har flest bosatte i Oslo

Oslo har større antall enn alle andre fylker for alle grupper av noen størrelse fra ikke-vestlige land, med unntak av russere hvor Finnmark og Oslo kniver, det var flest i Finnmark i 2003, i Oslo i 2004. Oslos dominans er større blant dem som kommer fra land med den tradisjonelle arbeidsinnvandringen enn den er blant de typiske flyktinglandene. Politikken med å spre flyktinger over hele landet kan derfor synes å ha hatt en viss virkning, siden konsentrasjonen av flyktinger om Oslo er mindre enn konsentrasjonen av ikke-vestlige innvandrere av annen opprinnelse, men som figur 5.10 og drøftingen av den viser, kan ikke målet om spredning sies å være nådd i stor grad. Tre av fire innvandrere med bakgrunn i Pakistan finner vi i Oslo, og ytterligere en av åtte bor nå i Akershus. En halv prosent av innvandrerne fra Pakistan bor i kystfylkene fra Sogn og Fjordane og nordover. Innvandrere fra Marokko er den eneste gruppen med like stor konsentrasjon om Oslo-området.

Det kunne tenkes at innvandrere fra de land hvor det har vært vanlig for norske ungarer å hente ektefeller (Thailand, Filippinene, Russland m. fl.) hadde et avvikende regionalt mønster i Norge. I noen grad er det slik, men fra alle disse landene er det en viss konsentrasjon om Oslo, med det nevnte unntaket av russere i Finnmark. Også blant russerne vil det være stor ektefelleinnvandring, men det er også et visst innslag av arbeidskraftsinnvandrere av begge kjønn (Barentstillatelser). En tredel av nesten 6 000 russiske innvandrere bor i Nord-Norge. Målt i forhold til folketallet utgjør innvandrere fra Russland over én prosent av folketallet i Finnmark, og bare en drøy promille i Oslo.

Oslos dominans er mindre for flyktinger enn for andre

Oslo-områdets dominans er mindre blant dem med flyktingbakgrunn enn blant dem fra arbeidsinnvandrerland, men er meget klar også der. Som nevnt bor hver fjerde flykting og annenhver ikke-vestlig innvandrere som ikke er flykting der. Selv blant de flyktinggruppene med kortest botid i landet (fra Irak og Afghanistan) bor det flere i Oslo enn i andre fylker, og andelen i Oslo og Akershus er større enn disse fylkenes andel av landets befolkning. Oslo har nå mer enn halvparten av innvandrere med afrikansk bakgrunn. Dette gjelder også et typisk flyktingland som Eritrea hvor svært mange er nyankomne, og det synes som om det er like før halvparten av dem fra Somalia nå befinner seg i Oslo.

En tredel av innvandrerne fra Iran bor i Oslo, og legger vi til Akershus blir det akkurat halvparten. Blant flyktinger fra Sri Lanka, som det var et relativt betydelig antall av f. eks i Finnmark på 1990-tallet, finner vi nå mer enn halvparten av i Oslo, 55 prosent i 2003 mot 43 prosent i 1998. Blant flyktingene fra Vietnam er det fortsatt bare en drøy firedel som bor i Oslo, og legger vi til andelen i Akershus kommer vi opp i to av fem bosatt i hovedstadsregionen. Innvandrere fra Chile har en enda litt lavere andel i Oslo og Akershus. Blant dem bor 20 prosent i Hordaland. Flyktinger fra Bosnia-Hercegovina som kom tidlig på 1990-tallet har på mange måter greid seg bedre i Norge enn andre flyktinggrupper. Andelen av dem som bor i Oslo er bare 13 prosent, og legger vi til Akershus kommer vi likevel ikke høyere enn 22 prosent. Oslo/Akershus har altså en litt større andel av befolkningen i Norge enn de har av bosniske innvandrere i Norge.

Uten at det er mulig å gjøre slike analyser her, synes disse betraktningene over fordelingen av innvandrerne å vise at det er vanskelig å opprettholde en spredt bosetting av innvandrere i Norge. Det er en tendens til at innvandrere samles der andre fra deres nasjonalitet finnes, og der hvor det i utgangspunktet er såpass mange innvandrere, både av egen nasjonalitet og ellers at en ikke stikker seg for mye ut om en selv er innvandrere. Arbeidsmarkedsforhold kan nok føre til at noen trekk går på tvers av disse hovedlinjene, selv om også arbeidsmarkedsmulighetene gjennomgående er best i storbyene.

Erfaringene med de relativt store gruppene fra Sri Lanka som nå forlater Finnmark til fordel for Oslo-området viser at det ikke er så enkelt å få en stabilt annerledes fordeling. Det er mulig at en god forståelse av bosettingsmønsteret til flyktninger fra Vietnam og Bosnia-Hercegovina kan gi grunnlag for en bosettingspolitikk som kan gi mindre konsentrasjon av flyktninger og kanskje andre ikke-vestlige innvandrere om Oslo-området enn det vi har i dag.

5.6.3 Kommunemønster

Alle innvandrere under ett

Kommentarene til den regionale fordelingen viser at det ikke nødvendigvis er fylke, men heller kommunen som er det relevante nivå for beskrivelse. I mange sammenhenger er det til og med nødvendig å gå under kommunenivået, som i Oslo. På den annen side er det nå 434 kommuner i landet, og en detaljert drøfting på dette nivået er selvfølgelig umulig. Vi velger derfor å legge ved tre kart (figur 5.9 a-c) som viser den relative andelen innvandrere av folketallet i kommunene 1.1. 2003, ett som viser samlet antall innvandrere, ett med vestlige og ett med ikke-vestlige innvandrere. Det er nok det siste som har størst interesse, men forskjellene mellom de tre er også interessante.

Vi ser i alle kartene at det er den største konsentrasjon av innvandrere i og nær hovedstaden, rundt de større sentrene ellers i landet og i noen avvikende enkeltkommuner langt unna de store byene. I forhold til den foregående diskusjonen av fylkene, ser vi tydelig at det er til dels store variasjoner innenfor hvert fylke, og ofte følger denne variasjonen sentraliteten, at det er færre innvandrere i mindre enn i mer sentrale kommuner. Men både i Finnmark og enkelte steder i Sør-Norge er det klare brudd med dette mønsteret.

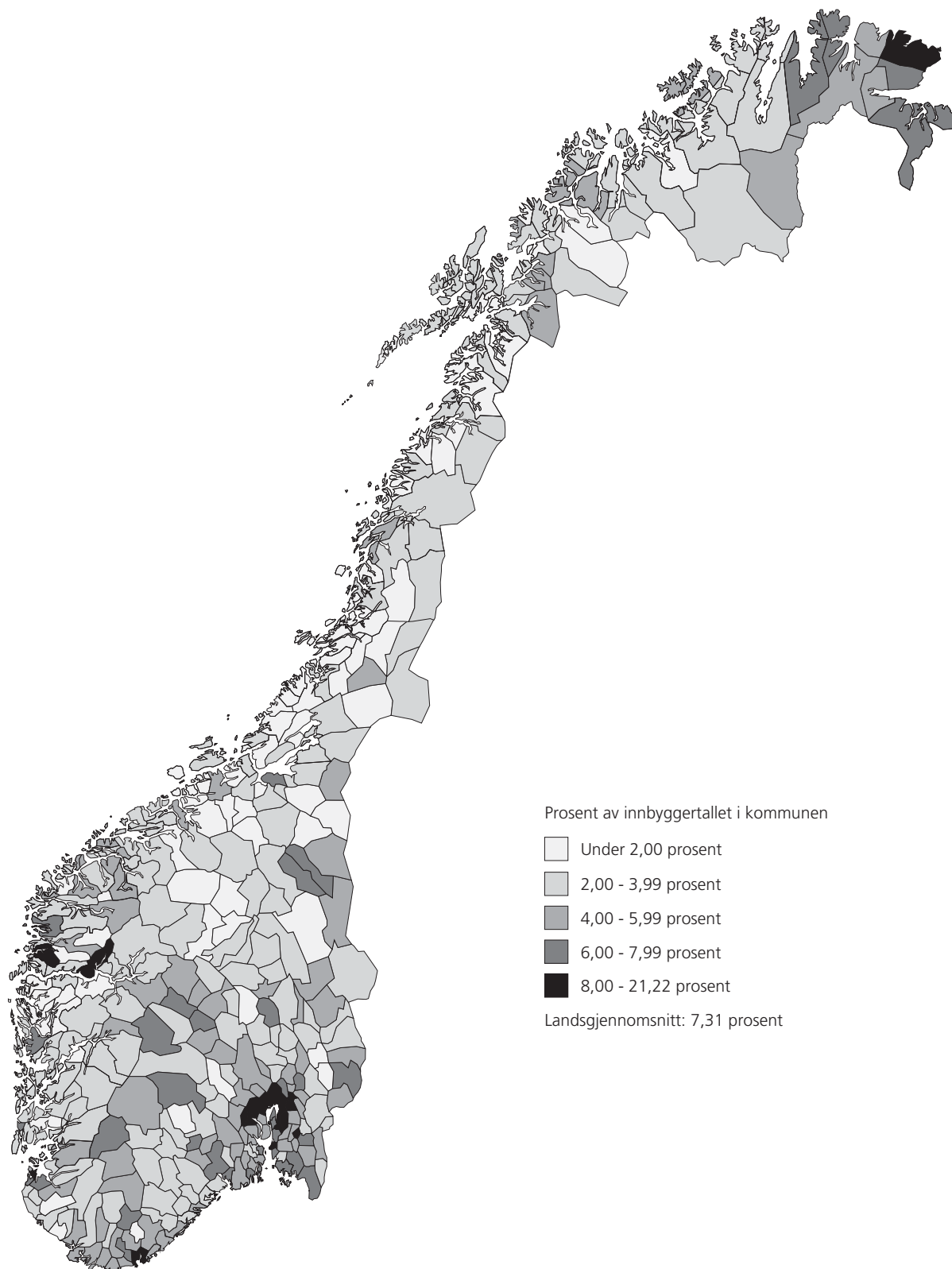
Alle kommuner har innvandrere, bare 29 over landsgjennomsnittet

Den største andelen innvandrere er det Oslo og i Oslos nærmeste kommuner, og litt fjernere kommuner mot sør på begge sider av fjorden (figur 5.9 a). Det er 29 kommuner i landet som har større andel innvandrere enn landsgjennomsnittet på 7,3 prosent. Av disse ligger 16 innenfor en litt vid definisjon av Oslo byregion. I tillegg kommer Kristiansand og Stavanger med Sola, mens Bergen faller rett under med 7,2 prosent. Det er fortsatt fire Finnmarkskommuner med i denne gruppen, Båtsfjord med nest størst andel, og Vardø, Sør-Varanger og Gamvik. Vadsø kommer 0,01 prosent under landsgjennomsnittet. Alle disse har mange fra både vestlige (Finland) og ikke-vestlige land.

Det er også enkeltkommuner i Sør-Norge som kommer svært høyt. Noen av dem har en kombinasjon av turistbedrifter med mange utenlandske arbeidstakere, særlig fra resten av Norden, og at det finnes en del asylmottak plassert der. Normalt blir ikke asylsøkere tildelt fødselsnummer og ført inn i folkeregisteret før de får innvilget opphold, slik at kommuner med store mottak ikke nødvendigvis vil ha så mange innvandrere registrert som bosatte. Likevel er det av og til grunner for at fødselsnummer tildeles før endelig vedtak er fattet, og en del blir boende i mottaket en viss tid etter at saken er avgjort. En del som får innvilget asyl i Norge ønsker også å slå seg ned på det stedet de er blitt kjent på gjennom et til dels ganske langvarig opphold i statlig mottak. Noen av kommunene som kommer ut med høye andeler innvandrere kan ha tall som er preget av det. Fjaler i Sunnfjord har ti prosent innvandrere, trolig en følge av at de har en stor internasjonal videregående skole plassert der.

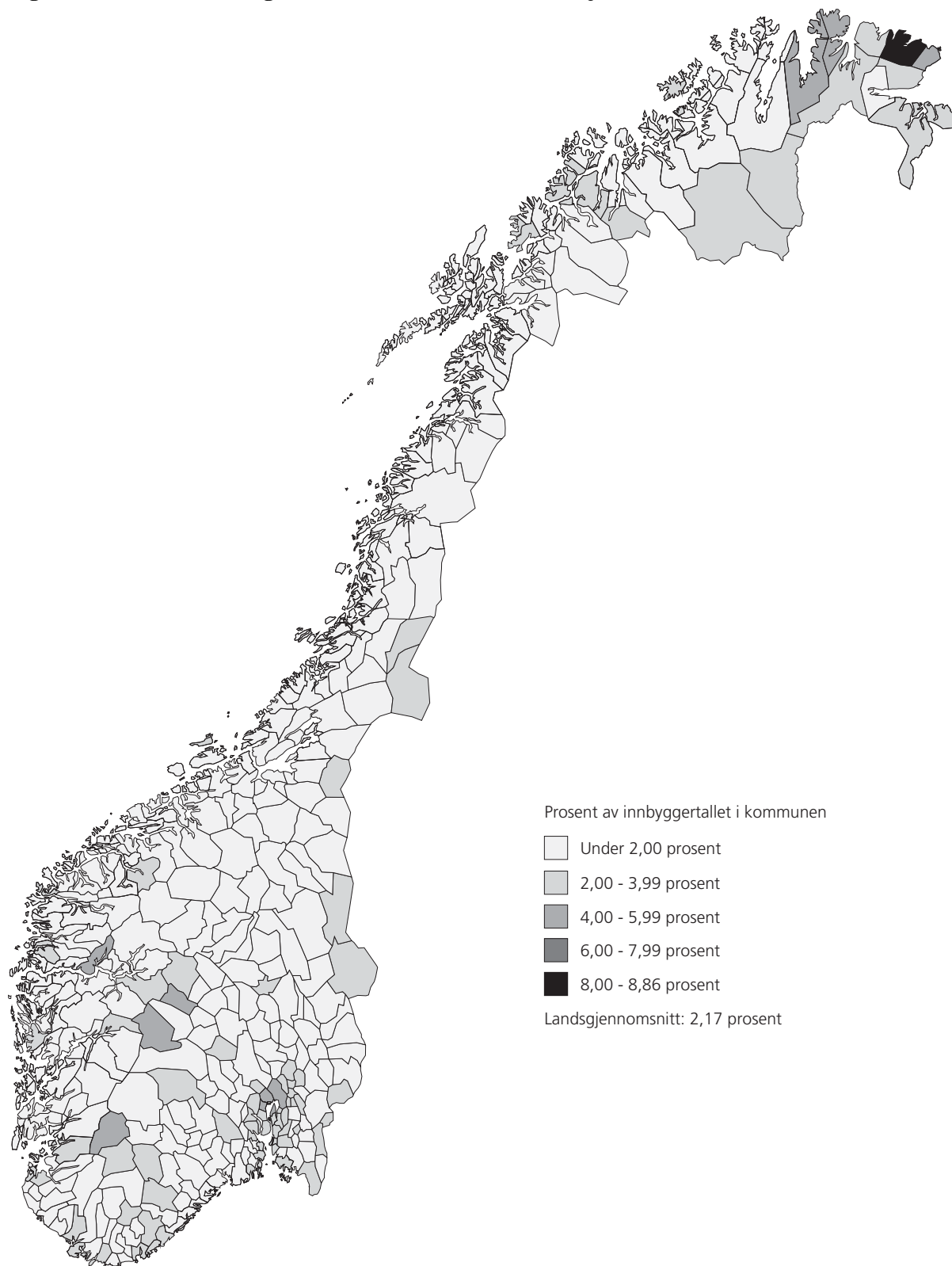
Enkelte kommuner i Sør-Norge får relativt høye tall som følge av at de har bosatt mange flyktninger. Den regionale fordelingen av flyktninger kommer vi nærmere tilbake til i neste avsnitt, kapittel 5.7.3. Når det er relativt store tall i og nær også de andre storbyene enn Oslo, skyldes det et sammenfall av at de både har bosatt flyktninger og at de har andre innvandrere fra både vestlige og ikke-vestlige land. Til sammen gir dette også et internasjonalt miljø som i seg selv kan virke attraktivt på utlendinger i Norge, og på utlendinger som kan slå seg ned i Norge.

Figur 5.9a. Andelen innvandrere i kommunene. 1. januar 2003

Kilde: Statistisk sentralbyrå.
Kartgrunnlag: Statens kartverk.

Figur 5.9b. Andelen vestlige innvandrere i kommunene. 1. januar 2003

Kilde: Statistisk sentralbyrå.
Kartgrunnlag: Statens kartverk.

Innvandrere fra vestlige land

Fordelingen av vestlige innvandrere (figur 5.9 b) er jevnere enn fordelingen av alle innvandrere under ett. Det er vestlige innvandrere i alle kommuner i landet, med Båtsfjord på topp i denne gruppen med nesten ni prosent av folketallet. Den neste på listen er Balestrand med fem prosent, deretter Lebesby, Hemsedal, Hol og Gamvik. Først som nummer sju til ti kommer Asker, Bærum, Nesodden og Oslo, hvor vestlige innvandrere utgjør rundt 4,5 prosent av folketallet. Vi finner mange kommuner med svært få vestlige innvandrere i lite sentrale strøk i Trøndelag og Nordland, og i enkelte perifere kommuner i Sør-Norge.

- og fra ikke-vestlige

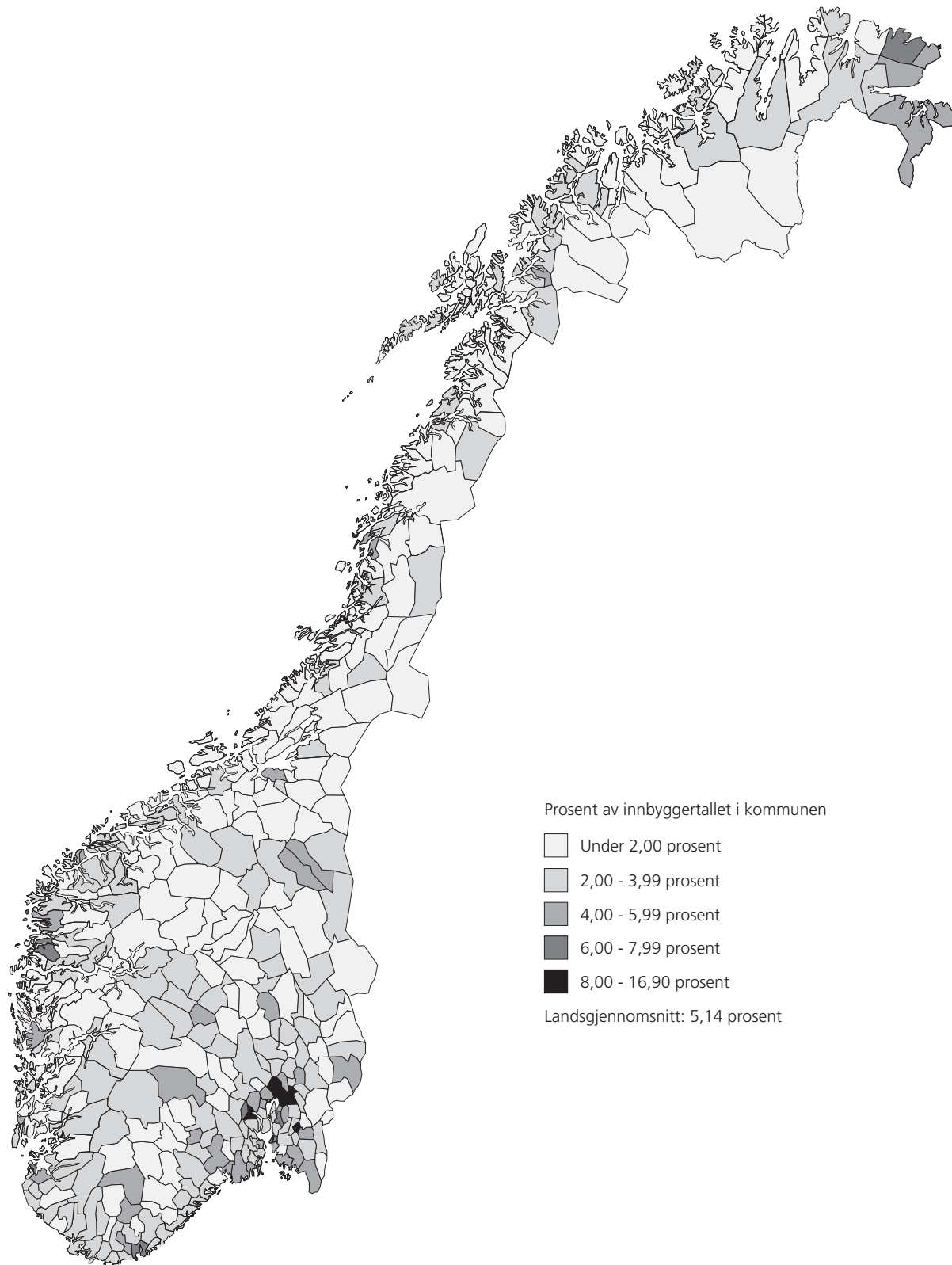
Innslaget av ikke-vestlige innvandrere varierer fra ingen i tre kommuner i Trøndelag og Nordland til nesten 17 prosent av Oslos befolkning. Drammen utmerker seg også med 12,6 prosent. Siden det er så mange flere ikke-vestlige enn vestlige innvandrere, viser fordelingen av de ikke-vestlige i figur 5.9 c klare fellestrekk med kartet over alle innvandrere (figur 5.9 a). Det er størst tetthet i Oslos nærområder, i enkelte storbykommuner og i enkeltkommuner ellers. Vi vil ha klare fellestrekk også mellom dette kartet og kommunekartet over flyktingens fordeling (figur 5.10), siden flyktingene utgjør mer enn en tredel av alle ikke-vestlige innvandrere, og dersom vi til flyktingene legger de barn foreldre med flyktingbakgrunn har født etter ankomst til Norge, vil deres andel være nær 50 prosent.

Oslo har nå større andel ikke-vestlige innvandrere enn noen annen kommune. For bare to år siden hadde Båtsfjord denne tettplassen, men innvandringen fra Russland har ikke kunnet kompensere fullt ut utflyttingen mot Oslo-området av den tamilske arbeidskraften. Det er fortsatt enkeltkommuner i Finnmark som kommer høyt: Båtsfjord, og også Sør-Varanger, Vardø og Gamvik. Her spiller nærhet til Russland, mange innvandrere i fiskeindustrien og tradisjonelle tette kontakter med Finland alle en viss rolle. For å komme tilbake til eksempelet med tamiler og russere i Finnmark. Av 201 ikke-vestlige innvandrere i Båtsfjord i 1998 hadde 146 bakgrunn fra Sri Lanka, 30 fra Russland. I 2003 var tallene henholdsvis 30 og 109 av i alt 161 fra ikke-vestlige land.

Utover disse ganske spredte kommentarene, foretrekker vi å la kommunekartene tale for seg selv i denne omgangen. Vi viser til Storbymeldingen (St.meld 31 2002-2003) for en nærmere omtale av byenes og byregionenes rolle i fordelingen av innvandrerne i Norge. Vi skal imidlertid også nevne kort forholdene internt i Oslo fordi Oslo har en så dominerende plass i Norges innvandringsmønster. I Oslo er det fire ikke-vestlige for hver vestlige innvandrere, og det er særlig blant innvandrerne fra den tredje verden vi finner mange i Oslo. Den største gruppen innvandrere i Oslo har bakgrunn i Pakistan, i alt 18 500. Dette er 2 000 flere enn det samlede antall innvandrere i Bergen, som har det nest største antall innvandrere i landet. Bergen har noe flere innvandrere enn den bydelen i Oslo (gammel bydelsstruktur, den som gjaldt per 1.1. 2003) som har flest. Det er Søndre Nordstrand med over 12 000 innvandrere, eller 37 prosent av folketallet. Antallet innvandrere fra land i den tredje verden utgjør 32 prosent av folketallet, eller rett over 10 000. Det betyr at Søndre Nordstrand alene har flere innvandrere fra land i den tredje verden enn hele Bergen. Bydelen med nest flest innvandrere fra tredje verden er Gamle Oslo med 7 500. Dette er klart flere enn i Stavanger eller Drammen, som kommer på plassene etter Bergen på listen over kommuner med flest innbyggere fra tredje verden. Bokkonsentrasjonen blant innvandrere i Oslo er studert i detalj i Blom (2002a), se også kapittel 6.4, hvor både fordelingen i 2003 og utviklingen de siste 15 år står i fokus.

I alle land i den vestlige verden har innvandrerne lett for å samle seg i sentrale strøk, og særlig i og rundt hovedstaden. Blom (2002) viser at konsentrasjonen i Oslo er mindre enn det en finner i mange andre storbyer. Sammenlikner vi med andre hovedsteder i Norden, synes det som om Oslo og Stockholm har ganske lik relativ størrelse på innvandrerbefolkningen, til tross for at det er så mange flere innvandrere i Sverige. Konsentrasjonen om enkelte strøk i byen kan være større i Stockholm. Innslaget av innvandrere i København synes å være noe mindre enn i Oslo.

Figur 5.9c. Andelen ikke-vestlige innvandrere i kommunene. 1. januar 2003

Kilde: Statistisk sentralbyrå.
Kartgrunnlag: Statens kartverk.

5.7 Oppholdsgrunnlag

5.7.1 Innledning

Innenfor norsk innvandringsstatistikk er nå informasjon om oppholdsgrunnlag kanskje det som er dårligst dekket. Et sentralisert system for produksjon av statistikk som det norske, hvor individuelle registerdata er grunnlaget for det aller meste av statistikken, er avhengig av at all informasjon er organisert slik at den kan koples sammen via en felles indentifikator, hos oss fødselsnummeret. Oppholdstillatelse for dem som trenger dette for å få bli i landet, blir normalt gitt av Utlendingsdirektoratet. Oppholdsgrunnlag er imidlertid ikke informasjon som til nå har vært enkelt tilgjengelig med fødselsnummer, og dermed ikke kunnet bli koplet med annen informasjon (alder, landbakgrunn, bosted i landet, hvilke andre personer vedkommende har tilknytning til, arbeid, inntekt etc.).

Lite statistikk om oppholdsgrunnlag

Det har lenge vært et erkjent behov for denne informasjonen, og midt på 1990-tallet ble det gjennomført et omfattende prosjekt for tilføre fødselsnummer til UDIs FREMKON-register blant annet for å hente ut oppholdsgrunnlaget derfra. Dette viste seg å bli en meget omfattende oppgave, og det ble ikke vurdert som forsvarlig å gjennomføre noe slikt på permanent basis. En annen grunn til ikke å gjøre store anstrengelser var at det etter hvert ble klart at datasystemet for utlendingsforvaltningen var modent for revisjon, og at det i et revidert datasystem burde gjøres rom for dette. Nå er det nye systemet (DUF) tatt i bruk, og det bør bli mulig med en løpende kartlegging av oppholdsgrunnlag når systemet er blitt godt nok og stabilt nok. Med hjemmel i statistikkloven bør individinformasjon fra dette registeret bli overført til Statistisk sentralbyrå for kopling med andre registre med det formål å utnytte informasjonen til både statistikk og analyse. For dem som allerede er i landet er det ikke sikkert at det blir gjort noe forsøk på å etablere en statistikk over oppholdsgrunnlag.

- men for dem som ankom 1990-1993 vet vi noe

Det foreligger en kartlegging av oppholdsgrunnlag for dem som ankom landet i 1990-93 (Statistisk sentralbyrå, 1995), men det er lite trolig at disse årgangene er representative for dem som er ankommet inntil ti år seinere, og de kan neppe beskrive forholdene for de innvandrerne som er i Norge i dag. Blant ikke-nordiske statsborgere som kom i 1990-93 var det om lag halyparten som fikk opphold som flyktninger eller fikk innvilget asyl, eller ved familiejenforening til slike. En av fire fikk opphold ved familiejenforening til personer som hadde annet enn "beskyttelse" som oppholdsgrunnlag. Knapt ti prosent fikk opphold på grunn av arbeid (spesialister mv.) eller for å ta utdanning i Norge.

Vi har tre andre kilder som kan brukes til å si noe om grunnlaget for innvandreres opphold i Norge. Før vi går inn på disse, minner vi om at innvandrere fra andre nordiske land har fri adgang til å slå seg ned i Norge, og det innhentes ikke noe sted opplysninger om de kommer herfra, om det er av hensyn til arbeid, for å stifte familie, av hensyn til naturen eller av hvilke som helst andre grunner. Det er også fri bevegelse av arbeidskraft mellom EØS-landene, slik at heller ikke de søker om tillatelse til å få komme hit for eksempel for lete etter arbeid. De har riktignok plikt til å melde fra om sitt opphold til myndighetene, og selvfølgelig til å melde innflytting som alle andre. De vil også få tildelt fødselsnummer dersom deres intensjon er å bli i Norge i minst seks måneder. Likevel er det nok ikke gitt at *alle* fra EØS-landene vil bli fanget opp i et nytt statistikkssystem for å registrere oppholdsgrunnlag. Det er ikke uproblematisk å følge med når personer får endret oppholdsgrunnlaget mens de er i Norge, f. eks. fra studieopphold til familiejenforening. Det er viktig at de datasystemer som skal brukes til å analysere innvandringspolitikken og dens konsekvenser legges opp slik at en kan følge hver enkelt persons forløp i landet fra ankomst til utreise eller død.

I mange sammenhenger er det nok ikke-vestlige innvandreres oppholdsgrunnlag som det er størst interesse knyttet til. For innvandrere fra ikke-vestlige land er det gitt at de må innom politi og UDI for

å ordne sine papirer og nødvendige tillatelser, og denne gruppen skulle det være mulig å etablere oppholdsgrunnlag for, i den grad deres opphold blir registrert.

De tre kildene vi har i tankene er UDIs statistikk over innvilget beskyttelse, SSBs flyktningfil etablert på grunnlag av UDIs avgjørelser i de individuelle tilfellene, og UDIs statistikk over familiegjenforeninger. UDIs statistikker har sitt grunnlag i de avgjørelser som fattes det enkelte året, men de kan ikke brukes til å telle opp f. eks. hvor mange som bor i Norge og som har et positivt vedtak om familiegjenforening som oppholdsgrunnlag. Noen av de som får slik tillatelse bruker den kanskje ikke, og i årenes løp vil nok en god del foretrekke å forlate landet igjen. I mangel av et integrert statistikkssystem skal vi likevel benytte disse informasjonene.

5.7.2 Familiegjenforeninger

UDI har velvilligst gitt oss noen oppgaver over innvilgede familiegjenforeninger fra 2000. Dette er statistikk som gir en grundig beskrivelse av ulike typer familiegjenforeninger, men de åpner ikke for forløpsanalyse eller for å analysere flere forklaringsfaktorer i sammenheng. Betegnelsen "familiegjenforening" er ikke helt god siden den gir en assosiasjon om at en familierelasjon som har eksistert tidligere blir gjenopprettet på norsk jord. Trolig er det like ofte snakk om forhold som

Tabell 5.19. Antall familiegjenforente etter verdensdel, 2000-2002

	I alt	2000	2001	2002
Afrika	5 873	1 150	1 840	2 883
Amerika	3 035	841	1 025	1 169
Asia	14 490	2 796	5 666	6 028
Europa	9 103	1 882	3 307	3 914
Oseania + statsløse	1 011	648	157	206
I alt	33 053	6 758	12 095	14 200

Kilde: UDIs nettsider www.udi.no. Totaltallene for 2000 og 2001 stemmer ikke med summen av verdensdelene.

etableres i tilknytning til at oppholdstillatelse blir gitt som egentlige gjenforeninger av en tidligere familie. Vi foretrekker imidlertid å bruke UDIs betegnelse. Tabell 5.19 viser antall familiegjenforente, fordelt etter verdensdel fra 2000 til 2002.

Familiegjenforeninger fordoblet fra 2000 til 2002

Antallet er økt sterkt, fra 6 800 i år 2000 til 12 100 i 2001 og 14 200 i 2002. Det er uklart i hvor sterk grad dette viser en reell økning og i hvor sterk grad tallene er preget av endringer i behandlingsskapitet og prioriteringer i UDI. Økningen kan synes å ha fortsatt en kort stund, siden det i første kvartal 2003 er det gitt vel 4 000 tillatelser til familiegjenforening, men deretter sank tallene kraftig slik at totalen for 2003 ble om lag 10 500. Tallene for Europa er ikke mulig å fordele på Øst- og Vest-Europa for de tre årene, men tallet fra Vest-Europa var i underkant av 700 for 2002, og trolig litt lavere for årene før. Tallene for familiegjenforening omfatter altså også et antall fra vestlige land. Økningen fra 2000 til 2001 var størst for asiater, og var sterkest for personer fra Irak (fordobling til 1 800 personer). Også for Thailand var det en fordobling, til 700. Andre asiatiske land med store grupper i 2001 var Pakistan med 600 og Afghanistan, Filippinene og Vietnam med knapt 400 hver. I 2002 var Irak fortsatt størst med 1 800 personer, deretter fulgte Thailand, Pakistan, Afghanistan og Filippinene med mellom 500 og 1 000 hver.

Sterkest vekst fra Somalia

Økningen fra Afrika har vært sterk for de tre årene. Tallene for Afrika domineres av Somalia, i 2002 var det 1 700 familiegjenforeninger fra Somalia. Dessuten var det par hundre fra Etiopia og Marokko. Fra Amerika gjelder en tredel av tilfellene personer fra USA (400 i 2002), og det var flere enn 100 fra Chile og Brasil.

Oppgangen for Europa gjelder for de fleste landene. I 2002 var Russland på topp med 900, en fordobling fra 2000. Det kom 500 fra Serbia og Montenegro og fra Tyrkia, mellom 2 og 300 fra Polen og fra Storbritannia, og færre enn 200 fra Bosnia-Hercegovina. Vi minner om at nordiske statsborgere ikke trenger slike tillatelser.

Mange flykninger får nå hit familien fra hjemlandet

I gjennomgangen av de største landene over ser vi altså at flest kommer fra de landene som vi for tiden får de største flyktningsstrømmene fra (Irak og Somalia, mer om dette i kapittel 5.7.3), fra noen tradisjonelle arbeidsvandringsland (Pakistan og Tyrkia), fra vestlige land hvor vi har mangeartet kontakt (USA og Storbritannia) og endelig fra land hvor norske menn en periode har hentet ektefeller (Thailand, Russland og Filippinene). Vi kan for året 2002 se litt nærmere på hvem familiegjening er innvilget til. De kategoriene som brukes synes å være bestemt av juridiske overveielser mer enn av å få kategorier som grunnlag for å forstå innvandringens dynamikk.

Flere familiegjeninger til etnisk norske enn til personer fra arbeidsvandringslandene

Gjening med norsk statsborger er den største kategorien, og ble gitt i 45 prosent av tilfellene i 2002. Få fra Somalia og Irak har dette grunnlaget. Dette er ikke så overraskende siden særlig de fra Irak har vært i Norge såpass kort at ikke så mange har rukket å få norsk statsborgerskap. Likevel ville vi ventet at somaliere med norsk statsborgerskap (5 000 av 13 000) hadde vært sterkere representert i denne statistikken. Fra land som Pakistan, Marokko og Tyrkia er det et klart flertall av gjeningene som gis til norske statsborgere. Det kan være rimelig å anta at dette i stor grad er ektefeller som kommer ved giftermål med personer med innvandrerbakgrunn fra de samme landene. Et lite antall er gamle foreldre. En annen stor gruppe som får gjening med norske statsborgere kommer fra Thailand, Russland og Filippinene. Dette er nok oftest kvinner som gifter seg med etniske norske menn. Vi vet fra andre kilder (Lie 2004a) at om lag to tredeler av ekteskapene mellom norsk og utenlandsk ektefelle i 2001 skjedde mellom en etnisk norsk partner og en utlending som ofte trolig var bosatt i utlandet før inngåelsen av ekteskapet.

Knappt ti prosent av familiegjening gis til personer som bor i Norge og som har bosettingstillatelse. Disse vil stor sett ha bodd i Norge i noen få år, men mindretallet har bodd i Norge så lenge at de kvalifiserer for å skifte statsborgerskap. De største gruppene kommer fra Irak, Pakistan og Somalia, som sammen med Bosnia-Hercegovina og Tyrkia står for halvparten av slike tillatelser. Godt over ti prosent av alle familiegjeninger kommer til utlendinger som har grunnlag for å få bosettingstillatelse, men som ikke har fått det ennå. Her er det de største tallene for Thailand, Filippinene, Russland og Polen, og gruppen utgjøres nok i all hovedsak av barna til nyankomne ektefeller fra disse landene. Landene i den gruppen som er nevnt først i dette avsnittet har svært få tillatelser innenfor denne gruppen.

Nesten 4 000 har fått gjening med en person som er gitt opphold på humanitært grunnlag. Vel 3 000 av disse kommer enten fra Somalia, Irak eller Afghanistan. Vi går ut fra at mange av disse er personer som nylig er ankommet Norge, og derfor ennå ikke har fått bosettingstillatelse. Det er også fire smågrupper som til sammen gav opphav til 1 000 familiegjeninger i 2002. Det var til statsborgere i andre nordiske land, til overføringsflykninger, til personer med politisk asyl og "annet". Det er ikke noe geografisk mønster å lese ut av disse kategoriene.

13 300 av 14 200 gjaldt ektefeller og barn

UDI har også tilgjengelig en annen kategorisering som de har stilt til vår disposisjon, for året 2002. Av de 14 200 familiegjeningene som ble gitt, var 13 300 til familiegjening med ektefelle eller barn (minner igjen om at mange av ekteskapene nok dreier seg om etableringer, ikke gjening av et allerede eksisterende ekteskap). For de aller fleste lands vedkommende er det minst 90 prosent som gjelder ektefelle og barn, for Somalia 99 prosent og Irak 98 prosent. Av de 134 som får familiegjening til samboer kommer nesten halvparten fra Storbritannia, USA eller Tyskland.

Noen få hundre gamle foreldre får komme til barna sine i Norge

600 fikk familiegjenforening under henvisning til ”særlig tilknytning” og 100 ”sterke hensyn”. Det kan synes som om særlig tilknytning gjelder enslige gamle foreldre med voksne barn i Norge. Dette gjelder særlig fra noen land i Asia, flest fra Vietnam med 71, og ellers mellom 50 og 25 fra Sri Lanka, Pakistan, Filippinene, Russland, Irak og Thailand. I alt betyr gjenforening med andre enn ektefelle og barn svært lite i innvandringsstatistikken.

Tabell 5.20. Familiegjenforente fra de land som hadde flere enn 200 i 2002, etter kjønn og alder

	Barn 0-8	Barn 9-17	Menn 18+	Kvinner 18+	I alt
Etiopia	60	66	38	54	228
Marokko	19	8	83	11	220
Somalia	728	470	217	322	1 737
USA	59	68	127	174	435
Afghanistan	204	193	23	112	523
Filippinene	59	65	32	317	473
Irak	595	598	145	547	1 786
Iran	67	36	45	146	295
Kina	26	39	37	129	234
Pakistan	113	62	180	237	599
Sri Lanka	47	21	41	140	250
Thailand	110	126	24	699	939
Vietnam	36	37	48	186	307
Jugoslavia	108	60	166	179	502
Polen	57	33	41	156	290
Russland	147	243	38	498	929
Storbritannia	22	12	125	63	225
Tyrkia	64	78	222	140	505
I alt i 2002	3 151	2 552	2 471	5 978	14 200

Kilde: UDIs nettsider www.udi.no

Endelig finnes det også statistikk over familiegjenforente fra hvert land etter kjønn og alder, i ganske grove kategorier. Det kan være interessant å se på en slik fordeling for noen av de landene med flest familiegjenforeninger. For barn under 18 synes det ikke nødvendig å gi noen inndeling etter kjønn, mens det er relevant for voksne.

Over halvparten av barna kommer fra enten Somalia, Irak eller Afghanistan. Sammensetningen av familiegjenforeningen fra disse landene er altså ganske spesiell. Blant de voksne utgjør antall menn bare 40 prosent av antall kvinner. Mannsflertall er det fra Storbritannia og Tyrkia, ellers er det kvinnene som utgjør flertallet fra alle landene. Dette flertallet utgjøres dels av kvinner som kommer etter sine menn som er flyktet til Norge, dels er det ektefeller som innvandrer til en partner av egen etnisk gruppe, eller til en etnisk nordmann. Det er gitt tall også for året 2001, som viser de samme hovedtrekkene.

5.7.3 Flyktninger

Oppholdsgrunnlag

Det var i alt 88 000 flyktninger i Norge ved inngangen til 2002, som er det siste tidspunktet vi hadde tall for da denne beskrivelsen ble levert til KRD. Tilveksten gjennom 2002 og 2003 var på 11 400, flest fra Somalia, Irak, Afghanistan og Russland (<http://www.ssb.no/emner/02/01/10/flyktninger/>). Blant de store gruppene har det vært stagnasjon eller nedgang i antall flyktninger bosatt i Norge med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina, Vietnam og Sri Lanka. Av de 88 000 er det 66 800 som har egen flyktningstatus som oppholdsgrunnlag, kommet enten alene eller sammen med familien. Til disse

flyktningene kommer i tillegg 21 200 som har opphold her på grunnlag av familiegjenforening til primære flyktninger. Slik situasjonen var ved inngangen til 2002 hadde altså tre av fire flyktninger opphold på eget grunnlag, og bare en av fire var her gjennom senere familiegjenforening, se tabell 5.21. Forholdstallet var omtrent det samme ved inngangen til 2004, tilveksten de siste to årene var noe større for primære flyktninger (6 400) enn for familiegjenforente (5 000).

Tabell 5.21. Flyktninger etter landbakgrunn. 1. januar 2002

	Flyktninger			Hovedperson flyktning			
	I alt	Hovedperson flyktning	Familie-tilknyttet til flyktning	Flyktninger, uspesifisert	Overført fra UNHCR-leir	Asyl	Andre
I alt	88 036	66 810	21 226	4 091	15 577	43 408	3 734
Øst-Europa	25 391	20 457	4 934	990	866	14 868	3 733
Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika, Tyrkia	62 488	46 233	16 255	3 085	14 707	28 440	1
Utvalgte land							
Bosnia-Hercegovina	13 006	9 509	3 497	9	178	6 253	3 069
Irak	11 553	8 788	2 765	18	2 843	5 927	-
Vietnam	10 346	6 733	3 613	1 970	4 675	88	-
Iran	9 234	8 103	1 131	71	4 244	3 788	-
Somalia	8 203	5 678	2 525	12	149	5 517	-
Serbia og Montenegro	6 749	6 082	667	23	129	5 275	655
Sri Lanka	5 193	3 388	1 805	153	12	3 223	-
Chile	4 546	3 445	1 101	693	142	2 610	-
Afghanistan	1 965	1 635	330	4	1 019	612	-
Kroatia	1 887	1 678	209	12	253	1 408	5
Tyrkia	1 751	827	924	7	23	797	-
Eritrea	1 332	1 068	264	44	45	979	-
Etiopia	1 099	927	172	20	402	505	-
Pakistan	977	698	279	7	11	680	-
Polen	954	805	149	32	261	512	-

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Den største gruppen av primære flyktninger, to av tre, hadde opphold fordi de hadde fått innvilget politisk asyl eller opphold på humanitært grunnlag som asylsøkere, mens 15 000 var overført fra FN's høykommissær for flyktninger sine leire. Resten tilhørte diverse andre kategorier, eller lar seg ikke bestemme. Ennå ved inngangen til 2002 var bosnierne den største gruppen, fulgt av Irak, Vietnam og Iran. Ved inngangen til 2004 var det flest fra Irak, Bosnia-Hercegovina og Somalia. Det er en del forskjeller landene i mellom i hvor mye familiegjenforening har å si. Flyktninger med bakgrunn i Tyrkia har like mange familietilknyttede som hovedpersoner, mens det til flyktninger fra Etiopia og Eritrea har kommet svært få familiemedlemmer. Størst antall familietilknyttede er det til vietnamesere, som er den store gruppen som har vært her lengst. Chilenerne har enda større andel som har vært lenge i Norge, men de har likevel mindre andel familietilknyttede enn gjennomsnittet.

Mange unge voksne menn

Flyktninger i Norge har fortsatt et flertall av menn (57 prosent), og dette flertallet er størst blant de nyligst ankomne. Det er flere menn enn kvinner blant alle lands flyktninger, selv når familiegjenforeningene er tatt med. Blant de 15 største flyktninglandene er Polen det eneste unntaket. For dem fra Irak er det dobbelt så mange menn som kvinner. Det er fortsatt mannsoverskudd også blant vel etablerte flyktninggrupper som dem fra Sri Lanka, mens det som følge av en bevisst uttakspolitikk er god balanse i gruppene som flyktet fra krigene på Balkan i løpet av 1990-tallet. En kan vente at familiegjenforening vil pågå en tid blant de gruppene som i dag har stort mannsoverskudd, selv om tilstrømmingen av nye flyktninger skulle avta eller stoppe helt opp.

Flyktningene er mye yngre enn gjennomsnittsbefolkningen og yngre enn innvandrerne under ett, men deres gjennomsnittsalder øker fordi det er få av dem som flytter hjem, med unntak av mindre grupper til Bosnia-Hercegovina og til Serbia (Kosovo), i 2003 også til Irak. Blant flyktninger fra Bosnia-Hercegovina er vel fem prosent over 67 år, fra Vietnam er det tre prosent og fra Irak knapt én prosent. Igjen er oppholdstid og uttakspolitikk av de viktige forklaringene bak variasjoner i aldersfordelingen.

Det er klart flere gamle flyktninger fra Øst-Europa enn fra den tredje verden. Dels fordi det er mange eldre blant bosnierne, og dels fordi mange av dem som kom fra Ungarn i 1956 og Tsjekkoslovakia i 1968 nå er blitt gamle.

Knapt 30 000 bodd kortere enn fem år

De samme forklaringer gjelder i noen grad for forskjeller i botid. Bare 5 prosent av flyktningene, vel 4 000 personer har bodd her lenger enn 20 år. Flertallet er fra Vietnam, og som sammen med Chile har 3 000 av dem. De andre kommer i hovedsak fra Øst-Europa, med hovedvekt på Ungarn. Vel en tredel har bodd her mellom 10 og 19 år, med 3-6 000 fra Vietnam, Iran, Chile og Sri Lanka. Relativt sett utgjør denne gruppen flest av dem fra Tyrkia og Eritrea, med om lag 75 prosent. En av fire har bodd i Norge mellom fem og ni år, halvparten av dem kom fra Bosnia-Hercegovina, de øvrige fordeler seg på en lang rekke land med relativt små grupper.

Akkurat en tredel av flyktningene, 29 000 hadde bodd i Norge kortere tid enn fem år ved inngangen til 2002. Denne gruppen utløser integreringstilskudd for kommunene de er bosatt i. Den største gruppen er fra Irak, med nesten 9 000, og det er også mange fra Somalia (4 700) og Serbia og Montenegro (4 000). Dette utgjør 75 prosent av alle flyktninger fra Irak, og knapt 60 prosent i de to andre gruppene. Selv om gruppen er mindre, utgjør dem med under fem års botid nesten 70 prosent også av dem som har bakgrunn i Etiopia. Ved inngangen til 2004 var det kommet til et par nye flyktninggrupper, slik at 90 prosent av flyktningen fra Russland (Tsjetsjenia) og Afghanistan hadde kortere botid enn fem år.

Tilstrømningen av flyktninger til Norge har variert en god del de siste femten årene, men ikke så mye som antall asylsøkere har variert. Vår kvote av overføringsflyktninger har kunnet tilpasses det antallet som ellers er kommet, og antallet som søker asyl har ikke veldig nær samvariasjon med antallet som får bli, også fordi søknader ikke alltid avgjøres det året asylsøkeren kommer til landet. Antallet som har fått vedtak om beskyttelse har variert fra knapt 3 000 i 1996, da det verken var kriser på Balkan eller store grupper asylsøkere fra andre regioner, og vel 14 000 i 1999, da det ble gitt kollektiv beskyttelse til 8 000 fra Kosovo. De siste tre årene (2000-2002) har antallet som er gitt beskyttelse ligget omkring 8 000, mens antallet utenlandske statsborgere som har innvandret har vært mellom 25 000 og 31 000. Nettoinnvandringen av utenlandske statsborgere har de samme tre årene vært mellom 10 000 og 18 500. Det er altså en betydelig forskjell mellom den innvandringen som innvandringsstatistikken gir et bilde av, og det inntrykket som gis på basis av vedtak om beskyttelse eller om familieegjenforening til flyktninger. Dette viser at det er nødvendig med bedre integrasjon mellom flyttestatistikken og innvandringsmyndighetenes vedtak om oppholdsgrunnlag for å kunne forstå innvandringens bakgrunn og dynamikk bedre.

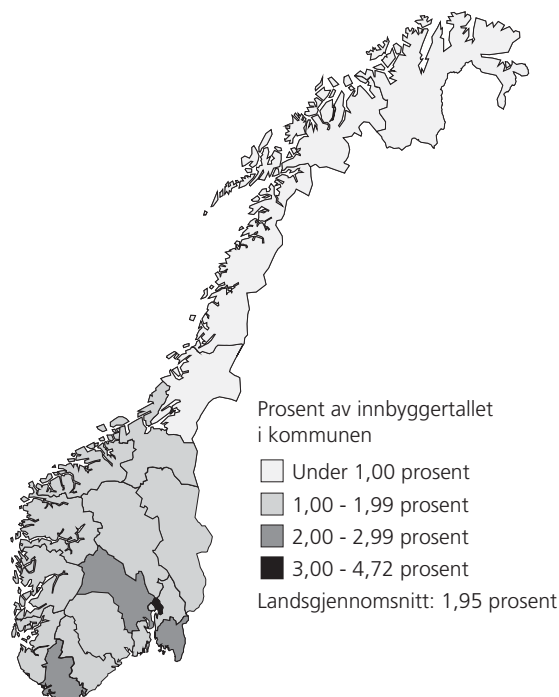
Flyktningene bosettes i bestemte kommuner, men uten stavnsbånd

De fleste flyktninger bosettes i en kommune på basis av et vedtak om mottak (Bosettingsutvalget). Det har lenge vært myndighetenes politikk å spre denne bosettingen slik at den ikke bidrar til ytterligere konsentrasjon av personer med utenlandsk bakgrunn i storbyområdene. Av flere grunner, blant annet på grunn av videreflytting er dette ikke så lett å få til, og det er etter hvert forsøkt en bosetting slik at videreflyttingen bli så liten som mulig. Blant annet er det ønsket at de kommunene som mottar flyktninger bør ha en viss forutsigbarhet i hvilke grupper de skal lage integreringsopplegg for. Det er tidligere gjort analyser for UDI av omfanget av sekundærflytting (Østby 2001 a og c), og den er behandlet spesielt i kapittel 4 foran. Sekundærflyttingen har vært av en visst omfang fra 1990, men kanskje ikke så stor som mange hadde ventet å finne. Det er også verdt å merke seg at det i flere flyktningkull er flere som flytter ut av Norge enn antallet som flytter inn til Oslo. I dette avsnittet beskriver vi fordelingen av de flyktningene som var registrert bosatt i Norge 1. januar 2002. Asylsøkere (uten avgjort sak, eller med avslag) kommer ikke med.

Dobbelt så stor andel flyktninger i Oslo som i noe annet fylke

Fylkeskartet (figur 5.10) viser at det i Oslo er langt større andel flyktninger enn i noe annet fylke, nesten den dobbelte andelen av Vest-Agders, og mer enn dobbelt av alle de andres. Også Østfold og Buskerud kommer så vidt over landsgjennomsnittet. Resten av fylkene så langt nord som til Sør-Trøndelag har mellom en og to prosent, mens flyktningene i de fire nordligste fylkene utgjør rett i underkant av en prosent av innbyggertallet, minst i Nord-Trøndelag.

Figur 5.10. Andelen flyktninger i fylkene. 1. januar 2002

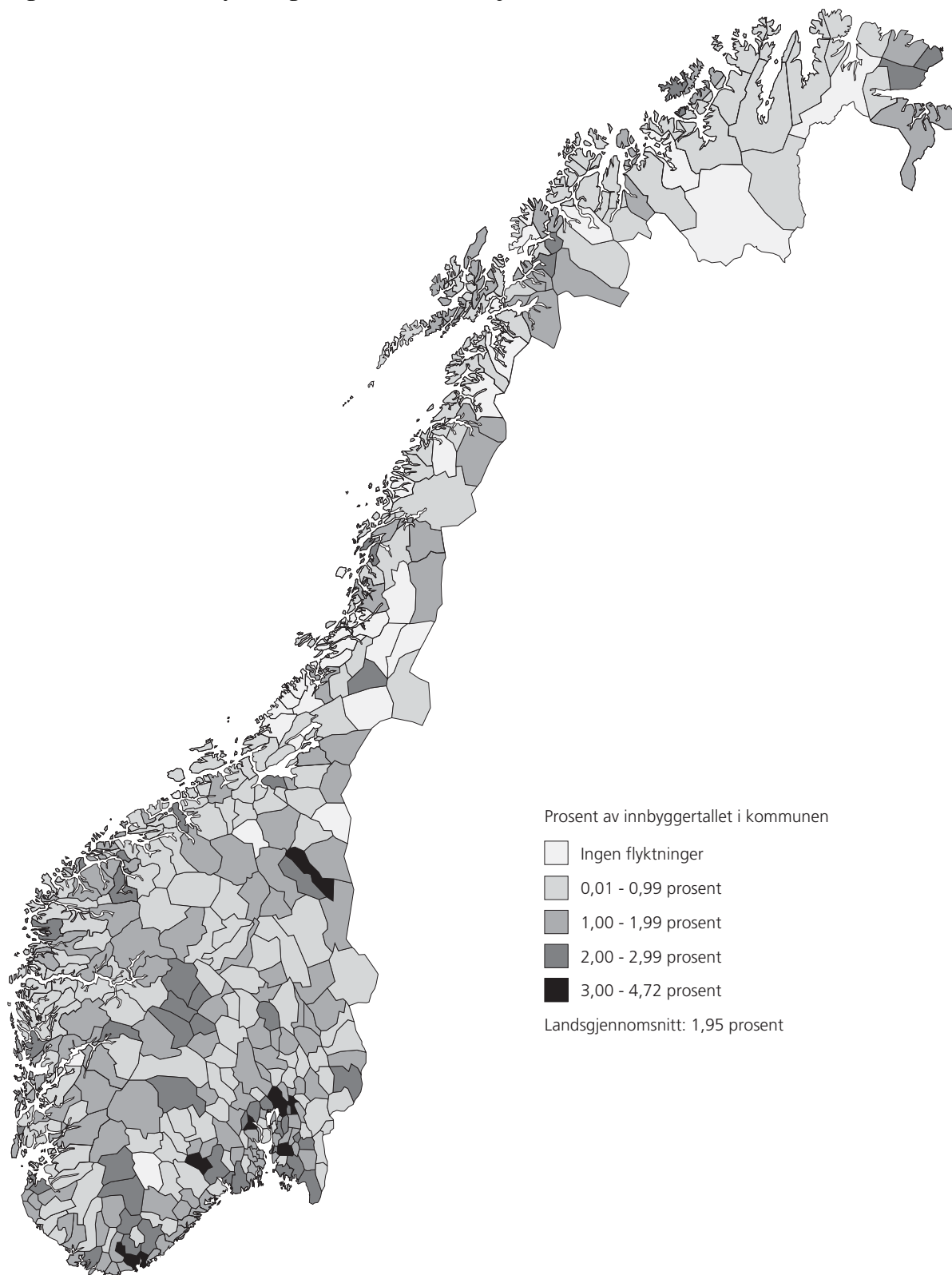
Kilde: Statistisk sentralbyrå.
Kartgrunnlag: Statens kartverk.

Figur 5.11 er et kart som viser andelen flyktninger i prosent av folketallet i kommunene. I gjennomsnitt for hele landet er det knapt to prosent av befolkningen som er flyktninger. De aller fleste kommuner (394) har flyktninger, men noen av dem som har bosatt flyktninger opplever etter hvert at alle flytter derfra. Det er derfor 40 kommuner som ved inngangen til 2002 ikke hadde noen flyktninger registrert bosatt hos seg. De fleste flyktningene bor i og nær de store byene. Flest bor det i Oslo, i både absolutte og relative tall. Mer enn hver fjerde flyktning i Norge bor i Oslo, hvor de nå utgjør 4,7 prosent av folketallet. Kartet bør ses i sammenheng med kartet over ikke-vestlige innvandrere, figur 5.9 c. Vi ser at det er store variasjoner mellom kommunene i de fleste fylkene i andelen flyktninger.

Relativt mange flyktninger også i de andre storbyene, rundt Oslo og i noen spredte småkommuner

De mest folkerike kommunene har også de største gruppene av flyktninger. Bergen har nesten 5 000, Trondheim og Kristiansand rundt 3 000, Stavanger har litt færre, og Bærum og Drammen omkring 2 000. I relative tall følger Kristiansand like etter Oslo med sine 4,0 prosent, og Drammen med 3,6 prosent. De andre store byene ligger så vidt over landsgjennomsnittet. Resten av kommunene med over landsgjennomsnittet på to prosent, ligger ganske spredt, og representerer ganske ulike kommunetyper. Noen er forstadskommuner (Rælingen og Skedsmo har begge over tre prosent), noen kan være påvirket av langvarig lokalisering av statlige flyktningmottak (Våler i Østfold, kanskje Nome, Gol, Vestre Slidre, Vang m. fl.), men de fleste har nok såpass høye tall etter å ha hatt positive holdninger til og erfaringer med mottak i noen tid. Eksempler på slike kommuner kan være

Figur 5.11. Andelen flyktninger i kommunene. 1. januar 2002

Kilde: Statistisk sentralbyrå.
Kartgrunnlag: Statens kartverk.

Kongsvinger, Askim, Vardø, Alstadhaug, Flora og Eidsberg, de med størst andel flyktninger nevnt først. Noen av kommunene med flere flyktninger enn landsgjennomsnittet er ganske små, slik at de gruppene av flyktninger som er bosatt er så små at det krever ekstra anstrengelser for å skape gode nok forhold til at flyktningene slår seg til på mer permanent basis. Os i Østerdalen har 72 flyktninger, Grong like mange, Ørskog 55, Bygland og Valle i Setesdalen 33 hver seg, fra 3,5 til knapt 2,5 prosent av folketallet.

De 40 kommunene som ikke (lenger) har noen flyktninger bosatt finner vi mange av i Trøndelag (13) og i Nordland (også 13). På Østlandet er det bare en kommune som ikke har noen flyktning bosatt.

Vi har ikke nå kunnet gjøre spesielle analyser av hvordan den regionale fordelingen avhenger av botiden, men jo lenger flyktningene har bodd i Norge, jo større er sannsynligheten for at de bor i Oslo. Vi har imidlertid en tabell (ikke gjengitt her) som viser antall norske og utenlandske statsborgere blant flyktningene i hvert fylke. Det er vanlig at flyktninger skifter statsborgerskap så snart de kan etter å ha oppnådd nødvendig botid. Det er like mange norske som utenlandske statsborgere blant flyktningene. Ser vi på de enkelte fylkene er de norske statsborgerne i klart flertall i Oslo, og de har flertall også i Akershus, Østfold og Rogaland. I alle andre fylker er de utenlandske statsborgerne i flertall. Flertallet er meget stort i de fire nordligste fylkene og i Møre og Romsdal, bare 1 500 av i alt 7 000 flyktninger her er norske statsborgere. Denne fordelingen er en klar indikasjon på at flyktningene flytter til sentrale strøk, og særlig til Oslo-området etter hvert som de får lengre botid i landet. Når det gjelder kjønnsfordelingen blant flyktningene er det imidlertid små og lite systematiske forskjeller mellom fylkene.

5.8 Internasjonale sammenlikninger

5.8.1 Om datagrunnlaget og definisjoner

Vi vil som nevnt også ha noen få sammenlikninger med andre land, men dette er svært vanskelig å gjøre fordi statistikkssystemene er så ulike. De andre nordiske land og Nederland og Belgia har i likhet med Norge et system som baserer seg på et sentralt personregister som inneholder alle individer som er registrert bosatt i landet. Om disse individene registreres også tidligere bosted (land for de som er innvandret), statsborgerskap mv., og de samme opplysninger for foreldrene. Ingen informasjon slettes fra systemet, slik at det blir mulig å følge individuelle livshistorier. Dette er basis for vår standard for innvandrergruppering. Andre land har litt ulike standarder, noen trekker med statsborgerskap i definisjonen, andre er mindre opptatt av å ta innvandreernes barn født i det nye hjemlandet med i innvandrerdefinisjonen, mens f. eks. Nederland ofte regner de med en innvandret og en nederlandskfødt forelder med til innvandrerbefolkningen.

Langt flere land har informasjon om fødeland, men datakildene oppdateres ikke regelmessig slik et register gjør. Informasjon om befolkningens fødeland publiseres i Eurostats demografiske publikasjoner og databaser, se. f.eks. Eurostat (2002a). Det eneste sammenlikningsgrunnlaget som er gjennomgående, er statistikk over utenlandske statsborgere. For noen land (som Nederland, Sverige og Norge) er utenlandske statsborgere en meget dårlig tilnærming til innvandrerbefolkningen fordi andelen som naturaliseres er mye høyere her enn i mange andre land. I andre land er det sjeldnere å bli naturalisert, blant annet fordi lovene er strengere. Det fører til at i land som Norge er utenlandske statsborgere (i hvert fall fra ikke-vestlige land) nylig ankomne, og mange av dem vil få norsk statsborgerskap i stor utstrekning de første få årene etter at de oppfyller botidskravet, som normalt er sju år. I andre land består gruppen av utenlandske statsborgere også av innvandrere som har bodd lenge i landet, og som kan være godt integrerte, og også av deres barn. Sammenlikninger basert på statsborgerskap kan derfor lett bli svært misvisende. Eurostat (2002a og 2004b) har også tall for utenlandske statsborgere og naturaliseringer for de flest EØS-land.

Siden det er viktig å sammenlikne norsk innvandring, innvandringspolitikk og integrasjon av innvandrere med forholdene i andre land, bør det trolig satses mer på at vi selv går aktivt inn i etableringen av komparative datasett for de land hvor dette er mulig, og vurderer nøye hvilke sammenlikninger som tross alt kan gjennomføres på de mangelfulle datasett som finnes, fra 2001-runden av europeiske folketellinger (nettopp publisert, Eurostat 2004c) og fra de årlige arbeidskraftsundersøkelsene (AKU). Norge har tilsynelatende noen egne behov for komparative data som det ikke er gitt at andre land med mindre omfattende datagrunnlag vil satse på å utvikle uten at vi blir aktive medspillere i dette.

Ikke engang folketellingene er velegnet

Skal en sammenlikne på tvers av mange land, vil det være noen land som har statistikk basert på statsborgerskap, noen tar utgangspunkt i fødeland, mens noen få også spør om hvilken etnisk gruppe respondenten mener å tilhøre. De folketellingene som ble holdt i de fleste av verdens land omkring år 2000-2001, hadde fødeland og statsborgerskap som "kjernevariable", og det ble også anbefalt å spørre om foreldrenes fødeland. Det er imidlertid noen land hvor det ikke er adgang til å spørre om annet statsborgerskap. De europeiske arbeidskraftsundersøkelsene har i de fleste land spørsmål om både fødeland og statsborgerskap, men siden dette er en utvalgsundersøkelse hvor en mindre andel av befolkningen intervjues enten på telefon eller ved personlig kontakt, er den sårbar for selektivt frafall. Den norske arbeidskraftsundersøkelsen har et frafall på under ti prosent, mens det blant ikke-vestlige innvandrere er hele 30 prosent. Det er trolig slik at frafallet er større jo dårligere norskkunnskaper og kjennskap til det norske samfunn innvandreren har. AKU er derfor heller ikke en kilde som er velegnet for komparative formål.

Styr unna "statsborgerskap" ved sammenlikninger

Statsborgerskap er et lite hensiktsmessig grunnlag for internasjonale sammenlikninger fordi det er svært mye lettere og vanligere å skifte statsborgerskap i noen land enn i andre, slik at utenlandske statsborgere er en rimelig god tilnærming til innvandrerbefolkningen i noen land, mens de bare omfatter nylig ankomne innvandrere på vei til å naturaliseres i andre. I innvandringsland som USA, Canada og Australia er det vanlig at innvandrere skifter statsborgerskap etter noen få års opphold, mens det i flere europeiske land (som Tyskland) til nå har vært ganske sjelden å skifte statsborgerskap. I andre europeiske land, som Nederland, Sverige og Norge har det vært forholdsvis vanlig. De som skifter statsborgerskap er ofte dem som trenger den beskyttelsen vertslandets statsborgerskap kan gi dem (flyktninger og personer som føler seg utrygge på at de får bli i landet på permanent basis). De som er utenlandske statsborgere er ofte nyankomne flyktninger og andre fra fjerne land, og dessuten mange fra de nærmeste nabolandene (se tabell 5.2 og 5.4).

AKU tross mangler ikke helt uegnet

Det er bare for noen europeiske land det foreligger sentralt tilgjengelige resultater fra folketellingene når dette skrives, og Østby (2003c) er foreløpig den eneste bruk av slike data for komparative formål for de 12 land som hadde sine data klare våren 2003. Tallene i Eurostat (2004c) har det ikke vært mulig å bruke i beskrivelsene. En konklusjon i Østby (2003c) var at til tross for frafallproblemer så gir AKU overraskende gode anslag på det samlede omfanget av den utenlandsfødte befolkningen, og at den tross alt kanskje er en kilde som med forsiktighet kan utnyttes til komparative formål. I tabell 5.22 er tatt med alle land med tilgjengelige tall, men vi skal diskutere bare dem det er naturlig å sammenlikne Norge med. Vi ser at alle steder er andelen utenlandsfødte større enn andelen utenlandske statsborgere. Særlig gjelder det Sverige, Nederland og Frankrike, hvor andelen utenlandsfødte er omtrent den dobbelte av andelen utenlandske statsborgere. Norge er et forholdsvis nytt innvandringsland, og vi har mange fra våre naboland, men også her er andelen utenlandsfødte to tredeler større enn andelen utenlandske statsborgere.

5.8.2 Noen spinkle sammenlikninger

Norge i Europas midtskikt

Av de landene i Vest-Europa som hadde data klare våren 2003 (tabell 5.22), ser vi at innslaget av innvandrere i befolkningen er stort (omkring en av ti) i Østerrike, Sverige, Frankrike og Nederland. Med sine nær sju prosent kommer Norge i et midtskikt sammen med Danmark, men langt over Finland. Betydelige innvandringsland som Tyskland, Storbritannia og Belgia er ikke med, og ville nok kommet i den øverste gruppen. Land i Sør-Europa, som Spania, Italia og Portugal ville trolig vist lavere andeler enn Norge. Alle landene har langt færre fra andre EØS-land enn fra land utenfor EØS. Det gjelder både om vi bruker statsborgerskap og fødeland. De land med liberale regimer for skifte av statsborgerskap (Nederland, Sverige og Norge) har alle mer enn dobbelt så mange født utenfor EØS som det er statsborgere derfra. Det er i alle tre land langt vanligere at EØS-borgere beholder statsborgerskapet enn at de fra andre land gjør det.

Tabell 5.22. Andel utenlandsfødte og utenlandske statsborgere i noen land i Europa. 3. november 2001

	Innbyggertall i 1 000	I alt		Annet EU eller EFTA		Ikke EU eller EFTA	
		Utenlandsfødt	Utenlandsk statsborger	Utenlandsfødt	Utenlandsk statsborger	Utenlandsfødt	Utenlandsk statsborger
Østerrike	8 033	12,5	8,9	2,6	1,4	9,9	7,4
Danmark	5 349	6,7	4,8	2,0	1,4	4,4	3,2
Finland	5 181	2,6	1,8	0,8	0,3	1,1	1,3
Frankrike	58 514	10,0	5,6	3,3	2,1	6,7	3,5
Nederland	15 987	9,6	4,2	2,0	1,3	7,6	2,9
Sverige	8 883	11,3	5,4	4,3	2,5	6,8	2,9
Norge	4 521	6,9	4,1	2,4	1,9	4,6	2,2
Estland	1 370	19,2	20,0	0,2	0,1	19,1	19,9
Ungarn	10 198	2,9	0,9	0,2	0,1	2,7	0,8
Latvia	2 377	18,5	4,3	0,2	0,0	17,6	4,3
Slovakia	5 379	12,2	1,9	0,1	0,0	12,2	1,9
Kypros	690	12,9	9,4	5,0	4,7	7,9	4,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Vel halvparten av nivået i Sverige og Nederland

Vi har tidligere gjort noen spede forsøk på å sammenlikne innvandrerbefolkningen i andre land med Norges, ved å legge vår definisjon av innvandrerbefolkningen til grunn (Østby 2002c). Der synes det som om Sverige kommer ut med 14 prosent og Nederland med 12, mens Norge tilsvarende tidspunkt hadde i underkant av 7 prosent. Danmark hadde 8 prosent ved inngangen til 2003, da Norge hadde 7,3 prosent. Danmarks tall blir her litt høyere enn Norges fordi det er en eldre innvandring i Danmark, det er født nesten dobbelt så mange der med to utenlandsfødte foreldre som det er Norge. Nederland har en definisjon av innvandrerbefolkningen som i tillegg til dem som er med i den norske definisjonen omfatter dem med bare en utenlandsfødt forelder uansett hvor de selv er født hen, og de født i utlandet av to nederlandskfødte foreldre. Ved inngangen til 2001 hadde Nederland 17,9 prosent innvandrere etter denne definisjonen, mens den tilsvarende gruppen i Norge var på 10,5 prosent.

Når det er vanskelig å sammenlikne det totale omfanget av innvandrerbefolkningen, blir det enda verre å finne pålitelig informasjon om hvordan den er sammensatt. Utviklingen i innvandringens omfang og sammensetning er avhengig blant annet av hvor lenge den har pågått, og hvilke tradisjoner som har fått utvikle seg. Stabiliteten i et kontaktmønster som kanskje har startet ved rene tilfeldigheter kan være viktig.

Relativt mange fra Pakistan og Vietnam i Norge, og få fra Nord-Afrika og Tyrkia

I forhold til være nordiske naboland har vi mange fra Pakistan basert på tradisjoner som synes å være etablert ved tilfeldigheter. Vi har også relativt mange fra Vietnam, noe som lar seg forklare med at norske handelsskip tok opp båtflyktninger i Sør-Kinahavet. Mange av dem hadde nok USA eller Australia som mål for sin flukt, men noen av dem som ikke slapp inn der kunne få komme til Norge. Også fra Somalia er det relativt flere i Norge enn i svært mange andre land.

Innvandring til Europa har lenge kommet fra sør- og østkysten av Middelhavet, både ut fra nærhet og tradisjoner basert på kolonihistorie og annet. I Tyskland er det særlig mange fra Tyrkia, i Østerrike (og andre) er det mange fra det tidligere Jugoslavia, nord-afrikanere er det svært mange av i Frankrike, Belgia og Nederland, mens sør-asiater dominerer i Storbritannia. Norge har relativt få fra Tyrkia sammenliknet med andre europeiske land, og veldig få fra Tunis, Algerie og Marokko.

Utenlandsfødte

Til tross for de forbehold som må tas ved sammenlikningene, skal vi likevel sammenlikne fordelingen av utenlandsfødte i Sverige med førstegenerasjons innvandrere i Danmark og Norge. Vi må først huske at andelen i Sverige utgjør omtrent den dobbelte av i Norge og Danmark. Den største forskjellen i fordelingen er at Sverige har 25 prosent av sine utenlandsfødte fra et annet nordisk land, mens tallet i Norge er 18 prosent og i Danmark bare 10. Her spiller den meget store innvandringen fra Finland til Sverige for mer enn 30 år siden en viktig rolle, samt at det er langt flere fra Norge og Danmark i Sverige enn det er svensker i disse to landene. Danmark er nærmere Europa enn Sverige og Norge (EU-medlemmer i 30 år), og har 16 prosent fra andre EU-land, mot omkring 10 prosent i Sverige og Norge. Europa utenom EØS har 30 prosent av innvandrerne i Danmark. Det er særlig tallene fra Tyrkia og landene i det tidligere Jugoslavia som betyr mye. Til tross for det store antall flyktninger Norge har tatt imot fra krigene på Balkan, betyr innslaget herfra langt mindre hos oss enn i de andre landene fordi de andre også har hatt en stor arbeidsinnvandring fra tidligere Jugoslavia på 1960- og -70tallet. Videre har Norge en i nordisk (og europeisk) sammenheng liten gruppe fra Tyrkia. Andelen fra Asia er litt større i Norge enn i Danmark, og klart større enn i Sverige. Pakistanere og vietnamesere er med på å forklare dette, mens vi har langt færre fra Palestina enn Sverige og Danmark har. En av ti innvandrere i Danmark og Norge kommer fra Afrika, men bare en av 20 i Sverige. Likevel er antallet fra Afrika i Sverige like stort som antallet i Norge og Danmark til sammen.

Litt mer om Danmark

De siste par årene har Danmark signalisert en kraftig innstramning av politikken for flyktninger og innvandrere, og noen synes å se de relativt store tall for innvandrere og asylsøkere til Norge (i hvert fall fra 2002) som resultat av at de ikke lenger kan komme inn i Danmark. Sammensetningen av innvandringen i Norge og Danmark er slik at det ikke vil være naturlig for alle som ikke kommer inn i Danmark å ha Norge som hovedalternativ. Veksten i innvandrerbefolkningen i Danmark var 15 000 i 2002, mens den var 28 000 i Norge. I begge land var tilveksten blant personer fra Irak den største, 2 800 i Norge og 2 500 i Danmark. Det var langt sterkere tilvekst av somaliere i Norge enn i Danmark. Av innvandrere med bakgrunn i Asia var tilveksten 10 000 både i Norge og i Danmark. Det er større forskjeller i innvandringsretorikken enn i innvandringstallene mellom Danmark og Norge for 2002, men seinere er nok forskjellene i innvandringens størrelse blitt større.

Som konklusjon på disse spredte forsøk på sammenlikninger mellom land, kan det være grunnlag for å plassere Norge i kanskje den øvre delen av et europeisk midtskikt når det gjelder omfang av innvandrerbefolkningen, og påpeke at det regionale rekrutteringsmønsteret likner relativt lite på det som er vanligst i Europa.

6. Demografisk atferd

6.1 Ekteskapsmønster

6.1.1 Innledning

Denne gjennomgangen trekker i stor grad på tre artikler av Benedicte Lie (Lie 2004c, d og e). Det dreier seg om to artikler i Samfunnsspeilet 3/2004, og en artikkel i SSB Magasinet over temaet ekteskapsmønster. Disse artiklene bygger i sin tur på en omfattende rapport om ekteskapsmønster i det flerkulturelle Norge (Lie 2004a). Det er langt mer detaljert informasjon i disse arbeidene, og de inneholder mer omfattende tabeller. Siden ekteskapsmønsteret er omfattet med en betydelig interesse, og betyr såpass mye for den demografiske utviklingen og for levekårene, finner vi det riktig å ta med hovedtrekkene i mønsteret også her, selv om det ikke kommer fram noe nytt i forhold til tidligere publiserte arbeider.

Ekteskapsmønstrene viser at vi blir et stadig mer internasjonalt og flerkulturelt samfunn. Det er stadig flere nordmenn som finner seg utenlandske ektefeller. I 2001 var en av fem ekteskapsinngåelser ekteskap mellom en norsk uten innvandringsbakgrunn og en utenlandsk ektefelle. I 1990 gjaldt det en av ti. Ekteskapsinngåelse mellom *norske* menn og utenlandske kvinner har økt mest, men det har også vært en økning i *norske* kvinners ekteskapsinngåelse med utenlandske menn.

Vi bruker betegnelsen *norsk* om personer utenfor innvandrerbefolkningen i mangel av en bedre betegnelse. Også blant dem utenfor innvandrerbefolkningen er det mange ulike innslag av utenlandsk bakgrunn, og innvandrere må i mange sammenhenger regnes som norske, ettersom de kan være født og oppvokst i Norge, ha norsk statsborgerskap og generelt sett føle sterk tilhørighet til det norske samfunnet. For å unngå å bruke betegnelsen "personer som ikke er med i innvandrerbefolkningen" altfor ofte, vil altså betegnelsen *norsk* (i kursiv) brukes i dette kapitlet.

Det er flere gifte i innvandrerbefolkningen enn i befolkningen ellers, se kapittel 5.3.3. Det er en rekke grunner til det. Innvandrerbefolkningen er gjennomsnittlig yngre enn gjennomsnittet i hele den norske befolkningen. Mange er i en alder der familiedannelse og ekteskap er aktuelt, mens færre har nådd den alder hvor skilsmisse og enkestand blir vanligere. Noen innvandrere har kommet til Norge som familier, mens andre har kommet alene. Noen av dem som har kommet alene var allerede gift ved innvandringen, og har fått familien sin til Norge senere. Befolkningssammensetningen i ulike innvandrergrupper når det gjelder kjønn og alder kan fortelle oss noe om hva slags ekteskapsmønster vi kan forvente å finne. Det er dessuten mange som kommer nettopp via ekteskap, enten med innvandrere eller med norske uten innvandrerbakgrunn. Var det ikke for ekteskapet (inngåelse eller gjenopptakelse) ville mange aldri fått oppholdstillatelse i Norge.

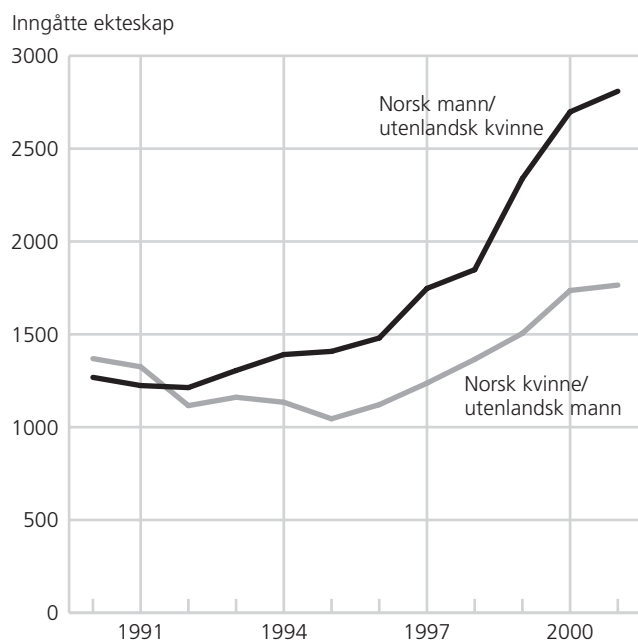
Ser en bare på ekteskap, er hyppigheten veldig forskjellig fra gruppe til gruppe. Men trekker en inn samboerskap, blir forskjellene mindre (se kapittel 5.3.3). Likevel er det noen grupper hvor ekteskap er langt vanligere enn summen av samboerskap og ekteskap i andre grupper. Når en ser på forskjeller i ekteskapsmønster er det viktig å være klar over at ekteskapet tillegges svært ulike roller og funksjoner i ulike samfunn og kulturer. Valg mellom ekteskap og samboerskap kan nok være påvirket av at en person fra et EØS-land vil ha lettere for å få oppholdstillatelse med basis i et samboerskap enn det personer fra land utenfor EØS-området har.

6.1.2 Stadig flere nordmenn finner lykken med utenlandske ektefeller

I dette avsnittet beskrives nordmenns ekteskapsinngåelser med innvandrere og utlendinger som ikke er bosatt i Norge før vigselen, på basis av Lie (2004a og c). I 2001 fant 2 800 *norske* menn og 1 800 kvinner lykken med en utenlandsk ektefelle. Disse ekteskapsinngåelsene utgjorde henholdsvis 11,4 og 7,2 prosent av alle inngåtte ekteskap, til sammen 18,6 prosent. På begynnelsen av 90-tallet var det

flere *norske* kvinner enn menn som giftet seg med ektefelle med utenlandsk bakgrunn, men i løpet av 90-tallet var det stadig flere menn som giftet seg med utenlandske kvinner. *Norske* kvinners ekteskap med utenlandske menn har økt fra midten av 90-tallet, men ikke på langt nær så mye som for *norske* menn, se figur 6.1.1.

Figur 6.1.1. Ekteskapsinngåelser mellom norsk¹ mann og innvandrers/utenlandsk² kvinne, og mellom norsk kvinne og innvandrer/utenlandsk mann. 1990-2001.

¹ Med norsk mann og kvinne menes personer uten for innvandrersbefolkningen.

² Med innvandrer/utenlandsk kvinne og innvandrer/utenlandsk mann menes kvinner og menn som bor i Norge og har to utenlands født foreldre eller utenlandsk person som ikke er bosatt i Norge.

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Stadig flere norske menn gifter seg med ikke-vestlige kvinner

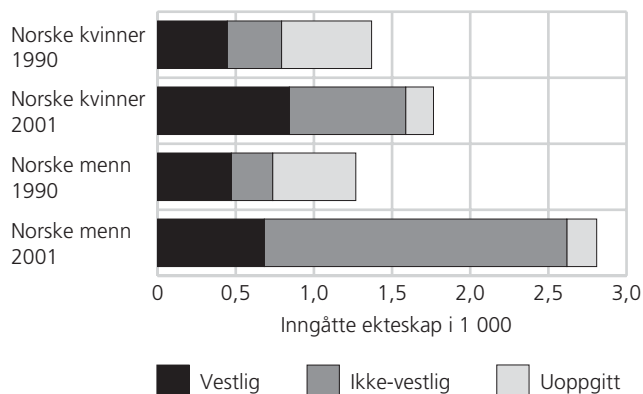
Økningen i nordmenns utenlandske ekteskapsinngåelser gjelder særlig ekteskap mellom *norsk* mann og kvinne med bakgrunn fra ikke-vestlige land. I 2001 var det nesten 2 000 *norske* menn som giftet seg med kvinne fra et ikke-vestlig land. Av *norske* menns ekteskapsinngåelser med utenlandske kvinner i 2001 var 69 prosent med kvinne fra ikke-vestlig land. 24 prosent hadde bakgrunn i vestlige land, og 7 prosent hadde ukjent landbakgrunn. I 1990 var det en større andel av de utenlandske ektefellene vi manglet opplysninger om landbakgrunn (42 prosent), og i 21 prosent av ekteskapene vet vi at kvinnen hadde bakgrunn fra et ikke-vestlig land.

Norske kvinners ekteskapsinngåelse med utenlandske menn har hatt en annen utvikling, se figur 6.1.2. Tallet på ekteskapsinngåelser med utenlandske ektefeller har ikke økt like mye for *norske* kvinner som for menn. Det er heller ikke like stort innslag av ektefeller fra ikke-vestlige land, 42 prosent blant kvinner med utenlandske menn, og 69 prosent blant menn med utenlandske kvinner. *Norske* kvinner velger i større grad enn menn ektefeller fra et vestlig land dersom de inngår ekteskap med utenlandske ektefeller.

I 2001 var 42 prosent av *norske* kvinners ekteskapsinngåelser med utenlandske menn med mann fra ikke-vestlig land, 48 prosent med mann fra et vestlig land. I 10 prosent av ekteskapsinngåelsene manglet vi opplysninger om mennenes landbakgrunn. I 1990 hadde 25 prosent av mennene bakgrunn

fra ikke-vestlige land, men da var det 42 prosent av mennene vi manglet opplysninger om landbakgrunn for.

Figur 6.1.2. Ekteskapsinngåelse mellom *norsk* ektefelle (uten innvandringsbakgrunn) og innvandrere/utenlandsk ektefelle¹, etter ektefellens landbakgrunn. 1990 og 2001.

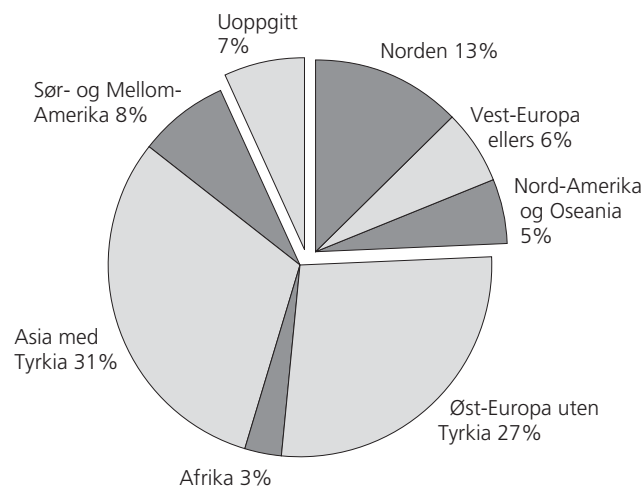

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Asiatiske og østeuropeiske kvinner på ekteskapstoppen

Figur 6.1.3 og 6.1.4 viser ektefellenes regionale fordeling for ekteskap inngått i 2001 for *norske* menn og kvinner. Det har vært en særlig stor økning i ekteskapsinngåelse mellom *norske* menn og kvinner fra Øst-Europa og Asia med Tyrkia. Ekteskapsinngåelse mellom *norske* menn og asiatiske kvinner har økt fra rundt 150 i året på begynnelsen av 90-tallet til mer enn 800 i 2001. Ekteskap mellom *norske* menn og østeuropeiske kvinner økte i samme periode fra omkring 100 til rundt 750 i året for 2000 og 2001. Økningen har særlig funnet sted fra slutten av 1990-tallet.

Figur 6.1.3. Ekteskapsinngåelse mellom *norske* menn og innvandrerkvinner/utenlandske kvinner etter kvinnens landbakgrunn. 2001.

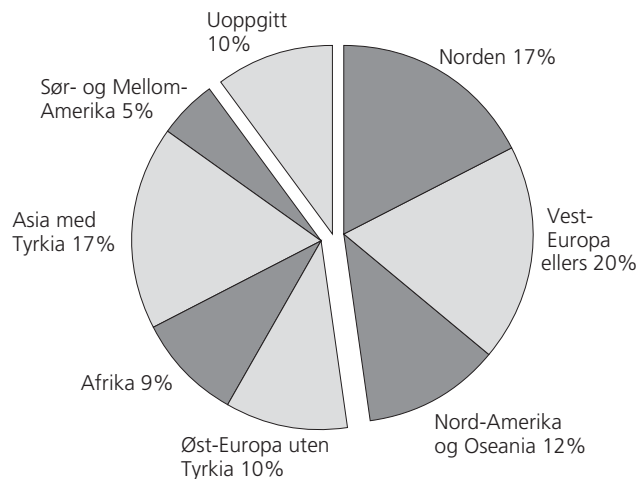
Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Flest vigslor med kvinner fra Thailand, Russland og Filippinene

Tabell 6.1.1 viser at det er spesielt tallet på ekteskapsinngåelser med kvinner fra Filippinene, Russland og Thailand som har økt mye. Oppgangen for ekteskap mellom *norske* menn og russiske kvinner er

mest oppsiktsvekkende, fra noen få ti-talls per år fram til 1998, og så 3-400 deretter. Tallene før 1998 må tolkes som minimumstall ettersom tallet på de med uoppgitt landbakgrunn var høyt fram til det.

Figur 6.1.4. Ekteskapsinngåelse mellom norske kvinner og innvandrermenn/utenlandske menn etter mannens landbakgrunn. 2001.

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Filippinene og Thailand har ligget blant fem på topp i hele perioden, og tallmessig har ekteskap med filippinske kvinner økt fra rundt 60 i året til over 200, og thailandske fra rundt 50 til over 400 i 2001. I 2001 ble det inngått over 1000 ekteskap mellom norske menn og kvinner fra disse tre landene.

Ekteskap mellom norske menn og svenske kvinner har også økt en del, men ekteskap med danske kvinner har ligget på det omtrent det samme nivået. I 2001 var 10 av de 15 største gruppene av ektefeller fra ikke-vestlige land, i 1990 var det bare seks blant de 15 største gruppene. På slutten av 90-tallet og begynnelsen av 2000-tallet er det noen store grupper som skiller seg ut med flere hundre ekteskapsinngåelser, men det er også mange mindre "grupper" med mellom 30 og 100 ekteskapsinngåelser med norske menn.

Tabell 6.1.1. Ekteskapsinngåelse mellom norske menn og innvandrere/utenlandske kvinner. 1990-2001.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
I alt	1 268	1 224	1 213	1 305	1 391	1 408
Danmark	128	107	98	116	132	114
Sverige	126	94	91	88	89	106
Filippinene	58	57	59	64	71	55
Thailand	51	53	42	50	46	36
USA	46	49	36	41	41	34
Polen	42	38	35	33	33	30
Tyskland	36	35	27	28	26	29
Storbritannia	36	33	26	28	25	26
Finland	29	26	26	22	23	25
Island	14	14	20	17	23	24
Nederland	13	10	13	15	16	13
Chile	12	8	11	14	13	12
Frankrike	9	8	10	14	13	11
Ungarn	8	7	10	10	13	11
Jugoslavia	7	7	10	9	10	10
Uoppgitt	532	561	545	586	647	672

forts.

Tabell 6.1.1 (forts.). Ekteskapsinngåelse mellom norske menn og innvandrere/utenlandske kvinner. 1990-2001.

	1996	1 997	1 998	1 999	2 000	2 001
I alt	1 408	1 747	1 848	2 339	2 698	2 809
Sverige	139	146	148	330	384	435
Danmark	116	94	94	275	362	358
Filippinene	53	68	58	202	262	238
Finland	35	46	41	196	231	201
Thailand	33	44	31	94	107	115
Polen	33	41	30	91	102	98
Storbritannia	30	38	29	89	94	90
Russland	25	35	28	51	57	58
Tyskland	24	32	27	49	49	50
USA	21	29	22	46	45	47
Chile	14	17	15	44	41	43
Kina	9	15	12	38	40	40
Island	7	10	11	34	38	40
Bulgaria	7	10	11	30	32	36
Vietnam	7	9	10	30	29	36
Uoppgitt	761	897	1 077	167	183	191

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Norske kvinner velger oftere menn fra naboland

850 norske kvinner giftet seg i 2001 med menn fra land i Norden eller fra andre land i Vest-Europa. Tallet er høyere enn blant norske menn (530). Det er flere kvinner som gifter seg med menn fra Afrika, Asia og Øst-Europa nå en før, til sammen 650 i 2001. Økningen er ikke så stor som for menn. Til sammenlikning var det 1 720 norske menn som giftet seg med kvinner fra disse tre verdensdelene.

I løpet av alle årene vi har sett på har ektemenn fra Danmark, Sverige og Storbritannia med få unntak utgjort de tre største gruppene (tabell 6.1.2). USA går også igjen blant de største gruppene. Blant de ikke-vestlige har menn fra Jugoslavia, Marokko og etter hvert Iran kommet høyt opp på listene. Menn fra Pakistan har også vært inne blant de 15 største gruppene flere år. Menn fra Tyrkia har vært med blant de 15 største gruppene av ekteskapsinngåelser de fleste årene og fra 1999 har tallet på ekteskapsinngåelser ligget på over 100. Fra 1999 har det vært fem grupper med over 100 ekteskap. I 2001 er det syv ikke-vestlige grupper blant de 15 største gruppene; Tyrkia, Jugoslavia, Irak, Marokko,

Tabell 6.1.2. Ekteskapsinngåelse mellom norske kvinner og innvandrere/utenlandske menn. 1990-2001.

	1990	1991	1992	1 993	1 994	1995
I alt	1 369	1 325	1 116	1 161	1 134	1 045
Danmark	102	98	84	86	88	102
Sverige	92	77	68	73	79	91
Storbritannia	86	72	66	64	60	55
Jugoslavia	50	37	31	55	37	29
USA	41	28	29	37	27	24
Marokko	38	28	26	27	26	20
Tyskland	25	28	24	25	26	15
Chile	24	25	23	24	22	15
Tyrkia	22	22	23	23	19	14
Finland	21	16	19	19	18	14
India	21	16	18	18	17	13
Pakistan	19	16	17	14	16	12
Frankrike	16	15	17	13	13	11
Nederland	16	15	14	11	11	10
Algerie	16	14	14	11	10	9
Uoppgitt	576	590	429	478	476	460

forts.

Tabell 6.1.2 (forts.). Ekteskapsinngåelse mellom norske kvinner og innvandrere/utenlandske menn. 1990-2001.

	1996	1 997	1 998	1 999	2 000	2 001
I alt	1 121	1 237	1 365	1 505	1 736	1 765
Sverige	129	125	133	168	212	170
Danmark	103	108	110	133	149	152
Storbritannia	66	84	81	116	146	151
Tyskland	28	41	31	116	121	117
USA	24	27	28	116	118	98
Iran	20	25	26	48	69	79
Bosnia-Hercegovina	20	22	19	38	59	61
Nederland	17	17	19	35	53	52
Jugoslavia	15	17	18	32	42	52
Ghana	15	14	16	26	40	32
Finland	15	13	16	22	26	30
Marokko	14	9	14	21	21	27
Island	14	8	10	19	19	24
Chile	13	7	10	18	19	23
Tyrkia	12	7	9	16	19	22
Uoppgitt	435	548	649	183	161	178

Kilde: Statistisk sentralbyrå

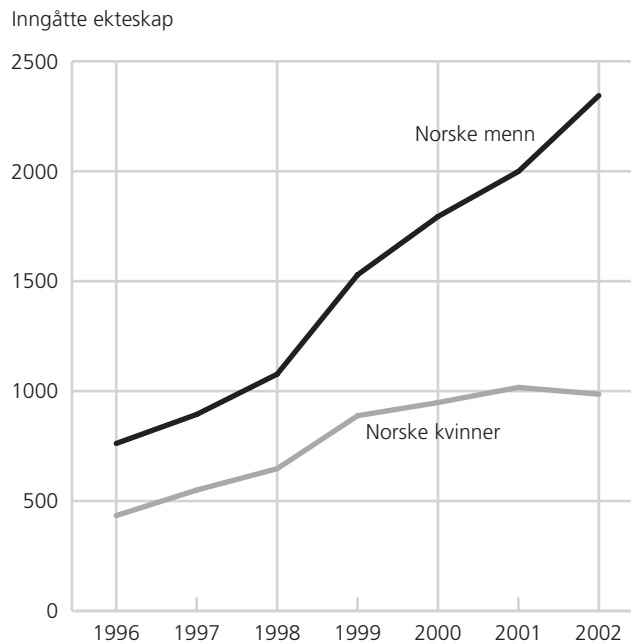
Iran, Chile og India. Dette vil i stor grad være menn fra de store innvandrergруппene i Norge, og de vil være bosatt i Norge før ekteskapsinngåelsen. For norske menn er det kvinner fra noen få land som dominerer, og det er nesten aldri kvinner som er bosatt i Norge før ekteskapsinngåelsen. Norske kvinner har i større grad ektefeller med bakgrunn fra hele verden.

Ser vi på norske kvinners ekteskapsinngåelser i 1990 var det også syv ikke-vestlige land som kom inn blant de 15 største gruppene av norske kvinners ekteskap; Jugoslavia, Marokko, Chile, Tyrkia, India, Pakistan og Algerie. Igjen må vi minne om at det på 1990-tallet var det mange av de utenlandske ektefellene der vi manglet opplysninger om landbakgrunn på vigselstidspunktet. Fra 1999 har antallet med uoppgitt landbakgrunn sunket betraktelig.

Stadig flere menn gifter seg med kvinner som ikke bor i Norge

I 1996 ble det inngått 760 ekteskap mellom norsk mann uten innvandrerbakgrunn og en ikke-bosatt utenlandsk kvinne. I 2002 var tallet mer enn tre ganger så høyt, 2 344. Tallet på norske kvinners ekteskapsinngåelse med ikke-bosatte utenlandske menn ble fordoblet i perioden, fra 434 i 1996 til 986 i 2002 (figur 6.1.5).

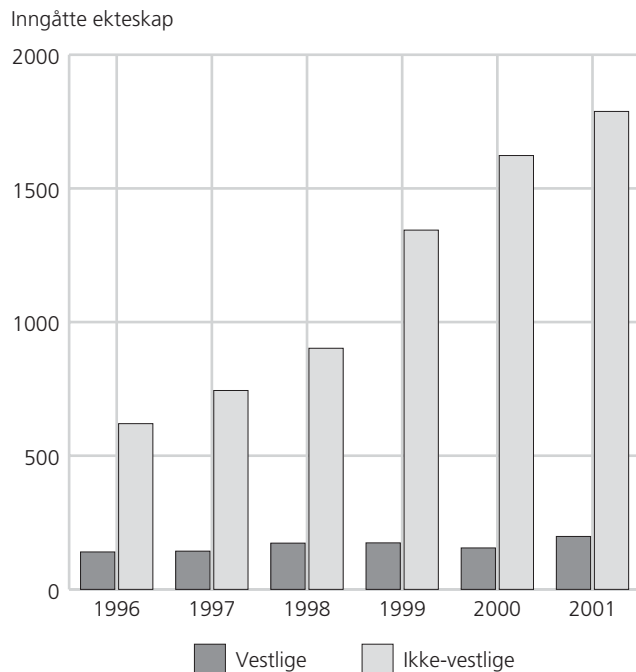
Figur 6.1.5. Ekteskapsinngåelser mellom norske uten innvandrerbakgrunn og ikke-bosatte ektefeller. 1996-2002.

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

I løpet av årene 1996 til 2002 har til sammen nesten 16 000 menn og kvinner som ikke er med i innvandrerbefolkningen giftet seg med ikke-bosatte personer. Dette er de som har registrert ekteskapsinngåelsen hos norske myndigheter. Det kan også være personer som gifter seg i utlandet og

Figur 6.1.6. Norske menns ekteskap med ikke-bosatte utenlandske kvinner, etter kvinnens statsborgerskap. 1996-2001

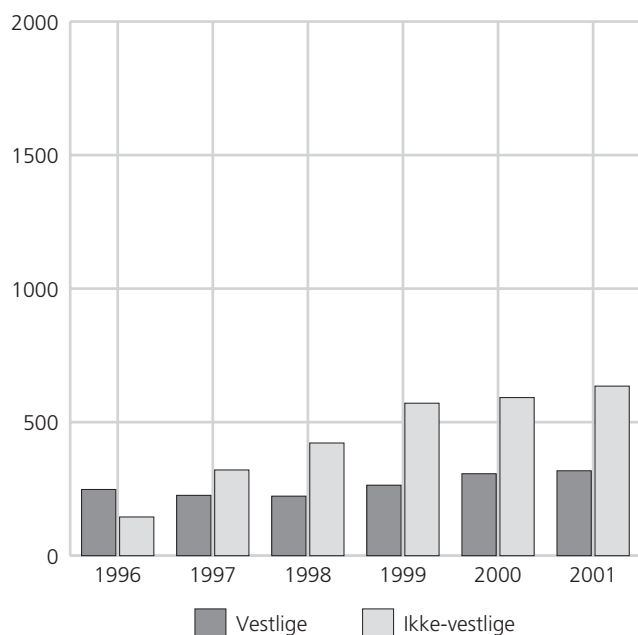
Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

bosetter seg der uten å registrere ekteskapet i Norge - og i tillegg er det en del som kommer som samboere.

Ser vi på tallene fra 1996 til 2001 er det *norske* menns ekteskapsinngåelse med ikke-bosatte kvinner fra ikke-vestlige land som har økt mest (figur 6.1.6 og 6.1.7). I 2001 var det 198 ekteskapsinngåelser med ikke-bosatte kvinner med bakgrunn fra et vestlig land, og ni ganger så mange ekteskapsinngåelser med kvinner fra ikke-vestlige land. 318 *norske* kvinner giftet seg med en ikke-bosatt mann med bakgrunn fra et vestlig land og dobbelt så mange med menn fra et ikke-vestlig land. Her minner vi igjen om at det er lettere for statsborgere fra vestlige land å bosette seg i Norge uten å være gift. Vi ser igjen at innvandrer menn gifter seg med *norsk* kvinne, men at innvandrer kvinner bosatt i Norge langt sjeldnere gifter seg med *norsk* mann.

Figur 6.1.7. Norske kvinners ekteskap med ikke-bosatte utenlandske menn, etter kvinnens statsborgerskap. 1996-2001

Inngåtte ekteskap

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

6.1.3 Ekteskapsmønstre blant innvandrere i Norge

Innvandrere fra Pakistan, Vietnam og Sri Lanka mest endogame

Innvandrere fra Pakistan, Vietnam og Sri Lanka er blant de innvandrergruppene i Norge hvor nesten alle er gift med personer med samme landbakgrunn som dem selv, det som kalles endogame eller homogame ekteskap. De færreste er gift med personer med utelukkende *norsk* bakgrunn. Dette avsnittet baserer seg på Lie (2004a og d).

Vi har sett på bestående ekteskap for innvandrere bosatt i Norge i 2002 og i 1990. Innvandrere fra Pakistan, Vietnam og Sri Lanka er blant de innvandrere med lengst botid i Norge, så fraværet av ekteskap med *norske* ektefeller må sees som et tydelig tegn på preferanser og kulturelle føringer ved valg av ektefelle. Men det er også viktig å huske på at mange innvandrere allerede er gift når de kommer til Norge. Mange av de første arbeidsmigrantene var gift i hjemlandet, og har fått familien sin til Norge etterpå. Det samme er tilfellet for en del flyktninger. Skal en forstå innvandringen til Norge må en derfor se på familierelasjoner og ekteskapsmønstre, og ikke bare se innvandringen som forflytning av enkeltpersoner uten sosiale bånd både i Norge og i utlandet. Samboerskap er også en del av bildet når det gjelder familieforhold og etablering, men det er langt mindre vanlig blant de fleste

innvandrergupper med ikke-vestlig bakgrunn enn blant personer uten innvandrerbakgrunn og blant dem fra vestlige land, se kapittel 5.3.3.

2002	1990
Bosatte innvandrere fra Pakistan	
<ul style="list-style-type: none"> • 5 669 gifte menn, 187 gift med norsk kvinne (3 prosent) • 5 158 gifte kvinner, 35 gift med norsk mann (1 prosent) 	<ul style="list-style-type: none"> • 2 656 gifte menn, 215 gift med norsk kvinne (6 prosent) • 2 844 gifte kvinner, 12 gift med norsk mann (0 prosent)
Bosatte innvandrere fra Vietnam	
<ul style="list-style-type: none"> • 2 955 gifte menn, 54 gift med norsk kvinne (2 prosent) • 3 046 gifte kvinner, 176 gift med norsk mann (6 prosent) 	<ul style="list-style-type: none"> • 1 422 gifte menn, 41 gift med norsk kvinne (3 prosent) • 1 332 gifte kvinner, 30 gift med norsk mann (2 prosent)
Bosatte innvandrere fra Sri Lanka	
<ul style="list-style-type: none"> • 2 694 gifte menn, 100 gift med norsk kvinne (4 prosent) • 2 573 gifte kvinner, 82 gift med norsk mann (3 prosent) 	<ul style="list-style-type: none"> • 899 gifte menn, 47 gift med norsk kvinne (5 prosent) • 639 gifte kvinner, 42 gift med norsk mann (6 prosent)

Av nesten 11 000 pakistanske innvandrere som i 2002 var gift og bosatt i Norge hadde, litt over 200 norske ektefeller (2 prosent). Det bor 2 300 flere gifte pakistanske kvinner i Norge i 2002 enn i 1990. Det er litt flere som er gift med norske menn, men de utgjør likevel mindre enn 1 prosent av de gifte pakistanske kvinnene. Til tross for at det er 2 000 flere gifte pakistanske menn i Norge i 2002 enn i 1990 var det altså færre som var gift med norske kvinner, men andelen er likevel litt høyere enn for pakistanske kvinner.

Fra 1990 til 2002 er det blitt over dobbelt så mange gifte innvandrere fra Vietnam i Norge. Det er en litt større andel av kvinnene som er gift med norsk mann, men for menn fra Vietnam er andelen blitt mindre enn den var i 1990.

Det er tre ganger så mange gifte menn fra Sri Lanka bosatt i Norge i 2002, og fire ganger så mange gifte kvinner som i 1990. Andelen som er gift med norsk ektefelle har gått ned både blant menn og kvinner.

Få ekteskap med norske blant nyankomne flyktninger

Det er også mange andre grupper hvor bare en liten andel er gift med norsk ektefelle, og en tilsvarende større andel er gift med personer med bakgrunn fra samme land. Det gjelder for eksempel innvandrergupper der det er mange nyankomne flyktninger (Irak, Afghanistan, Somalia). I noen grupper har ekteskapsmønsteret sammenheng med at mange allerede hadde ektefeller og familie før de kom til Norge (for eksempel fra Bosnia-Hercegovina), og mange "hele" familier har flyttet til Norge.

Innvandrere fra ikke-vestlige land gift med innvandrere

Blant alle gifte innvandrere fra ikke-vestlige land hadde 13 prosent av gifte menn norsk ektefelle og 17 prosent av kvinnene hadde det (2002). Det vanligste er at innvandrere fra ikke-vestlige land er gift med en person med innvandringsbakgrunn fra samme land som dem selv. Det har vært en økning i ekteskap mellom to innvandrere med bakgrunn fra forskjellige land fra 1990 til 2002. I de fleste tilfellene kommer ektefellene fra samme region, og som regel fra to naboland.

For en del grupper er det forskjell i ekteskapsmønster mellom kvinner og menn. For mange ikke-vestlige grupper er det en større andel menn enn kvinner som er gift med ektefeller fra Norge

(eksempelvis blant innvandrere fra Pakistan, Tyrkia, Serbia og Montenegro, Sri Lanka, India, Irak og Kroatia). Det vanligste er at menn i større grad enn kvinner er gift med personer med annen landbakgrunn, men det er noen ikke-vestlige innvandrergupper som har et ekteskapsmønster som skiller seg fra andre grupper, ved at svært mange kvinner er gift med *norske* ektefeller. Selv om andelen fortsatt er liten, kan det være verdt å merke seg at andelen kvinner fra Vietnam som er gift med en *norsk* mann er 6 prosent, og at andelen har økt siden 1990. Dette kan tolkes som ett blant flere tegn på at befolkningen med bakgrunn i Vietnam er på vei mot en nærmere integrering med resten av befolkningen.

Mange kvinner fra Thailand, Russland og Filippinene gift med norsk mann

I noen grupper ser vi en veldig tydelig tendens til at mange kvinner kommer til Norge i forbindelse med ekteskap med *norske* menn. Blant nesten 2 400 kvinner fra Thailand som er gift og bosatt i Norge i 2002 er 93 prosent gift med *norske* menn og 1 prosent er gift med menn fra Thailand. Også blant kvinner fra Russland (79 prosent), Filippinene (78 prosent), Romania (70 prosent) og Polen (66 prosent) er svært mange gift med *norsk* mann (2002).

Blant menn fra noen ikke-vestlige land finner vi også et relativt stort innslag av ekteskap med *norske* kvinner. 20 prosent av gifte tyrkiske menn bosatt i Norge er gift med *norske* kvinner, 22 prosent blant chilenske menn, 27 prosent blant marokkanske menn, 27 prosent blant polske menn og hele 59 prosent blant ungarske menn.

Innvandrere fra vestlige land som oftest gift med norske ektefeller

Ekteskaps sammensetningen blant innvandrere med bakgrunn fra vestlige land og ikke-vestlige land følger ganske forskjellige mønstre (se tabell 6.1.3 og 6.1.4). Mens et fåtall av de ikke-vestlige innvandrerne har *norsk* ektefelle (15 prosent av mennene og 28 prosent av kvinnene), er det et klart flertall av de vestlige innvandrerne som har det. 72 prosent av menn fra vestlige land gift og bosatt i Norge hadde *norsk* ektefelle, og 78 prosent av kvinnene. Mange innvandrere fra vestlige land bor noen år i Norge og drar igjen, og blant dem som blir boende i Norge har mange inngått ekteskap med *norske* ektefeller. For tall for innvandrergupper fra enkeltland vises det til (Lie 2004a).

Tabell 6.1.3. Ekteskap etter ektefellenes landbakgrunn¹, bosatte menn.1.1.2002. prosent

Mannens landbakgrunn	Kvinnens landbakgrunn				Uoppgitt ²
	I alt	Norge	Samme region	Annen region	
	<i>Absolutte tall</i>		<i>Prosent</i>		
Norge	781 958	96	96	4	0
Norden	9 732	71	21	5	3
Vest-Europa ellers	9 114	71	17	7	5
Øst-Europa u/Tyrkia	9 566	17	76	2	5
Afrika	6 482	21	49	4	26
Asia med Tyrkia	26 799	8	74	2	16
Nord-Amerika	2 128	80	12	7	1
Sør- og Mellom-Amerika	1 956	38	50	5	7
Oseania	258	79	11	10	0

¹ Landbakgrunn gjelder innvandrerbefolkningen

² Ektefeller med uoppgitt landbakgrunn er personer vi mangler opplysninger om ved ekteskapsinngåelsen. Vi får opplysninger om ektefellen etter hvert. Dette er personer som ikke bor i Norge ved ekteskapsinngåelsen, og i de fleste tilfeller bor de i den bosatte innvanderers tidligere hjemland.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 6.1.4. Ekteskap etter ektefellenes landbakgrunn¹, bosatte kvinner.1.1.2002. prosent

Kvinnens landbakgrunn	Mannens landbakgrunn				Uoppgitt ²
	I alt	Norge	Samme region	Annen region	
	<i>Absolutte tall</i>		<i>Prosent</i>		
Norge	772 590	97	97	3	0
Norden	12 214	78	17	4	1
Vest-Europa ellers	7 959	74	19	6	1
Øst-Europa u/Tyrkia	12 912	37	56	2	3
Afrika	5 058	15	62	3	20
Asia med Tyrkia	27 681	23	72	2	3
Nord-Amerika	2 524	85	10	4	1
Sør- og Mellom-Amerika	2 747	58	35	5	2
Oseania	244	77	11	11	1

¹ Landbakgrunn gjelder innvandrerbefolkningen

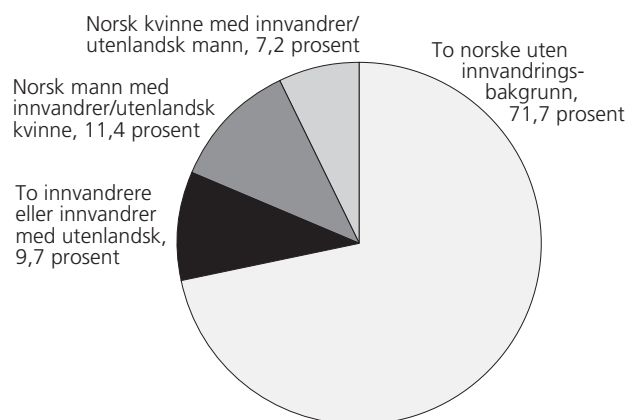
² Ektefeller med uoppgitt landbakgrunn er personer vi mangler opplysninger om ved ekteskapsinngåelsen. Vi får opplysninger om ektefellen etter hvert. Dette er personer som ikke bor i Norge ved ekteskapsinngåelsen, og i de fleste tilfeller bor de i den bosatte innvandrers tidligere hjemland.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

En av ti ekteskapsinngåelser gjelder to med utenlandsk bakgrunn

Fra å se på bestanden av ekteskap på et gitt tidspunkt, skal vi nå se på hva som har preget ekteskapsinngåelsene som har funnet sted de siste årene. I 2001 ble det registrert nesten 24 700 ekteskapsinngåelser, 2 400 (9,7 prosent) gjaldt to personer med utenlandsk landbakgrunn, 18,6 prosent gjaldt ekteskapsinngåelse mellom *norsk* og utenlandsk ektefelle (figur 6.1.8).

Figur 6.1.8. Ekteskapsinngåelser etter ektefellenes innvandrerbakgrunn/utenlandsk bakgrunn. 2001. Prosent

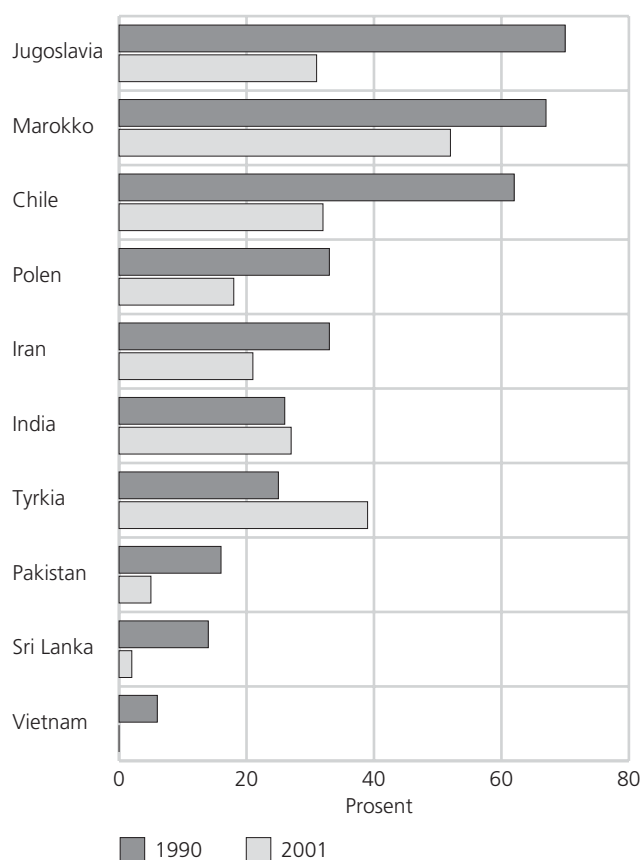
Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tallet på ekteskapsinngåelser mellom to innvandrere har økt for hvert år, i takt med økningen i innvandrerbefolkningen. I 1990 ble det inngått 920 ekteskap der begge var innvandrere, og de utgjorde 4,2 prosent av ekteskapsinngåelsene dette året. Innvandrerbefolkningen ble fordoblet fra 1990 til 2002, og økningen gjelder først og fremst ikke-vestlige innvandrere. Ekteskapsinngåelse mellom to innvandrere med bakgrunn fra Asia har økt mest, fra 245 i 1990 til 922 i 2001, mellom to med bakgrunn fra Øst-Europa fra 21 til 336 i 2001, og mellom to med bakgrunn fra Afrika fra 42 til 161. Tallet på ugifte har også økt.

Færre ikke-vestlige menn gifter seg med norsk kvinne

Ser vi på ekteskapsinngåelsene i 2001 blant menn fra ikke-vestlige land var det en god del fra Marokko (52 prosent), Tyrkia (39), Irak (37), Chile (32) og Serbia og Montenegro (31 prosent) som giftet seg med *norske* kvinner i 2001. Dette er altså grupper som relativt hyppig gifter seg med *norske* kvinner. Andre grupper skiller seg ut ved at svært få gifter seg med *norsk* kvinne. Blant vietnamesiske menn som giftet seg i 2001 (230) var det under 1 prosent av mennene som giftet seg med *norsk* kvinne, blant menn med bakgrunn fra Pakistan var det 5 prosent (13 personer), fra Sri Lanka var det 2 prosent. Når vi sammenlikner ikke-vestlige menns ekteskapsinngåelser i 1990 og 2001 (figur 6.1.9), ser vi at det for mange grupper er en mindre andel som gifter seg med *norsk* kvinne i 2001 enn i 1990. Blant menn fra Tyrkia er det blitt flere, men blant menn fra Jugoslavia, Chile, Marokko, Polen, Iran og Pakistan er det blitt en mindre andel.

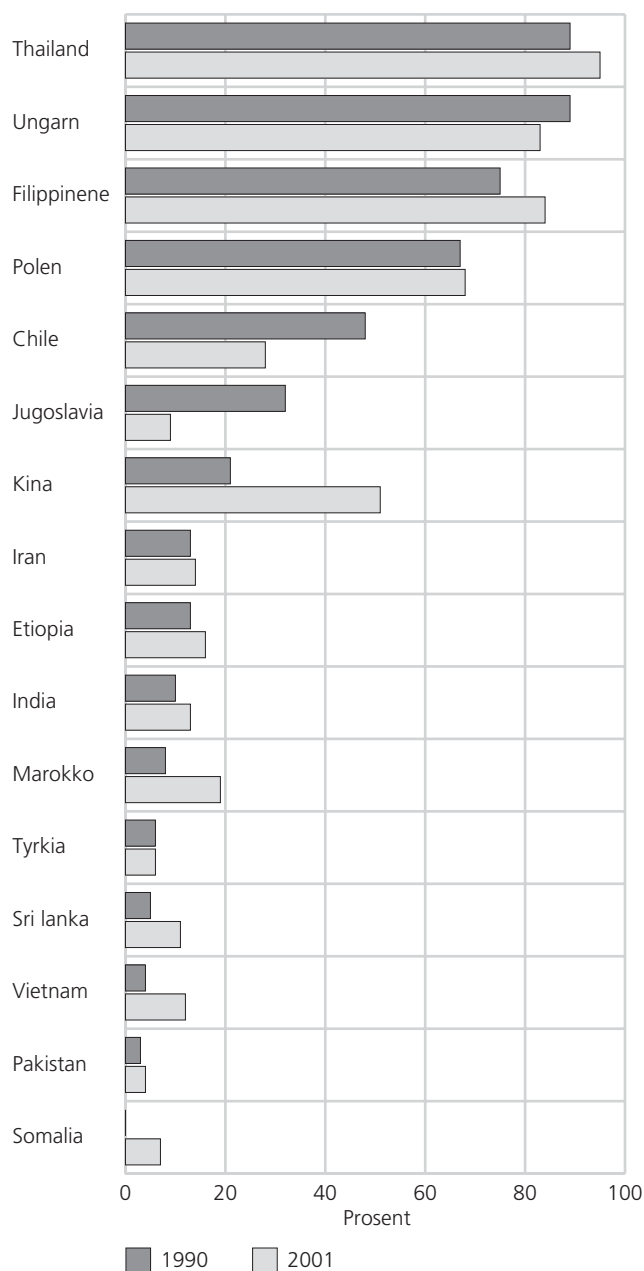
Figur 6.1.9. Ekteskapsinngåelse mellom menn fra ikke-vestlige land og *norske* kvinner, etter mannens landbakgrunn. Utvalgte ikke-vestlige land. 1990 og 2001. Prosent

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Blant ikke-vestlige kvinner som gifter seg med *norske* menn er andelen for de fleste grupper mer eller mindre uendret (figur 6.1.10), og det er betydelige forskjeller mellom land, fra de som nesten ikke gifter seg med *norske* (Pakistan, Tyrkia, Somalia, Sri Lanka, Vietnam, m.fl.) til de gruppene der det store flertall gifter seg med *norske* (Thailand, Filippinene, Russland, Ungarn). For grupper med svært lave andeler gift med *norske* i 1990 har det vært en viss oppgang til 2001 for kvinner (figur 6.1.10), men nedgang for menn (figur 6.1.9).

Figur 6.1.10. Ekteskapsinngåelse mellom kvinner fra ikke-vestlige land og norske menn, etter kvinnens landbakgrunn. Utvalgte ikke-vestlige land. 1990 og 2001. Prosent

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

4 av 10 ikke-vestlige fant ektefeller i Norge

Vi har sett at for en del innvandrergupper er et overveiende flertall gift med ektefeller med bakgrunn fra samme land. Dette har, som vi har pekt på, sammenheng med at mange er gift før de kommer til Norge. Men også mange som ikke er gift ved innvandringen inngår ekteskap med en fra samme land. Mange har tette relasjoner til sitt tidligere hjemland og til innvandrere med samme bakgrunn i Norge. Forskjellige preferanser, kulturforskjeller, og ulike ekteskapstradisjoner er blant de mange forhold som på virker valg av ektefelle. Hvorvidt innvandrere som ønsker å gifte seg med en fra samme land finner ektefelle i Norge, har til dels også sammenheng med om det finnes aktuelle ugifte kandidater i Norge.

Av alle bosatte innvandrere som giftet seg i 2002 (4 700) fant 56 prosent ektefelle som allerede bodde i Norge ved ekteskapsinngåelsen. Blant de som fant ektefeller som ikke allerede var bosatt i Norge ved ekteskapsinngåelsen, var det flest med ikke-vestlig bakgrunn.

Vi har sett på ekteskapsinngåelser for noen innvandrergupper for å se hvor mange som finner ektefeller i Norge og i utlandet for noen år (1996-2001). Gruppene som er valgt er store innvandrergupper i norsk innvandringsammenheng, der mange gifter seg med innvandrere fra samme land, se tabell 6.1.5. Fra 1996 til 2001 var det til sammen 8 400 bosatte innvandrere fra disse landene som giftet seg. 90 prosent giftet seg med en person med samme landbakgrunn. 59 prosent giftet seg med en ikke bosatt ektefelle (4 900 personer). 3 500 giftet seg med personer som allerede bodde i Norge. Blant bosatte innvandrere fra Bosnia, Sri Lanka og Vietnam som giftet seg fra 1996-2001 fant over halvparten ektefeller i Norge. Blant innvandrere fra Tyrkia og Pakistan var det en av fire som fant ektefelle i Norge.

Tabell 6.1.5. Ekteskapsinngåelse for bosatte innvandrere fra 12 utvalgte land etter ektefellens landbakgrunn og bosatt/ikke-bosatt. 1996-2001¹. Absolutte tall og prosent.

Landbakgrunn	Ekteskapsinngåelser	Bosatt	Ikke-bosatt	Samme landbakgrunn	Annen landbakgrunn
<i>Absolutte tall</i>					
Pakistan	1 803	458	1 345	1 729	74
Vietnam	1 426	777	649	1 336	90
Sri Lanka	1 360	758	602	1 287	73
Tyrkia	1 062	245	817	941	121
Bosnia-Hercegovina	651	445	206	523	128
Irak	562	231	331	443	119
Marokko	523	150	373	418	105
India	506	196	310	401	105
Somalia	351	137	214	321	30
Gambia	135	59	76	94	41
I alt	8 379	3 456	4 923	7 493	886
<i>Prosent</i>					
Pakistan	100	25,4	74,6	95,9	4,1
Vietnam	100	54,5	45,5	93,7	6,3
Sri Lanka	100	55,7	44,3	94,6	5,4
Tyrkia	100	23,1	76,9	88,6	11,4
Bosnia-Hercegovina	100	68,4	31,6	80,3	19,7
Irak	100	41,1	58,9	78,8	21,2
Marokko	100	28,7	71,3	79,9	20,1
India	100	38,7	61,3	79,2	20,8
Somalia	100	39,0	61,0	91,5	8,5
Gambia	100	43,7	56,3	69,6	30,4
I alt	100	41,2	58,8	89,9	10,1

¹ For innvandrere fra Pakistan, Tyrkia og India gjelder tallene ekteskapsinngåelse for første generasjon og personer født i Norge med to foreldre født i utlandet. For alle andre land gjelder tallene ekteskapsinngåelser kun for førstegenerasjons innvandrere.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Finner de som er født i Norge ektefeller i foreldrenes tidligere hjemland?

Et annet spørsmål er hvorvidt de som er født i Norge med utenlandsfødte foreldre gifter seg med ektefeller i Norge eller fra foreldrenes tidligere hjemland. Fremdeles er de fleste i denne gruppen svært unge. Per 1.1.2002 var 87 prosent under 20 år, og det store flertallet er dermed ikke i en alder der ekteskapsinngåelse er vanlig. Statistikken viser at de som er født i Norge gifter seg senere enn førstegenerasjons innvandrere i samme alder. Blant de med foreldre fra Pakistan, Tyrkia og Vietnam er det en del som er over 18 år, i de fleste andre grupper er det svært få.

Blant personer født i Norge med to foreldre født i Pakistan var det 551 som giftet seg i perioden 1996-2001. Blant disse, som blant førstegenerasjons innvandrere som giftet seg i samme periode, fant tre av

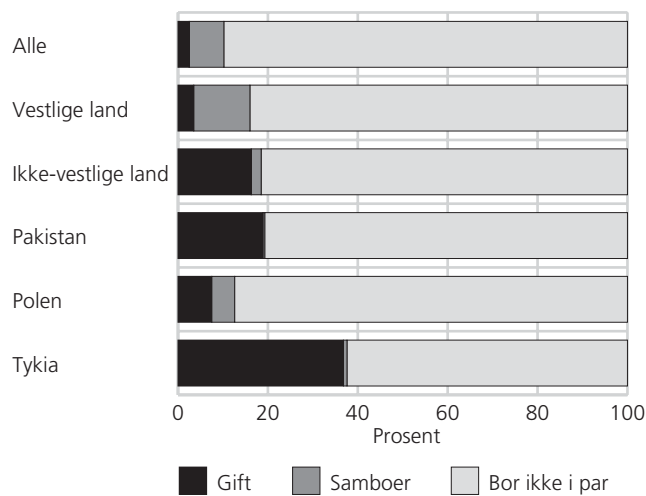
fire ektefeller i utlandet. Det er imidlertid for tidlig å trekke sterke konklusjoner om denne gruppens ekteskapsmønstre, ettersom flertallet av de over 18 år ennå ikke er gift, og de fleste velger å utsette ekteskapsinngåelsen.

Svært få av dem som er født i Norge med to foreldre født i Vietnam er gamle nok til å gifte seg, og det er altfor få som er gift til at en kan si noe om ekteskapsmønsteret. 450 av 5250 er over 18 år og bare 14 var gift per 1.1.2003. Blant dem med foreldre fra Tyrkia er det flere som gifter seg i ung alder. 138 personer født i Norge med to foreldre født i Tyrkia giftet seg i løpet av seksårsperioden. 110 giftet seg med en som ikke bodde i Norge ved ekteskapsinngåelsen.

De som er født i Norge gifter seg senere enn førstegenerasjons innvandrere

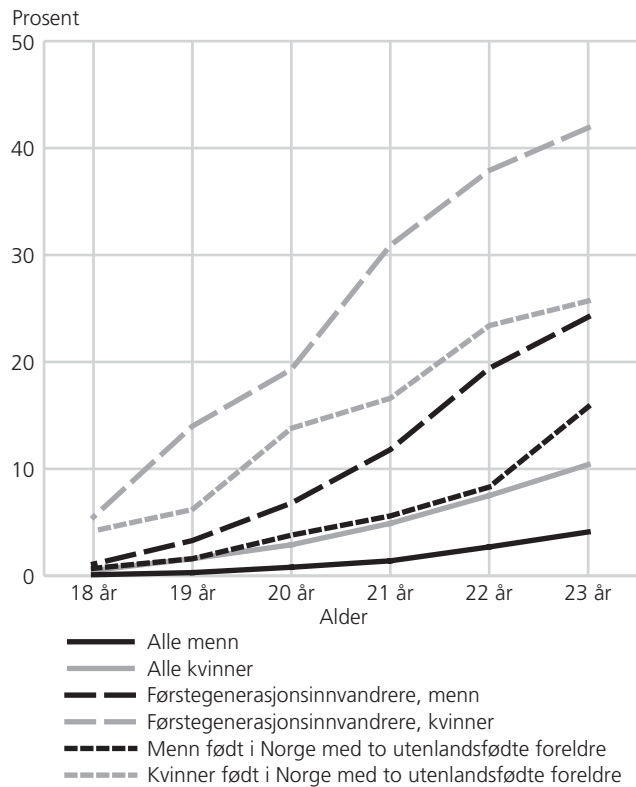
Figur 6.1.11 viser hvor mange av dem som er født i Norge av to utenlandsfødte som har kommet i en alder hvor ekteskap er aktuelt. Det er ikke mange som har giftet seg. Samboerforhold er langt mindre vanlig blant ikke-vestlige innvandrere enn blant vestlige innvandrere og *norske*. Når vi tar summen av de to samlivsformene, er andelen fortsatt høyest blant ikke-vestlige innvandrere, men forskjellen er langt mindre. Andelen gifte i alderen 18-23 år er høyere blant ikke-vestlige innvandrere enn blant alle i denne aldersgruppen, men betydelig lavere enn blant førstegenerasjons innvandrere (figur 6.1.12). De med foreldre født i Pakistan utgjør den største gruppen, og er den gruppen med flest over 18 år. Av de over 18 år, er det kun 17 prosent av mennene som var gift, og 30 prosent av kvinnene (figur 6.1.13). I alle andre grupper av personer født i Norge med to utenlandsfødte foreldre er tallet på personer over 18 langt mindre, og andelen som er gift relativt små.

Figur 6.1.11. Andel gifte, samboende og ikke i par, etter landbakgrunn. 18-23 år. 2001

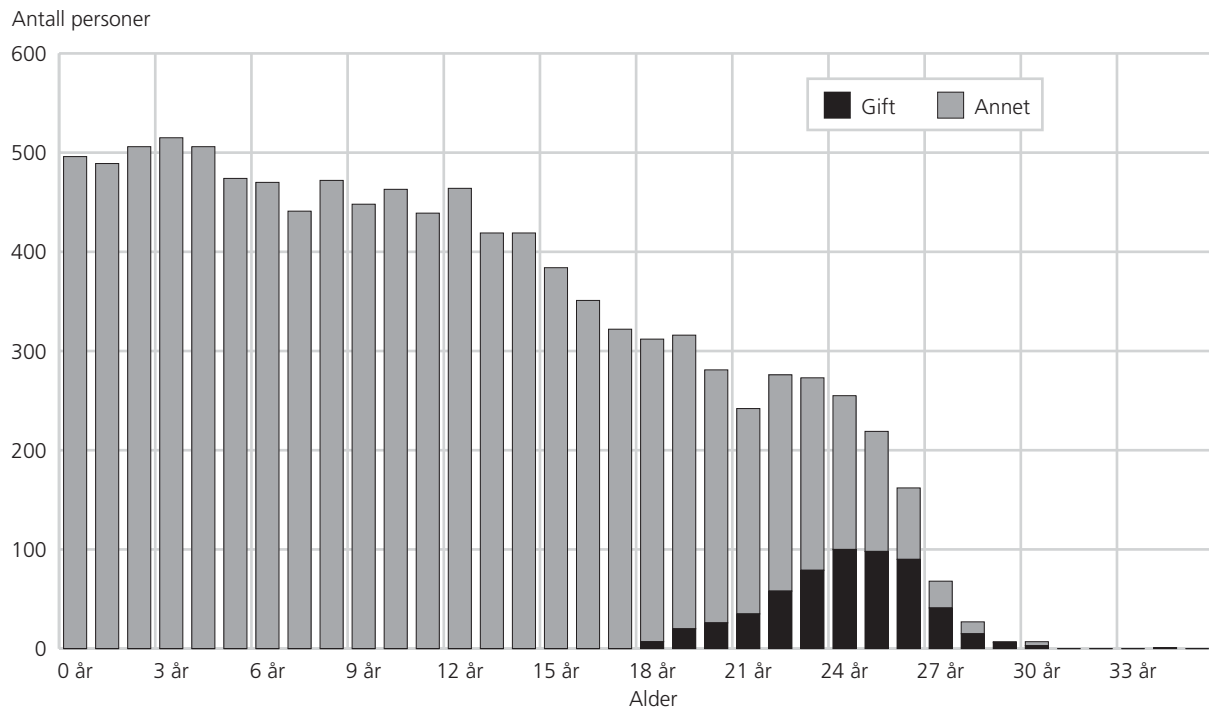
Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

**Figur 6.1.12. Siviltstand blant personer 18-23 år, etter innvandringskategori, alder og kjønn.
1.1.2002. Prosent**

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

**Figur 6.1.13. Personer født i Norge med to foreldre født i Pakistan, etter sivilstand og alder.
1.1.2002**

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

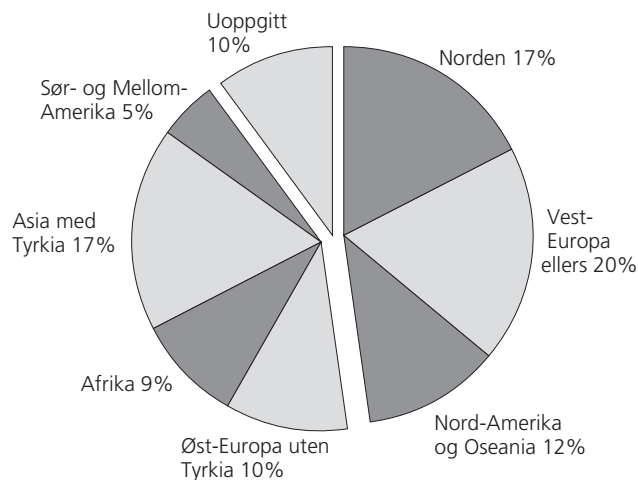
6.1.4 Henteekteskap

Henteekteskap betegner i denne sammenhengen ekteskap inngått mellom en person bosatt i Norge og en som før vigselen *ikke* gjorde det, slik at det kan være grunn til å tro at ekteskapet førte til en innvandring som ellers ikke var funnet sted. Lie (2004a og e) har sett på mulige henteekteskap blant 10 grupper av innvandrere⁶, fra Pakistan, Vietnam, Irak, Tyrkia, Marokko, Sri Lanka, India, Bosnia-Hercegovina, Somalia og Gambia. Blant innvandrere fra disse landene ble det til sammen i perioden 1996-2001 inngått ekteskap med 4 900 ikke bosatte ektefeller og 3 500 ektefeller som var bosatt i Norge. Henteekteskap kan ha utgjort nær 60 prosent (nesten 5 000) av ekteskapsinngåelsene for disse 10 innvandringsgruppene (se tabell 6.1.5).

Nordmenn henter flere ektefeller i utlandet enn innvandrere

Statistikken viser at det er langt flere *norske* som gifter seg med personer som ikke bor i Norge enn innvandrere som gifter seg med noen som ikke bor i Norge. Blant alle innvandrere ble det i perioden 1996 til 2002 inngått 10 500 ekteskap mellom en innvandrere og en som ikke var bosatt i Norge. I samme periode inngikk *norske* 16 000 ekteskap med ikke-bosatte ektefeller. Ekteskap mellom *norske* og ikke-bosatte øker mer enn ekteskap mellom innvandrere og ikke-bosatte (figur 6.1.14). Som vi har sett gjelder økningen først og fremst ekteskap mellom *norske* menn og kvinner fra ikke-vestlige land. Av disse 16 000 ekteskapene anslår vi på basis av dataene under figur 6.1.6 og 6.1.7 og flere detaljer i Lie (2004a) at mellom 75 og 80 prosent, om lag 12 500, er ektefeller hentet fra ikke-vestlige land. Dermed utgjorde *norsk* henteekteskap fra ikke-vestlige land 3-4 000 flere enn innvandrernes henteekteskap fra disse landene.

Figur 6.1.14. Ekteskap mellom bosatte og ikke-bosatte ektefeller, etter bosatt ektefelles innvandringsbakgrunn. 1996-2002.

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

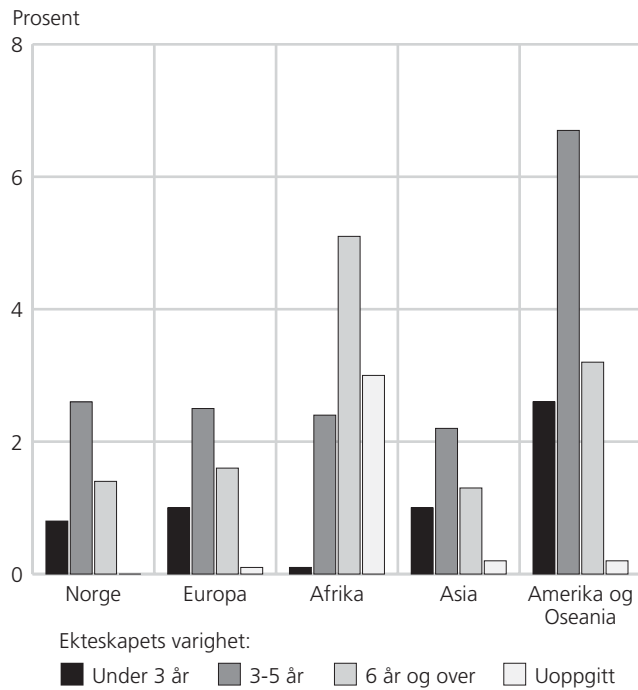
6.1.5 Skilsmisser

Blandingsekteskap mest utsatt for skilsmisse

Vi har ikke hatt særlige muligheter til å gå inn på skilsmisseatferd. Det er foreløpig for små tall (det er for få eksponeringsår for skilsmisse) i de fleste analytisk relevante gruppene til at det kan gjøres enkle analyser, og vi har heller ikke hatt de ressurser som er nødvendige for å utnytte mer avanserte statistiske metoder som kunne brakt oss noe nærmere en sunn analyse. Et overfladisk bilde er det dog grunnlag for å gi. Ekteskap der begge ektefellene har bakgrunn fra samme land er generelt sett mer

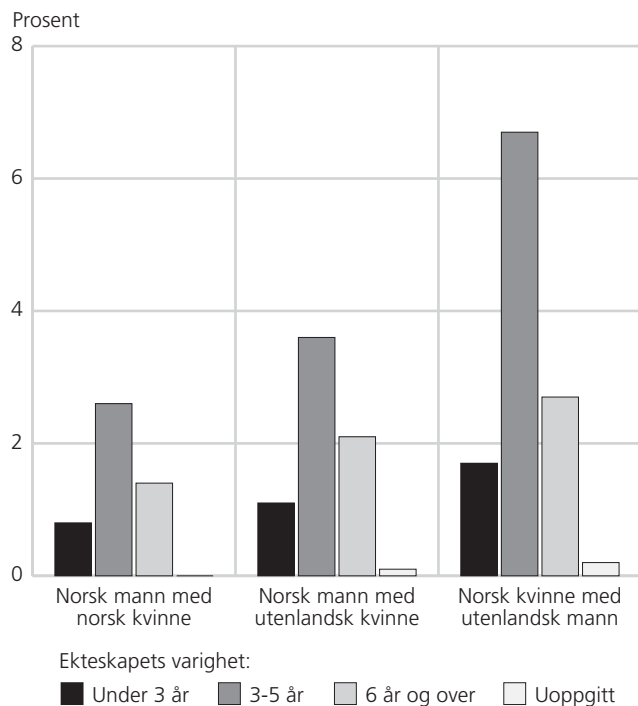
⁶ Blant innvandrere fra Pakistan, Tyrkia og India er de som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre tatt med, ellers gjelder tallene for førstegenerasjons innvandreres ekteskapsinngåelser. I de andre gruppene er det svært få, om noen, blant de som er født i Norge som har giftet seg fra 1996-2001.

Figur 6.1.15. Skilsmisser i ekteskap der partene har samme landbakgrunn. 1990-1999. Prosent

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.1.16. Skilsmisser i ekteskap der begge eller en av ektefellene er norske. 1990-1999. Prosent

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

stabile enn ekteskap der ektefellene kommer fra forskjellige land, men det er forskjeller i forhold til hvilket land ektefellene kommer fra (figur 6.1.15). Ekteskap mellom to personer med ulik bakgrunn er

mer utsatt for skilsmisse. *Norske* kvinners blandingsekteskap går oftere i oppløsning enn ekteskap mellom *norske* menns (figur 6.1.16). Ekteskap mellom *norske* kvinner og menn fra Asia og Afrika er mest utsatt. Når vi sammenlikner disse gruppene, må vi igjen minne om at noen grupper har mange samboerforhold, og dermed mange oppløste samliv som ikke kommer fram i skilsmissestatistikken.

6.1.6 Refleksjoner

Hvorfor gifter stadig flere seg med partner fra utlandet?

Etter hvert som det er blitt flere innvandrere i Norge er det flere som finner kjærligheten med innvandrere som allerede bor i Norge, men det er også stadig flere *nordmenn* som finner kjærligheten utenlands. Folk reiser og flytter mer, og over lengre avstander enn før. Det er blitt vanligere å studere og jobbe i utlandet, og ferievanene endres. På samme måte kommer utlendinger til Norge på besøk, som turister, for studier og for arbeid. Vi vet at noe av kontakten skjer gjennom organisert ekteskapsformidling, annonser og gjennom kontaktnettverk. Men SSB har ikke informasjon om hvordan kontakten mellom ektefellene etableres, og hvor stor del som inngås på grunnlag av organisert ekteskapsformidling eller andre nettverk.

Vi er blitt mer mobile og mer internasjonalt orienterte. Massemedia og markedskrefter spiller en vesentlig rolle i utforming av nye samhandlingsmønstre på tvers av nasjonale grenser. Mennesker med ulik kulturell bakgrunn møtes og samhandler, flytter og noen gifter seg. Vi har opplysninger om hvor ektefellene bor ved ekteskapsinngåelsen. Denne statistikken viser at ekteskap med ikke-bosatte utlendinger utgjør en stadig større andel av *nordmenns* blandingsekteskap.

Søker noen menn kvinner med tradisjonelle rolleoppfatninger?

Når det er langt flere ekteskapsinngåelser mellom *norske* menn og ikke-vestlige kvinner, enn mellom *norske* kvinner og ikke-vestlige menn, kan en tenke seg at dette er knyttet til et betydelig mannoverskudd i giftemoden alder i Norge, særlig i enkelte regioner, og til kjønnsroller i Norge og i andre samfunn. Norge scorer høyere i forhold til likestilling mellom kjønnene enn de fleste andre land. *Norske* kvinner er svært selvstendige; kvinner tar utdanning, er aktive på arbeidsmarkedet, og ønsker å ha kontroll over sin privatøkonomi og andre forhold i dagliglivet. Dette er ikke nødvendigvis lett å realisere i ekteskap med en mann med mer patriarkalske verdier og tradisjonelle holdninger til kjønnsroller og arbeidsdeling i hjemmet. Forhold knyttet til innvandrerens religion kan også tale sterkere mot innvandrerkvinnens enn -menns valg av *norsk* ektefelle.

Likestillingsperspektivet kan også være en forklaringsfaktor i forhold til at økningen i ekteskap mellom *norske* kvinner og menn fra ikke-vestlige land ikke har vært like stor. Det har vært en økning i ekteskapsinngåelse mellom for eksempel *norske* kvinner og tyrkiske og marokkanske menn, men for andre grupper har det blitt gradvis færre ekteskapsinngåelser med *norske* kvinner. Vi vet dessuten fra skilsmissestatistikken at ekteskap mellom *norske* kvinner og ikke-vestlige menn har relativt høy skilsmissehyppighet. *Norske* kvinners ekteskap med utenlandske menn går dobbelt så ofte i oppløsning som for eksempel ekteskap mellom *norske* menn og utenlandske kvinner.

"Push" og "pull"-faktorer

For mange kvinner fra ikke-vestlige land kan ekteskap med en *norsk* mann i Norge representere et materielt sett bedre liv enn livet et tidligere hjemland. Ekteskapet og flyttingen kan representere en mulighet til å forbedre livssituasjonen på mange områder. Et liv i Norge kan by på goder som ikke lett kan erverves i hjemlandet, både materielt sett, med tanke på utdanningsmuligheter, arbeidsmuligheter og i forhold til graden av selvstendighet i ekteskapet. Det samme kan være relevant i forhold til eventuelle barns oppvekstvilkår. Pågangen til ekteskapsbyråer og kontaktannonser viser at mange ikke-vestlige kvinner er svært interessert i å finne en ektefelle i Norge. Det kan være mange "push"-faktorer som gjør at kvinnene aktivt søker en mulighet for å flytte, og med vår regulerte innvandring kan ekteskap med en norsk borger være det eneste realiserbare grunnlaget for å innvandre til Norge. Det er også mange "pull"-faktorer ved livet i Norge som gjør at det er attraktivt å flytte og inngå

ekteskap med en norsk mann. For *norske* menn kan andres positive erfaringer fra slike ekteskap, og at det er stadig mer vanlig, bidra til at enda flere menn aktivt tar initiativ til denne typen ekteskapsforbindelser.

Ekteskapet som praktisk arrangement?

Parforhold mellom mann og kvinne er sentrale i alle samfunn, men måtene en knytter relasjoner, hvilken betydning relasjonene har, og rollene den enkelte har i forholdet varierer fra samfunn til samfunn, fra miljø til miljø, generasjoner til generasjon, og fra parforhold til parforhold. Kulturforskjeller og ekteskapets forskjellige funksjon i ulike samfunn og miljøer er viktige elementer å ha i tankene når vi ser på ekteskapsmønstre og ekteskapsinngåelse. I vesten har mange en forestilling om at et godt ekteskap er være bygget på romantisk kjærlighet, og at det begynner med forelskelse. I noen land vil det være en vanlig oppfatning at et godt ekteskap er bygget på fornuft - og at kjærlighet er noe som kommer etter hvert. Ifølge sosialantropolog Thomas Hylland-Eriksen er det på verdensbasis sjelden at romantisk og gjensidig kjærlighet regnes som et viktig aspekt ved ekteskap (Hylland-Eriksen 1993:113).

Innvandring - ikke bare enkeltpersoner!

Når det har vært en fordobling av innvandrere i løpet av det siste tiåret, må det sees i forhold til ekteskapsmønstre og familierelasjoner. Mye av innvandringen skjer gjennom ekteskap og familie(gjen)forening. De fleste etablerer seg i par- og familierelasjoner på ett eller annet tidspunkt i livet. Innvandrere som er gift ved innvandringen kommer enten sammen med familien sin, eller får familien til seg etterpå. Av de som ikke er etablert på innvandringstidspunktet finner mange ektefeller i utlandet. Mange innvandrere kommer dessuten gjennom ekteskap med *norske* ektefeller. Folk gifter seg på tvers av nasjonale grenser. Det er tett sammenheng mellom migrasjon og ekteskap, sammenhenger en må se nærmere på dersom en skal forstå forhold rundt selve innvandringen, og utviklingen av et internasjonalt og flerkulturelt samfunn i Norge. Utviklingen går i retning av at det norske samfunnet blir stadig mer sammensatt, av personer med ulik kulturell bakgrunn. Dette er en virkelighet både vi må ta inn over oss, og etter hvert kanskje revurdere forestillinger om "det norske". De fleste ser valg av ektefelle som et svært personlig anliggende, som en selv må få velge, men hvor også familiene i mange miljøer har en betydelig innflytelse. Hvor ekteparet skal bo blir derimot ofte et anliggende for innvandringsmyndighetene. Ekteskap og migrasjon representerer utfordringer ikke bare for de to personene som er direkte involvert, det representerer også viktige utfordringer i forhold til utforming av innvandrings- og integrasjonspolitikken i Norge.

6.1.7 Oppsummering

Av 24 700 ekteskap inngått i 2001, gjaldt 2 400 mellom to personer fra innvandrerbefolkningen, 2 800 mellom *norsk* mann og utenlandsk kvinne (enten bosatt i utlandet eller med i den norske innvandrerbefolkningen) og 1 800 mellom *norsk* kvinne mann med bakgrunn fra utlandet. De siste ti årene har det vært oppgang i alle disse tallene, størst for ekteskap mellom *norsk* mann og kvinner fra land som Thailand, Filippinene og Russland. *Norske* kvinner som gifter seg med en utenlandsk mann velger oftere en ektefelle fra et naboland enn det menn gjør. *Norske* kvinner har i det hele tatt et mye bredere tilfang av land de henter ektefelle fra enn det *norske* menn har, hvor en stor andel henter ektefelle fra de tre landene som er nevnt over.

En del innvandrergrupper i Norge er svært endogame, som innvandrere med bakgrunn i Pakistan, Vietnam og Sri Lanka, men med forskjeller mellom mennene og kvinnene. Det har etter 1990 vært nedgang i andelen *norsk*-gifte i de fleste av disse gruppene. Det er klart flere bosatte innvandrer menn som gifter seg med *norsk* ektefelle enn innvandrer kvinner som gjør det.

Blant de få født i Norge av to utenlandsfødte foreldre som er i gifteklar alder, finner mange ektefellen i foreldrenes hjemland, men dette gjelder altså de som gifter seg svært unge. Hvordan det går i høyere alder vet vi ikke, men det synes rimelig at foreldrenes press blir mindre og mulighetene til velge selvstendig blir større med økende alder.

Det er flere *henteekteskap* av *norske* menn enn av menn i innvandrerbefolkningen, også om vi ser bare på ektefeller fra ikke-vestlige land.

Det er høyere sannsynlighet for at ekteskap der ektefellene kommer fra forskjellige land skal oppløses enn for ektepar fra samme land. Asiater har litt lavere oppløsningssannsynlighet enn *norske* par, afrikanerne har høyere. Høyest oppløsningssannsynlighet har par som består av *norsk* kvinne og utenlandsk mann.

6.2 Fruktbarhet

6.2.1 Innledning

Fruktbarhetsmønsteret er relevant på flere måter i en analyse av innvandringen. Innvandrernes fruktbarhet og barnetall er viktig for den virkningen innvandringen får på befolkningsutviklingen på lang sikt. Det er mange forestillinger, særlig i avisenes leserbrev, om at "de" eller bestemte grupper av innvandrere etter hvert vil utgjøre flertallet i befolkningen fordi den etnisk norske befolkningen (eller den innfødte befolkningen i ethvert europeisk land) ikke føder mange nok barn til å reproducere seg selv, mens innvandrerne antas å ha meget høy fruktbarhet. Det er riktig at fruktbarheten i øyeblikket ligger under reproduksjonsnivået i praktisk talt alle land i Europa, og at om dette holder seg vil det bli nedgang i folketallet i alle land dersom det ikke blir en viss netto innvandring. Imidlertid er det etter hvert heller ikke så mange innvandrergrupper som reproducerer seg. Foreløpig er det få land i Europa med flere døde enn fødte, men det blir flere etter hvert som andelen gamle øker.

Antakelsen om høy fruktbarhet blant innvandrerne er et stykke på vei riktig, men den høye fruktbarheten er nok i større grad et midlertidig fenomen enn det mange tror på grunnlag av tverrsnittstall. Siden fruktbarheten er avhengig av hvor lenge en har bodd i landet, og dessuten forandrer seg fra en generasjon til den neste, er derfor den enkelte kvinnes botid en viktig dimensjon når en skal forstå tilpasningen til vertslandets fruktbarhetsmønster.

Inntrykket av innvandrernes høye fruktbarhet blir bestyrket særlig i perioder hvor det er begrensede muligheter til innvandring, og familiegjening (eller familiedannelse) er en viktig grunn til å få opphold i landet. Under slike forhold vil det å få flytte til Norge være nært forbundet med det å starte et samliv, og dermed med å få barn. Vassenden og Østby (1989) antyder at ikke-vestlige innvandrerkvinner etter de to første oppholdsår i landet har fått samme antall barn som nygifte norske kvinner har etter to års ekteskap. En gruppe som stadig får tilførsel av nye medlemmer vil også ha relativt høye fødselstall, uten at det nødvendigvis er uttrykk for et permanent høyt nivå.

Fruktbarhet som mål på integrasjon

Fruktbarhetsmønsteret er også en god, men ikke ideell, og vanlig brukt indikator på integrasjon. Når innvandrere i et land får omtrent like mange barn som vertslandets befolkning og kanskje også med det samme aldersmønster og de samme sosiale forskjeller, regnes det som et viktig tegn på at de tilpasser seg det nye landets vaner og normer. Det *kan* også være uttrykk for at det er sterke økonomiske og sosiale realiteter som styrer fruktbarheten, og at likhet i atferd kanskje like mye er uttrykk for at *rammebetingelsene* er de samme som uttrykk for at innvandrerne har de samme *normer* som resten av befolkningen.

Et annet mål, med fokus på integrasjonsprosessen, er å sammenlikne innvandrerkvinnenes egen fruktbarhet med den fruktbarheten som kvinner født i Norge av to utenlandsfødte foreldre fra det samme land har. Fruktbarhetsnormer kan være så dypt forankret i den enkelte at de ikke nødvendigvis endres så lett ved flyttingen, men innvandrernes barn kan være lettere påvirket av det nye landets normer og realiteter. De kvinnene som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre er fortsatt så unge at vi ikke har noe grunnlag for å anslå deres samlede fruktbarhet, men vi har fra Lappegård (2000) noen indikasjoner på hvordan deres reproduktive karriere starter.

Vi vil i denne fremstillingen ta innvandrernes eventuelle tilpasning til landets fruktbarhetsmønster som en indikator for integrasjon (eller kanskje heller tilpasning til vertslandets normer) på ett viktig felt, og ulikheter i fruktbarhetsnivå og –mønster mellom landgrupper og over generasjoner som uttrykk for forskjeller i integrasjon mellom disse gruppene. Dette er et mål som skal følges opp i den Monitor som SSB kommer til å arbeide med for KRD i 2004 og framover.

I dette kapitlet skal vi se på innvandrernes fruktbarhet i Norge, og hvordan den har utviklet seg for ulike grupper. Dette blir gjort med å kommentere noen enkle tabeller med fruktbarhet for noen grupper. Vi bygger i stor grad på Lappegård (2000) som er en grundigere analyse av hvilke faktorer som påvirker innvandrernes fruktbarhet. Fruktbarheten blant innvandrere i Norge har også tidligere vært beskrevet, blant annet i Vassenden og Østby (1989), og det er en vanlig del av deskriptive analyser av innvandring i mange land. Fremstillingen har mye til felles med kapittel 6 hos Østby (2002c)

6.2.2 Fødte og fruktbarhet 2002

Innvandrerbefolkningen i Norge er fortsatt relativt ung, både fordi innvandring i stort omfang er et relativt nytt fenomen og fordi de som flytter gjennomgående er ganske unge. Kvinner med to utenlandsfødte foreldre utgjør 102 000 personer i aldersgruppen 15-49 i Norge, eller knappe ti prosent av alle kvinner i reprodutiv alder (se tabell 6.2.1). Tre firedeler av innvandrerkvinnene har bakgrunn i ikke-vestlige land. Kvinner fra ikke-vestlige land har sin største relative andel (9 prosent av alle kvinner) i alderen 25-29 år. Kvinner født i Norge av to utenlandsfødte foreldre er som vi har antydnet tidligere svært unge. Det er i alt vel 4 500 kvinner i reprodutiv alder født i Norge av utenlandsfødte foreldre fra ikke-vestlige land. Av disse er hele 80 prosent under 24 år, og knapt 300 (eller 6 prosent) er over 30 år. For grupper med slik aldersfordeling er det selvfølgelig ikke mulig å gi noe brukbart anslag over samlet fruktbarhet. Av alle kvinner i Norge utgjør barn av to utenlandsfødte foreldre 1,6 prosent av 15-19 åringene og 1,1 prosent av dem mellom 20 og 24.

Tabell 6.2.1. Kvinner 15-49 år, etter alder og landbakgrunn 1.1. 2003. Prosent

	Hele befolkningen		Innvandrere			
	Antall	Prosent	Totalt	Vestlige	Ikke-vestlige	
					I alt	Født i Norge av to utenlandsfødte foreldre
15-19 år	132 490	100,0	7,6	1,0	6,7	1,6
20-24 år	135 431	100,0	10,5	2,3	8,3	1,1
25-29 år	150 917	100,0	11,6	2,7	8,9	0,4
30-34 år	173 231	100,0	10,6	2,8	7,7	0,1
35-39 år	168 694	100,0	9,9	3,0	6,9	0,0
40-44 år	157 407	100,0	9,0	2,8	6,1	0,1
45-49 år	154 400	100,0	7,1	2,4	4,7	0,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I 2002 ble det født 55 400 barn i Norge. Av dem hadde vel 4 600 to innvandrere som foreldre, se tabell 6.2.2. Tre firedeler av disse hadde foreldre fra land i den tredje verden, 650 hadde foreldre fra Øst-Europa. Bare 300 hadde foreldre fra Norden og 200 fra Vest-Europa ellers. Dette understreker at mange fra våre naboland ser sitt livsprosjekt i hjemlandet, selv om de oppholder seg en tid i Norge for å søke erfaringer etc. Fra Øst-Europa er det de to flyktninglandene som dominerer tallene, kvinner fra Polen, Russland og Baltikum får barn med en norsk mann om de føder i Norge, og dermed kommer de ikke med i tabell 6.2.2. Flest barn fødes av foreldre fra Pakistan (over 500 i 2002), og fra Somalia og Irak (over 400). Dessuten ble det i 2002 født 5 500 barn med en norskfødt og en utenlandsfødt forelder. Denne gruppen ble nærmere omtalt i kapittel 3.

Med lik fruktbarhet (fruktbarhet definert som det barnetall en kvinne får i løpet av livet) vil en ung befolkning selvfølgelig føde flere barn enn en befolkning som har færre i fødedyktig alder. En kan derfor ikke se bare på tallet på fødte barn, og hvordan det utvikler seg, men vi må se på barnetall per kvinne. Det målet som vanligvis brukes er samlet fruktbarhetstall (SFT)⁷, for å få et mål som ikke påvirkes av variasjoner i aldersstrukturen.

Tabell 6.2.2. Antall barn født i 2002 av innvandrerepar, etter kvinnens landbakgrunn

Landbakgrunn	Antall
Fødte i alt	55 434
Norge	50 791
Norden ellers	314
Herav:	
Danmark	64
Finland	84
Sverige	122
Vest-Europa ellers	215
Øst-Europa	656
Herav:	
Bosnia	190
Serbia og Montenegro	263
Nord-Amerika	14
Herav:	
USA	9
Tredje verden	3 444
Herav:	
Irak	419
Iran	163
Pakistan	522
Tyrkia	249
Vietnam	330
Sri Lanka	347
Marokko	137
Somalia	443

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Når SFT som brukes ved sammenlikning av ulike gruppers fruktbarhetsnivå forutsettes det at de gruppene som analyseres ikke i for stor grad endrer sammensetning over tid. Målet egner seg derfor ikke så godt til å beskrive enkeltgrupper hvor det enten er stor innflytting eller utflytting, eller som har stor utskiftning av befolkningen. Vi skal derfor ikke gå videre med beregninger av samlet fruktbarhetstall for enkeltnasjonaliteter, men bare vise til en grundigere diskusjon hos Lappegård (2000), og hennes presentasjon av SFT fra slutten av 1990-tallet.

Kvinner fra alle verdensregioner har høyere fruktbarhet enn kvinner uten innvandringsbakgrunn

Når en ser på store grupper under ett, blir utskiftningen i befolkningen av mindre betydning. Vi presenterer derfor i tabell 6.2.3 samlet fruktbarhetstall for de vanlige verdensregionene vi bruker. Vi ser for de to årene 2001-2002 at fruktbarheten i Norge var 1,76, og at den uten innvandrernes fødsler

⁷ Samlet fruktbarhetstall (SFT) er en teoretisk definisjon av det barnetallet en kvinne kommer til å føde gjennom sin reproduktive periode dersom fruktbarheten i en observasjonsperiode holder seg konstant. Det beregnes som summen over det reproduktive livsløpet av de aldersspesifikke fruktbarhetsratene i perioden.

ville blitt bare 1,69. For at folketallet skal holdes oppe på lang sikt, trenges 2,06 barn per kvinne, og vi ser altså at Norge ligger 0,3 barn (15 prosent) under dette nivået, og at uten innvandrere ville det vært 0,37 barn under. Sammenliknet med andre land i Europa har likevel Norge en fruktbarhet som ligger høyere enn de aller flestes, og har hatt det i hele etterkrigstiden. Gjennomsnittet for hele befolkningen i alle EU-landene under ett, var til sammenlikning om lag 1,45 barn per kvinne (Eurostat, 2002c).

Tabell 6.2.3. Samlet fruktbarhetstall¹ (SFT) etter landbakgrunn². 1994-2002

Landbakgrunn	1994-1995	1998-1999	2001-2002
Hele befolkningen	1,87	1,83	1,76
Norge	1,83	1,79	1,69
Utlandet i alt	2,57	2,29	2,24
Norden	2,15	1,67	1,81
Vest-Europa (ekskl. Tyrkia)	1,88	1,86	1,84
Øst-Europa	2,29	1,74	1,75
Nord-Amerika og Oseania	1,77	1,69	1,86
Asia, Afrika, Amerika (ekskl. USA og Canada, Tyrkia)	2,93	2,81	2,59
Vestlige land	2,02	1,72	1,83
Ikke-vestlige land	2,79	2,57	2,38

¹ Samlet fruktbarhetstall (SFT) er sum av 5-årige aldersspesifikke fruktbarhetsrater 15-44 år multiplisert med 5.

² Landbakgrunn er ens egen, mors eller fars fødeland.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I 2001-2002 var fruktbarheten blant innvandrerne under ett 2,24 barn per kvinne. Her som andre steder er "innvandrerne" en gruppe med store forskjeller. Innvandrerne fra Norden, resten av Vest-Europa og Nord-Amerika hadde alle litt i overkant av 1,8 barn per kvinne, marginalt høyere enn landsgjennomsnittet. De fra Øst-Europa lå med 1,75 så vidt over de uten innvandringsbakgrunn, og så vidt lavere enn de fra vestlige land. Innvandrerne fra land i den tredje verden hadde nesten 2,4 barn per kvinne, og var den eneste gruppen som nådde over reproduksjonsnivået.

Fruktbarheten synker raskest for kvinner fra land i den tredje verden

Fruktbarheten varierer noe fra år til annet i alle land. I Norge har den sunket litt siden tidlig på 1990-tallet, tabell 6.2.3 viser at nedgangen var 0,11 barn per kvinne fra 1994-1995 til 2001-2002. Innvandrernes påvirkning på landets samlede fruktbarhet har økt fra 0,04 til 0,07 fra midt på 1990-tallet. Dette er uttrykk for at innvandrernes *andel* av befolkningen øker. Innvandrernes fruktbarhet under ett, og i nesten alle grupper har sunket raskere enn den etnisk norske befolkningens. Kvinner fra vestlige land hadde nedgang fra 1994-95 til 1998-99, men litt opp igjen til 2001-02 slik at de for første gang kom over gjennomsnittet i Norge. Ikke-vestlige kvinner hadde nedgang på omtrent 0,2 barn fra periode til periode. Nedgangen var størst for dem fra Øst-Europa fra 1994-1995 til 1998-1999, men det var altså en periode med stor vekst i denne innvandrergruppen, og målet er derfor dårlig egnet. For innvandrere fra den tredje verden var det nedgang på 0,12 i første periode og 0,22 i den andre. Forskjellene i fruktbarhet mellom de to hovedgruppene av innvandrere utjevnes altså fordi ikke-vestlige innvandrere har større nedgang enn den etniske norske befolkningen, og de vestlige innvandrerne har hatt en viss oppgang fra 1998-1999 til 2001-2002.

6.2.3 Fruktbarheten årene før og etter flytting

Demografer har vært opptatt av hvordan selv flyttingen påvirker fruktbarhetsmønsteret for å forstå hva som er en midlertidig påvirkning knyttet til selve migrasjonsprosessen, og hva som innebærer en mer permanent endring (se referanser hos Lappegård 2000). I hennes analyser var det mulig å se nærmere på disse forholdene, og vi gir et sammendrag av hennes resultater her. Hun viser at det er svært store endringer i fruktbarhetsnivået årene rundt innvandringen til Norge. Dette kan skyldes at ektefellene lever atskilt en periode, utsettelse av fødsler fordi de vet at de snart skal flytte, utsettelse av giftermål,

usikkerhet ved å flytte under graviditeten etc. Når en vender tilbake til mer normale forhold i det nye landet, kan det være rimelig å vente at det vil komme relativt mange fødsler for å kompensere for de som ble utsatt. Det kan være et problem med datagrunnlaget i de tilfellene hvor kvinnen har født barn som ikke bringes med til Norge. Det er neppe vanlig for andre enn kanskje flyktninger å la nyfødte barn og småbarn være igjen i fraflyttingslandet.

For alle grupper er det mye lavere fruktbarhet årene rett før enn rett etter flyttingen

For kvinner fra vestlige land er fruktbarhetsraten (antall fødte per 1000 kvinner) de siste tre årene før innvandringen omtrent en tredel av nivået de tre første årene etter innvandring. I innvandringsåret ligger raten midt mellom. For kvinner innvandret fra ikke-vestlige land er mønsteret omtrent det samme, lavt årene før innvandring og høyt etterpå. Denne gruppen har imidlertid mye høyere fruktbarhet innvandringsåret enn årene rett før (opp fra 40 til 100 fødsler per 1000 kvinner), og året etter innvandring er det hele 170 fødsler per 1000 kvinner. Deretter synker det raskt de neste par årene. Her ser vi altså en klar effekt av at "utsatte" fødsler tas igjen raskt etter innvandringen.

Størst utslag for flyktingene

Disse beregningene for ikke-vestlige kvinner er kjørt separat for flyktninger (inkludert familiegjenforening til flyktninger) og de som ikke er flyktninger. Flyktingene har bare 25 fødsler per 1000 kvinner hvert av de siste tre årene før innvandringen, de når opp i over 100 fødsler innvandringsåret, og nesten 200 året etter. Nedgangen deretter kommer raskt. De som ikke er flyktninger har som rimelig kan være mange flere fødsler (60 per 1000) de siste årene før innvandringen, og nivåene etter innvandringen kommer derfor heller ikke så høyt som flyktingenes.

Det var noe overraskende å se at innvandringen har så stor effekt på vestlige kvinners fødselsmønster, og dette kan i noen grad bidra til å forstå at vestlige kvinner av alle grupper har såpass høy fruktbarhet i tabell 6.2.3.

6.2.4 Hva betyr botidens lengde for fruktbarheten

For å analysere dette kan vi ikke lenger se på fødselstallet i ulike grupper, fordi fruktbarheten har en meget sterk samvariasjon med alder, og alderen øker samtidig med at botiden øker. Effekten av de to må derfor skilles fra hverandre. Det gjør Lappegård (2000) ved å fokusere på dem som er flyttet til Norge i ung voksen alder, før de har rukket å få barn i hjemlandet, og følge dem gjennom deres fødedyktige periode. Det kommer fram at det for kvinner fra vestlige land er liten sammenheng mellom botid og fruktbarhet, kanskje fordi fruktbarhetsnivået i det gamle og nye landet er såpass likt at det bare er snakk om små tilpasninger.

Nedgang med botid for ikke-vestlige kvinner, minst for dem fra muslimske land

For kvinner innvandret fra ikke-vestlige land vises en klar nedgang i fruktbarhet med botidens lengde. Nedgangen skjer raskest de første årene, og mer langsomt etter hvert. Teoretisk kan en si at nedgangen tilsvarer nesten ett barn per kvinne etter 20 års botid, og 0,6 barn etter 10 år. Det har vært hevdet at de som kommer fra muslimske land holder seg nærmere sitt hjemlands fruktbarhet enn det andre kvinner gjør. Modellberegningene styrker dette, ved å gi som resultat at kvinner fra land med islam som dominerende religion (vi har ikke opplysninger om kvinnens egen religion) har halvparten så rask tilpasning til det norske fruktbarhetsmønsteret som dem som kommer fra land dominert av andre religioner.

6.2.5 Samlet fruktbarhet over livsløpet

Alternativt til å beregne samlet fruktbarhetstall, som er et teoretisk mål for fruktbarheten i en periode, kan vi også se hvor mange barn kvinner fra ulike land faktisk har født ved slutten av deres fødedyktige periode. Slike tall blir mindre preget av tilfeldigheter enn det SFT for en periode gir når det beregnes for små grupper med betydelig inn- og utvandring. Tidligere i avsnittet har vi sett på fruktbarheten til kvinner som lever i par hvor begge er innvandrere. Når vi nå går over til analysere barnetallet for kvinner i alderen 35-44 år, er fokus på kvinnen, og ikke på paret. Kvinnene kan ha fått barna med

Tabell 6.2.4. Fruktbarhet blant første generasjons innvandrerkvinner i alderen 35-44 år etter landbakgrunn. 1993, 1996, 1999 og 2002

	1993	1996 ¹	1999 ¹		2002 ¹			
	Gj. snittlig antall barn	Gj. snittlig antall barn	Gj. snittlig antall barn	Prosent Barn født i Norge	Antall kvinner	Gj. snittlig antall barn	Prosent	
							Barn født i Norge	Med 4 eller flere barn
I alt	-	2,01	2,01	94	321 978	2,01	94	8
Norge	2,0	2,01	2,01	97	293 867	2,01	97	7
Resten av Europa	-	1,66	1,74	57	13 015	1,75	57	7
Danmark	1,8	1,74	1,80	76	1 611	1,81	79	6
Finland	-	1,59	1,47	72	832	1,40	68	4
Island	2,0	1,99	2,13	43	422	2,20	43	13
Sverige	1,8	1,53	1,58	69	2 164	1,65	74	6
Bosnia	-	1,61	1,94	10	1 144	1,97	20	5
Bulgaria	-	0,77	0,80	44	109	1,00	42	1
Frankrike	-	1,77	1,92	66	200	1,93	69	8
Tyskland	-	1,73	1,71	74	899	1,61	67	6
Nederland	-	1,92	1,88	72	329	1,94	65	9
Polen	1,3	1,33	1,42	65	1 129	1,46	69	3
Romania	-	1,11	1,15	44	151	1,07	57	1
Russland	-	0,71	1,01	24	790	1,03	27	1
Ukraina	-	0,38	1,05	29	92	0,95	33	-
Storbritannia	1,8	1,75	1,85	69	733	1,81	75	6
Jugoslavia	2,3	2,34	2,78	31	1 145	2,86	32	32
Afrika i alt	-	2,47	2,62	52	2 198	2,65	53	30
Marokko	-	3,40	3,13	72	402	2,86	78	36
Somalia	-	3,38	3,86	29	620	3,65	36	53
Asia i alt	-	2,34	2,35	60	10 538	2,25	63	19
Kina	-	1,27	1,38	55	454	1,42	64	2
India	2,1	2,08	2,09	82	532	2,06	83	6
Iran	2,2	2,13	2,17	28	1 094	2,09	33	10
Irak		3,53	3,36	17	595	3,19	18	41
Pakistan	3,7	3,60	3,66	72	1 454	3,48	75	52
Filippinene	1,5	1,56	1,64	76	1 443	1,58	79	5
Sri Lanka	2,0	2,07	2,12	60	905	2,10	74	8
Thailand	1,3	1,24	1,28	59	1 113	1,21	62	4
Tyrkia	3,3	3,01	2,96	54	709	2,65	67	25
Vietnam	2,9	2,84	2,74	57	1 230	2,53	70	25
Nord- og Sentral- Amerika i alt	-	1,66	1,83	61	1 077	1,82	68	7
USA	-	1,61	1,81	62	720	1,85	71	7
Sør-Amerika i alt		2,00	2,13	50	1 203	2,03	59	9
Chile	2,1	2,15	2,29	45	714	2,27	55	11
Oseania i alt	-	1,70	1,68	59	80	1,70	55	6

Kilde: Statistisk sentralbyrå

ulike fedre, og det kan være menn født i hennes eget hjemland eller i Norge eller begge deler. Det ville bli altfor komplisert å gå tilbake og se på fedrene til de enkelte barna, og for barn født før innvandringen ville det vært umulig.

I tabell 6.2.4 gir vi gjennomsnittlig barnetall per førstegenerasjons innvandrer kvinne i alderen 35-44 år, etter landbakgrunn. Det skjer en del fødsler etter fylte 35 år, men mange er det ikke. For de med norsk bakgrunn, kan endelig fruktbarhet vise seg å bli om lag 3 prosent høyere enn det tallet som gis

her, for ikke-vestlige innvandrere kan nok fødsler sent i livet bety noe mer, men hovedtrekkene kommer fram på denne måten.

For kvinner som bor i Norge i 2002, gir tabellen også andelen av fødslene som er skjedd i Norge, og andelen blant kvinnene som har store barneflokker (fire barn og flere). Disse to målene er også regnet ut for de tidligere årene, men det er så små endringer den tiårsperioden tabellen dekker at det er nok å vise situasjonen i 2002.

Blant 35-44-åringene har vestlige innvandrerkvinner litt færre barn enn andre

Det gjennomsnittlige barnetallet per kvinne i alderen 35-44 år i 2002 var 2,01 i Norge, og det er fortsatt 2,01 om vi ser bare på kvinner med bakgrunn i Norge. Fruktbarhet til innvandrerkvinner i denne gruppen er altså svært lik den norske. Kvinner fra våre nordiske naboland ligger noe lavere enn dette, mens de fra Island har 2,2 barn i gjennomsnitt. Kvinner fra andre land i Vest-Europa (og USA) har også lavere barnetall enn det norske gjennomsnittet, de store landene ligger alle mellom 1,6 og 1,9. Når vi i tabell 6.2.3 så at innvandrerkvinner fra disse landene hadde høyere fruktbarhet enn det norske gjennomsnittet, er nok det et resultat av at de som fødte barn her i 2001-02 ikke nødvendigvis likner helt på de som har bodd her så lenge som gjennomsnittet av 35-44-åringene har.

- blant dem fra Øst-Europa er det store variasjoner, fra ett til tre barn per kvinne

Kvinner fra Øst-Europa atskiller seg som helhet ikke så mye fra landsgjennomsnittet, men det er store variasjoner innen gruppen. Den eneste store gruppen med høy fruktbarhet er dem fra tidligere Jugoslavia, med nesten 2,9 barn per kvinne. De fra Bosnia kommer rett under landsgjennomsnittet, mens kvinner fra Bulgaria, Romania, Russland og Ukraina alle sammen havner på et gjennomsnitt på bare ett barn per kvinne. Gruppene er små, men som vi har sett i tabell 6.2.4, har det vært liten variasjon over tid. Kvinner fra Polen kommer i en mellomgruppe med 1,5 barn per kvinne.

- mens det blant dem fra 3. verden varierer fra 1,2 til 3,7

Kvinner fra land i den tredje verden har enda større variasjon enn kvinner fra Øst-Europa, med barnetall fra like over 1 (Thailand) til 3,5 for Pakistan og 3,7 for Somalia. Kvinner fra Thailand og Filippinene, og fra noen av landene i Øst-Europa, er ofte kommet til Norge for å gifte seg med nordmenn, og det er mulig at en del av disse kvinnene ikke har med seg alle barna sine hit, og da vil de ikke fanges opp i vår statistikk. For kvinner som gifter seg i Norge er det mange som har med seg barn, så noen stor feilkilde for anslaget på fruktbarheten kan dette neppe bli. Når innvandringens konsekvenser for befolkningsutviklingen i Norge skal vurderes, har selvfølgelig ikke barn som etterlates i hjemlandet noen betydning. Dersom barna kommer til Norge, vil de i alle fall fanges opp av statistikken, men da som født i utlandet.

Det er verdt å merke seg at det er ganske få grupper som har høyere fruktbarhet enn den norske for kvinner i alderen 35-44 år. I tillegg til Somalia og Pakistan, har også kvinner fra Irak over tre barn i gjennomsnitt. Marokko kommer på nivå med Jugoslavia (knappt 2,9), Tyrkia har 2,7, Vietnam 2,5 og de fra Chile 2,3 barn per kvinne. Alle andre land kommer rundt 2,1 (Sri Lanka, Iran, India), eller lavere. Kvinner fra Asia i alderen 35-44 år under ett har 2,25 barn i gjennomsnitt, mens de fra Afrika har så mange som 2,65.

Selv om innvandrerkvinner trekker opp de årlige fødselstallene, betyr deres samlede barnetall når de nærmer seg slutten av perioden med barnefødsler relativt lite for det gjennomsnittlige barnetallet i landet. Dette tilsynelatende paradoks kan forklares med at innvandrerbefolkningen vokser såpass raskt at dens fruktbarhet til enhver tid vil være mye preget av de kvinnene som er nyankomne. Vi har sett at nyankomne har betydelig høyere fruktbarhet enn andre, men at den avtar etter hvert. Dette er igjen et område hvor tverrsnittstall kan være misvisende.

6.2.6 Utviklingen de siste ti år

Vi holder oss fortsatt til tabell 6.2.4 når vi kommenterer utviklingen over tid for de enkelte nasjonalitetene. Det har ikke vært store endringer fra 1993 til 2002 i samlet barnetall for kvinner mellom 35 og 44 år. Gjennomsnittet for alle kvinner har vært helt stabilt, rett over 2 barn per kvinne. For Vest-Europa og USA har det vært ganske stabilt, men de siste årene en svak økning. Mønsteret for dem som er kommet fra Øst-Europa, har også vært stabilt, med svært lave tall for flere land, og høyt bare for Jugoslavia. Innvandrerne fra Polen har hatt en svak økning de siste ti årene.

Nedgang for alle ikke-vestlige grupper, men i varierende takt

Heller ikke for dem som kommer fra land i den tredje verden har det vært store endringer, men det har vært en viss nedgang for land hvor det var høy fruktbarhet i utgangspunktet. Land som India, Iran, Thailand, Sri Lanka, Filippinene og Chile har holdt seg stabilt på sine nivåer nær eller under 2,0 barn per kvinne. Noen land med relativt høye tall i utgangspunktet har hatt en viss nedgang, som Marokko, Irak, Tyrkia og Vietnam. Pakistan skiller seg klart fra andre land med liknende innvandringshistorie, for dem har gjennomsnittet gått lite ned. Det kunne tenkes å ha sammenheng med utstrakt grad av homogami, men det finner vi også blant flere andre nasjonaliteter hvor det har vært nedgang i barnetallet. Somalia har hatt tall som er gått litt opp og litt ned, i sammenheng med at det er kommet svært store grupper herfra de siste årene. Likeens er det skjedd store endringer i sammensetningen av befolkningen fra Jugoslavia. Deres tall ikke viser derfor ikke utviklingen over tid i en stabil gruppe, men er uttrykk for gruppen etter hvert domineres av nyankomne kvinner fra en høyt fruktbar befolkning fra hjemlandet, nemlig kosovo-albanere.

6.2.7 Halvparten fra Somalia og Pakistan har fire eller flere barn

Stereotypien om at særlig ikke-vestlige innvandrere har så store barneflokker, blir litt på vei bekreftet, i hvert fall er andel med store barneflokker mye større blant noen innvandrergupper enn blant andre i Norge. I tabell 6.2.4 er det tatt inn en kolonne som viser andelen av kvinnene med fire eller flere barn. Det er selvfølgelig stort sett de samme landene som har høyt gjennomsnittlig barnetall og mange med store barneflokker. Mer enn halvparten av kvinnene fra Somalia og Pakistan har store barneflokker, og omtrent en av tre fra Irak, Jugoslavia, Marokko har det. En av fire fra Tyrkia og Vietnam har fire eller flere barn, mens nesten alle andre grupper ligger rundt eller under gjennomsnittet for Norge.

Vi har ikke vist utviklingen over tid i andelen med store barneflokker, men en slik tabell trykkes årlig i SOPEMI-rapportene (KRD, 2002 og tidligere). Som et eksempel på hvordan andelen kan endres nevnes at i 1996 hadde Marokko og Somalia begge 48 prosent med fire eller flere barn. I tiden etterpå har det vært en stor innflytting fra Somalia, og mange av dem som kom tidligere er kommet inn i gruppen 35-44 år, slik at antallet er 620 i 2002, mot 158 seks år tidligere. Gruppen fra Marokko er også økt, fra 242 til 402, men vesentligst gjennom aldring, mindre med nyinnvandring. Nyankomne fra Somalia har fortsatt å føde barn, og de har hatt med seg mange barn ved innvandringen. Deres gjennomsnittlige barnetallet har derfor økt litt. Kvinner i denne aldersgruppen fra Marokko har hatt nedgang på 0,5 i gjennomsnittlig barnetall fra 3,4 på seks år. Andelen med store barneflokker blant kvinner fra Tyrkia og Vietnam har også sunket.

I tillegg til oppgangen for Somalia, har det vært en stor økning fra Jugoslavia. Også for Jugoslavias del har det vært stor nyinnvandring de siste årene, og økningen i fruktbarheten er i stor grad uttrykk for at gruppens sammensetning er endret slik at det i denne gruppen nå er en mye større andel albanere enn det var før. Andelen fra Pakistan med store barneflokker har holdt seg stabilt høy, og er et uttrykk for at dette er en gruppe hvor tilpasningen til norsk fruktbarhetsmønster går langsommere enn for de fleste andre land.

6.2.8 De fleste barn innvandrerne har, er født i Norge

Vi har i tabell 6.2.4 også en kolonne som viser andelen født i Norge av de barna som 35-44-åringene har. Kvinner uten innvandrerbakgrunn har født vel om lag 590 000 barn, 97 prosent av dem er født i Norge. I underkant av 9 000 av barna deres er født i utlandet. Innvandrerkvinner mellom 35 og 44 år

har født i alt nesten 57 000 barn, hvorav nesten 34 000 i Norge og 23 000 i utlandet. Det er født litt flere barn av kvinner fra Asia enn fra Europa.

Både kvinner fra de fleste vestlige land, og fra de tradisjonelle innvandrerlandene har mellom to tredeler og tre firedeler av barna født i Norge. Andelen er betydelig lavere fra land med stor andel av innvandrerne ankommet siste år, i tillegg til Somalia skiller også Irak, Bosnia og Russland seg ut med lave andeler født i Norge. Til tross for at innvandringen fra Iran ikke har vært spesielt stor de siste årene, er likevel bare en tredel av barn av iranske kvinner født i Norge.

6.2.9 Mange grupper har høyere fruktbarhet enn hjemlandets

Vi kan også sammenlikne fruktbarheten blant innvandrerkvinner i Norge med fruktbarheten til kvinner i deres hjemland. En tenker seg lett at fruktbarheten til innvandrere blir et sted mellom vertslandets og hjemlandets mønster, fordi innvandrerene litt enkelt sagt er under innflytelse både av de økonomiske og sosiale realiteter i det nye landet, men samtidig også er under en viss innflytelse av de normer og holdninger som preger det landet de kommer fra.

Kvinner som er kommet fra vestlige land har høyere fruktbarhet i Norge enn gjennomsnittet er i de respektive hjemland. Det forklares på to måter. Mange kvinner fra disse landene kan være dårlig etablert på arbeidsmarkedet i Norge, og de blir mer familieorientert enn de hadde blitt uten utvandring. Det spiller nok også en rolle at de økonomiske og sosiale ordninger som gjør at norske kvinner har en i europeisk sammenheng høy fruktbarhet, i noen grad også vil påvirke dem som kommer hit midlertidig. Gjennom 1990-tallet har fruktbarhetsnivået i Europa vært synkende, mens fruktbarheten blant innvandrere herfra i Norge har vært stigende, og fra et nivå som hele tiden har vært høyere enn hjemlandets. Det skal dog sies at forskjellene er ganske moderate, og at forskjellene nok er mer interessante i et fruktbarhetsperspektiv enn i et innvandringsperspektiv.

Kvinner fra ikke-vestlige land har som vi har sett gjennomgående synkende fruktbarhet, og nivået er oftest mye lavere enn det var i hjemlandet da de forlot det. Opprinnelseslandets fruktbarhet har imidlertid ikke vært uendret i tiden etter utvandringen, med det resultatet at enkelte grupper av innvandrerkvinner i Norge har klart høyere fruktbarhet enn det hjemlandets kvinner har. Dette er tydelig for eksempel for Tyrkia og Marokko, hvor fruktbarheten 1995-2000 er henholdsvis 2,7 og 3,0 barn per kvinne (UN 2003), mens de som bor i Norge for 1997-1998 hadde 3,1 og 3,8 barn (Lappegård 2000). Dette antyder at det foregår sosiale prosesser i hjemlandet som samfunn i eksil ikke i samme grad blir delaktige i, og at det kanskje kan være lettere å bevare en tradisjonell orientering dersom en lever i en etnisk enklave i utlandet. Når det gjelder akkurat de to gruppene som er nevnt, er det rimelig også å vise til tabell 6.2.4, hvor vi ser at fruktbarheten blant dem i alderen 35-44 år nå er i en raskere nedgang enn de fleste andre.

6.2.10 Nedgang i fruktbarhet fra en generasjon til den neste

Dette avsnittet bygger på data og tekst hos Lappegård (2000), men det er ikke grunn til å tro at det allmenne bildet vært annerledes i dag, selv om dataene selvfølgelig ville vært det. Vi har ikke hatt mulighet til å tilrettelegge datagrunnlaget for en oppdatering i denne omgang.

Kvinner som er født i utlandet og flyttet til Norge står i stor grad mellom to kulturer, og jo lenger en bodde i hjemlandet før utvandring, jo sterkere kan en anta at påvirkningen fra oppvekstlandet vil være. De som er født i Norge har denne påvirkningen gjennom foreldrene, men de mottar også mange impulser fra det norske samfunnet, fra skole, venner, media etc. Kvinner som er født i Norge av to innvandrerforeldre er gjennomgående svært unge, slik at deres samlede fruktbarhet ikke kan anslås på mange år ennå. Vi har sett at det er store forskjeller i fruktbarhet nasjonalitetene imellom, og vi bør derfor ikke slå sammen grupper som kanskje egentlig er ulike.

De med innvandrerbakgrunn som er født i Norge har samme andel unge mødre som andre i Norge

I tabell 6.2.5 løser vi problemet med den lave alderen ved å se på alder ved første fødsel. Dette er en viktig del av fruktbarhetsmønsteret, og det er en klar statistisk sammenheng mellom samlet barnetall

og alder ved første fødsel. Vi holder oss til kvinner født i perioden 1967-76 for å redusere eventuelle effekter av forskjeller mellom kohortene. Tabellen viser andelen som har født sitt første barn som 22åring eller yngre, etter om de er født i Norge eller ikke, og etter innvandringsalder for dem som ikke er født her. For kvinner med ikke-vestlig bakgrunn hadde 40 prosent av dem som innvandret mellom 18 og 22 år født barn før de fylte 23. Med innvandringsalder 7-17 år gjaldt dette 30 prosent, og for dem som innvandret før sju års alder, var det vel 25 prosent. For dem født i Norge var andelen 19 prosent, akkurat den samme som i gjennomsnittet av befolkningen i Norge.

Tabell 6.2.5. Andel blant kvinner født mellom 1967 og 1976 som hadde fått sitt første barn ved alder 22 eller tidligere, etter kvinnens alder ved innvandring og landbakgrunn
(antall kvinner tallene er regnet av i parentes)

Landbakgrunn	Født i Norge	Alder ved innvandring		
		0-6 år	7-17 år	18-22 år
Kvinner med vestlig bakgrunn	16,6 (337)	17,1 (334)	25,1 (534)	12,4 (2 284)
Kvinner med ikke-vestlig bakgrunn	19,1 (534)	26,8 (842)	29,4 (3 014)	40,6 (6 019)
Kvinner med pakistansk bakgrunn	23,2 (246)	30,5 (272)	39,1 (422)	59,3 (644)
Resten av befolkningen				19,9 (297 023)

Kilde: Lappegård 2000

Det er bare fra Pakistan at antallet er så stort at det gir mening å se på ett enkelt land. Der var det hele 60 prosent i den eldste innvandrergruppen som hadde barn før fylte 23 år. Dette har sammenheng med den nære forbindelsen det er for mange mellom ekteskap (og dermed barn) og innvandring. I de to gruppene med lavere innvandringsalder er det henholdsvis 40 og 30 prosent med barn så tidlig, og blant dem født i Norge av to pakistanskfødte foreldre er det 23 prosent. Dette er bare marginalt høyere enn de 19 prosentene som gjelder for landet sett under ett. Vi tar dette som et klart uttrykk for at fødselsmønsteret tilpasser seg vertslandet etter en tid, og at de som er født i Norge deler viktige elementer av sitt fruktbarhetsmønster med befolkningen ellers.

6.2.11 Konklusjoner

Fruktbarhetsutviklingen er ett viktig mål på integrasjon, selv om heller ikke det er en indikator som samler opp i seg alle aspekter av integrasjonsprosessen. Vi har i gjennomgangen her sett at innvandrere fra alle verdensdeler har litt høyere fruktbarhet enn gjennomsnittet i Norge. Forskjellen er av betydning bare for en del nasjonaliteter fra ikke-vestlige land og Balkan, for de andre er forskjellene marginale, eller de kan ha lavere fruktbarhet enn de som ikke er innvandret. Det er store forskjeller nasjonalitetene imellom, selv innenfor samme verdensdel. Flytteåret og særlig de nærmest påfølgende årene er fruktbarheten på sitt høyeste. Dette preger fruktbarhetsnivået for grupper hvor det er stor andel nyankomne.

Vi har også sett at for de fleste av de gruppene som har høy fruktbarhet, avtar forskjellene med tiden. Dette baseres på analyser både av botidens betydning og på å sammenlikne fruktbarheten for dem som er i alderen 35 til 44 år. Basert på dette materialet synes det som om kvinner fra Pakistan har den mest langsomme tilnærming til det vanlige fruktbarhetsmønsteret i Norge. Andre grupper med liten nedgang i fruktbarheten de siste ti årene har hatt så stor innvandring at det ikke er mulig å identifisere om det har vært en oppgang eller nedgang. For de fleste grupper fra ikke-vestlige land har det vært en klar nedgang i fruktbarheten de siste 10-15 årene. Innvandrere fra mange land har høyere fruktbarhet i Norge enn det som er gjennomsnittet blant kvinner i utflyttingslandet.

Vi har ikke nok kvinner født i Norge av to utenlandsfødte foreldre til å sammenlikne samlet fruktbarhetstall fra en generasjon til den neste, men vi ser at de som er født i Norge har en alder ved første fødsel som skiller seg lite fra gjennomsnittet for Norge. Det er bare blant dem med bakgrunn i

Pakistan at det mange nok født i Norge til at en kan gjøre rimelig sikre anslag over alder ved første fødsel. Da ser vi at også for denne nasjonaliteten at det ikke er særlig forskjell mellom dem og de uten innvandrerbakgrunn, slik at fra en generasjon til den neste er det en klar tilnærming til det norske fruktbarhetsmønsteret.

6.3 Dødelighet

6.3.1 Innledning

Det er gjort få analyser av innvandrernes dødelighet i Norge. Dette er naturlig, siden det er svært få innvandrere fra ikke-vestlige land som er kommet i den alder at det er særlig mange dødsfall. Analysene av deres dødelighet ville altså bli preget av tilfeldige variasjoner. Det er et betydelig større antall gamle vestlige innvandrere. For dem ville det vært mulig å gjøre dødelighetsanalyser, men deres dødelighet har det ikke vært særlig interesse for. Med få dødsfall blir det selvfølgelig heller ikke grunnlag for å analysere ulikheter i dødsårsaker mellom innvandrere og totalbefolkningen og innvandrerne imellom. Selv om antallet kanskje ikke lenger er for lavt for rent demografiske dødelighetsanalyser for hovedgrupper av innvandrere, kommer i tillegg at innvandrerbefolkningen er meget heterogen. Det gir ikke mening å gjøre anslag verken på samlet dødelighet eller årsaksfordelinger for alle innvandrere under ett. Slike analyser kan bare gjøres på basis av mer homogene undergrupper, og i det minste må en skille mellom ulike grupper av landbakgrunn, og etter om de er født i Norge eller ikke.

6.3.2 Antallet døde

1 250 dødsfall blant innvandrere i 2002, fra tredje verden bare 270

Av 44 500 som døde i 2002, var det bare 1 250 innvandrere som var innvandrere (se tabell 6.3.1). Primært på grunn av den unge aldersstrukturen (se kapittel 5), var det bare 272 døde fra land i den tredje verden, i tillegg 160 døde med bakgrunn i Øst-Europa. Selv fra Pakistan med en innvandrerbefolkning på 25 000 var det bare registrert 40 dødsfall, 1,6 per 1000. Dødsraten i Norge har lenge ligget på om lag 10 per 1000. De lave tallene for land i den tredje verden er naturlig i en befolkning som er så ung. Da Norge tok imot flyktninger fra Bosnia midt på 1990-tallet, ble det lagt vekt på å ta inn hele familier, og bosniske innvandrere har en aldersfordeling som likner mer på den norske enn det andre innvandrergrupper har. Derfor blir tallet på døde bosniere ikke ubetydelig. Høyest dødsrate har innvandrere fra Ungarn, som med 12 døde per 1000 kommer litt over det norske gjennomsnittet. Hovedtyngden av ungarere kom til landet i 1956, og mange av dem er nå over 70 år.

Nesten halvparten av de døde var enten fra Sverige, Danmark eller USA

Nesten to tredeler av de innvandrerne som døde i 2002 hadde bakgrunn fra vestlige land, 500 av av de 1 200 dødsfallene inntrådte blant innvandrere fra Sverige, Danmark eller USA. Dette gjenspeiler at de fleste gamle innvandrere kommer herfra.

Tabell 6.3.1. Antall døde i 2002, etter landbakgrunn

Landbakgrunn	Antall
Døde i alt	44 465
Norge	43 223
Norden ellers	415
herav:	
Danmark	173
Finland	42
Sverige	185
Vest-Europa ellers	232
herav:	
Storbritannia	98
Tyskland	69
Øst-Europa	160
herav:	
Bosnia	60
Polen	28
Nord-Amerika	163
herav:	
USA	149
Tredje verden	272
herav:	
Irak	14
Pakistan	40
Vietnam	31
Somalia	15

Kilde: Statistisk sentralbyrå

6.3.3 Forsøk på å beregne dødelighetsforskjeller

Vi har tidligere gjort noen små forsøk på å beregne dødelighet blant innvandrere (Østby 2002c). Innholdet i det arbeidet skal refereres her. Det har også vært forsøkt å beregne forventet levealder for innvandrerbefolkningen, slik det er vanlig å gjøre for befolkningen i Norge. Dette ble oppgitt fordi estimatene ble for lite robuste. Den alternative framgangsmåten vi benyttet var å bruke det som kalles ”indirekte standardisering”. Det betyr at man sier at gitt at en gruppe hadde den samme alderssammensetning og aldersspesifikke dødelighet som en annen gruppe, hvor mange døde ville da denne gruppen hatt. Det antallet døde som hypotesen om lik dødelighet gir, relateres så til det faktiske antall døde. Har gruppene ”egentlig” lik dødelighet, ville det observerte og beregnede antall døde bli det samme. Er antallet døde ulikt, er det mulig å teste den statistiske signifikansen til forskjellen for å si hvor sannsynlig det er at forskjellen bare skyldes tilfeldigheter.

Førstegenerasjons innvandrere fra tredje verden har lavere dødelighet enn gjennomsnittet

Slike beregninger er gjort for perioden 1998-2000, og de er gjengitt i tabell 6.3.2. Grunnen til at de tidligere årene i tabellen ikke er trukket inn i beregningen er at vi mangler data for ettårige aldersfordelinger før 1998. Vi ser i tabellen at tallet på døde varierer en god del fra år til annet, som en kan vente i såpass liten og ung befolkning. Økningen i antall døde fra 1995 har vært ganske stor, igjen som en kunne vente i en befolkning som har vokst raskt, og som også har et økende antall som snart blir gamle. Blant førstegenerasjons innvandrere fra den tredje verden i tabellen er det 10-15 prosent færre døde enn det en kunne ventet om de hadde hatt landets gjennomsnittlige dødelighet.

I tabell 6.3.2 er det inkludert også et mål som viser om forskjellen mellom observert og forventet dødelighet er signifikant eller ikke. Det synes ikke å være noen rimelig grunn til ikke å slå sammen disse årene. Vi finner der at førstegenerasjon har klart lavere dødelighet om alle tre årene ses under ett.

Dette er også det vi kunne vente ut fra andre lands erfaringer (Courbage og Khlal 1996). De fant at høyest levealder i Europa hadde innvandrerkvinner fra Marokko i Frankrike.

- mens barna deres har klart høyere

Vi ser også i tabellen at de som er født i Norge av innvandrerforeldre har en klart høyere dødelighet enn tilfellet er i gjennomsnittsbefolkningen, med et antall døde som var 60 prosent høyere enn det den gjennomsnittlige dødeligheten ville gitt. Selv om det her er svært små grupper, er forskjellene klart signifikante. De med bakgrunn i Pakistan har mye høyere dødelighet enn gjennomsnittet i landet, med 32 registrerte dødsfall 1998-2002, mot 14 om forventningen om lik dødelighet hadde stemt. Vi kan foreløpig ikke si noe om dødsårsakene, men blant unge er det ulykker og andre former for voldsom død som dominerer. Det har vært gjort analyser av spedbarns- og barnedødelighet som har konkludert med at det blant spedbarna ikke er klare forskjeller i dødelighet, men at det er det blant småbarn. Stoltenberg et. al. (1999) tilskriver denne forskjellen dødsårsaker som har sammenheng med at foreldrene er nært beslektede. Vi er ikke kjent med tilsvarende årsaksanalyser blant barn og unge voksne.

Tabell 6.3.2. Dødsfall og dødelighet blant innvandrere fra tredje verden og Pakistan. 1995-2000

	Tredje verden			Pakistan		
	I alt	1. generasjon	2. generasjon	I alt	1. generasjon	2. generasjon
1995	162	146	16	39	32	7
1996	167	143	24	23	16	7
1997	190	162	28	26	21	5
1998	205	178	27	38	30	8
Estimat ¹	214	197	16**	31	27	4**
1999	220	193	27	41	23	18
Estimat ¹	230	212	19*	34	29	5**
2000	237	203	34	44	36	8
Estimat ¹	253	234*	19**	37	32	5
Sum 1998-2000	662	574	88	123	89	32
Estimat ¹	697	643**	54**	102**	88	14**

* Signifikant forskjellig på 10-prosents nivå. ** Signifikant forskjellig på 5-prosents nivå.

¹ Estimatenes er basert på antakelser om at alle grupper har samme aldersspesifikke dødelighet som befolkningen bosatt i Norge.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Når vi i tabell 6.3.2 slår dødeligheten for dem som selv har vandret inn sammen med dødeligheten for dem som er født i Norge med to utenlandsfødte foreldre, ser vi at innvandrere fra land i den tredje verden har samme dødelighet som gjennomsnittsbefolkningen, og at de med pakistansk bakgrunn har høyere dødelighet. Hele tiden er det de født i Norge som kommer spesielt dårlig ut, mens foreldregenerasjonen har klart lavere dødelighet.

Vi kan foreløpig bare spekulere i hva disse forskjellene skyldes. Analyser av dødsårsaksmønsteret vil kunne sette oss på sporet av noen av forklaringene, men vi har ikke kunnet gjøre dette ennå. Igjen er hovedproblemet at gruppene er svært små, og at det kan være vanskelig å slå sammen grupper slik at de blir store nok til ikke bare å vise tilfeldigheter, uten samtidig slå sammen på tvers av de forskjellene som vil være meningsfulle.

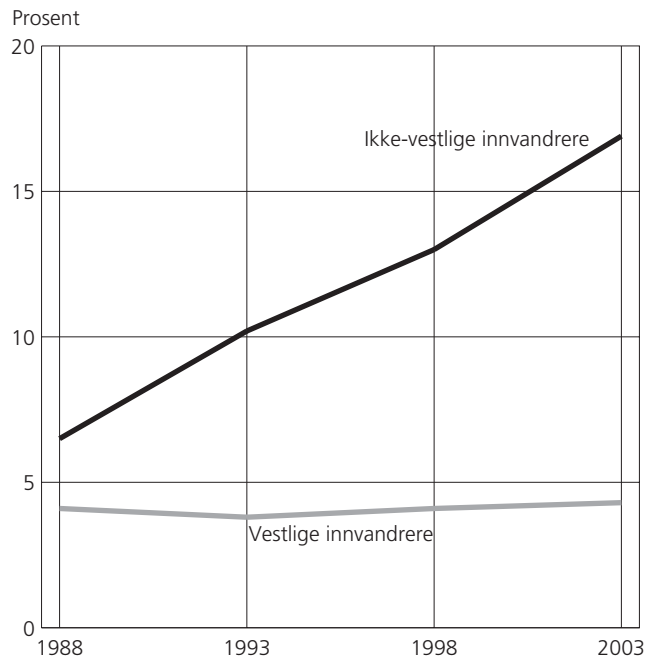
I en sammenheng med integrasjonsproblemer i det norske samfunnet, er det viktig å gå videre med indikatorer på dødelighet, og dette vil bli forsøkt inkludert i den Monitor som SSB vil fortsette å utvikle for KRD.

6.4 Innvandreres bostedssegregasjon i Oslo

Dette kapitlet er skrevet av forsker Svein Blom, Seksjon for demografi og levekårsforskning.

I årene fra 1988 til 2003 økte antallet ikke-vestlige innvandrere i Oslo fra knapt 30 000 til vel 87 000 personer. Dette var nesten en tredobling av antallet i løpet av femten år. Tilsvarende økte andelen ikke-vestlige innvandrere i byen fra 6,5 prosent til 16,9 prosent. Andelen vestlige innvandrere lå i hele perioden i overkant av 4 prosent. Figur 6.4.1 illustrerer utviklingen.

Figur 6.4.1. Andel vestlige og ikke-vestlige innvandrere i prosent av befolkningen i Oslo , 1988-2003

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå

Innvandrerbefolkningen i Norge er sterkere konsentrert til hovedstaden enn befolkningen som helhet. Mens 11 prosent av landets befolkning er bosatt i Oslo, bor 33 prosent av innvandrerbefolkningen i denne byen. Tilsvarende tall for ikke-vestlige innvandrere er 37 prosent (per 1.1.2003).

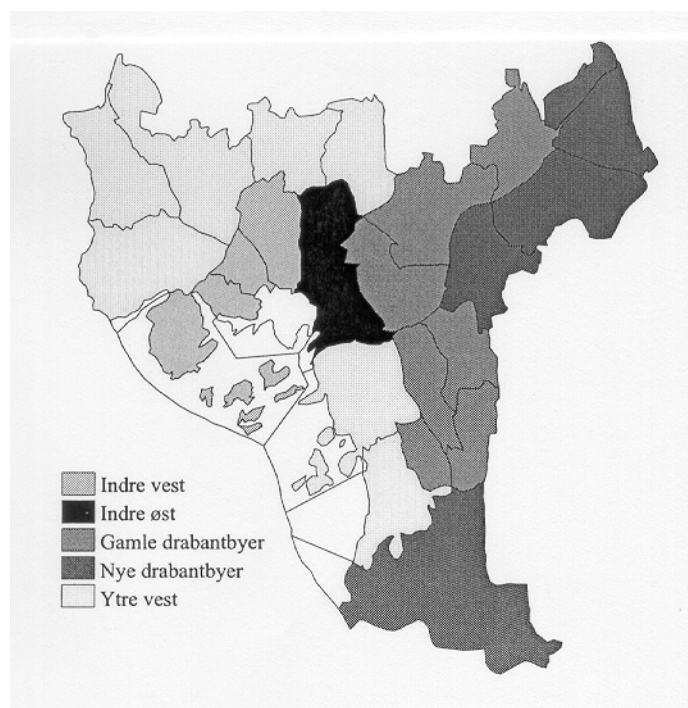
6.4.1 Innvandrere fordelt over bydelene

Oslo var i årene 1988-2003 inndelt i 25 administrative bydeler foruten Sentrum og Marka. Bydelene er i det følgende aggregert til fem større bydelsgrupper (jf. figur 6.4.2). Indre by omfatter indre vest og indre øst, hver med tre bydeler. Ytre vest omfatter bydelene nord og vest i byen, foruten to bydeler sør for indre øst. Den øvrige delen av ytre by kan deles i gamle og nye drabantbyer (jf. Blom 1999).

Ikke-vestlige innvandrere er tyngst representert i indre øst og de nye drabantbyene, mens vestlige innvandrere tenderer til å bo i indre og ytre vest. Nordmenn er jevnere fordelt over bydelene.

I tiåret 1988-1998 vokste befolkningen av ikke-vestlige innvandrere først og fremst i indre øst og drabantbyene, mens den beskjedne veksten blant nordmenn primært fant sted i ytre vest. I drabantbyene gikk tallet på nordmenn ned. Dette innebar at fordelingen av ikke-vestlige innvandrere og nordmenn over bydelsgruppene ble innbyrdes stadig skjevare i perioden 1988-1998.

Figur 6.4.2. Bydeler og bydelsgrupper i Oslo, 1988-2003.

I femårsperioden 1998-2003 kom en ny tendens til syne, idet veksten i antall ikke-vestlige innvandrere i indre øst stagnerte. Den videre vekst i denne befolkningsgruppen fant nå hovedsakelig sted i drabantbyene. Dette innebar at andelen av byens ikke-vestlige innvandrere som var registrert bosatt i indre øst gikk ned fra 28 til 22 prosent, mens andelen som bodde i de gamle og nye drabantbyene fortsatte å stige (jf. tabell 6.4.1).

Tabell 6.4.1. Vestlige og ikke-vestlige innvandrere og nordmenn i Oslo, fordelt over bydelsgrupper, 1988-2003. Prosent

	01.01 1988	01.01 1993	01.01 1998	01.01 2003		01.01 1988	01.01 1993	01.01 1998	01.01 2003
Ikke-vestlige innvandrere					Vestlige innvandrere				
Indre vest	10,4	7,9	6,4	6,1	Indre vest	23,7	23,6	24,0	26,3
Indre øst	26,1	27,8	28,4	21,8	Indre øst	13,1	14,0	16,3	17,1
Gamle drabantbyer	17,0	18,7	19,9	23,9	Gamle drabantbyer	14,7	14,3	14,4	14,1
Nye drabantbyer	32,4	34,5	34,7	38,5	Nye drabantbyer	12,1	12,4	11,9	11,5
Ytre vest	11,7	10,5	10,2	9,2	Ytre vest	32,6	33,8	32,2	29,6
Sentrum, Marka, ukjent	2,5	0,6	0,5	0,5	Sentrum, Marka, ukjent	3,8	1,9	1,2	1,4
I alt	100	100	100	100	I alt	100	100	100	100
N	29 579	48 325	64 997	87 459	N	18 362	18 068	20 553	22 349

forts.

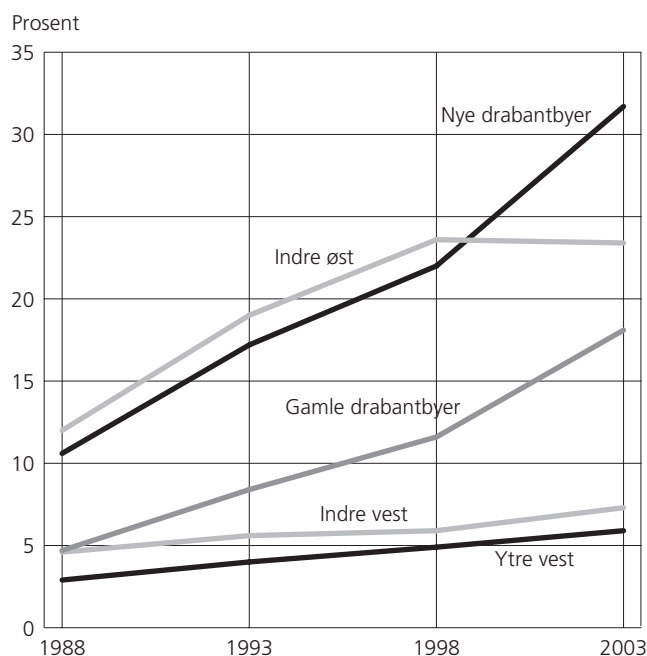
Tabell 6.4.1 (forts.). Vestlige og ikke-vestlige innvandrere og nordmenn i Oslo, fordelt over bydelsgrupper, 1988-2003. Prosent

	01.01 1988	01.01 1993	01.01 1998	01.01 2003
Nordmenn				
Indre vest	14,7	14,7	14,9	15,4
Indre øst	13,4	13,4	13,6	14,3
Gamle drabantbyer	24,4	23,6	22,9	22,4
Nye drabantbyer	19,4	19,2	18,7	17,2
Ytre vest	26,7	28,3	29,1	29,8
Sentrum, Marka, ukjent	1,4	0,7	0,7	0,8
I alt	100	100	100	100
N	404 232	407 044	414 143	407 593

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 6.4.3 viser andelen ikke-vestlige innvandrere i prosent av befolkningen i de forskjellige bydelsgruppene i perioden 1988-2003. Som vi ser stiger andelen ikke-vestlige innvandrere parallelt i indre øst og drabantbyene de ti første årene. Etter 1998 overføres veksten i indre øst til de nye og de gamle drabantbyene. Dette henger formodentlig sammen med økningen i boligprisene i indre øst og den voksende interessen i majoritetsbefolkningen for sentrumsnære boliger på østkanten. Det såkalte "Handlingsprogrammet Oslo indre øst", som fra og med 1997 medførte statlige og kommunale overføringer på 100 millioner kroner årlig til opprustning av boliger, utemiljøer og oppvekstforhold i denne del av byen, bidro trolig til utviklingen.

Figur 6.4.3. Andel ikke-vestlige innvandrere i prosent av befolkningen i den enkelte bydelsgruppe, 1988-2003.

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå

Ingen innvandrerghettoer i Oslo

Innvandernes bosettingsmønster kan også studeres på krets nivå. En gjennomsnittlig grunnkrets i Oslo er på knapt 1 000 personer. At innvanderandelen øker når arealenhetene minsker, følger med nødvendighet. Ingen bydel i Oslo har foreløpig over 35 prosent ikke-vestlige innvandrere, men hele 42 av grunnkretsene har en andel ikke-vestlige innvandrere på 35 prosent eller mer per 1.1.2001. 16 av de 42 kretsene har over 50 prosent ikke-vestlige innvandrere. Seks av disse kretsene befinner seg i indre øst og ni i de nye drabantbyene. Vi har her ikke tatt med grunnkretser med færre enn 100 bosatte.

Betegnelsen "innvandrerghetto" blir fra tid til annen benyttet som karakteristikk av enkeltområder i hovedstaden. En slik betegnelse kan ikke forsvares faglig uten at minst halvparten av områdets befolkning tilhører én bestemt etnisk eller kulturell minoritet (jf. drøfting i Blom 1995). Så er ikke tilfelle i noen av Oslos grunnkretser. Den største nasjonalitetsgruppen blant byens innvandrere er pakistanere. Per 1.1.2001 utgjorde pakistanske innvandrere ikke over 30 prosent i noen av byens vel 550 grunnkretser.

6.4.2 Etnisk bostedssegregasjon i Oslo

Det er utviklet et vell av indekser for å måle graden av segregasjon (romlig atskillelse) mellom to befolkningsgrupper. Vi benytter den mest kjente av dem, den såkalte dissimilaritetsindeks (D-indeks). Ved fullstendig likhet i fordelingen av to befolkningsgrupper over et antall underområder er D-indeksen 0, og ved fullstendig ulikhet er den 100. Indeksverdien tolkes som andelen av den ene (eller den andre) befolkningsgruppen som må flytte til et annet underområde for at fordelingene skal bli like. Hvorvidt de to befolkningene består av mange eller få personer, er uten betydning for størrelsen på indeksen. Verdier under 30 poeng betraktes som lave; verdier mellom 30 og 60 (70) regnes som moderate, mens verdier over 60 (70) betraktes som høye (Massey og Denton 1993, Kantrowitz 1973).

Øst- og Vest-Europa lite segregert

På bydelsnivå er både vestlige og øst-europeiske innvandrere lite segregert fra nordmenn (figur 6.4.4). Som samlegrupper ligger deres D-verdier i området 15-20 poeng i årene 1988-2003. Innvandrere med bakgrunn i Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika er moderat segregert fra nordmenn på bydelsnivå. Både i 1993, 1998 og 2003 er D-verdien for denne samlegruppen av innvandrere over 30 poeng.

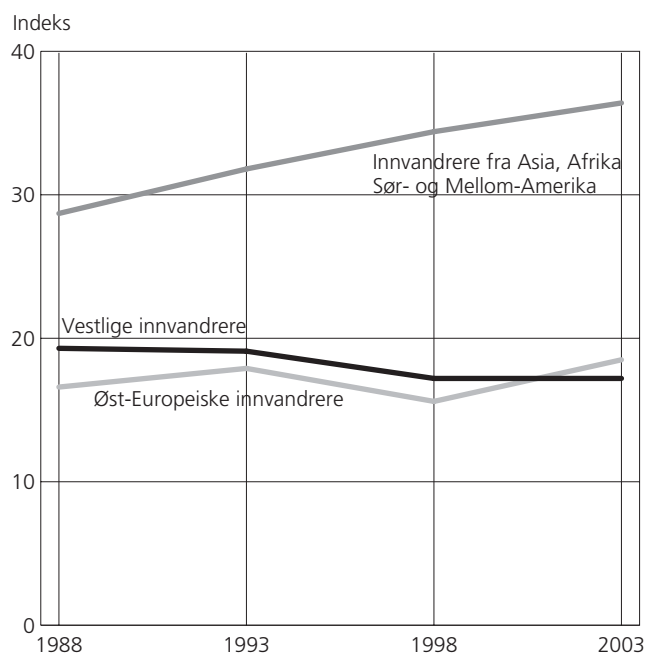
Mens segregasjonen blant innvandrere fra Vesten og Øst-Europa var konstant eller svakt synkende, steg segregasjonen blant innvandrere fra Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika med 5,7 poeng på D-indeksen i årene 1988-1998. Økningen skyldtes at innvandrere fra disse landene ble mer overrepresentert i indre øst og de nye drabantbyene og mer underrepresentert i indre og ytre vest.

- noe mer, og økende, segregasjon blant innvandrere fra den tredje verden

Indeksverdien for innvandrere fra Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika samlet fortsatte å stige etter 1998 til tross for at denne grupperingen ble mindre overrepresentert i indre øst. I årene 1998 til 2003 steg indeksen med 2,0 poeng til 36,4 poeng. Det skyldtes at innvandrere fra den tredje verden ble mer overrepresentert i de nye drabantbyene og etter hvert også i noen av de gamle drabantbyene, som Grorud og Bjerke. Samtidig fortsatte deres underrepresentasjon i indre og ytre vest å øke.

En studie av landets storbyregioner viser at også Drammens- og Mosseregionen har en grad av etnisk bostedssegregasjon på nivå med Oslo. Andelen ikke-vestlige innvandrere i disse områdene er imidlertid langt lavere enn i Oslo (hhv. 6,6 og 5,6 prosent mot Oslos 15,1 prosent i 2001). Segregasjonen blir dermed mindre iøynefallende i disse regionene enn i hovedstaden. Drammensregionen har likevel et område med en andel ikke-vestlige innvandrere på høyde med Oslos mest innvandrerrike bydeler (Vatne Pettersen 2003).

Figur 6.4.4. Dissimilaritetsindeks* for innvandrere etter landbakgrunn, 1998-2003.

* Referansegruppe: Personer uten innvandrerbakgrunn.

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå

6.4.3 Årsaker til etnisk bostedssegregasjon

En vanlig forklaring på at innvandrere tenderer til å bosette seg nær hverandre, er at de har behov for å omgås personer med samme språk og kultur som dem selv. Nykommere ønsker å støtte seg til erfaringer som landsmenn har gjort tidligere i tilflyttingslandet. Boliger formidles gjennom etniske nettverk. Særlig dersom den "kulturelle avstanden" til tilflyttingslandet er stor, kan innvandrerne ha behov for å etablere en trygg base der de kan "være seg selv".

Kulturell avstand

I forlengelsen av slike synspunkter, har det vært formulert en hypotese om at innvandreres segregasjon fra majoritetsbefolkningen er en funksjon av den antatte eller målte kulturelle avstanden mellom partene (f.eks. Andersson-Brolin 1984). Data viser f.eks. at den bostedsmessige segregasjonen mellom nordmenn og innvandrere fra Chile er større enn mellom nordmenn og dansker. Dette forklares ved at den kulturelle avstanden til nordmenn er større for chilenerne enn for dansker. Større enda er den kulturelle avstanden mellom nordmenn og pakistanere; følgelig er også den bostedsmessige segregasjonen dem imellom større (jf. Djuve og Hagen 1997, s. 70).

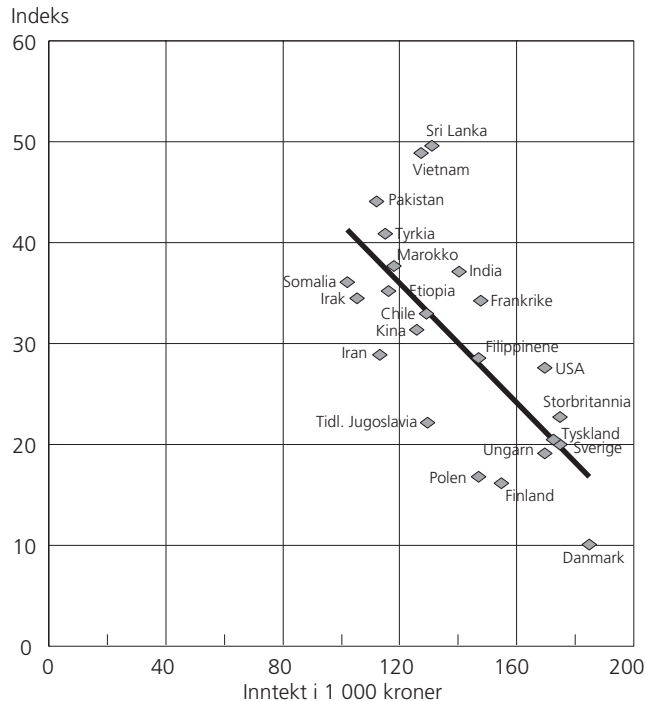
- eller økonomi?

Selv om hypotesen virker plausibel, er det mulig å lansere en alternativ hypotese for å forklare de samme observasjonene. Graden av segregasjon mellom to befolkningsgrupper er proporsjonal med forskjellen i de økonomiske ressursene gruppene disponerer. Jo lavere inntekt og/eller formue minoritetene har i forhold til majoriteten, desto mer innskrenkes deres bostedsvalg til områder der boligprisene er lave, og desto større blir deres romlige segregasjon fra majoriteten.

I eksemplet er det slik at danske innvandrere i Oslo har høyere gjennomsnittsinntekt enn chilenerne, som igjen har høyere gjennomsnittlig inntekt enn pakistanere. De observerte forskjellene i graden av segregasjon mellom de tre gruppene lar seg dermed like gjerne forklare som et resultat av forskjeller i kjøpekraft som av kulturell avstand (jf. figur 6.4.5). Det gjør det vanskelig å avgjøre hvilken forklaring som er den viktigste eller riktigste. Når variasjonen i landbakgrunn begrenses til ikke-vestlige

innvandrere, viser data at segregasjonen i forhold til nordmenn tenderer til å gå ned med økende inntekt og formue.

Figur 6.4.5. Dissimilaritetsindeks* og familieinntekt per forbruksenhet (gjennomsnitt for 1997) for utvalgte innvandrergupper bosatt i Oslo per 1.1.1998.

¹ Referansegruppe: nordmenn.

Kilde: Befolkningsstatistikk og Inntektsstatistikk.

Ved hjelp av metoden indirekte standardisering har vi beregnet hvor stor del av den observerte segregasjonen på bydelsnivå mellom ikke-vestlige innvandrere og nordmenn som kan "forklares" på bakgrunn av økonomisk ulikhet. Metoden går ut på å konstruere en forventet fordeling av innvandrere og nordmenn over bydelene under forutsetning av at økonomiske forhold alene bestemmer bostedet. På grunnlag av fordelingene beregnes en forventet verdi av dissimilaritetsindeksen. Forholdet mellom forventet og observert D-verdi angir hvor mye av den observerte segregasjonen som kan tilskrives økonomiske forhold (se f.eks. Peach 1996).

Økonomien betyr mye

Vi finner at den økonomiske faktoren forklarer henholdsvis 22 prosent, 33 prosent og 38 prosent av ikke-vestlige innvanderers segregasjon fra nordmenn i 1988, 1993 og 1998. Særlig de sistnevnte andelene er høyere enn hva som er funnet i liknende undersøkelser i vestlige land som Storbritannia, Canada og USA.

I multivariate modeller der hele Oslos befolkning inngår har vi også beregnet sjansen for å være bosatt i hver enkelt av de fem bydelsgruppene på basis av økonomiske ressurser og landbakgrunn. Den økonomiske faktoren framtrer som klart sterkest når det gjelder å predikere bosted i henholdsvis indre øst og ytre vest. Men også familiestørrelse er en kraftfull prediktor av bostedet. Å tilhøre en liten familie styrker sjansen for å bo i indre by, mens tilhørighet til en store familie øker sjansen for å bo i de nye drabantbyene eller ytre vest. Ved hjelp av indirekte standardisering kan det fastslås at familiestørrelse likevel forklarer mindre av den observerte segregasjonen mellom nordmenn og ikke-vestlige innvandrere enn økonomiske ressurser.

Data fra intervjuundersøkelsen Levekår blant innvandrere 1996 viser at også diskriminering og politisk-administrativ "styring" til bestemte bosteder, gjerne kalt "institusjonelle" forklaringsfaktorer, påvirker ikke-vestlige innvandreres valg av bosted (Blom 2002).

Konklusjonen blir dermed at både økonomiske, kulturelle og institusjonelle faktorer bidrar til å skape og opprettholde den etniske bostedssegregasjonen i Oslo, men økonomisk ulikhet mellom aktørene på boligmarkedet synes å være den viktigste enkeltfaktoren. Økonomisk utjevning mellom ikke-vestlige innvandrere og majoritetsbefolkningen er likeledes trolig det viktigste og mest hensiktsmessige virkemidlet for å redusere tendensen til bostedssegregasjon langs etniske skillelinjer i Oslo.

6.4.4 Virkninger av etnisk bostedssegregasjon

At innvandrere samles i egne boområder der innslaget av nordmenn er lite, vil kunne virke negativt inn på innvandrernes integrering i storsamfunnet. Utvekslingen av informasjon mellom partene og muligheten for gjensidig kontakt og læring kan tenkes å bli skadelidende ved segregert bosetting. På den annen side vil geografisk nærhet til andre innvandrere ventelig gjøre livet i et nytt samfunn med en fremmed kultur i første omgang lettere å leve.

Data fra undersøkelsen Levekår blant innvandrere 1996 (Gulløy, Blom og Ritland 1997) er benyttet til å utforske disse antakelsene nærmere. Spørsmålet er om språkferdighet og kontakt med nordmenn påvirkes av om innvandrere bor i et område med et høyt innslag av andre ikke-vestlige innvandrere eller ikke.

Virkning på språkferdigheter, avislesning, norske venner og barns lekemiljø

Vi finner at andelen ikke-vestlige innvandrere som oppgir at norsk er det mest brukte språket hjemme, synker fra 16 til 5 prosent når andelen ikke-vestlige innvandrere i bostedskretsen stiger fra under 10 til over 40 prosent. Under samme betingelse øker andelen som ikke har lest norske aviser i løpet av de siste 12 månedene fra 3 til 19 prosent. Likeledes synker andelen som oppgir å ha en god norsk venn fra 68 til 46 prosent når andelen ikke-vestlige innvandrere på bostedet vokser fra under 10 til over 40 prosent, mens andelen hvis barn hovedsakelig har venner blant andre innvandrerbarn stiger fra 3 til 22 prosent (Blom 2002a).

Dersom disse sammenhengene "renses" for effekten av at personer i innvandrerette- og spredte områder er forskjellige hva angår inntekt, formue, sysselsetting, utdanningsnivå og botid, synker effekten av den lokale innvandretettheten på bruken av norsk og kontakten med nordmenn betydelig. Flere av de nevnte kontrollvariablene er sterkere assosiert med indikatorene for språklig og sosial kontakt med nordmenn enn innvandrerettheten på bostedet er. F.eks. er et minimum av skolegang (og dermed alfabetisering) av overordnet betydning for tilbøyeligheten til å lese norske aviser.

- sterkest for barns lekemiljø

Den eneste av de fire indikatorene hvis effekt nesten ikke endres ved innføring av kontrollvariablene, er indikatoren for egne barns kontakt med lekekamerater. Det tyder på at foreldrenes deltakelse på arenaer som utdanning og arbeid ikke gjør mye fra eller til for barn som vokser opp i etnisk segregerte bomiljøer. Barna er i større grad enn foreldrene utlevert til sine umiddelbare sosiale omgivelser og de tilbud som fins i disse områdene.

Selv om store deler av de observerte sammenhengene mellom innvandrerettheten på bostedet og innvandrernes kulturelle og sosial integrasjon kan forklares ved seleksjon, dvs. at de i utgangspunktet mest ressurssterke innvandrerne slår seg ned i de minst segregerte områdene, viser våre data at selve den etniske sammensetningen av boområdene også er av en viss betydning. Bruken av norsk språk og kontakten med nordmenn blir påvirket av om det hovedsakelig er andre innvandrere eller nordmenn i nabolaget.

Data underbygger dermed antakelsen at etnisk bostedssegregasjon har en viss negativ effekt på enkelte sider ved innvandrernes integrering. Effekten av boområdets sammensetning er likevel langt svakere enn opprinnelig antatt. Noe av grunnen til at effekten er så vidt svak, er trolig den relativt moderate graden som karakteriserer den etniske bostedssegregasjonen i Oslo.

6.5 Folkemengde 2020 med og uten innvandring, og innvandringens betydning for befolkningsutviklingen 1970-1996

6.5.1 Framskrivninger til 2020

Hvorfor det ikke er framskrivninger av innvandrerbefolkningen

Det reises fra tid til annen spørsmål om det framtidige antall innvandrere i Norge. Det har til nå vært Statistisk sentralbyrås holdning at dette vet vi for lite om til å kunne lage noen prognoser på et felt hvor tallene helt sikkert blir tillagt stor vekt. Siden betydningen av tallene vil være stor, og de trolig blir brukt som grunnlag for viktige avgjørelser, er det særlig viktig at de tallene som legges fram er faglig forsvarlige.

Problemene knyttet til slike framskrivninger faller i to hovedgrupper. Vi må ta standpunkt til når en innvandrer skal kunne få slutte å være innvandrer, dvs. hvor mange ledd etter foreldrenes innvandring barn, barnebarn osv. skal telles med som innvandrere.

Det andre problemet er å forutsi på en troverdig måte ikke bare antallet innvandrere i framtida, men også hvilke land de kommer fra. Landbakgrunn er nødvendig å ha for å beregne fruktbarheten deres, og hvor stor tilbakevandringen kommer til å bli. Om vi hadde fått etablert antallet innvandrere fra hvert land eller region, med fordeling på kjønn og alder, ville det være en mer overkommelig oppgave å lage framskrivninger for deres senere utvandring, og for det antall fødte og døde gruppen får. Det kunne også være mulig å si noe om det innenlandske flyttemønsteret dersom slike framskriver burde være regionale, slik andre befolkningsframskrivninger er. Det blir vinteren 2004 gjort en liten utredning for KRD for å bringe på det rene om det er mulig å lage slike framskrivninger, og hvilket omfang et slikt arbeid eventuelt vil få. På dette grunnlaget er det bestemt at det blir gjort en framskrivning av innvandrerbefolkningen i løpet av ett-to år, og at det settes av nødvendig tid til å etablere de faglige forutsetningen for disse framskrivningene.

I stedet for framskrivninger gjør vi her en "residualberegning"

Siden kunnskapsgrunnlaget foreløpig ikke er på plass, skal vi her vise resultatene fra en litt annen type regneøvelse. De ordinære befolkningsframskrivningene gjøres med noen (tre) ulike hovedalternativer for hver av fruktbarhet, levealder, innenlandske flytting og nettoinnvandring fra utlandet. For en nærmere beskrivelse av framskrivningene og deres forutsetninger, se <http://www.ssb.no/emner/02/03/folkfram/>. Alternativet MMMM betegner midt-alternativet for fruktbarhet, levealder, sentralisering og nettoinnvandring, mens MMM0 har de samme verdiene for de tre første, men hvor det ikke regnes noen nettoinnvandring fra utlandet. I praksis betyr dette at det er like mange som flytter inn og ut i alle aldersgrupper slik at det heller ikke blir noen vridning i alderstrukturen. Når det siste alternativet (det uten nettoinnvandring) trekkes fra det første, får vi et bilde på hva midtalternativet for innvandring (nettoinnvandring på 13 000) får å si for framtidens befolkningsutvikling. Det er ikke gjort noen spesielle beregninger av hvordan den innvandrerbefolkningen som bor i Norge i dag kommer til å utvikle seg, men de påvirker de demografiske ratene i framskrivningen slik de har gjort det i observasjonsperioden. Vi vil konsentrere oss om forskjellene i framskrivningsresultater for året 2020. Forskjellene mellom de alternativene blir større etter hvert som tiden går.

Uten innvandring blir det 290 000 færre i Norge i 2020

Med nettoinnvandring på 13 000 per år, og midtalternativene for de andre parametrene, vil folketallet i Norge bli 4 975 000 i 2020. Tabell 6.5.1 viser framskrevne folketall i 2010 og 2020 etter hovedalternativet MMMM, og hvor mye lavere folketallet de to årene vil være dersom nettoinnvandringen settes lik null. Dersom det ikke er noen nettoinnvandring i perioden fram til 2020, blir folketallet nesten 290 000 lavere (forventet antall blir 5,8 prosent lavere). Den direkte nettoinnvandringen på 13 000 per år de 18 årene fra 2002 til 2020 vil bidra med en befolkningstilvekst på 234 000. Av disse vil det være et ganske lite antall som kommer til å dø før 2020 siden innvandrerne stort sett er barn og unge voksne. Det blir dessuten ytterligere en vekst på 60 000 som følge av innvandrere som kommer til å få barn etter ankomst til Norge. Med innvandring er folketallet under disse forutsetningene ventet å øke med 450 000 personer eller omtrent 10 prosent, holdes innvandringen lik null bli tilveksten bare 160 000 personer, eller knapt 4 prosent.

Tabell 6.5.1. Reduksjon i folketallet i 2010 og 2020 uten innvandring. Absolutte tall

Alder	Folketall			Reduksjon uten innvandring	
	2002	2010	2020	2010	2020
I alt	4 524 066	4 723 544	4 975 489	121 027	288 673
0-4 år	296 361	276 551	286 782	12 942	26 705
5-9 år	308 089	292 096	282 491	10 227	26 200
10-14 år	301 850	311 523	287 912	7 793	22 705
15-19 år	268 203	317 071	301 572	6 905	18 628
20-24 år	273 003	297 371	324 601	11 063	20 352
25-29 år	315 458	288 677	336 610	17 014	26 240
30-34 år	351 625	302 331	320 094	17 110	31 281
35-39 år	339 396	345 591	305 508	12 843	32 465
40-44 år	319 559	355 151	309 740	8 823	27 519
45-49 år	310 661	326 935	344 572	5 930	19 957
50-54 år	300 617	313 908	349 207	4 064	13 648
55-59 år	271 791	292 997	317 100	2 681	9 091
60-64 år	191 632	290 334	298 455	1 773	6 018
65-69 år	163 143	212 241	270 613	1 191	3 950
70-74 år	160 438	156 936	255 089	603	2 332
75-79 år	150 781	130 628	171 442	65	1 148
80-84 år	114 290	106 006	107 339	0	394
85-99 år	87 169	107 197	106 362	0	40

Kilde: Statistisk sentralbyrå

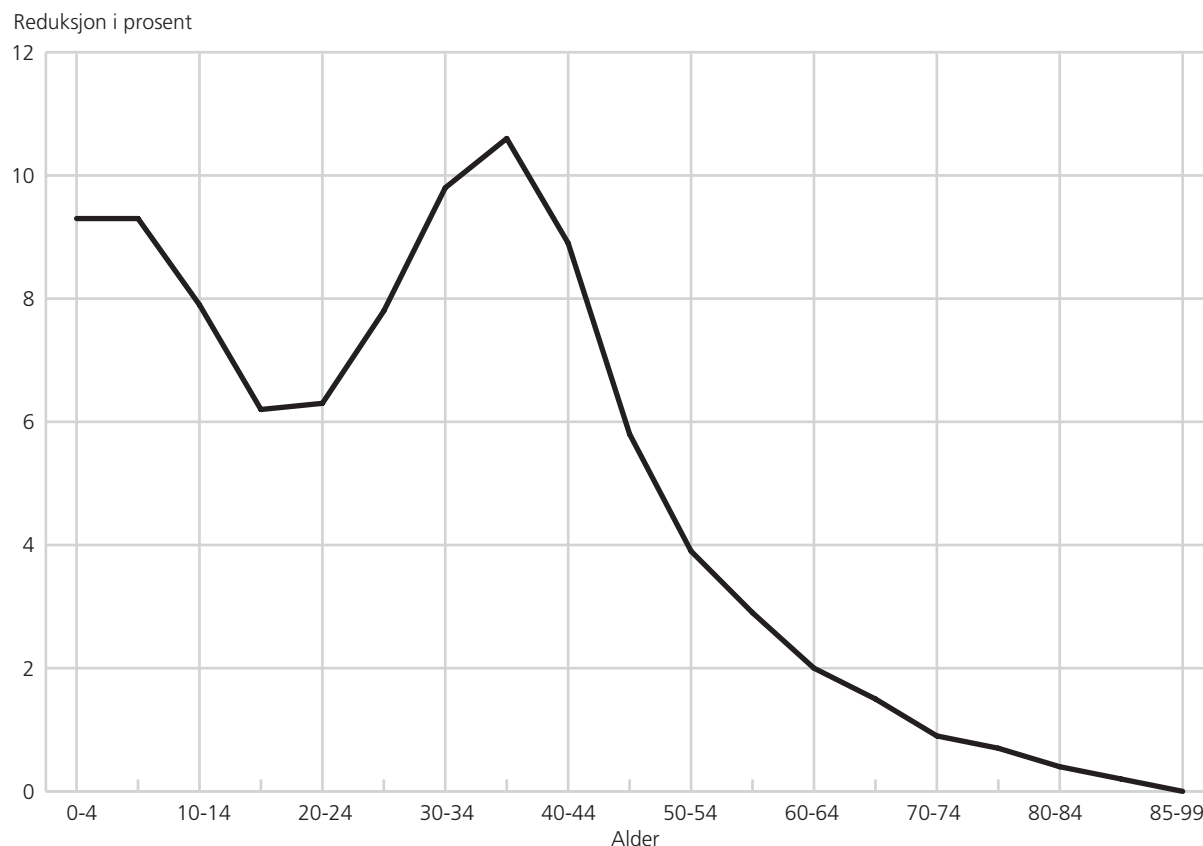
Størst forskjell for barn og unge voksne

Den største forskjellen i framtidens aldersstruktur får vi for barn og unge voksne (30-39 år). Uten innvandring vil det være nesten 10 prosent færre barn under 10 år, og mer enn 10 prosent færre i tredveårene, se figur 6.5.1. Uten innvandring kommer antallet personer mellom 30 og 39 år til å bli 64 000 mindre enn det den blir med nettoinnvandring på 13 000 i året. Antallet i ung yrkesaktiv alder (20-44 år) blir 8,6 prosent mindre (nesten 140 000) uten innvandring, mens det blir 8 prosent eller nesten 95 000 færre barn og unge under 20 år. Det blir liten betydning for antallet gamle på så kort sikt som fram til 2020, det vil bli 4 prosent færre i begynnelsen av 50-årene og 2 prosent færre i begynnelsen av 60-årene. Forskjellen for personer i pensjonsalderen blir bare 6 000, eller knapt én prosent av gruppens størrelse. Dette vil selvfølgelig også få konsekvenser for forholdstallet mellom yrkesaktive og yrkespassive. Uten innvandring blir det i 2020 3,57 i alderen 20-66 år for hver person 67 år og over. Med innvandring blir tallet 3,78. Til sammenlikning var tallet i 2002 4,50.

Innvandring med den aldersstruktur vi har nå, vil altså føre til en forholdsvis betydelig større befolkningstilvekst, og at tilveksten kommer blant barn og unge voksne. Mange vil mene at dette er

noe et land som står på terskelen til en betydelig aldring vil ha nytte av, selv om altså forskjellen i "old age dependency ratio" bare blir på 0,21.

Figur 6.5.1. Reduksjon i folketallet i hver aldersgruppe i 2020 om en ser bort fra nettoinnvandring. Prosent

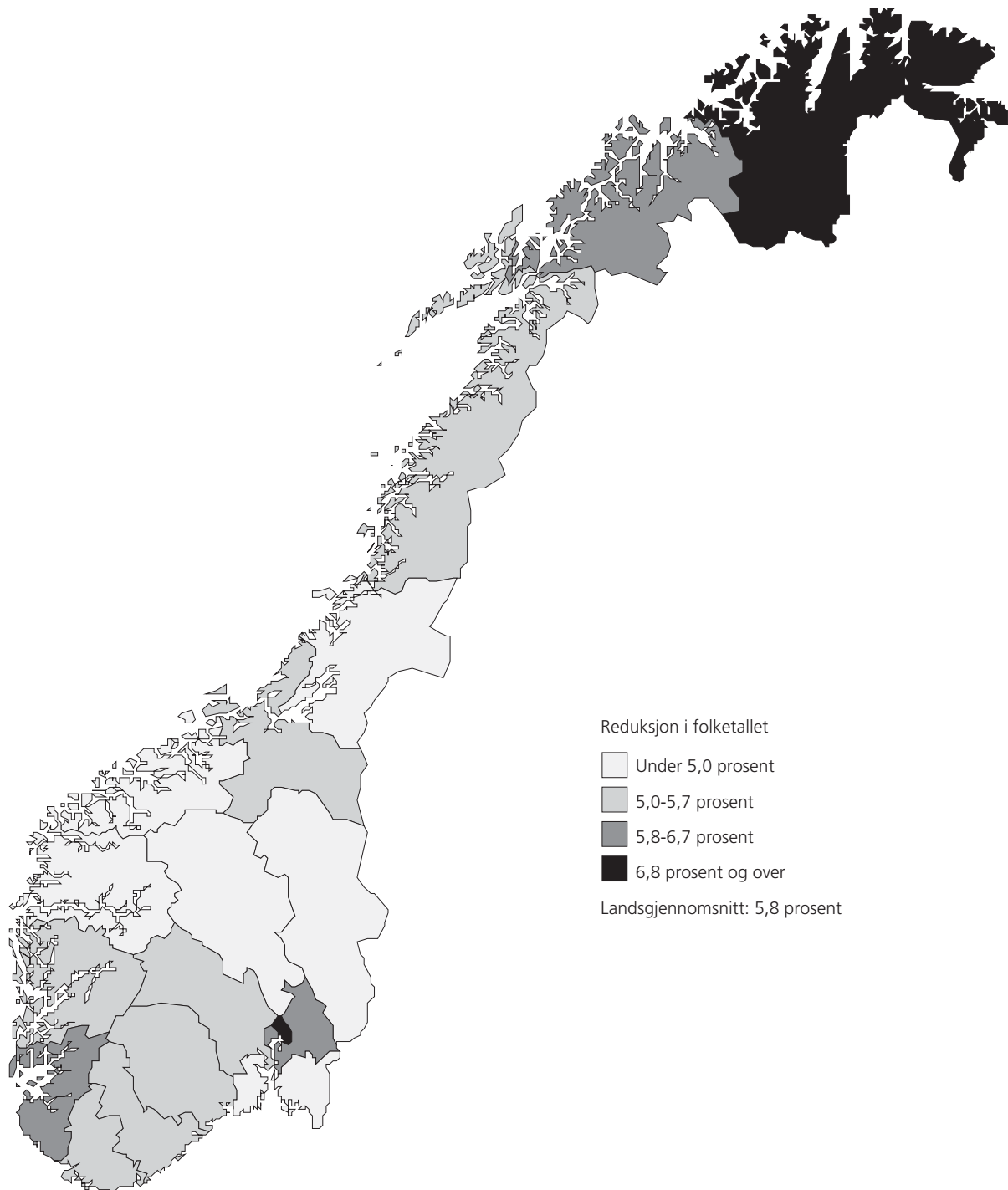
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Uten innvandring stopper distrikts-Norge?

Vi så i kapittel 5.6 at innvandrerne ikke fordeler seg jevnt over landet, og at det dermed heller ikke er å forvente at virkningen av et framskrivingsalternativ uten flytting vil være likt mellom regionene. Figur 6.5.2 viser hvilke fylkene som vil ha den største forskjellen i framtidig folketall dersom nettoinnvandringen opphører. Oslo har den største innvandringen i dag, og vil merke effekten sterkest. Deres folketall ville være nesten 9 prosent lavere uten innvandring. Akershus og Rogaland vil også få relativt store forskjeller. Dessuten blir nedgang fra et alternativ med middels innvandring til et alternativ uten innvandring bli like stor i Troms som i Akershus og Rogaland, og nedgangen i Finnmark blir overgått bare av Oslos nedgang. I mange år har innvandring fra utlandet gjort sitt til at befolkningsnedgangen lengst i nord er holdt noenlunde i tømme, og det ser vi illustrert klart her. Minst utslag gir manglende innvandring på folketallet i Møre og Romsdal en reduksjon på 4,4 prosent, men mange andre fylker har også en effekt under 5 prosent (figur 6.5.2).

En annen måte å se regionale effekter på, er å undersøke hvilke fylker som uten nettoinnvandring på 13 000 til landet vil få nedgang i folketallet. Under alternativet MMMM vil alle fylker få i det minste en liten tilvekst i folketallet. Dersom nettoinnvandringen opphører, kommer folketallet til å synke i åtte fylker, Hedmark, Oppland, Telemark, Sogn og Fjordane, Nord-Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark. Vi har tidligere hørt slagord om at uten kvinner stopper distrikts-Norge, og uten bilen stopper distrikts-Norge. Det kan være grunnlag for også å si at uten innvandrerne stopper distrikts-Norge. Som illustrasjon skal nevnes at i Hedmark fylke vil antallet personer i aldersgruppen 35-39 vil

Figur 6.5.2. Reduksjon i folketallet om innvandring holdes utenfor. 2020. Fylke. Prosent

Kartgrunnlag: Statens kartverk.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

synke fra 13 000 til 11 000 personer under alternativet MMMM. Uten nettoinnvandring vil antallet i denne aldersgruppen synke med ytterligere 1 000, til rett under 10 000.

6.5.2 Kontrafaktisk framskriving

Vi har i dette avsnittet beregnet framtidige folketall med og uten innvandring, og i kapittel 3 har vi sett hvordan innvandringen har påvirket befolkningsveksten i de siste årene. Her skal vi nærme oss

innvandringens betydning for folketallet på en helt annen måte, nemlig ved såkalte kontrafaktiske framskrivinger. Det betyr at vi tar utgangspunkt i en gitt befolkningsstruktur, i dette tilfellet i 1970, og lar den befolkningen være utsatt for den til enhver tid gjeldende fruktbarhet, dødelighet og innenlandske flyttinger, men holder nettoinnvandringen lik null i alle aldersgrupper. Disse størrelsene mater vi inn i en modell for framskriving av folkemengden, og resultatet blir et bilde av hvordan befolkningens størrelse og struktur ville vært dersom det hadde vært null nettovandring i alle aldersgrupper. Vi tar utgangspunkt i 1970 fordi det var da nettoinnvandringen startet, slik at forskjellen mellom reelt og beregnet folketall blir en direkte effekt av den innvandring som har vært. Fremstillingen her gjengir et arbeid publisert i Carling (1997) for perioden 1970-1995, og det er ikke gjort noe forsøk på å oppdatere beregningene.

Drøy tredel av befolkningsveksten 1970-1995 skyldes innvandringen

Når vi sammenlikner folketallet ved inngangen til 1996 med resultatet av beregningene hvor innvandringen er nulltet ut, ser vi at virkeligheten har 171 000 flere enn det beregningen gav. Folketallet hadde steget med 482 000 i perioden, men 171 000 eller 35 prosent av veksten skyldes direkte eller indirekte innvandringen. Denne ekstra tilveksten tilsvarer 4 prosent av folketallet i 1996. Tilveksten er selvfølgelig ikke jevnt fordelt mellom de ulike befolkningsgrupper. Tillegget ved innvandring er litt høyere for menn enn for kvinner, 4,3 prosent mot 3,9 prosent. Den største tilveksten var for menn mellom 30 og 34 år, 7,5 prosent. For kvinner ble den største tilveksten på 6,7 prosent, i aldersgruppen 20-24 år. Innvandringen gjorde også at gjennomsnittsalderen i befolkningen ble et halvt år lavere enn den ellers ville vært.

For perioden 1970-1996 er det altså en viss effekt av innvandring på befolkningens størrelse og struktur, men veldig stor kan den kanskje ikke sies å være. Det å føre beregningene videre framover i tid krever en del ressurser som vi ikke har i øyeblikket, men siden vi fra 1996 har hatt en del høyere fødselsoverskudd enn vi hadde en stor del av perioden 1970-1995, er det ikke gitt at effekten av innvandringen ville blitt avgjørende mye større.

Referanser til RAPP

- Andersen, A. et al (2003): Økonomiske konjunkturer og fattigdom: En studie basert på norske inntektsdata, 1979-2000. *Tidsskrift for Velferdsforskning*, Vol. 6 No.2 side 89-106
- Andersson-Brolin, L. (1984): *Etnisk bostadssegregation*, Byggeforskningsrådet, Stockholm.
- Barstad, A. og Kirkeberg, M.I. (2003): Levekår og ulikhet i storby. Utredninger til Storbymeldingen del 2. Notater 2003/34. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Beregningsutvalget (2004): Kommunenes utgifter til bosetting og integrering av flyktninger og personer med opphold på humanitært grunnlag i 2003. Sluttrapport fra Beregningsutvalget for kartlegging av kommunale utgifter til bosetting og integrering av flyktninger og personer med opphold på humanitært grunnlag, Oslo.
- Birkeland, E. (red) (1999): Forskjeller i levekår. Hefte 1: Inntekt, hefte 2: Levekår og helse, hefte 3: Bruk av velferdsordninger og hefte 4: Regionale forskjeller. Notater 1999/32-35. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Blanck, D. (2000): Etniska kategorier motverkar diskriminering. *Innvandrere och Minoriteter*, 4/2000
- Blom, S. (1994): Holdning til innvandrere og innvandringspolitikk. Spørsmål i SSBs omnibus i september 1994, Notater 94/27, Statistisk sentralbyrå.
- Blom, S. (1995): *Innvandrere og bokonsentrasjon i Oslo*, Rapporter 95/32, Statistisk sentralbyrå.
- Blom, S. (1996): Holdning til innvandrere og innvandringspolitikk. Spørsmål i SSBs omnibus i mai/juni 1996, Notater 96/49, Statistisk sentralbyrå.
- Blom, S. (1997): Tracing the integration of refugees in the labour market. A register approach. *Statistical Journal of the United Nations ECE*, Volume 14 (3), 243-265.
- Blom, S. (1998): *Levekår blant ikke-vestlige innvandrere i Norge*. Rapport 1998/16 Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Blom, S. (1999a): Residential Concentration Among Immigrants in Oslo, *International Migration*, 37 (3), 617-641.
- Blom, S. (1999b): Holdning til innvandrere og innvandringspolitikk. Spørsmål i SSBs omnibus i mai/juni 1999, Notater 1999/61, Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/publikasjoner/etter_serie/not/notat_9961/notat_9961.pdf
- Blom, S. (2002a): *Innvandrerens bosettingsmønster i Oslo*, Samfunnsøkonomiske studier 107, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Blom, S. (2002b): Some Aspects of Immigrant Residential Concentration in Oslo. Reprints 224, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Blom, S. (2003): The economic integration or exclusion of refugees in Norway through the 1990s. New evidence from register data. Paper presented at the conference on Marginalisation and Social Exclusion, Ålesund 21-23 May 2003. Publisert som "Labour Market Integration of Refugees in Norway under Changing Macro-Economic Conditions", *Journal of International Migration and Integration*, Volume 5, No. 1, pp. 1-31.

- Blom, S. og B. Lie (2002): Holdning til innvandrere og innvandring. Spørsmål i SSBs omnibus i august/september 2002, Notater 2002/75, Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/emner/00/01/30/notat_200275/notat_200275.pdf
- Blom, S. og B. Lie (2003): Holdning til innvandrere og innvandring. Spørsmål i SSBs omnibus i august/september 2003, Notater 2003/87, Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/emner/00/01/30/notat_200387/notat_200387.pdf
- Brochmann, Grethe (2003): Del II. 1975-2000. I Knut Kjeldstadli (red.) *Norsk innvandringshistorie*, Bind 3: *I globaliseringens tid 1940-2000*. Pax Forlag AS, Oslo.
- Byberg, I. H. (2002): *Innvandrerkvinner i Norge. Demografi, utdanning, arbeid og inntekt*. Rapporter 2002/21, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Carling, J. (1997): "Flytting og befolkningsutvikling.: Innvandring demper eldrebølgen." *Samfunnsspeilet* 4:36-44, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Courbage, Y. og M. Khlal (1996): Mortality and causes of death of Moroccans in France 1979-1991. *Population*. An English selection. Vol 8 59-94
- Dahl, G. (2002): Innvandrere og trygd. Notater 2002/55, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Dalheim, E. (2001): Innvandrere og utdanning: Med utdanning i bagasjen? *Samfunnsspeilet* 2:48-54
- Djuve, A.B. og K. Hagen (1997): Etnisk segregasjon og sosiale kontaktflater. I O. Brox (red.): *Tett eller spredt. Om innvandrernes bosettingsmønster i Norge*, Tano Aschehoug, Oslo, s. 63-81.
- Dzamarija, M. og T. Kalve (2004): Barn og unge med innvandrerbakgrunn. Notater 2004/31, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Epland, J. et. al (red.) (2004): *Økonomi og levekår for utsatte grupper, 2003*. Rapporter 2004/2. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- EUMC (2001): *Attitudes towards minority groups in the European Union. A special analysis of the Eurobarometer 2000 survey*. European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, Vienna, March 2001. http://eumc.eu.int/eumc/material/doc/3ec508c004aec_doc_EN.pdf
- Eurostat (2002a): *European Social Statistics - Demography, 2000 edition*. Office for the Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- Eurostat (2002b): Migration keeps the EU population growing. *Statistics in Focus, theme 3 - 7/2002*. Office for the Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- Eurostat (2002c): First demographic estimates for 2002. *Statistics in Focus, theme 3. 2002/25*. Office for the Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- Eurostat (2003a): Women and men migrating to and from the European Union. *Statistics in Focus, theme 3 - 2/2003*. Office for the Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- Eurostat (2003b): First results of the Demographic data collection. *Statistics in Focus, theme 3 - 20/2003*. Office for the Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- Eurostat (2004a): First demographic estimates for 2003. *Statistics in Focus, theme 3 - 1/2004*. Office for the Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

Eurostat (2004b): *Population Statistics - 2004 edition*. Office for the Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

Eurostat (2004c): *Community Programme of Population and Housing Censuses in 2001. Results at national and regional level*. Office for the Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

FN (1998): *Recommendations on Statistics of International Migration. Revision 1*. Statistical Papers Series M, No. 58, Rev.1. Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division, United Nations, New York.

Hansen, E.J. (1999): Beskriver eller konstruerer vi virkeligheden - eksempler fra social forsknings klassifikationer. *Social Forskning*, Temanummer dec.-99 Socialforskningsinstituttet, København.

Galloway, T. and R. Aaberge (2003): "Assimilation Effects on Poverty among Immigrants in Norway", Memorandum 7/2003, Department of Economics, University of Oslo.

Grunntabeller. Arbeidsmarkedsstatistikk for innvandrere og utenlandske statsborgere 4/2001. Seksjon for arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger

Grunntabellar Arbeidsløyse- og tiltaksstatistikk for innvandrere 1/2003. Seksjon for arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger

Gulløy, E., S. Blom og A.Aa. Ritland (1997): Levekår blant innvandrere 1996. Dokumentasjonsrapport med tabeller, Notater 97/6, Statistisk sentralbyrå.

Gundersen, F. et. al. (2000): *Innvandrere og nordmenn som offer og gjerningsmenn*. Rapporter 2000/18, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger

Hagen, Gerd og Naushad Ali Qureshi (1994): *Barnevernets møte med etniske minoriteter*, NKSH-rapport 94-1, Oslo

Hagen, Gerd og Naushad Ali Qureshi (1996): *Etnisitet i sosialt arbeid*, Oslo: Tano Aschehoug

Haslund, U. (1999): Innvandrere blir oftere pågrepet. *Samfunnsspeilet* 3:9-13. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger

Hellevik, O. (1996): *Nordmenn og det gode liv. Norsk Monitor 1985-1995*, Universitetsforlaget, Oslo.

HRS (2003): *Feminin integrering*. Revidert utgave:
http://www.rights.no/webtekst/Publikasjoner/bok_fem_int_2811.htm

HRS (2004): *Norske barn i utlandet: Ute av syne ute av sinn*. <http://www.rights.no/webtekst/HRS-Rapport-Ute av syne-Ute av sinn.pdf>

Hustad, A.E. (1999): Begår innvandrere mer kriminalitet enn andre? *Samfunnsspeilet* 3:2-8.

Hylland Eriksen, G. T. (1993): *Små steder - store spørsmål. Innføring i sosialantropologi*. Universitetsforlaget, Oslo

Integrationsverket (2002): *Integrationsbarometer 2002. En rapport om allmänhetens inställning till integration 2002 samt en jämförelse med undersökningar 1999 och 2000*.
<http://www.integrationsverket.se/upload/Publikationer/IB2002.pdf>

- Kalve, Trygve (1997): Innvandrerbarn i barnevernet: Flyktningbarn mottar oftest hjelp, *Samfunnsspeilet* 3:10-19. Statistisk sentralbyrå
- Kalve, Trygve (1999): *Innvandrerbarn i barnevernet*, Rapporter 99/11, Statistisk sentralbyrå
- Kalve, Trygve (2001): Innvandrerbarn i barnevernet - oftere hjelp, men færre under omsorg. *Samfunnsspeilet* 2:81-89. Statistisk sentralbyrå
- Kantrowitz, N. (1973): *Ethnic and Racial Segregation in the New York Metropolis*, Praeger Special Studies in U.S. Economic, Social, and Political Issues, Praeger Publishers, New York and London.
- Kiberg, D., K. Strømsnes og E. Vasstrand (1995): *De norske valgundersøkelsene 1977, 1981, 1985, 1989 og 1993, Dokumentasjon, Frekvenser*, NSD-rapporter nr. 105, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, Bergen.
- Kirkeberg, M.I. (2001): Innvandrershusholdningenes inntekter 1994 og 1998: Færre ikke-vestlige innvandrere med lav inntekt. *Samfunnsspeilet* 2/2001
- Kirkeberg, M.I. (2003a): Inntektsforskjeller og lavinntektstakeres situasjon i storbyen. Vedlegg 3 til St.meld. 31 (2002-2003)
- Kirkeberg, M.I. (2003b): Inntektsforskjeller og lavinntektstakeres situasjon i storbyen. *Samfunnsspeilet* 2:53-57
- Kirkeberg, M.I. (2004): Sosiale indikatorer for ikke-vestlige innvandrere og flyktninger. Kap 6 i Epland et al (red) 2004.
- KRD (2002, og tidligere): *SOPEMI Norway 2002*. Trends of migration to and from Norway and the situation of immigrants in Norway. <http://www.ssb.no/emner/00/00/10/innvstat/sopemi2002.pdf>
- Krogstad, A. (2001): *En stille revolusjon i matveien*. Rapport 2002:7, Institutt for samfunnsforskning, Oslo.
- Lappegård, T. (2000): *Mellom to kulturer – Fruktbarhetsmønstre blant innvandrerkvinner i Norge* Rapport 2000/25, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Lie, B. (2002): *Innvandring og innvandrere 2002*. Statistiske analyser 50, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger. Oppdatert på nett som Lie (2003b): web: http://www.ssb.no/vis/emner/02/sa_innvand/art-2003-09-12-01.html
- Lie (2003a): Store forskjeller i innvandrernes utdanningsnivå. *Samfunnsspeilet* 3/2003. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Lie, B. (2003c): Mange innvandrergupper mer utdannet enn resten av folket. <http://www.ssb.no/utinnv/>
- Lie, B. (2004a): *Ekteskapsmønstre i det flerkulturelle Norge*. Rapporter 1/2004. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Lie, B. (2004b): *Fakta om ti innvandrergupper i Norge*. Rapporter 14/2004. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Lie, B. (2004c): Stadig flere søker lykken med utenlandske ektefeller. *Samfunnsspeilet* 3:53-58. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger

- Lie, B. (2004d): Store forskjeller i ekteskapsmønstre blant innvandrere i Norge. *Samfunnsspeilet* 3:59-63. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Lie, B. og L. Østby (2004): Har du en utenlandsfødt bestemor eller bestefar? *Samfunnsspeilet* 3:45-52. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Listhaug, O., R. Håskjold og M. Knudsen (1997): *Values in Norway 1996: Study description and codebook*, ISS-report no. 49, Department of Sociology and Political Science, The Norwegian University of Science and Technology, Trondheim.
- Lofthus, Eivind og Åne Osmunddalen (1997): Får mer fordi de trenger mer? *Samfunnsspeilet* 3:2-9, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Lyngstad, J. og J. Epland (2003): *Barn av enslige forsørgere i lavinntektsusholdninger*. En analyse basert på registerdata. Rapporter 2003/12 Statistisk sentralbyrå, Oslo/Kongsvinger
- Massey, D.S. og N.A. Denton (1993): *American Apartheid. Segregation and the Making of the Underclass*, Harvard University Press, Cambridge and London.
- Mathisen, B. (2003): Flyktninger og arbeidsmarkedet 4. kvartal 2001. Notater 2003/63. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- NSD (2003): *European Social Survey Data*, http://ess.nsd.uib.no/2003_index.jsp
- NSD (2004): Tre av fire nordmenn mener innvandring gir økt kriminalitet, http://www.nsd.uib.no/nsd/oppslag/innvandring_kriminalitet.html
- NOU 2002:2: *Boligmarkedene og boligpolitikken*. Kommunal- og regionaldepartementet
- Opsal, J. (1994): *Lydighetens vei. Islams veier i vår tid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Orderud, G. (2001): *Innvandring og selvsyssetting*. Prosjektrapport 2001:15. Norsk Institutt for By- og Regionforskning, Oslo
- Peach, C. (1996): Does Britain have ghettos? *Transactions of the Institute of British Geographers NS*, 21, 216-235.
- Pedersen, S., H.C. Jensen og G. Viby Mogensen (2002): Befolkningens holdning til at indføre begrensninger i antallet af flyktninge i Danmark, Sverige, Tyskland og Storbritannien, *Nyt fra Rockwool Fondens Forskningsenhed*, Oktober 2002, 20-21.
- Ravenstein, E. G. (1885): The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society* 46:167-235
- Røed Larsen, E. (2002): *Boligutgiftene i Norge på 1990-tallet. Systematiske observasjoner av livsfase, geografi og husholdningstype*. Rapporter 2002/4. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Samfunnsspeilet 2001/2: Temanummer om innvandrrelatert statistikk. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Skjåk, K. Kalgraff og B. Bøyum (1994): *Haldningar til innvandraran 1988 og 1993*, NSD-rapporter nr. 99, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, Bergen.
- SSB- nettadresser og andre kilder:
Arbeidsledighet: www.ssb.no/emner/06/03/innvarbl/

Flyktninger: <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/flyktninger/>
Folketellinger: <http://www.ssb.no/fobinv/>
Framskrivinger: <http://www.ssb.no/emner/02/03/folkfram/>
Holdninger til innvandring: <http://www.ssb.no/emner/00/01/30/innvhold/arkiv/art-2000-10-30-01.html>
Innvandring og innvandrere. Temaside. <http://www.ssb.no/innvandring>
Selvstendige: <http://www.ssb.no/emner/06/01/innvregsys>
Sjkefravær: <http://www.ssb.no/sykefra/om.html>
Straffede: <http://www.ssb.no/staff>
Syssestilling: <http://www.ssb.no/emner/06/01/innvregsys/> og www.ssb.no/emner/06/01/innvarb.
Trossamfunn: http://www.kirken.no/Bakgrunn/OM_kirkestatistikk.cfm
<http://www.ssb.no/trosamf/>
Yrke: <http://www.ssb.no/innvregsys/>

SSB (2000): Holdning til innvandrere og innvandringspolitikk, 2000.
<http://www.ssb.no/emner/00/01/30/innvhold/arkiv/art-2000-10-30-01.html>

SSB (2003): *Statistisk årbok 2003*, 122 årgang, Statistisk sentralbyrå.

Stoltenberg, C. et. al. (1999): Consanguinity and recurrence risk of still-birth and infant death. *Am. J. Public Health*. 89:517-523

Stortingsmelding 17 (1996-1997): *Om innvandring og det flerkulturelle Norge*, Kommunal- og regionaldepartementet

Stortingsmelding 31 (2002-2003): *Storbymeldinga* – Om utviklingen av storbypolitikk, Kommunal- og regionaldepartementet

Stortingsmelding 49 (2003-2004): *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse - Ansvar og frihet*. Kommunal- og regionaldepartementet

Støren, L.A. (1987): *Levekår blant utenlandske statsborgere 1983*. Sosiale og økonomiske studier 63. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger

Tjelmeland, Hallvard (2003): Del I. 1940-1975. I Knut Kjeldstadli (red.) *Norsk innvandringshistorie*, Bind 3 *I globaliseringens tid 1940-2000*. Pax Forlag AS, Oslo.

Tysse, I. og N. Keilman, (1998): *Utvandring blant innvandrere 1975-1995* Rapporter 1998/15. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger

UDIs nettsider: <http://www.udi.no/>

UDI (2003, og tidligere år): *Årsmelding 2002*, Utlendingsdirektoratet. Oslo

UN (1999): *World Population Prospects: The 2002 Revision Vol 1*. ST/ESA/SER.A/222, New York

Vatne Pettersen, S. (2003): Bosettingsmønster og segregasjon i storbyregionene. Ikke-vestlige innvandrere og grupper med høy og lav utdanning. Utredninger til Storbymeldingen, del 1, Notater 2003/33, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger.

Vassenden, K. (1997): *Innvandrere i Norge. Hvem er de, hva gjør de og hvordan lever de?* Statistiske analyser 20, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger

Vassenden, K. og L. Østby (1989): Barnetall og fruktbarhet blant innvandrere i Norge. *Samfunnsspeilet* 2:26-30. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger

- Vogel, J. et al (2002): *Integration til svensk välfärd? Om invandrares välfärd på 90-talet*. Levnadsförhållanden Rapport 96. Statistiska centralbyrån och Arbetslivsinstitutet, Stockholm.
- Vaage, O. (2002): *Til alle døgnets tider. Tidsbruk 1971-2000*. Statistiske analyser 52. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Ytrehus, S. (2004): *Fattige barn i Norge. Hvem er de og hvor bor de*. FAFO-rapport 442. FAFO, Oslo
- Østby, L. (2000): Hva oppnår vi ved systematisk registrering, oppfølging og kartlegging (monitoring) av diskriminerende handlinger? Foredrag på UDI-seminar om diskriminering 3.10.2000.
- Østby, L. (2001a): *Flyktningers sekundærflyttinger under 1990-tallet*. Rapporter 2001/22. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Østby, L. (2001b): Beskrivelse av nyankomne flyktningers vei inn i det norske samfunnet. Notater 2001/22. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Østby, L. (2001c): Sekundærflytting for hver ankomstkohort etter 1990. og forholdet mellom sekundærflytting og arbeidsmarked. Upublisert notat 9.8.2001. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Østby, L. (2001d): Hvorfor fokusere på innvandrerne? *Samfunnsspeilet* 1:2-14. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Østby, L. (2002a): Why Analyse Immigrants. Ethical and Empirical Aspects. *Yearbook of Population Research in Finland XXXVIII*, p. 125-144. The Population Research Institute, Helsinki
- Østby, L. (2002b): "The demographic characteristics of immigrant populations in Norway." Page - in Haug, Courbage and Compton (eds): *European Population Studies*, by Council of Europe, Strasbourg.
- Østby, L. (2002c): *The demographic characteristics of immigrant population in Norway*. Rapporter 2002/22. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Østby, L. (2002d): Arbeidsinnvandring - Forestillinger og realiteter - fortid og framtid. <http://www.ssb.no/forskning/foredrag>
- Østby, L. (2002e): *Demografi, flytting og boligbehov på 1990-tallet*. Rapporter 2002/5. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Østby, L. (2003a): Innvandring fra nye EU-land; fortid, nåtid og mulig framtid. Notater 44/2003. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Østby, L. (2003b): Population registers. Side 763-765 i *Encyclopedia of Population*, Macmillan, NY.
- Østby, L. (2003c): Migration and migrant statistics in the 2001 Round of Population censuses in Europe. Snapshots of reliability and comparability. Paper presented at joint UNECE /Eurostat Work Session on Migration Statistics, Geneva, 28-30 April 2003, <http://www.unece.org/stats/documents/2003.04.migration.htm>.
- Østby, L. (2004): Den norske eldrebølgen - Ikke blant Europas største, men dyrt kan det bli. *Samfunnsspeilet* 1:2-8. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
- Åsard, E. og H. Runblom (2000): Positiv særbehandling i Sverige och USA. *IMER – Social forskning* 4/00.

De sist utgitte publikasjonene i serien Notater

- 2004/39 S.K.Boateng og S. Ferstad: Dokumentasjonsnotat for FylkesKOSTRA videregående opplæring. Publisering av 2002-tallene. 197s.
- 2004/40 A. Finstad, K. Flugsrud, L. Høgset og G. Haakonsen Energiforbruk utenom elektrisitet i norske kommuner - en gjennomgang av datakvalitet. 31s.
- 2004/41 K. Løyland og T.O. Thoresen: En undersøkelse av den registrerte dagmamnavirksomheten. 130s.
- 2004/42 T. Nygård: Kvalitetsarbeid knyttet til kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) Rapport fra prosjektgruppen . 130s.
- 2004/43 E. Engelién, G. Haakonsen og M. Steinnes: Støyplage i Norge. Resultater fra første generasjonsmodell for beregning av antall støyutsatte og SPI. 109s.
- 2004/44 E. Wedde: Mediebruksundersøkelsen 2003. Dokumentasjonsrapport. 32s.
- 2004/45 A.S. Abrahamsen og D. Rafat: Analyser av populasjonen i UT- prosjektet - ikke-finansielle foretak. 80s.
- 2004/46 O. Villund: Yrke i sysselsettingsstatistikken. 41s.
- 2004/47 G. Daugstad og L. Østby: Datagrunnlag for storbyutvikling. Forstudie av datagrunnlag om storbyutvikling, med særlig vekt på sosioøkonomisk og demografisk informasjon. 70s.
- 2004/48 E. Wedde, A. Holmøy, S. Skaare og O. Villund: Undersøkelse om "Utbrenthet i enkelte yrker". Dokumentasjonsrapport. 62s.
- 2004/49 H.C. Hougen: Samordnet levekårsundersøkelse 2003- tverrsnittundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport. 83s.
- 2004/50 D.Einar Sommervoll: Slutt på billigere boliger i Oslo? OBOS-leiligheters prisutvikling 1991-2002. 25s. ISSN 0806-3745
- 2004/51 J.H. Wang: Kvartalsvis investeringsstatistikk. industri, bergverksdrift og kraftforsyning. 74s.
- 2004/52 J. Epland og O. Haugen: Panelutvalet til inntekts- og formuesundersøkinga 1996-2001. Dokumentasjon. 24s.
- 2004/53 KOSTRA. Arbeidsgrupperapporter 2004. 227s.
- 2004/54 T.M. Normann: Samordnet levekårsundersøkelse 2001 - panelundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport. 54s.
- 2004/55 T.M. Normann: Samordnet levekårsundersøkelse 2002 - panelundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport. 89s.
- 2004/56 T. Gulbrandsen og A. Holmøy: Omnibusundersøkelsen april/mai 2004. Dokumentasjonsrapport. 54s.
- 2004/57 Ø. Brekke: Praktisk guide for teknisk utstyr og dataprogrammer i brukertester. 33s.
- 2004/58 K. Henriksen: Ny metode for prismåling av personbiler i konsumprisindeksen. 24s.
- 2004/59 A.S. Abrahamsen, J. Heldal, og D. Rafat: UT- Undersøkelsene i 2004 for ikke-finansielle foretak. Utvalgsplaner og utvalg til kvartals og årsundersøkelsene. 48s.
- 2004/60 Ø. Bolsgård og L.-C. Zhang: Prisindeks for engoshandel . 35s.
- 2004/61 T. Gulbrandsen og B.O. Lagerstrøm: Undersøkelse om arbeids- og boligforhold. Dokumentasjonsrapport. 27s.
- 2004/62 G. Dahl: Trygd blant innvandrere 1992-2000. 79s.
- 2004/63 A.H. Sætre og N.Buskoven: Lokalvalgundersøkelsen 2003. Dokumentasjonsrapport. 79s. ISSN 0806-3745